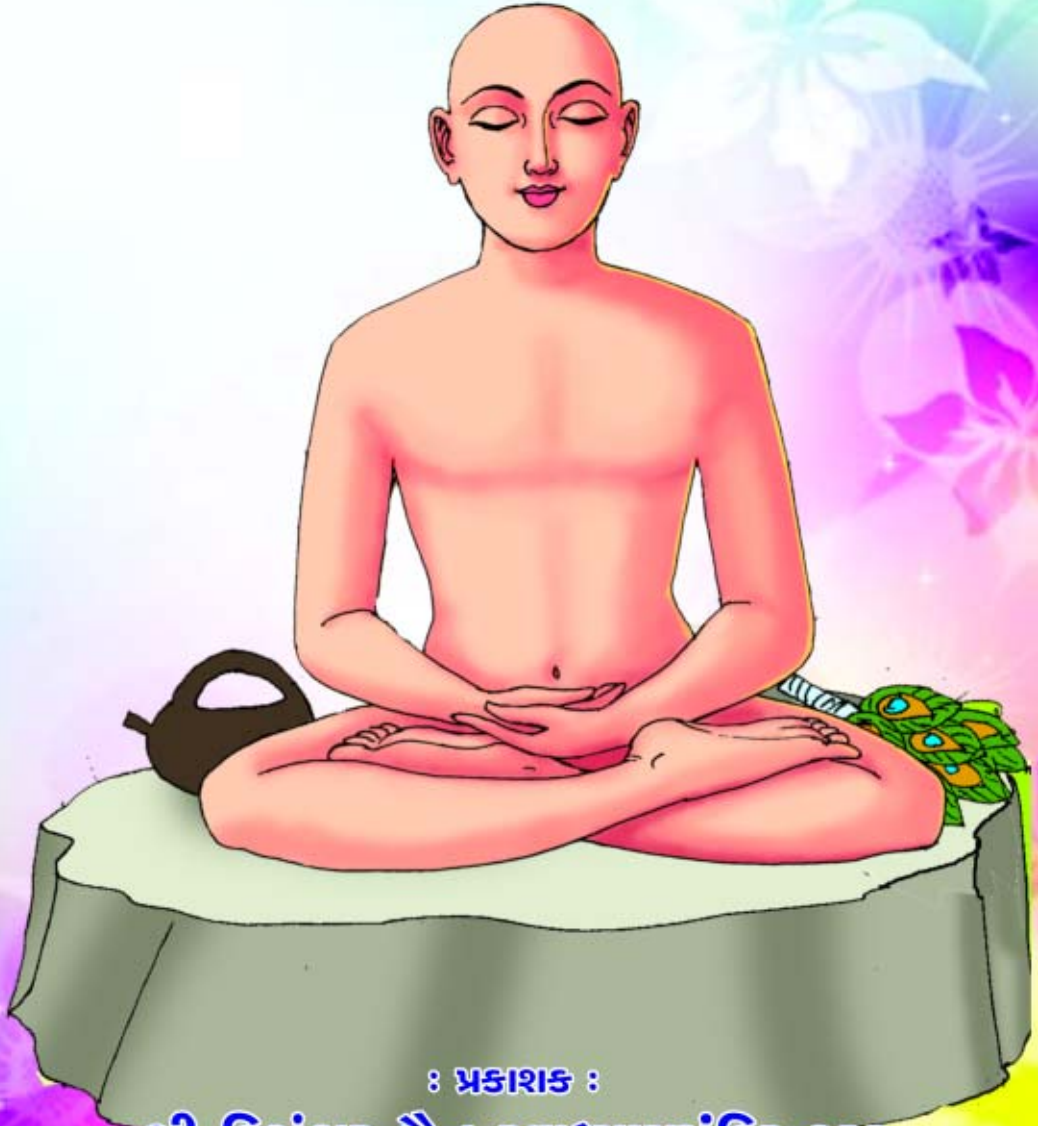

સુવર્ણપુરીના શ્રી પ્રવચનમંડપની દિવાલોના ચિત્રોમાંથી
નિજાત્માવલંબી જ્ઞાની ધર્માત્માના જીવન ઉપર આધારિત

જૈન પૌરાણિક લઘુકથાઓ (ભાગ-૪)

: પ્રકાશક :

શ્રી દિગંબર જૈન સ્વાધ્યાયમંદિર ટ્રસ્ટ

સોનગઢ-૩૬૪૨૫૦

website : www.kanjiswami.org Email : contact@kanjiswami.org

જૈન પૌરાણિક લઘુકથાઓ (ભાગ-૪)

श्री दिगंबर जैन स्वाध्यायमंदिर ट्रस्ट, सोनगढ - 364250

Shri Digambar Jain Swadhyay Mandir Trust, Songadh - 364250

श्री दिगंबर जैन स्वाध्यायमंदिर ट्रस्ट, सोनगढ - 364250

भगवानश्रीकुंडकुंड-कहान जैनशास्त्रभाषा, पुष्प-२४८

ॐ

नमः सद्गुरुवे।

सुवर्णपुरीना श्री प्रवचनमंडपनी दिवालोना चित्रोमांथी
निजत्मवलंबी ज्ञानी धर्मात्माओना ज्ञान उपर आधारित

जैन पौराणिक ब्रह्मकथाओ (भाग-४)

—: प्रकाशक :—

श्री दिगंबर जैन स्वाध्यायमंदिर ट्रस्ट,
सोनगढ-364250 (जि. भावनगर)

website : www.kanjiswami.org

Email : contact@kanjiswami.org

પ્રથમ આવૃત્તિ

પ્રત : ૧૫૦૦

વિ.સં. ૨૦૭૨

ઈ.સ. ૨૦૧૫

જૈન પૌરાણિક લઘુકથાઓ ભાગ-૪ (ગુજરાતી)ના
સ્થાયી પ્રકાશન પુરસ્કર્તા
શ્રી ઘાટકોપર દિગંબર જૈન મુમુક્ષુમંડળ
ઘાટકોપર-મુંબઈ

જૈન પૌરાણિક લઘુકથાઓ ભાગ-૪ (ગુજરાતી)ના
કાયમી કિંમત ઘટાડનાર દાતા
સ્વ. યોગેશભાઈ દામોદરદાસ મોદીના સ્મરણાર્થે
હસ્તે શિલાબેન, આરતી, ચિદ્રૂપ તથા સ્વસ્તિ, અમદાવાદ

કિંમત રૂ. ૩૦ =૦૦

મુદ્રક :
સ્મૃતિ ઓફસેટ
સોનગઢ ૩૬૪૨૫૦ (સૌરાષ્ટ્ર)
(૨)

श्री दिगंबर जैन स्वाध्यायमंदिर ट्रस्ट, सोनगढ - 364250

परम पूज्य सद्गुरुदेव श्री कानकजीस्वामी

Shri Digambar Jain Swadhyay Mandir Trust, Songadh - 364250

પ્રકાશકીય નિવેદન

પરમોપકારી, અધ્યાત્મયુગ્મષ્ટા, આત્માનુભવી સત્પુરુષ પૂજ્ય સદ્ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામીએ પોતાની સ્વાનુભવરસભીની વાણીમાં જિનેન્દ્રકથિત ચારે અનુયોગોના સુમેળપૂર્વક અધ્યાત્મરસગર્ભિત દ્રવ્યદષ્ટિપ્રધાન ઉપદેશગંગા વહાવી છે, જેમાં સ્નાન કરીને ભરતક્ષેત્રના લાખો ભવ્ય જીવો પોતાનું આત્મહિત સાધવા ઉત્સુક બન્યા છે. આ કારણે સોનગઢ એક અધ્યાત્મ અતિશયક્ષેત્ર સુવર્ણપુરીરૂપે વિશ્વપ્રસિદ્ધ તીર્થધામ બની ગયું છે. પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના પ્રભાવના ઉદયથી સુવર્ણપુરીમાં સ્વાધ્યાયમંદિર, જિનમંદિર, સમવસરણ મંદિર, માનસ્તંભ, પરમાગમમંદિર, નંદીશ્વર જિનાલય વગેરે ભવ્ય જિનાલયોની રચના થઈ છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનાં અનન્ય ભક્ત સ્વાનુભવવિભૂષિત પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબેનને મુનિભગવંતો તથા આત્મજ્ઞાની મહાપુરુષોના જીવન પ્રત્યે અત્યંત અર્પણતા હતી. તેથી તેઓ ઉક્ત મહાપુરુષોના જીવનથી પોતાના જીવનમાં સંવેગ-વૈરાગ્યભાવને વૃદ્ધિગત કરતાં રહેતાં હતાં. તેઓ મહિલાસભામાં બધાયને આત્મજ્ઞાની ધર્માત્મા મહાપુરુષો અને સતીઓના જીવનના પ્રસંગ ઘણા જ ભીંજાયેલા હૃદયથી બતાવતા હતા. તે પ્રસંગોમાંથી કોઈ કોઈ પ્રસંગો એવા હતા કે જેથી નિરૂપરાગ ઉપયોગરૂપ મોક્ષમાર્ગનું મહત્ત્વ આત્માર્થીઓને આવે એવા, પ્રસંગોચિત કથાઓ આધારિત ચિત્રો ઉપરોક્ત આયતનોમાં પૂજ્ય બહેનશ્રીએ મુખ્યરૂપે પોતાના પ્રથમાનુયોગના શાસ્ત્રજ્ઞાનના આધારે ઉત્કીર્ણ તથા ચિત્રાંકન કરાવ્યા હતા. નિર્ગ્ઠ મુનિ ભગવંતોનાં દર્શન મુમુક્ષુઓને થઈ શકે એવાં જ દેશ્યો આ ચિત્રોમાં મુખ્યરૂપે લેવામાં આવ્યા છે. જેમાં તેમની સંવેગાદિ ભાવનાઓથી, આયતનોની શોભા ઘણી જ વધી ગઈ છે. તેમજ આ આયતનોમાં દર્શન કરવાવાળા ભાવિકજનોને વિવિધ પુરાણ આધારિત કથાઓથી પોતાના સંવેગાદિ ભાવનાઓને વધારવાનો લાભ પ્રાપ્ત થયો છે.

કેટલાક મુમુક્ષુઓની ભાવનાને લક્ષ્યમાં લઈને સોનગઢથી પ્રકાશિત હિન્દી આત્મધર્મમાં પૂજ્ય બહેનશ્રીના અંતરમાં વર્તતા વીતરાગી મહાપુરુષો પ્રત્યેના અહોભાવ, શ્રદ્ધા થાય તે હેતુથી તે ચિત્રોના આધારે આચાર્ય ભગવંત રચિત પુરાણોમાંથી બાલવિભાગમાં કથાઓ આપવાનું શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું. ભવ્ય સાધકજીવોની આ કથાઓ વાંચતાં-વાંચતાં કેટલાક મુમુક્ષુઓએ આ કથાઓ પુસ્તકરૂપે પ્રકાશિત કરવાની માંગણી કરી હતી. જેના ફળ સ્વરૂપે સુવર્ણપુરીના સ્વાધ્યાયમંદિરમાં આલેખિત સાત

ચિત્રોની કથાઓના આધારે “જૈન પૌરાણિક લઘુકથાઓ ભાગ-૧” તથા શ્રી સીમંધરસ્વામી જિનમંદિર અંકિત પૌરાણિક ચિત્રોના આધારે “જૈન પૌરાણિક લઘુકથાઓ ભાગ-૨” નામના રંગીન પુસ્તકો પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યાં છે. તે જ પ્રમાણે શ્રી પ્રવચનમંડપમાં આલેખિત ચિત્રોમાંથી શુદ્ધાત્મદ્રવ્યમાં પ્રતિબદ્ધ રહેતા જ્ઞાની ભગવંતો કયા પ્રકારે સહજ ઉપસર્ગવિજયી હોય છે તે ધર્માત્માઓ સંબંધિત પુસ્તક “જૈન પૌરાણિક લઘુકથાઓ ભાગ-૩” રૂપે પ્રકાશિત થઈ ચૂકી છે. આ પુસ્તકમાં સંપાદિત કરવામાં આવેલા સાત ચિત્રો (ભાગ-૩) સિવાયના બાકીના અન્ય ચિત્રોના આધારે “જૈન પૌરાણિક લઘુકથાઓ ભાગ-૪” રૂપે પ્રકાશિત કરવામાં આવી રહી છે.

આગળ જતાં અન્ય મંદિરોમાં આલેખિત ચિત્રોના આધારે કથાઓના આવા જ પુસ્તકો પ્રકાશિત કરવાની શ્રી દિગંબર જૈન સ્વાધ્યાયમંદિર ટ્રસ્ટ, સોનગઢની ભાવના છે.

આ પુસ્તકમાં જરૂરિયાત પ્રમાણે મૂળ કથાની હકીકત અને હાર્દને યથાવત રાખી ભાષામાં સામાન્ય સુધારો કર્યો છે. આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં બા.બ્ર. શ્રી વ્રજલાલભાઈ શાહે(વઢવાણ) ઉપયોગી માર્ગદર્શન આપ્યું છે તેથી અમે તેમનો અંતઃકરણથી આભાર માનીએ છીએ. આ પુસ્તકના સુંદર ચિત્રો શ્રી જયદેવભાઈ અગ્રાવતે બનાવ્યા છે અને પુસ્તકનું સુંદર મુદ્રણ સ્મૃતિ ઓફસેટ દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે. તે સર્વેના અમે આભારી છીએ.

આ પુસ્તકમાં કથાઓ સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપમાં પ્રવચનમંડપના ચિત્રોના દૃશ્યોના આધારે આપવામાં આવે છે. વિશેષ અભ્યાસ માટે જિજ્ઞાસુઓએ જૈનધર્મના પ્રથમાનુયોગનો અભ્યાસ કરવો જરૂરી છે. આશા છે કે મુમુક્ષુ સમાજને આ સચિત્ર પુસ્તક મહાપુરુષો પ્રતિના પોતાની સમર્પણતામય ભક્તિ-આદરરૂપ સહજ જીવન ઘડવામાં તેમજ પોતાના સંવેગાદિ ભાવોને બળવત્તર કરવામાં કાર્યકારી થશે.

૧૫મી બાલ સંસ્કાર
અધ્યાત્મજ્ઞાન શિબિર
સોનગઢ (સૌરાષ્ટ્ર)
તા. ૨૭-૧૨-૨૦૧૫

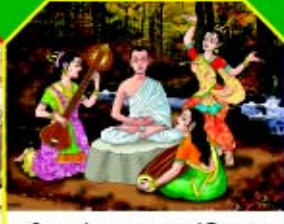
સાહિત્યપ્રકાશનસમિતિ
શ્રી દિગંબર જૈન સ્વાધ્યાયમંદિર ટ્રસ્ટ,
સોનગઢ-૩૬૪૨૫૦ (સૌરાષ્ટ્ર)

વિવાહ સમયે યૈરાગ્ય

Page-11

પૂર્વભવમાં ભગવાન શાંતિનાથના જ્ઞાન, તપની પરીક્ષા

Page-17

સીતાજીની અગ્નિપરીક્ષા

Page-31

ભગવાન મહાવીરને સિંહની પચચિમાં સમ્યગ્દર્શન

Page-47

શિક્ષાપ્રદ વજ્રબાહુનો યૈરાગ્ય

Page-53

બાહુબલી મુનિન્દ્રની ચક્રવર્તી ભરત દ્વારા પૂજા

Page-59

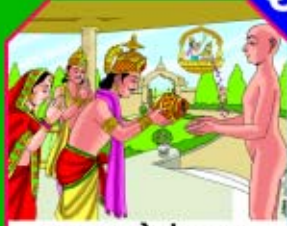
અંજનથી નિરંજન

Page-68

શ્રીકંઠ રાજાનો યૈરાગ્ય

Page-76

યુવરાજ શ્રેયાંસકુમાર દ્વારા આહારદાન

Page-81

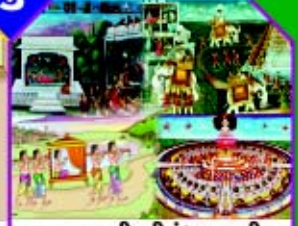
સતી ચન્દનબાળાનો યૈરાગ્ય

Page-95

શાંતિનાથ ભગવાના મંદિરમાં લંકેશ દ્વારા ભક્તિ

Page-111

ભગવાન શ્રી સીમંધરસ્વામીના ચાર કલ્યાણકો

Page-124-129

તીર્થરાજ સમ્મેદશિખર

Page-130

શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામીની પંચકલ્યાણકભૂમિ ચંપાપુરી

Page-133

ભગવાન શ્રી મહાવીરની નિર્વાણભૂમિ પાવાપુરી

Page-135

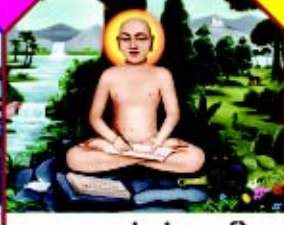
સમવસરણમાં ગૌતમ ગણધર

Page-137

ભયમ શ્રુતસ્કંધના પ્રણેતા શ્રી ધરસેનાચાર્ય પુષ્પદંત અને ભૂતબલી આચાર્ય

Page-139

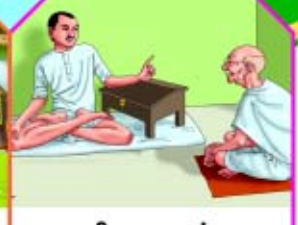
ભગવાન કુંદકુંદાચાર્યદેવ

Page-141

અધ્યાત્મયુગસૃષ્ટા પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાલજીસ્વામીને અપૂર્વ જ્ઞાન

Page-143

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

Page-163

श्री दिगंबर जैन स्वाध्यायमंदिर ट्रस्ट, सोनगढ - 364250

प्रशममूर्ति पूज्य बहिनश्री चंपाबेन

Shri Digambar Jain Swadhyay Mandir Trust, Songadh - 364250

સુવર્ણપુરીનો ભગવાન શ્રી કુંદકુંદ પ્રવચન મંડપ

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનો પ્રભાવના ઉદય શરૂઆતમાં સૌરાષ્ટ્ર-ગુજરાત સુધી જ સીમિત હતો, પરંતુ હિન્દી આત્મધર્મથી આકર્ષિત થઈને ઈન્દૌરના શ્રી હુકમચંદજી શેઠ(વિ.સં. ૨૦૦૧, ઈ.સ. ૧૯૪૫) વૈશાખ વદ દ્વિતીયા દિવસે સોનગઢ આવીને અતિશય પ્રભાવિત થયા હતા. તેથી હિંદી ભાષી દિગંબર જૈનોનો પ્રવાહ સોનગઢ તરફ વિશેષ આકર્ષિત થયો. ધીરે ધીરે પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનો પુનિત પ્રવાહ એટલો વિસ્તૃત થયો કે દેશ-વિદેશથી અનેક મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો, અનેક દિગંબર જૈન વિદ્વાનો, ત્યાગીઓ અને બ્રહ્મચારીઓ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના અશ્રુતપૂર્વ અધ્યાત્મ ઉપદેશનો લાભ લેવા સોનગઢ આવવા લાગ્યા. ઉત્સવના દિવસોમાં સ્વાધ્યાયમંદિર તેમજ જિનમંદિર નાનું પડવા લાગ્યું. કોઈપણ સ્તંભ વગરનો કે જેમાં પ્રવચન સમયે ૨૫૦૦ શ્રોતાઓ બેસી શકે એવા ૧૦૦'x૫૦' વિશાળ કક્ષની રચના કરવામાં આવી. તેની દિવાલો ઉપર અનેક પૌરાણિક સુંદર ચિત્રાવલી અને તત્ત્વબોધક તથા સિદ્ધાંતિક સૂત્ર વાક્યોથી અતિ ભવ્ય ભગવાન કુંદકુંદ પ્રવચન મંડપનું નિર્માણ વિ.સં. ૨૦૦૩ (ઈ.સ. ૧૯૪૭)માં થયું. આ પ્રવચનમંડપના શિલાન્યાસ તથા ઉદ્ઘાટન પ્રસંગે સર શેઠ હુકમચંદજી ઈન્દૌર પધાર્યા હતા. શિલાન્યાસ પ્રસંગે શ્રી હુકમચંદજી શેઠ અંતરના ઉલ્લાસથી ગુરુદેવશ્રી પ્રત્યેના અહોભાવથી બોલ્યા હતા કે— “આ મહારાજશ્રીના ઉપદેશના પ્રભાવથી ઘણા જીવોને લાભ થયો છે. મારું પણ અહોભાગ્ય છે કે મને મહારાજશ્રીની ચરણસેવાનો લાભ પ્રાપ્ત થયો છે. મારી તો ભાવના છે કે મારું સમાધિમરણ મહારાજશ્રીના સમીપમાં થાય તેઓશ્રીની પાસે મોક્ષ જવાનો સીધો રસ્તો છે.”

ઉદ્ઘાટનના દિવસે પૂરો પ્રવચન મંડપ મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોથી ભરાઈ ગયો હતો. તે દિવસના માંગલિક પ્રવચનમાં પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ “નિજ આત્માના શુદ્ધ સ્વભાવને

પરદ્રવ્ય, શરીર, રાગ વગેરેથી ભિન્ન તેમજ પરિપૂર્ણ બતાવતા તે આત્માની દૃષ્ટિ કરવી તે જ પ્રથમ સમ્યગ્દર્શન ધર્મ છે કે જે જીવનમાં પવિત્રતા (મંગલ) લાવે છે, તે જ જીવનમાં એક કર્તવ્ય છે” એવું દર્શાવ્યું.

ભગવાન
શ્રી કુંદકુંદ પ્રવચન
મંડપના ઉદ્ઘાટન
પ્રસંગે પૂજ્ય
ગુરુદેવશ્રી સાથે
ઈન્દૌરના
સર શેઠ હુકમચંદજી
તથા તેમના સુપુત્ર
રાજકુમારજી.

આ મંડપના ઉદ્ઘાટન પ્રસંગે શેઠ હુકમચંદજીની સાથે પંડિત શ્રી જીવંધરજી તથા પંડિત શ્રી દેવકીનંદનજી આવ્યા હતા. તે સમયે ઘણી જ સુંદર તત્ત્વચર્ચા ચાલી કે જે સમજાતા તેઓને ઘણો જ આનંદ થયો હતો. અંતે પંડિત દેવકીનંદનજીએ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી પ્રતિ કહ્યું કે ‘આપે જ સત્ય સમજાવ્યું છે. અત્યાર સુધી અમે અમારી દૃષ્ટિથી શાસ્ત્રોના અર્થ બેસાડતા હતા પરંતુ શાસ્ત્રનો વાસ્તવિક અર્થ શું છે? તે આપે જ શીખવાડ્યું છે. અમારાં શ્રદ્ધા, જ્ઞાન, ચારિત્ર, વ્રત, ત્યાગ વગેરે બધું ભૂલવાળું હતું.’

પંડિતજી વિષે પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી પણ કહેતા હતા કે ‘અત્યાર સુધી અમને ઘણા પંડિત મળ્યા છે પરંતુ આમના (પં. દેવકીનંદનજી) જેવો સરળ કોઈ મળ્યો નથી. સત્ય વાત સ્વીકારવામાં તેમને વાર લાગતી નથી.’ આ પ્રમાણે તે ઉદ્ઘાટનનો દિવસ, અતિશય આધ્યાત્મિક તત્ત્વચર્ચા, પ્રવચન વગેરેથી વિશેષ પ્રકારનો રહ્યો.

વિ.સં. ૨૦૦૩ (ઈ.સ. ૧૯૪૭) ફાગણ સુદ-૧ના દિવસે તેના ઉદ્ઘાટનના પ્રસંગે પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના પ્રભાવના ઉદયથી અતિશય પ્રભાવિત થઈને શેઠશ્રીએ પોતાનો આનંદ વ્યક્ત કરતાં કહ્યું કે : “મારી સર્વ સંપત્તિ પૂજ્ય સ્વામીજીના ચરણોમાં ન્યોછાવર કરી દઉં તો પણ ઓછું છે—આવું અહીંનું વાતવરણ જોઈને મને ઉલ્લાસ આવી જાય છે.”

सत्यभामाने पोतानुं स्नानवस्त्र धोवानुं कहेता श्री नेमिस्तुमार

વિવાહ સમયે વૈરાગ્ય

મહારાજા શ્રીકૃષ્ણનું આયુષ્ય એક હજાર વર્ષનું હતું, તેમની ઊંચાઈ દસ ધનુષ હતી, અતિશય સુશોભિત નીલકમલ સમાન વર્ણ હતો અને લક્ષ્મીથી આલિંગિત તેમનું શરીર હતું. ચક્ર, શક્તિ, ગદા, પંચમુખી શંખ, ધનુષ, કૌસ્તુભમણિ અને નન્દક નામનું ખડગ—આ સાત રત્નો તેમની પાસે હતાં. આ બધા રત્નોની દેવો રક્ષા કરતા હતા. રત્નમાળા, ગદા, હળ અને મૂસળ એ ચાર દેદીપ્યમાન મહારત્ન બળદેવના હતા. રુકમણી, સત્યભામા, સતી જામ્બવતી, સુશીમા, લક્ષ્મણા, ગાંધારી, સપ્તમી ગૌરી, પ્રિયા પદ્માવતી—આ આઠ દેવીઓ શ્રીકૃષ્ણની પટરાણીઓ હતી. શ્રીકૃષ્ણને સોળ હજાર રાણીઓ હતી અને બળદેવને અભીષ્ટ સુખ દેવાવાળી આઠ હજાર રાણીઓ હતી. આ બન્ને ભાઈઓ રાણીઓ સાથે દેવો જેવું સુખ ભોગવતા થકા પરમ પ્રીતિને પ્રાપ્ત કરી રહ્યા હતા. આ રીતે પૂર્વજન્મમાં સંચિત પુણ્યકર્મના ઉદયથી પુષ્કળ ભોગોને ભોગવતા શ્રીકૃષ્ણનો સમય સુખથી વ્યતીત થઈ રહ્યો હતો.

એકવાર તેઓ શરદઋતુમાં અન્ત:પુરના લોકો સાથે મનોહર નામના સરોવરમાં કેલિ કરી રહ્યા હતા. ત્યાં જળ ઉડાડતી વખતે (ભગવાન) નેમિનાથ (કે—જેઓ રાજા સમુદ્રવિજય અને શિવાદેવીના પુત્ર હતા અને શ્રીકૃષ્ણ, રાજા સમુદ્રવિજયના ભાઈ વસુદેવના પુત્ર હતા.) અને ^૧સત્યભામા વચ્ચે ચતુરાઈભર્યો મધુર વાર્તાલાપ થયો.

આમ વિનોદ કરતાં કરતાં સ્નાન સમાપ્ત થયું ત્યારે નેમિનાથે સત્યભામાને કહ્યું, હે નીલકમલ સમાન નેત્રોવાળી! તમે આ સ્નાનનું વસ્ત્ર લ્યો.

સત્યભામા : હું આને શું કરું?

નેમિનાથ : આને ધોઈ નાખો.

સત્યભામા કહેવા લાગ્યા—શું આપ શ્રીકૃષ્ણ છો? તે શ્રીકૃષ્ણ જેણે નાગશય્યા

૧. ક્યાંક ક્યાંક સત્યભામાને બદલે જામ્બવતીનું નામ આવે છે.

પર ચડી સારંગ નામનું દિવ્ય ધનુષ અનાયાસ ચડાવી દીધું હતું અને દિગ્દિગન્તને પૂર્ણ કરવાવાળો શંખ ફૂક્યો હતો? શું આપનામાં એ સાહસ છે? જો નથી, તો આપ મને વસ્ત્ર ધોવાની વાત કેમ કહો છો? નેમિનાથે કહ્યું—‘હું આ કાર્ય સારી રીતે કરી દઈશ.’ એટલું કહીને તે નગર તરફ ચાલી નીકળ્યા અને આશ્ચર્યપૂર્ણ કાર્ય કરવા માટે તેઓ આયુધશાળામાં ઘુસી ગયા. ત્યાં તે નાગરાજના મહામણિયોંથી સુશોભિત

શ્રીકૃષ્ણની નાગશૈયા ઉપર ચડીને શંખ ફૂંકતા શ્રી નેમિકુમાર અને આયુધશાળા તરફ આશ્ચર્ય સહિત આવતા કૃષ્ણ-બળદેવ

નાગશય્યા પર પોતાની શય્યાની જેમ જ ચડી ગયા અને વારંવાર સ્ફાલન કરવાથી જેની દોરીરૂપી લતા ટંકાર કરી રહી હતી એવું ધનુષ તેમણે ચડાવી દીધું અને દિશાઓના અંતરાલને રોકવાવાળો શંખ ફૂંકી દીધો. તે સમયે તેઓ પોતે મહાન ઉન્નત હોય તેવું લાગ્યું. જ્યારે આયુધશાળામાં આ બધું થયું ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ કુસુમચિત્રા નામની સભાભૂમિમાં બિરાજમાન હતા. તે એકાએક આશ્ચર્યજનક ધ્વનિ

સાંભળી વ્યગ્ર બની ગયા. તેમનું મન અત્યંત વ્યાકુળ બની ગયું. આશ્ચર્ય સાથે તેમણે સેવકોને પૂછ્યું કે “આ શું છે?” સેવકોએ પણ સારી રીતે તપાસ કરી વાત જેમ હતી તેમ જણાવી દીધી. તેથી બળદેવ અને કૃષ્ણ આશ્ચર્યથી આયુધશાળા આવે છે.

સેવકોના વચન સાંભળી અર્ધચક્રવર્તી શ્રીકૃષ્ણે ઘણી સાવધાનીપૂર્વક વિચાર કરતાં નિર્ણય કર્યો કે આશ્ચર્ય છે : ‘ઘણા સમય પછી નેમિનાથનું ચિત્ત રાગયુક્ત થઈ ગયું છે. હવે તેઓ નવયૌવનને પ્રાપ્ત થયા છે, તેથી વિવાહને યોગ્ય છે—તેમનાં લગ્ન કરવાં જોઈએ.’ તેમણે વિચાર્યું કે ઉગ્રવંશરૂપી સમુદ્રને વધારવા માટે ચંદ્રમા જેવા, રાજા ઉગ્રસેનની જયાવતી રાણીથી ઉત્પન્ન થયેલી ‘રાજમતી’ નામની પુત્રી છે, જે સર્વાંગ સુંદર છે. આમ વિચાર્યા બાદ તેમણે રાજા ઉગ્રસેનના ઘરે સ્વયં જઈને ઘણા આદરપૂર્વક “આપની પુત્રી ત્રણલોકના નાથ (ભગવાન) નેમિકુમારની પ્રિયા બને” આ શબ્દોમાં કન્યાની યાચના કરી અને કોઈ શુભ દિવસે તે વિવાહ—ઉત્સવનો પ્રારંભ કર્યો.

સૌથી મનોહર પાંચ પ્રકારના રત્નોનો વિવાહમંડપ બનાવ્યો. વચ્ચે એક વેદિકા બનાવી હતી જે નવીન મોતીઓની સુંદર રંગાવલીથી સુશોભિત હતી, મંગલમય સુગંધિત ફૂલોના ઉપહાર તથા વૃષ્ટિથી મનોહર હતી. તેની ઉપર સુંદર નવીન વસ્ત્ર લગાવેલું હતું અને વચ્ચે સુવર્ણનો બાજોઠ મૂકેલ હતો. તે બાજોઠ પર બેસી નેમિકુમારે વધૂ રાજમતી સાથે ભીના ચોખા પર બેસવાનો રિવાજ કરવાનો હતો.

બીજે દિવસે વરના હાથમાં જળધારા આપવાનો સમય હતો. તે દિવસે શ્રીકૃષ્ણને એમ આશંકા ઉત્પન્ન થઈ કે ઇન્દ્રો દ્વારા પૂજનીય વિશિષ્ટ બલધારી ભગવાન નેમિનાથ મારું રાજ્ય તો નહીં લઈ લે ને ! તે જ ક્ષણે તેમને વિચાર આવ્યો કે “આ નેમિકુમાર વૈરાગ્યનું કોઈ કારણ પામી ભોગોથી વિરક્ત થઈ જશે” એવો વિચાર કરી તેઓ વૈરાગ્યનું કારણ શોધવામાં લીન થઈ ગયા. તેમને વિચારમાં એક ઉપાય આવ્યો. તેઓએ મોટા મોટા માયાવી અનેક પશુઓના સમૂહને એક સ્થાન પર ભેગા કરી તેને ચારે તરફ વાડ બાંધી દીધી અને ત્યાં માયાવી રક્ષક નિયુક્ત કરી દીધા.

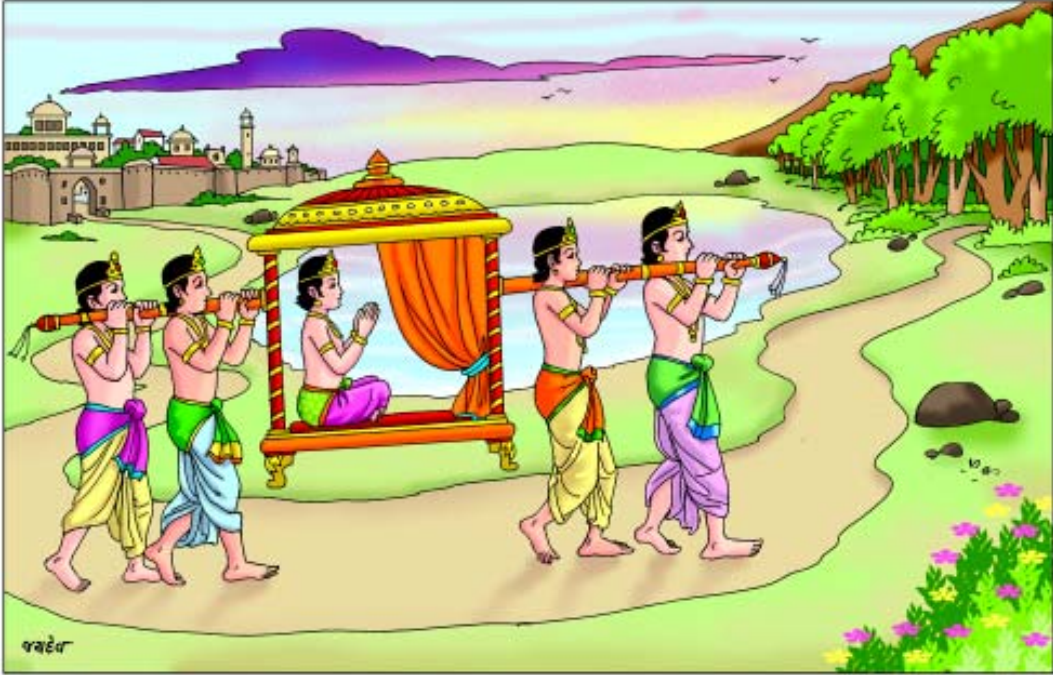
ત્યારબાદ જે અનેક પ્રકારના આભૂષણોથી દેદીપ્યમાન છે, જેના શિરના વાળ

જૂનાગઢ આવતી શ્રી નેમિકુમારની જાન, રસ્તામાં પશુઓનો પોકાર સાંભળી સારથીને પૂછતા શ્રી નેમિકુમાર

સજાવેલ છે, જે લાલ કમળોની માળાથી અલંકૃત છે, ઘોડાઓની ખરીઓથી ઉડેલી ધૂળ દ્વારા જેણે દિશાઓનો અગ્રભાગ ધૂમિલ કરી દીધો છે, જે પોતાની સમાન અવસ્થાવાળા, અતિશય, પ્રસન્ન, મોટાં મોટાં મંડલેશ્વર રાજાઓના પુત્રોથી ઘેરાયેલ છે એવા નયનાભિરામ, આજન્મ વૈરાગી ભગવાન નેમિનાથ ચિત્રા નામની પાલખી પર બિરાજિત થઈ જાનમાં રવાના થયા. ત્યાં તેઓએ માયાવી, ઘોર કરુણ સ્વરથી રાડો પાડતાં પાડતાં, યત્ર-તત્ર દોડતાં, તરસ્યાં, દીન દૃષ્ટિથી યુક્ત, ભયથી વ્યાકુળ થયેલાં પશુઓને જોઈ સહજ વૈરાગ્યવંત ભગવાન નેમિનાથનું હૃદય કરુણાથી ભરાઈ આવ્યું. તેમણે સારથીને રથ પાછો વાળવા કહ્યું. સ્વાર્થથી ભર્યા આ અસાર સંસારથી મુખ ફેરવીને તેઓ અનિત્યાદિ બાર ભાવનાઓ ભાવવા લાગ્યા.

અતિશય વૈરાગ્ય પ્રગટ થતાં તે જ સમયે લોકાન્તિક દેવોએ આવી તેમનું અનુમોદન કર્યું. પોતાના પૂર્વભવોનું સ્મરણ આવતાં ડરથી તે ધ્રુજી ઊઠ્યા. તે જ સમયે ઈન્દ્રોએ આવી ભગવાન નેમિનાથનો દીક્ષાકલ્યાણક મહોત્સવ ઊજવતાં દેવકુરુ નામની પાલખીમાં ભગવાનને બેસાડીને દેવોની સાથે ચાલ્યા. સહસ્રામ્રવનમાં જઈને

સહસ્રામ્રવન તરફ દીક્ષા માટે પાલખીમાં જતા શ્રી નેમિકુમાર

બે દિવસના ઉપવાસનો નિયમ લીધો અને શ્રાવણ સુદ દિવસે સાંજના સમયે—કુમારકાળનો સમય ત્રણસો વર્ષ વ્યતીત થઈ ગયા બાદ—એક હજાર રાજાઓની સાથે સંયમ ગ્રહણ કર્યો. તે જ સમયે તેમને ચોથું મન:પર્યયજ્ઞાન પ્રગટ થયું અને કેવળજ્ઞાન પણ નિકટમાં પ્રગટશે.

જેવી રીતે સંધ્યા, સૂર્યની પાછળ પાછળ અસ્તાચલ પર ચાલી જાય છે, તેવી રીતે રાજમતી પણ તેમની પાછળ-પાછળ તપશ્ચરણ માટે ચાલી ગઈ. તે ઠીક જ છે કેમ કે શરીરની વાત તો દૂર રહો વચનમાત્રથી પણ આપેલી સ્વીકૃતિ અમિટ હોય છે. કુલિન સ્ત્રીઓ માટે આ જ ન્યાય છે. અન્ય મનુષ્ય તો પોતાના દુઃખથી પણ વિરક્ત થયેલાં સાંભળવામાં આવતા નથી, પણ જે સજ્જન પુરુષ હોય છે તે બીજાના દુઃખથી દુઃખી થઈ મહાવિભૂતિનો ત્યાગ કરી દે છે. બળદેવ તથા નારાયણ આદિ મુખ્ય રાજા અને ઈન્દ્રાદિ દેવ, બધાં અનેક સ્તવનો દ્વારા ભગવાનની સ્તુતિ કરી પોતપોતાના સ્થાને ચાલ્યાં ગયાં.

પરમ વૈરાગી નેમિનાથ ભગવાનના ચરણોમાં કોટિ કોટિ વંદન.

મહારા નેમ પિયા ગિરનારી ચાલ્યા

(મહારા છેલ ભંવર કસૂબો પીવે)

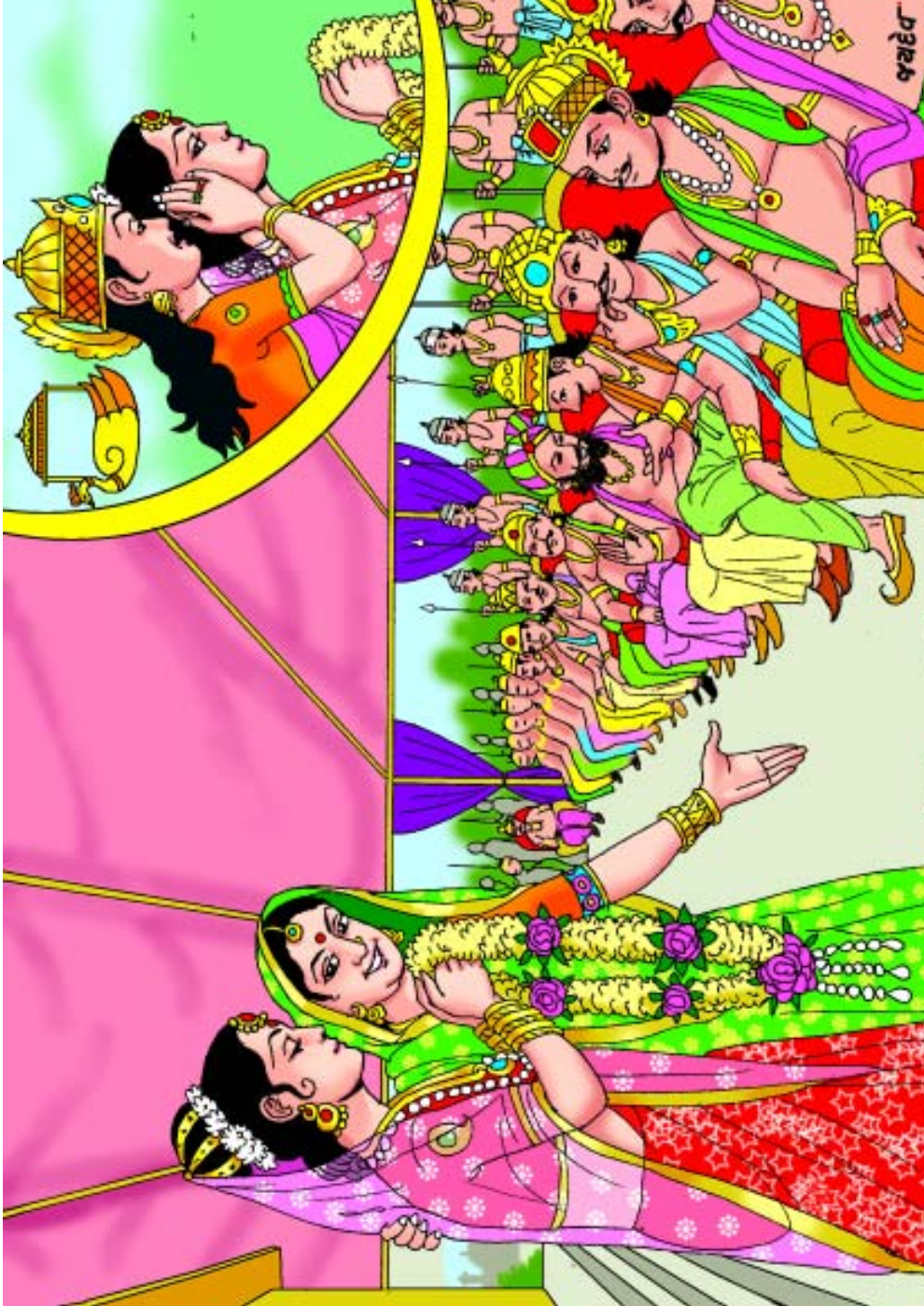
મહારા નેમ પિયા ગિરનારી ચાલ્યા, મત કોઈ રોક લગાજ્યો,
લાર લાર સંયમ મેં લેસ્યું, મત કોઈ પ્રીત બઢાજ્યો .ટેક.
સાજન ત્યાગો પાપયુત, દેખ જગત વ્યવહાર,
રાજ તાજ કુલ સંપદા, મનમેં દયા વિચાર;
મહારા માથા મેં સાથણિયા, કોઈ મત સિંદૂર લગાજ્યો. ૧.
ભોગ રોગકી ખાન હે, ભોગ નરક કો દ્વાર,
જો જીત્યો ઈહ ભોગ નેં, તિર ગયો ભવદધિ પાર;
ઓ મન ભોલી અનજાન, જોગ કી રીત નિભાજ્યો. ૨.
ધન્ય ધન્ય જિન જોગ લે, દ્વાદશાંગ તપ ધાર,
કર્મ કાટ શિવપુર ગયે, નમોં જગત હિતકાર;
યો નરભવ કો 'સૌભાગ્ય' સજની તપ કર સફળ બનાજ્યો. ૩.

પૂર્વભવમાં ભગવાન શાંતિનાથના જ્ઞાન, તપની પરીક્ષા

(આ કથા શાંતિનાથ ભગવાનના પૂર્વભવોમાંથી પૂર્વ પાંચમા ભવમાં જ્ઞાન અને
ત્રીજા ભવમાં તપસંબંધી પરીક્ષા છે.)

ભગવાન શાંતિનાથ-પૂર્વભવમાં બળદેવ તથા તેમના ભાઈ નારાયણ હતા
તેમની ભવાવલી

ભગવાન શાંતિનાથના ભવ	નારાયણના ભવ
૭. અપરાજિત (બળદેવ) મુનિ થઈને સંયમ ગ્રહણ	ભાઈ અનંતવીર્ય (નારાયણ) ૯
૬. અચ્યુત સ્વર્ગનો ઈન્દ્ર,	રત્નપ્રભા પૃથ્વી (નારકી) અહીં ૮ સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરીને બીજા ભવે મેઘનાદ વિદ્યાધર (મુનિરાજ) બની સંયમ ગ્રહણ કરી. ૭
૫. રાજા ક્ષેમંકરના પુત્ર વજ્રાયુધ	અચ્યુત સ્વર્ગમાં પ્રતિઈન્દ્ર ૬
૪. ગ્રૈવેયક	રાજા વજ્રાયુધના પુત્ર સહસ્રાયુધ ૫ અહમિન્દ્ર ૪
૩. તીર્થંકર રાજા ઘનરથના પુત્ર મેઘરથ	તીર્થંકર રાજા ઘનરથના ૩ બીજા પુત્ર દેઢરથ
૨. અહમિન્દ્ર	અહમિન્દ્ર ૨
૧. શાંતિનાથ ભગવાન	પુરુષનો ભવ અને મોક્ષ ૧

स्वयंवर मंडपमां ञर्ष रढी अपराखित (अणदेव)नी पुत्रीने, पूर्वभवनी सभीनुं आवीने संजोधन

અર્ઘ્યકી—નારાયણ અનંતવીર્ય સિંહાસન પર બિરાજમાન છે. તેમના પર ચામર ઢોળાઈ રહ્યા છે, જાણે કે તેઓ છ બંડોથી સુશોભિત પૂર્ણ ચક્રવર્તી જ હોય ! આ રીતે અપરાજિત (શાંતિનાથ ભગવાનનો પૂર્વ સાતમો ભવ) પણ પોતાને યોગ્ય રત્નો આદિના સ્વામી હતા અને બળભદ્રનું પદ પ્રાપ્ત કરી પ્રતિદિન વૃદ્ધિગત થતા હતા. બન્ને ભાઈઓનો સ્નેહ અન્ય ભવોના સંબંધના કારણે નિરંતર વધતો હતો. બંને ભાઈઓનો સમય સુંદર રીતે વ્યતીત થઈ રહ્યો હતો. બળભદ્રને વિજયારાણીથી સુમતિ નામની પુત્રી જન્મી. તે શુકલપક્ષની ચંદ્રમાની રેખાઓથી ઉત્પન્ન ચાંદનીની જેમ બધાને પ્રસન્ન કરતી હતી. તે કન્યા પ્રતિદિન મોટી થતી જતી હતી અને આહ્લાદકારી ગુણો દ્વારા માતા-પિતાના પૃથ્વીમંડળને બધા કુળોમાં પ્રેમપાત્ર હતી.

એકવાર રાજા અપરાજિતે દમવર નામના ચારણઋદ્ધિધારી મુનિને આહારદાન આપી પંચાશ્ચર્ય પ્રાપ્ત કર્યાં. ત્યારે તેમની પુત્રીને જોઈ અને વિચાર કર્યો કે આ દીકરી માત્ર યૌવનથી જ વિભૂષિત નથી પણ રૂપથી પણ વિભૂષિત થઈ ગઈ છે. અત્યારે આ કન્યા કાલદેવતાનું (પોતાના ભાગ્યનું) આશ્ચર્ય પામી વરની પ્રાર્થના કરી રહી છે અર્થાત્ વિવાહયોગ્ય થઈ ગઈ છે. એવો વિચાર કરી બન્ને ભાઈઓએ સ્વયંવરની ઘોષણા કરી અને સ્વયંવરશાળા બનાવી તેમાં સારા સારા મનુષ્યોને પ્રવેશ કરાવ્યો. પુત્રીને રથમાં બેસાડી સ્વયંવરશાળામાં મોકલી અને બન્ને ભાઈઓ ત્યાં બેસી ગયા. થોડીવારમાં એક દેવી વિમાનમાં બેસી આકાશમાર્ગથી આવી અને સુમતિ કન્યાને કહેવા લાગી—

કેમ તને યાદ છે ? આપણે બન્ને કન્યાઓ સ્વર્ગમાં રહેતી હતી. ત્યારે આપણા બેની વચ્ચે આ પ્રતિજ્ઞા થઈ હતી કે જે પૃથ્વી પર પહેલાં અવતાર લે તે બીજી કન્યાને સમજાવે. હું આપણા બન્નેના પૂર્વભવોનો સંબંધ કહું છું. તું ચિત્ત સ્થિર કરી સાંભળ.

પુષ્કરદ્વીપ સંબંધી નંદનપુર નામના નગરમાં વય અને પરાક્રમથી સુશોભિત એક અમિતવિક્રમ નામના રાજા રાજ્ય કરતા હતા. તેમની આનંદમતી નામની રાણીથી આપણે બન્ને ધનશ્રી તથા અનંતશ્રી નામની બે દીકરીઓ જન્મી હતી. એક દિવસે આપણે બન્નેએ સિદ્ધકૂટમાં બિરાજમાન નંદન નામના મુનિરાજ પાસે ધર્મનું સ્વરૂપ સાંભળ્યું, વ્રત ગ્રહણ કર્યાં અને સત્ય સમજણ સાથે અનેક ઉપવાસ કર્યાં.

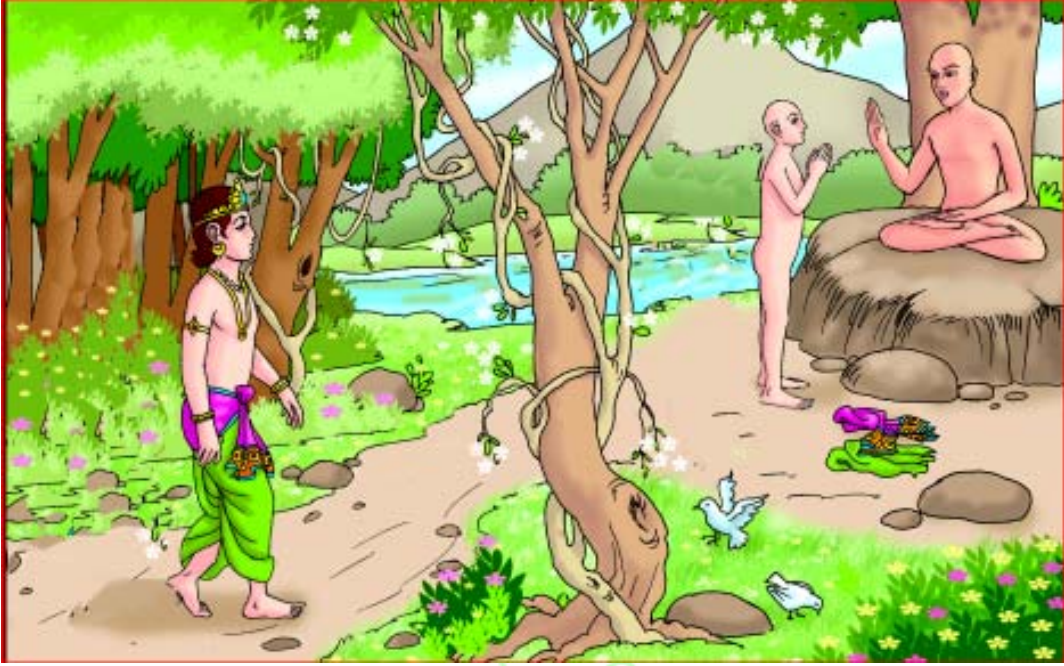
- (૧) અણદેવની પુત્રીને પૂર્વભવમાં સખીની સાથે જોઈ વિદ્યાધરનું મોહિત થવું અને
(૨) અંનેને જંગલમાં છોડી દેવું અને અંનેનું સંન્યાસમરણમ્

એક દિવસ ત્રિપુરનગરનો સ્વામી વજ્રાંગદ વિદ્યાધર પોતાની વજ્રમાલિની સ્ત્રી સાથે મનોહર નામના વનમાં જઈ રહ્યો હતો. ત્યારે આપણને બન્નેને જોઈને આસક્ત થઈ ગયો. તે તે જ સમયે પોતાની સ્ત્રીને પોતાની નગરીમાં મૂકી જલ્દી પાછો આવ્યો. તે આપણને બન્નેને પકડીને જલ્દી લઈ જવા માગતો હતો પણ સામેથી તેમની પત્ની, જે તેનો અભિપ્રાય જાણતી હતી તે આવી ચડી. વજ્રમાલિનીને દૂરથી આવતી જોઈ વિદ્યાધર ડરી ગયો. તેથી તે આપણને બન્નેને મૂકીને પોતાના નગર બાજુ ગયો. આપણે બન્નેએ તે વનમાં સંન્યાસ મરણ કર્યું. તેથી શુદ્ધિબુદ્ધિને ધારણ કરવાવાળી હું તો વ્રત અને ઉપવાસના પુણ્યે સૌધર્મ ઈન્દ્રની નવમિકા નામની દેવી થઈ અને તું કુબેરની રતિ નામની દેવી થઈ.

એકવાર આપણે બન્ને પરસ્પર મળી નંદીશ્વરદ્વીપમાં મહામહયજ્ઞ (પૂજા) જોવા માટે ગયાં હતાં. ત્યાંથી પાછા ફરતાં મેરુ પર્વતના નિકટવર્તી જંતુરહિત વનમાં બિરાજમાન ધૃતિષેણ નામના ચારણ મુનિરાજ પાસે પહોંચ્યાં અને તેમને આપણે બન્નેએ પ્રશ્ન કર્યો કે હે ભગવન્! અમારા બન્નેની મુક્તિ ક્યારે થશે? આપણો પ્રશ્ન સાંભળી મુનિરાજે ઉત્તર આપ્યો કે આ જન્મથી ચોથા જન્મમાં તમારા બન્નેની અવશ્ય મુક્તિ થશે. હે બુદ્ધિમતી સુમતે! હું આ જ કારણથી તને સમજાવવા સ્વર્ગલોકથી અહીં આવી છું. આ રીતે તે દેવીએ કહ્યું. આ સાંભળી સુમતિ પોતાનું નામ સાર્થક કરતી પિતા પાસે આજ્ઞા લઈ સુવ્રતા નામની આર્યિકા પાસે સાતસો કન્યાઓ સહિત દીક્ષિત થઈ ગઈ. દીક્ષિત થઈ તેણે આકરું તપ કર્યું અને આયુના અંતે મરીને આનંદ નામના તેરમા સ્વર્ગમાં દેવ થઈ.

આ બાજુ નારાયણ અનંતવીર્ય અનેક પ્રકારના સુખો સાથે ત્રણ ખંડનું રાજ્ય કરતા હતા અને અંતમાં પાપોદયથી રત્નપ્રભા નામની પહેલી પૃથ્વીમાં ગયા. તેના શોકથી બલભદ્ર અપરાજિત પહેલાં તો બહુ દુઃખી થયા પછી જ્યારે પ્રબુદ્ધ થયા ત્યારે અનંતસેન નામના પુત્રને રાજ્ય આપી યશોધર મુનિરાજ પાસે તેમણે સંયમ ધારણ કર્યો અને ત્રીજું અવધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી અત્યંત શાંત થઈ ગયા અને ત્રીસ દિવસનો સંન્યાસ લઈને અચ્યુત સ્વર્ગના ઈન્દ્ર (ભગવાન શાંતિનાથનો પૂર્વ ભવ નં. ૬) થયા.

પૂર્વ સ્નેહ પ્રાપ્ત ધરણેન્દ્રએ નરકમાં જઈને અનંતવીર્યને સમજાવ્યો, જેનાથી પ્રતિબુદ્ધ થઈ તેણે સમ્યગ્દર્શનરૂપી રત્ન પ્રાપ્ત કર્યું. સંખ્યાત વર્ષનું આયુષ્ય પૂરું કરી

જંગલમાં મેઘનાદની મુનિરાજ પાસે દીક્ષા

મેઘનાદ ઉપર નંદનવનમાં મોટો ઉપસર્ગ, સમાધિમરણ, અચ્યુતસ્વર્ગમાં પ્રતીન્દ્ર
(22)

પાપનો ઉદય ઓછો થવાથી ત્યાંથી નીકળીને જંબૂદ્વીપ સંબંધી ભરતક્ષેત્રના વિજયાર્ધ પર્વતની ઉત્તરશ્રેણીમાં પ્રસિદ્ધ ગગનવલ્લભ નગરમાં તે રાજા મેઘવાહન વિદ્યાધરની મેઘમાલિની નામની રાણીથી 'મેઘનાદ' નામના વિદ્યાધર પુત્ર થયો. ત્યાં બન્ને શ્રેણીનું આધિપત્ય પામી ચિરકાલ સુધી ભોગ ભોગવતા રહ્યા.

એક વખત આ મેઘનાદ મેરુ પર્વતના નંદનવનમાં પ્રજ્ઞપિતિ નામની વિદ્યા સિદ્ધ કરતા હતા ત્યાં અપરાજિતના જીવ અચ્યુતેન્દ્રે તેમને સમજાવ્યા. જેનાથી તેમને (ભવસંબંધી) બોધ થયો. તેણે સુરામરગુરુ નામના મુનિરાજ પાસે જઈને દીક્ષા લીધી અને ઉત્તમ ગુપ્તિ અને સમિતિ લઈને ચિરકાળ સુધી તેનું આચરણ કર્યું. એકવાર આ મુનિરાજ નંદન નામના પર્વત પર પ્રતિમાયોગ લઈને બિરાજમાન હતા ત્યાં તેમના પર મોટો ઉપસર્ગ થયો અને તે સંન્યાસ મરણ કરી આયુષ્યના અંતમાં અચ્યુતસ્વર્ગમાં પ્રતીન્દ્ર થયા અને ઈન્દ્રની સાથે ઉત્તમ પ્રીતિ કરી પ્રવિચાર સુખનો અનુભવ કરવા લાગ્યા.

અપરાજિતનો જીવ જે ઈન્દ્ર થયો હતો, તે પહેલાં ચ્યુત થયો અને જંબૂદ્વીપ સંબંધી પૂર્વવિદેહક્ષેત્રમાં રત્નસંચય નામના નગરમાં રાજા ક્ષેમંકરની કનકચિત્રા નામની રાણીથી મેઘની વિજળીના પ્રકાશ જેવો પુણ્યાત્મા શ્રીમાન્ તથા બુદ્ધિમાન વજ્રાયુધ નામનો (ભગવાન શાંતિનાથનો પૂર્વ ભવ નં. ૫) પુત્ર થયો. જ્યારે તે ઉત્પન્ન થયો હતો ત્યારે જન્મ સમયે થતી બધી ઉત્તમ ક્રિયાઓ કરવામાં આવી હતી.

જેવી રીતે સૂર્યના મહાભ્યુદયને સૂચિત કરવાવાળી ઉષાની લાલિમા સૂર્યોદયના પહેલાં જ પ્રગટ થઈ જાય છે તેવી રીતે તે પુત્રના મહાભ્યુદયને સૂચિત કરવાવાળો મનુષ્યોનો અનુરાગ તેના જન્મ પહેલાં જ પ્રગટ થઈ ગયો હતો. જેવી રીતે ચંદ્રમા શુકલપક્ષને પામી કાંતિ તથા ચન્દ્રિકાથી સુશોભિત રહે છે, તેવી રીતે વજ્રાયુધ પણ નૂતન-તરુણ અવસ્થા પામી રાજ્યલક્ષ્મી તથા લક્ષ્મીમતિ સ્ત્રીથી સુશોભિત હતો.

જેવી રીતે પ્રાતઃકાળના સમયે પૂર્વદિશામાં દેદીપ્યમાન સૂર્યનો ઉદય થાય છે, તેવી રીતે તે બન્ને વજ્રાયુધ અને લક્ષ્મીમતીને ત્યાં (અનંતવીર્યનો જીવ) સહસ્રાયુધ નામના પુત્ર તરીકે જન્મ્યો. સહસ્રાયુધને શ્રીષેણા નામની સ્ત્રીથી કનકશાંતિ નામનો પુત્ર જન્મ્યો. આ રીતે રાજા ક્ષેમંકર પુત્ર-પૌત્ર આદિ પરિવારથી પરિવૃત્ત થઈ રાજ્ય

કરતા હતા. તેમનો પ્રતાપ પ્રતિદ્વન્દીથી રહિત હતો. અનેક રાજાઓનો સમૂહ તેમને નમસ્કાર કરતો હતો. એક દિવસ તેઓ સિંહાસન પર બિરાજિત હતા. તેમના પર ચામર ઢોળાતા હતા, તે જ સમયે દેવોની સભામાં ઈશાન સ્વર્ગના ઈન્દ્રે વજ્રાયુધની આ પ્રકારે સ્તુતિ કરી કે “આ સમયે વજ્રાયુધ મહાસમ્યગ્દર્શનની અધિકતાથી અત્યંત પુણ્યવાન છે.” વિચિત્રચૂલ નામનો દેવ આ સ્તુતિને સાંભળી ન શક્યો તેથી પરીક્ષા કરવા માટે વજ્રાયુધની પાસે ગયો, કેમકે દુષ્ટ મનુષ્ય બીજાની સ્તુતિને સહન કરી શકતા નથી.

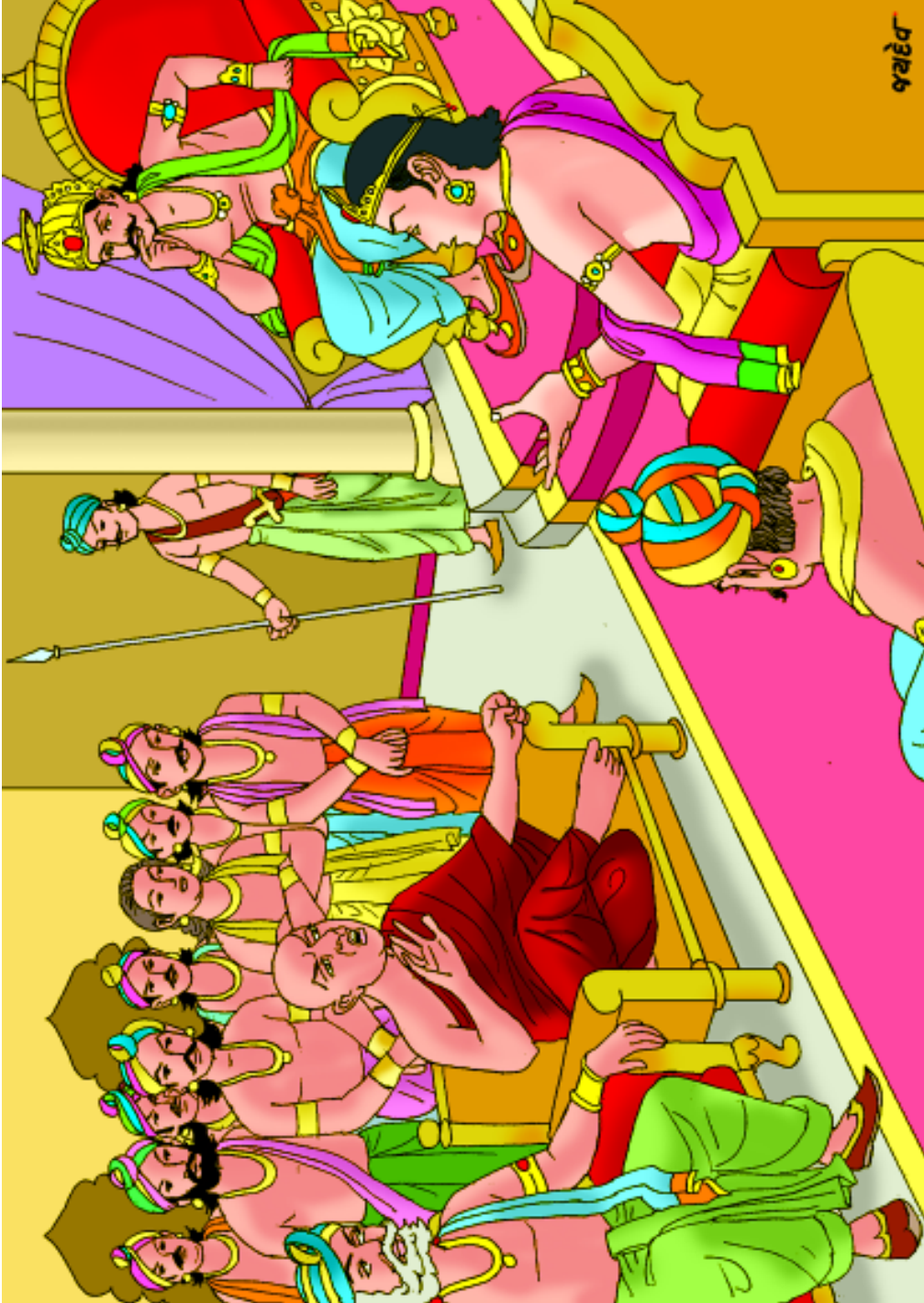
તેણે રૂપ બદલીને રાજાનાં યથાયોગ્ય દર્શન કર્યા અને શાસ્ત્રાર્થ કરવાની ઈચ્છાથી (પ્રવર્તમાન બૌદ્ધમત જેવી માન્યતા) સૌત્રાન્તિક મતનો આશ્રય લઈને એવી રીતે કહ્યું કે હે રાજા! આપ જીવ આદિ પદાર્થોના વિચાર કરવામાં વિદ્વાન છો. માટે કહો કે :

પર્યાય પર્યાયી ભિન્ન છે અથવા અભિન્ન? જો પર્યાયીથી પર્યાય ભિન્ન છે તો શૂન્યતાની પ્રાપ્તિ થાય છે, કેમ કે બંનેના અલગ-અલગ કોઈ આધાર નથી. અને ‘આ પર્યાય છે’, ‘આ પર્યાયી છે’, ‘આ આની પર્યાય છે’ આ રીતનો વ્યવહાર પણ નથી બની શકતો. તેથી આ પક્ષ બરાબર બેસતો નથી.

જો પર્યાયી અને પર્યાયને એક માનવામાં આવે તો તે માનવું પણ યુક્તિસંગત નથી, કેમકે પરસ્પર વિરોધી ‘એકપણું અને અનેકપણાની માફક બંને એકી સાથે રહી શકે નહીં. જો ‘દ્રવ્ય એક છે અને પર્યાયો અનેક છે’ એવો આપનો મત છે તો ‘તે બન્ને એકસ્વરૂપ પણ છે’ એવી આપની પ્રતિજ્ઞાનો (—તમારી સ્વયંની માન્યતાનો—) ભંગ થઈ જશે.

હવે જો દ્રવ્ય અને પર્યાય બંનેને નિત્ય માનશો, તો પછી નિત્ય હોવાના કારણે પુણ્ય-પાપરૂપ કર્મોનો ઉદય નહીં થઈ શકે. કર્મોના ઉદય વિના બંધના કારણ એવા રાગદ્વેષ આદિના પરિણામ નહીં થઈ શકે. તેના અભાવમાં કર્મોનો બંધ નહીં થાય અને જ્યારે બંધ જ નહીં થાય તો મોક્ષના અભાવને કોણ રોકશે?

જો કોઈ ઉપાય નહીં જાણીને પર્યાય—પર્યાયીને ક્ષણિક માનવું સ્વીકૃત કરો છો, તો આપના ગૃહિત પક્ષનો ત્યાગ અને અમારા પક્ષની સિદ્ધિ થઈ જશે, માટે હે ભદ્ર! આપનો પોતાનો મત ક્ષણિકવાદ દ્વારા કલ્પિત છે અને કલ્પના માત્ર છે એમ

राज्यसलामां गौर्द्धगुणना वेधमां आवेल देव साथे वज्रायुधनी ज्ञानपटीक्षा।

સિદ્ધ થાય છે. માટે આપ આમાં વ્યર્થ પરિશ્રમ ન કરો.

આ રીતે તેમનું કહેવું સાંભળી વિદ્વાન વજ્રાયુધ (શાંતિનાથ ભગવાનનો પૂર્વ પાંચમો ભવ) કહેવા લાગ્યા, કે હે ક્ષણિકવાદી! ચિત્તને સ્થિર રાખી તથા માધ્યસ્થભાવને પ્રાપ્ત થઈ સાંભળ—પોતાના કરેલ કર્મ અને તેના ફળ ભોગવવા આદિ વ્યવહારથી વિરોધ રાખવાવાળા, ક્ષણિકૈકાન્તરૂપી મિથ્યામત અનુસાર તેં જે દોષ બતાવ્યા છે તે જિનેન્દ્ર ભગવાનના મુખરૂપી ચંદ્રમાથી નીકળેલ સ્યાદ્વાદરૂપી અમૃતનું પાન કરવાવાળા જૈનીઓને કાંઈપણ નુકશાન કરી શકતા નથી, કેમકે ધર્મ અને ધર્મીમાં અર્થાત્ ગુણ અને ગુણીમાં, સંજ્ઞા, લક્ષણ પ્રયોજન આદિ ચિહ્નોના ભેદ હોવાથી ભિન્નતા છે—તેમ છતાં ગુણ-ગુણી ક્યારેય જુદા ન થઈ શકે એવા એકત્વનયનું આલંબન લેતાં બંનેમાં અભિન્નતા—એકતા છે અર્થાત્—દ્રવ્યાર્થિક નયની અપેક્ષાએ ગુણ અને ગુણી અભેદ છે અને પર્યાયાર્થિક નયની અપેક્ષાએ બંનેમાં ભેદ છે, અનેકતા છે.

આ રીતે સૌત્રાન્તિક મતિના પર્યાય-પર્યાયીમાં, ‘ભિન્નતા-અભિન્નતા’, ‘નિત્યતા-અનિત્યતા’, ‘એકતા-અનેકતા’ની સ્પષ્ટતા નય વિવક્ષાથી કરતા થકા વજ્રાયુધે સ્યાદ્વાદ મતની અતિ ઉજ્જવલતાને પ્રગટ કરી. આમ અનેક પ્રશ્નો ક્ષણિકવાદના પક્ષને દેઢ કરતા તેણે વજ્રાયુધથી કર્યા. જેનો વજ્રાયુધથી પ્રમાણભૂત ઉત્તર મળવાથી તે અંતમાં વજ્રાયુધના જ્ઞાનથી અને તેની દેઢતાથી અતિ પ્રસન્ન થયા.

આ રીતે તે દેવે વિચાર કર્યો કે મારા વચનો વજ્રાયુધના વચનરૂપી વજ્રથી ખંડ-ખંડ થઈ ગયાં, ત્યારે તેનું સમસ્ત માન દૂર થઈ ગયું. તે જ સમયે કાલાદિ લબ્ધિઓની અનુકૂળતાથી સ્વભાવની દૃષ્ટિ થતાં સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત થઈ ગયું. તેણે રાજાની પૂજા કરી અને પોતાને આવવાનું કારણ કહ્યું અને પછી સ્વર્ગ ચાલ્યા ગયો.

રાજા વજ્રાયુધ સમ્યક્ત્વ સાથે સંયમ પાલન કરતાં કરતાં મૃત્યુ પામ્યા અને ત્યાંથી મરીને (ભગવાન શાંતિનાથનો પૂર્વ ભવ નં. ૪) ત્રૈવેયકમાં જન્મ્યા.

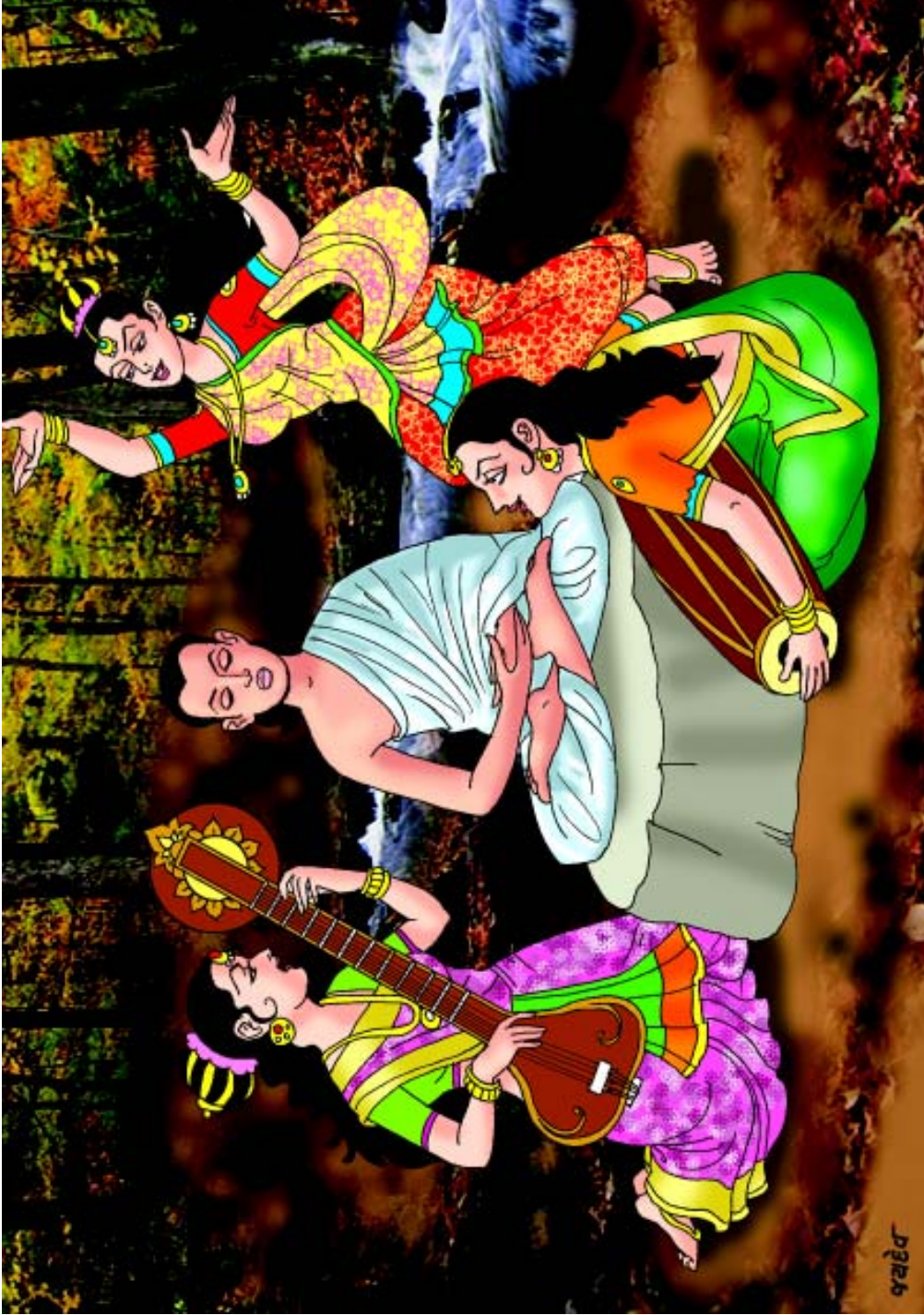
આ જંબૂદ્વીપના પૂર્વવિદેહક્ષેત્રમાં પુષ્કલાવતી નામનો દેશ છે. તેની પુંડરીકિણી નામની નગરીમાં રાજા ધનરથ રાજ્ય કરતા હતા. તેમની મનોહરા નામની સુંદર રાણી હતી. વજ્રાયુધનો જીવ ત્રૈવેયકથી ચ્યુત થઈ તે બંનેનો ‘મેઘરથ’ નામનો પુત્ર થયો. (શાંતિનાથ ભગવાનનો પૂર્વ ત્રીજો ભવ) તેમના જન્મ પહેલાં ગર્ભાધાન આદિ

ક્રિયાઓ થઈ હતી. તે રાજા ઘનરથની બીજી રાણી મનોરમા હતી. બીજો અહમિન્દ્ર (વજ્રાયુધનો પુત્ર સહસ્રાયુધનો જીવ) મનોરમા રાણીથી દેઢરથ નામનો પુત્ર થયો. આ બન્ને પુત્ર ચન્દ્ર અને સૂર્ય જેવા લાગતા હતા. એ બન્નેમાં વિનય, પ્રભાવ, ક્ષમા, સત્ય, ત્યાગ આદિ અનેક સ્થાયી ગુણ પ્રગટ થયા હતા.

તે ઘનરથ રાજા પોતાના પુત્ર-પૌત્ર સાથે દરબારમાં બેઠા હતા તે સમયે બન્ને પુત્રોની રાણીઓની દાસીઓ મુર્ગા (કૂકડાની) હિંસાત્મક લડાઈ બતાવી રહી હતી. ત્યારે મેઘરથકુમારે તેમને તેમના પૂર્વના ભવ બતાવ્યા હતા. જેમાં તે બન્ને કૂકડાઓ મેઘરથકુમાર પાસેથી પોતાના પૂર્વભવ જાણી પરસ્પરનું વેર ભૂલી વૈરાગ્યભાવના ભાવતાં આયુષ્યના અંતે ભૂતારણ્ય અને દેવારણ્ય નામક વનમાં તામ્રચૂલ તથા કનકચૂલ નામક ભૂત જાતિના દેવ થયા. તેઓ આ ફળ પોતાના પૂર્વભવના વૈરાગ્યનું કારણ જાણી તથા આ વૈરાગ્યનું કારણ મેઘરથકુમારને જાણી તેમની પૂજા કરી હતી અને તેમને માનુષોત્તર પર્વત અંતર્ગત સમસ્ત જિનમંદિરોના દર્શન કરાવીને સંસારનો ધર્મ વૈભવ બતાવ્યો હતો. (આ આખી કથા માટે જૈન પૌરાણિક લઘુકથા ભાગ-૨ જુઓ)

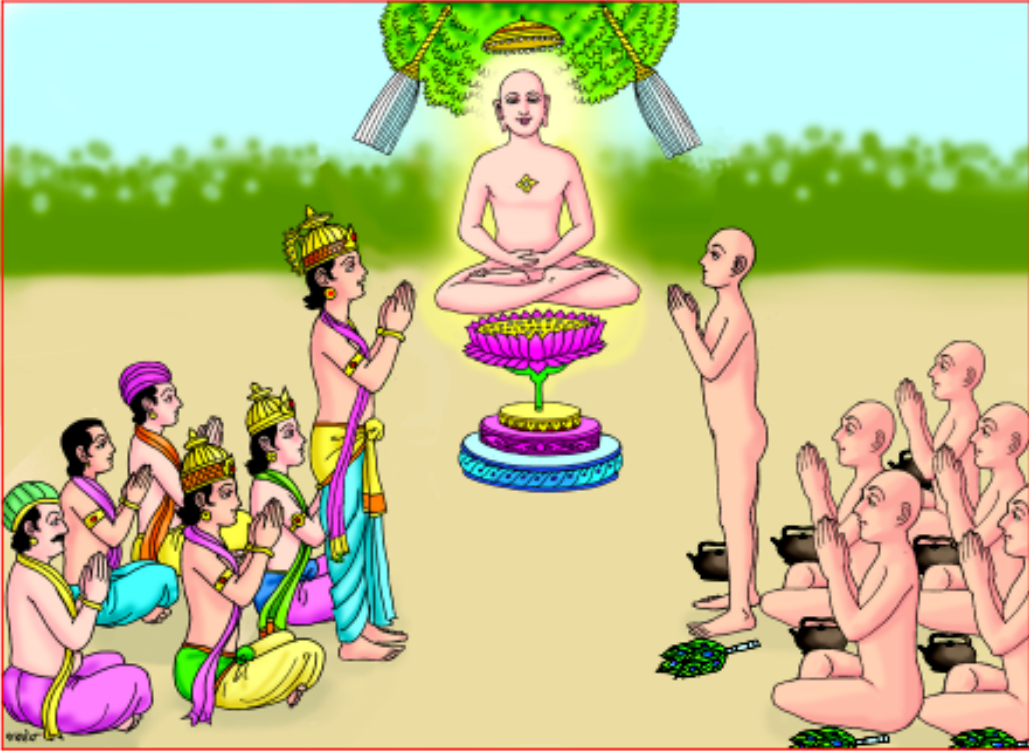
આ રીતે મેઘરથકુમાર રાજાના જીવનમાં જ્ઞાન, શીલ, દયા આદિની ઉત્તમતાના કેટલાય પ્રસંગ બન્યા કે જેનાથી વૈમાનિક દેવોના વચ્ચે ઈન્દ્રની સભાઓમાં પણ સ્વયં ઈન્દ્ર દ્વારા તેની ભક્તિ અને સ્તવનો પણ કરવામાં આવ્યા હતા. દેવ-દેવીઓ આ વાતની પરીક્ષા વૈવિધ્યરૂપ લઈને કરતાં હતાં અને તેઓ તે જ રીતે રાજા મેઘરથને પામીને તેની પ્રશંસા, ભક્તિ, પૂજા આદિ કરીને પોતાના સ્થાન પર ચાલ્યા જતાં હતાં.

એક દિવસ રાજા મેઘરથ નંદીશ્વરપર્વમાં મહાપૂજા કરી અને ઉપવાસ ધારણ કરી રાત્રિના સમયે પ્રતિમાયોગ દ્વારા ધ્યાન કરતા સુમેરુ પર્વતની જેમ બિરાજિત હતા ત્યારે દેવોની સભામાં ઈશાનેન્દ્રે આ બધું જાણી ખૂબ હર્ષથી કહ્યું કે અહા! આશ્ચર્ય છે. આ સંસારમાં આપ જ શુદ્ધ સમ્યગ્દષ્ટિ છો અને તમે જ ધીર-વીર છો. આ રીતે પોતાની મેળે જ સહજભાવે કરેલી સ્તુતિને સાંભળી દેવોએ ઈશાન-ઈન્દ્રને પૂછ્યું કે આપ કયા સજ્જનની સ્તુતિ કરો છો? ઉત્તરમાં ઈન્દ્ર દેવોને કહેવા લાગ્યા— કે રાજાઓમાં અગ્રણી મેઘરથ અત્યંત ધીર-વીર છે. શુદ્ધ સમ્યગ્દષ્ટિ છે. આજ તે પ્રતિમાયોગ ધારણ કરી બેઠા છે. મેં તેમની ભક્તિથી સ્તુતિ કરી છે.

ઈશાનેન્દ્રની ઉક્ત વાણી સાંભળી તેમની પરીક્ષા કરવામાં અત્યંત ચતુર અતિરૂપા અને સુરૂપા નામની બે દેવીઓ રાજા મેઘરથની પાસે આવી અને વિલાસ, વિભ્રમ, હાવ-ભાવ, ગીત, વાત-ચિત તથા કામનો ઉન્માદ વધારવાવાળા અન્ય કારણોથી તેમના મનોબળને વિચલિત કરવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગી, પરંતુ જેવી રીતે વિજળીરૂપી લતા સુમેરુપર્વતને વિચલિત નથી કરી શકતી તેવી રીતે તે દેવીઓ રાજા મેઘરથના મનોબળને ચળાવી ન શકી. અંતમાં તે ‘ઈશાનેન્દ્ર દ્વારા કહેલી વાત સત્ય છે’ એમ સ્વીકારીને સ્તુતિ કરી સ્વર્ગમાં ચાલી ગઈ.

કેટલાક વર્ષો બાદ રાજા મેઘકુમાર ઘનરથ તીર્થંકરના સમવસરણમાં ભાઈ દેઢરથ સાથે અન્ય સાત હજાર રાજાઓની સાથે ભગવતી જિનદીક્ષા ધારણ કરી શુદ્ધ

ઘનરથ તીર્થંકરના સમવસરણમાં મેઘકુમાર આદિ સાત હજાર રાજાઓની દીક્ષા સમ્યગ્દર્શન સાથે શુદ્ધરત્નત્રય સ્વરૂપ જિનલિંગ પાલન કરતાં થકા તેમાંથી મેઘરથકુમારે ષોડશકારણ ભાવના ભાવી તીર્થંકર પ્રકૃતિ બાંધે છે કે જેનાથી ત્રણે લોકમાં ક્ષોભ ઉત્પન્ન થઈ જાય છે.

તે મુનિરાજ ક્રમે ક્રમે અનેક દેશોમાં વિહાર કરતાં શ્રીપુર નામના નગરમાં ગયા. ત્યાંના રાજા શ્રીષેણે તેમને યોગ્યવિધિથી આહાર દીધો. ત્યારબાદ નંદપુર નગરમાં નંદન નામના ભક્તિવાન રાજાએ આહાર દીધો અને ત્યાર પછી પુંડરીકિણી નગરીમાં નિર્મળ સમ્યગ્દષ્ટિ સિંહસેન રાજાએ આહાર કરાવ્યો. તે મુનિરાજ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપની અનેક પર્યાયોને સારી રીતે વધારી રહ્યા હતા. તેને દાન દર્દને ઉક્ત બધા રાજાઓએ પંચાશ્ચર્ય પ્રાપ્ત કર્યા. અત્યંત ધીર-વીર મુનિન્દ્ર મેઘરથે દંઢરથની સાથે સાથે નભસ્તિલક નામના પર્વત પર શ્રેષ્ઠ સંયમ ધારણ કરીને એક મહિના સુધી પ્રાયોપગમન સંન્યાસ ધારણ કરી અને અંતમાં શાંત પરિણામોથી શરીર છોડી અહમિન્દ્ર પદ પ્રાપ્ત કર્યું.

ત્યાં બન્નેનું તેત્રીસ સાગરનું આયુષ્ય હતું. ચંદ્રમા સમાન ઉજ્જવલ એક હાથ ઊંચું શરીર હતું. શુકલ લેશ્યા હતી. સાડા સોળ મહિનામાં એક વાર શ્વાસ લેતા હતા. તેત્રીસ હજાર વર્ષ બાદ એકવાર અમૃતમય આહાર ગ્રહણ કરતા હતા. પ્રવીચારરહિત સુખથી યુક્ત હતા. તેમના અવધિજ્ઞાનરૂપી નેત્ર, લોકનાડીમાં રહેલ મધ્યવર્તી યોગ્ય પદાર્થોને જોઈ રહ્યાં હતા. તેમની શક્તિ દીપ્તિ તથા વિક્રિયાનું ક્ષેત્ર પણ અવધિજ્ઞાન જેટલું હતું. આ રીતે તે ત્યાં ચિરકાળ સુધી સ્થિત રહ્યા. ત્યાંથી ચ્યુત થઈ એક જન્મ ધારણ કરી નિયમથી ભગવાન શાંતિનાથ મોક્ષલક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરશે.

એવા શાંતિનાથ ભગવાનના ચરણોમાં કોટિ કોટિ વંદના.

સીતાજીની અગ્નિપરીક્ષા

એક દિવસ નારદે ભ્રમણ કરતાં કરતાં અયોધ્યામાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યારે તેણે જનસમૂહના મુખેથી માતા સીતાને રામ દ્વારા વનમાં મોકલવાના સમાચાર સાંભળ્યા. તે યથાર્થ વૃત્તાંત સાંભળી સીતાજીનો પત્તો મેળવવા માટે નારદે રામના વિશ્વાસપાત્ર સારથી કૃતાંકવક સેનાપતિને પૂછ્યું કે 'તું સીતાને વનમાં ક્યાં મૂકી આવ્યો હતો?'

સીતાજીને 'સિંહનાદ' નામના ભયાનક જંગલમાં એકલા મૂકતા સેનાપતિ કૃતાંકવક

ત્યારે કૃતાંકવકએ કહ્યું કે 'હે ભગવન્! હું મહાસતી સીતાને સ્વામીની આજ્ઞાનુસાર સિંહનાદ નામની ભયંકર અટવીમાં એકલી મૂકી આવ્યો હતો. તે દિવસથી નારદ મનથી જ સીતાની શોધમાં ભ્રમણ કરવા લાગ્યા હતા. એક દિવસ તેમણે બે સુંદર

લવ-કુશ દ્વારા નારદના પ્રતિ વિનય કરાતા

‘રામ-લક્ષ્મણ જેવી વિભૂતિ અને લક્ષ્મીને પામો’ એવા આશીર્વાદ આપતા નારદ કુમારોને વનકીડા કરતાં જોયાં અને કુતૂહલવશ તેઓ તેમની સમીપ ગયાં. જોકે બાળકોએ નારદને ક્યારેય જોયા ન હતા, તોપણ સ્વાભાવિક અત્યંત વિનયી હોવાના કારણે ઊભા થઈને તે બન્નેએ નારદજીનું સન્માન કર્યું. નારદ બન્ને કુમારોને અત્યંત વિનયસંપન્ન જોઈને બહુ પ્રસન્ન થયા અને આશીર્વાદ દીધા કે જેવી રીતે શ્રીરામ-લક્ષ્મણ પાસે મહાવિભૂતિ અને લક્ષ્મી છે તેવી જ તમારી પાસે હો. (બન્ને કુમારોના નામ ‘મદનાંકુશ અને અનંગલવણ છે.)

નારદજીના વિચિત્ર આશીર્વાદ સાંભળી બન્ને કુમારોએ વિસ્મયથી પૂછ્યું કે ‘હે દેવ! રામ-લક્ષ્મણ કોણ છે? તેઓ ક્યા કુળમાં ઉત્પન્ન થયા અને તેમનામાં ક્યા વિશેષ ગુણ છે?’ નારદ ક્ષણિક મૌન રહીને કહેવા લાગ્યા કે ‘હે કુમારો! જો કોઈ પોતાની ભૂજાઓથી પર્વત પણ ઉખાડે અથવા તરીને સમુદ્ર પાર કરે તોપણ તેના ગુણો અને પરાક્રમોનું વર્ણન ન કરી શકે. ‘આટલું કહીને નારદે રામ-લક્ષ્મણ અને સીતાનો વિસ્તારથી પરિચય આપ્યો. તેમનું વનગમન, સીતા હરણ, રાવણ વધ, લંકા

૧. અપરનામ અર્કુશકુમાર.

વિજય, અયોધ્યા આગમન તથા પ્રજાહિતાર્થે સીતાનો ત્યાગ સુધીની સમસ્ત કથા વિસ્તારપૂર્વક કુમારોને સંભળાવી.

સમસ્ત કથા સાંભળી મદનાંકુશ બોલ્યા “હે પ્રભો! રામે જાનકીને શા માટે ત્યાગી? નારદ અશ્રુપાત કરતાં બોલ્યા : “હે કુમાર! યદ્યપિ તે મહાસતી, નિર્દોષ, શીલવતી અને પતિવ્રતા હતી; પરંતુ પૂર્વોપાર્જિત અશુભોદયથી મૂઠ લોકોના લોકોપવાદથી શ્રીરામે દુઃખિત થઈ ગર્ભાવસ્થામાં તેને ત્યાગી દીધી અને ભયાનક વનમાં મોકલી દીધી. મદનાંકુશે કહ્યું ‘હે સ્વામી! આવી સ્થિતિમાં રામે સીતાને ભયાનક વનમાં એકલી મોકલીને સારું ન કર્યું. આ કુલીનોની રીત નથી. લોકોપવાદ નિર્ણયના અનેક ઉપાય છે. આવા અવિવેકના કાર્ય જ્ઞાનવાન ક્યારેય ન કરે.’ કુમાર મદનાંકુશે તો માત્ર આટલું જ કહ્યું, પરંતુ અનંગલવણને શરીરમાં તો ક્રોધ સળગી ઉઠ્યો. તેણે કહ્યું—અહીંથી અયોધ્યા કેટલી દૂર છે? નારદે કહ્યું ‘અહીંથી એકસો આઠ યોજન દૂર છે. ત્યાં શ્રીરામ-લક્ષ્મણ બિરાજમાન છે. તો બંને કુમાર નિર્ભિક થઈને બોલ્યા—અમે રામ-લક્ષ્મણ પર જરૂર ચડાઈ કરશું. આ પૃથ્વી પર એવું કોણ છે જેની અમારાથી વધુ પ્રબળતા હોય?’

બંને કુમારો વનકીડા કરી નગરમાં આવ્યા. તેઓ રાજા વજ્રજંઘને કહેવા લાગ્યા ‘હે મામા! મગધ અંગ, કલિંગ આદિ દેશોના સમસ્ત રાજાઓને શીઘ્ર આજ્ઞાપત્ર મોકલો કે તે યુદ્ધ માટે સ્વસૈન્ય સાથે તૈયાર થઈ પુંડરીકપુર આવે. અમે અયોધ્યાના રાજા રામ-લક્ષ્મણ પર શીઘ્ર ચડાઈ કરીશું. સમસ્ત શૂર-સામંતોને આજ્ઞા આપો કે તે યુદ્ધ માટે અયોધ્યા જવા તૈયાર થાય.’

સીતા પોતાના પુત્રો દ્વારા અયોધ્યા પર ચડાઈ કરવાની વાત સાંભળી અત્યંત ખેદ-ખિન્ન બની રડવા લાગી અને બીજી બાજુ નારદને સીતાએ કહ્યું :—અરે! આ તમે કેવું અયોગ્ય કામ આરંભ્યું? શા માટે યુદ્ધાર્થે કુમારોને ઉત્તેજિત કરી પિતા-પુત્રોની વચ્ચે વિરોધનો ઉદ્ભવ કર્યો? હવે કોઈ પણ પ્રકારે આ વિરોધનું શીઘ્ર નિવારણ કરો! નારદે કહ્યું મને આવી ખબર નહોતી. કુમારોએ વિનયપૂર્વક મારું અભિવાદન કર્યું તો મેં અજાણતાં સહજ આશીર્વાદ આપ્યા કે તમે રામ-લક્ષ્મણ જેવી વિભૂતિ અને લક્ષ્મીથી સંપન્ન થાઓ. આ આશીર્વાદ સાંભળી કુમારોએ મને રામ-લક્ષ્મણનો પરિચય પૂછ્યો અને મેં તેમને રામ-લક્ષ્મણનો સમસ્ત પરિચય આપ્યો. આ વાતમાંથી બંને કુમાર અયોધ્યા પર ચડાઈ કરવા તૈયાર થઈ ગયા. હવે તમે ભય

સીતા માતાને રડતા જોઈ રડવાનું કારણ પૂછતા લવ-કુશ

અને ચિંતા ન કરો. બધું સારું જ થઈ જશે. બન્ને ભાઈઓ માતા સીતાને અત્યંત વ્યાકુળ અને રુદન કરતાં દેખીને બોલ્યા “હે માતા! આપ કેમ રડો છો? કોણે આપની અવહેલના કરી છે? તે દુષ્ટનું અમને શીઘ્ર નામ આપો. અમે તેનો શીઘ્ર જ નાશ કરીશું. એવું કોણ છે કે જે સર્પની જિહ્વાઓ સાથે કીડા કરે? કૃપા કરી અમને રુદનનું કારણ કહો”. પુત્રોની વિનંતી સાંભળી અશ્રુપાત સહ માતા બોલી—હે પુત્રો! કોઈએ મારી પર કોપ નથી કર્યો, ન તો મને દુઃખ પહોંચાડ્યું છે. તમારા પિતા સાથે યુદ્ધનો આરંભ સાંભળી મને દુઃખ થયું છે. પુત્રોએ પૂછ્યું હે માતા! અમારા પિતા કોણ છે? ત્યારે સીતાએ જેવું નારદે સમસ્ત વૃત્તાંત કહ્યું હતું તે જ રીતે સમસ્ત વૃત્તાંત કહ્યું અને કહ્યું કે જ્યારે તમે મારા ગર્ભમાં હતા ત્યારે લોકોપવાદના ભયથી સિંહનાદ અટવીમાં મને એકલી મોકલી દીધી હતી. મારું કરુણાજનક રુદન સાંભળી રાજા વજ્રજંઘે (જેને તમે મામા કહો છો) મને પોતાની મોટી બહેન માની પુંડરીકપુર લઈ આવ્યા અને મને બહુ સન્માનપૂર્વક સુખથી પોતાની પાસે રાખી. મેં પણ તેમને મારા ભાઈ ભામંડલ જેવા જ માન્યા. અહીંયા તમારો જન્મ શિક્ષા-દીક્ષા બધું થયું. તમે બન્ને અયોધ્યાના મહારાજાધિરાજ રઘુકુળ તિલક શ્રી રામચંદ્રના પુત્ર છો. તેમનું

હિમાચલથી લઈને સમુદ્રાન્ત રાજ્ય છે. તેમના નાનાભાઈનું નામ લક્ષ્મણ છે અને તે અત્યંત બળવાન અને પરાક્રમી છે.

માતાના મુખેથી આ વૃતાન્ત સાંભળી બન્ને ભાઈ અત્યંત પ્રસન્ન થઈ બોલ્યા—હે માતા! અમારા પિતા મહાધર્નુધારી, સંસારપ્રસિદ્ધ, લક્ષ્મીવાન તથા વિશાળ કીર્તિવાન છે. પરંતુ આશ્ચર્ય છે કે તેણે તમને ભયાનક વનમાં એકલા છોડી દીધાં. અમારી સમજ પ્રમાણે તેમણે આ સારું ન કર્યું. માટે અમે અયોધ્યા જઈને તેમનું માનભંગ અવશ્ય કરીશું. એમાં આપ વિષાદ ન કરો. સીતા કહેવા લાગ્યા—“હે પુત્રો! તે તમારા ગુરુજન છે. તેમનું માનભંગ તે તમારું માનભંગ છે. તમે તમારું ચિત્ત શાંત કરી અયોધ્યા જાઓ અને પિતા અને ગુરુજનોને વિનયપૂર્વક પ્રણામ કરો. આ જ તમારો નીતિનો માર્ગ છે.” પુત્રોએ કહ્યું કે હે માતા! જ્યારે અમારા પિતા શત્રુભાવે રહે છે તો અમે જઈને વિનયયુક્ત પ્રણામ કઈ રીતે કરીએ? તથા દીનતાનાં વચન કેવી રીતે કરીએ કે અમે તમારા પુત્રો છીએ? સંગ્રામમાં અમારું મરણ કદાચિત્ થાય તો ભલે થાય પણ અમે એવા કાયરતાપૂર્ણ વચન તો અમારા મુખેથી નહીં જ કહીએ. વીરપુત્રોના નીતિયુક્ત વચન સાંભળી સીતા મૌન રહ્યા. જેના ફળસ્વરૂપે બન્ને કુમાર ભગવાનની પૂજા કરી, માતાને નમસ્કાર કરી અનેક શૂરવીર યોદ્ધાઓ સહિત અયોધ્યા તરફ જવા માટે નગરથી બહાર નીકળ્યા.

માર્ગમાં અનેક રાજાઓ સુંદર ભેટ લઈ પોતાની સેના સહિત કુમારને આવીને મળ્યા. સહસ્ત્ર સેવકો વૃક્ષોને કાપી ઊંચી-નીચી ભૂમિને સમતલ કરતા, સેનાની સમય પર ભોજન વ્યવસ્થા કરતા અત્યંત પ્રસન્ન મને અયોધ્યા તરફ ચાલ્યા. તેઓ થોડા દિવસોમાં અયોધ્યાની સીમા સુધી પહોંચી ગયા. જ્યાં બળદેવ રામ અને પોતાના બંધુ લક્ષ્મણ તથા શત્રુઘ્ન સહિત બિરાજમાન હતા. આ પવિત્ર સરયૂ નદી છે. કુમારોએ પરામર્શ કરીને સરયૂ નદીના તટે સેનાના તંબૂ તાણ્યા.

પર કટક નિકટ આવ્યું છે તે સાંભળી રામ-લક્ષ્મણને ખૂબ જ આશ્ચર્ય થયું અને પરસ્પર વાત કરતાં હતા કે ‘આ યુદ્ધાર્થે આવ્યા છે તે શીઘ્ર મરવાના ઈચ્છુક છે. વાસુદેવ લક્ષ્મણે તત્કાળ વિરાધિતને સેના એકત્રિત કરવાની આજ્ઞા આપી. સુગ્રીવ, ભામંડલ આદિને સેનાને લઈને અયોધ્યા આવવાનો સંદેશો મોકલ્યો. સમસ્ત

વિદ્યાધર રાજા તથા ભામંડલ આદિ પોતાની વિશાળ સેનાઓને લઈને અયોધ્યા આવ્યા. જ્યારે ભામંડલને ખબર પડી કે સીતાને શ્રીરામે અપવાદના કારણે ત્યાગી દીધી છે, ત્યારે તે બહુ દુઃખી અને અશાંત થઈ ગયા. તેમને અત્યંત વ્યાકુળ જોઈને નારદે આખું વૃત્તાંત સંભળાવી કહ્યું કે હે ભદ્ર! અયોધ્યા પર ચડાઈ કરવાવાળા આ મહાસતી સીતાના પુત્રો છે.

મહાસતી સીતા પુંડરીકનગરમાં રાજા વજ્રજંઘને ત્યાં કુશળ છે. ત્યાં જ બન્ને પુત્રોનો જન્મ તથા પાલન-પોષણ થયું છે. પુત્રોને અતિ પરાક્રમી જાણી રાજા વજ્રજંઘે લવણકુમારને શશીચુલા નામની તથા પૃથ્વીપુરના રાજા પૃથુએ કુમારોથી પરાજિત થઈ પોતાની પુત્રી કનકમાળાનો મદનાંકુશ સાથે વિવાહ કર્યો છે. ભામંડળે કુમારોનો પ્રતાપ સાંભળી તથા અયોધ્યા પર ચડાઈ કરવાનું સાહસ જોઈ અત્યંત આશ્ચર્યમય તથા હર્ષિત બની તત્કાળ વિમાનમાં બેસી પુંડરીકપુર ગયા.

પુંડરીકનગરમાં રાજમહેલમાં જઈ અત્યંત સ્નેહપૂર્વક સીતાને મળ્યા. સીતા ભામંડળને જોઈ રડી પડ્યાં અને પોતાનો ત્યાગ થયાનો આખોય પ્રસંગ કહ્યો. ભામંડલે તેને ધૈર્ય બંધાવતા કહ્યું કે હે બહેન! તારા પૂર્વોપાર્જિત પુણ્યના પ્રભાવે અંતમાં બધું સારું થયું. પરંતુ કુમારોએ અયોધ્યા પર ચડાઈ કરી દેવો દ્વારા પણ અજેય બળભદ્ર તથા નારાયણને ક્રોધિત કર્યાં છે તે સારું ન કર્યું. હવે એવો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ કે યુદ્ધ ન થાય માટે હે બહેન! તું મારી સાથે અયોધ્યા ચાલ. સીતા, ભાઈ ભામંડલના કહેવાથી પુત્રવધૂઓ સહિત વિમાનમાં બેસી અયોધ્યા બાજુ ગઈ.

ભાઈ ભામંડલ,
પુત્રવધૂઓની સાથે
વિમાનમાં બેસી
અયોધ્યા તરફ જતા
સીતાજી

અનેક ગ્રામ ને નદી, પહાડ અને વનોને પાર કરી ભામંડલે રણભૂમિની નિકટ આકાશમાં વિમાન રોકી દીધું અને સ્વયં નીચે આવી પોતાની સેનામાં મળી ગયા.

શ્રીરામ-લક્ષ્મણ અનેક વિદ્યાધરોની સેનાઓ સહિત યુદ્ધભૂમિમાં આવ્યા. લવણકુમારના સારથી વજ્રજંઘ અને અંકુશના સારથી પૃથુ થયા. એવી જ રીતે શ્રીરામના સારથી કૃતાંકવક અને લક્ષ્મણના સારથી વિરાધિત બન્યા. સમસ્ત સેનામાં કોલાહલ મચી ગયો હતો, જ્યારે હનુમાનાદિક મોટા-મોટા વિદ્યાધર રાજાઓએ સાંભળ્યું કે વિપક્ષી દળનાયક મહાસતી સીતાના પુત્રો છે તો તેમને ઘણું આશ્ચર્ય થયું અને યુદ્ધથી પરાડ્મુખ થઈ શિથિલ થઈ ગયા. આકાશમાં વિમાનમાં સીતાને જોઈ હનુમાન આદિએ હાથ જોડી તેમને પ્રણામ કર્યા.

લવણકુમાર શ્રીરામ સાથે તથા અંકુશે લક્ષ્મણ સાથે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. શ્રીરામે વજ્રાવર્ત ધનુષ્ય ચડાવીને કૃતાંકવકને કહ્યું કે, રથને શીઘ્ર શત્રુ તરફ લઈ જાઓ. ત્યારે કૃતાંકવકે કહ્યું કે હે દેવ! રથના ઘોડાઓ આ નરવીરોના બાણોથી અત્યંત જર્જરીત થઈ ગયા છે. તથા હું પણ બાણોથી વિંધાઈ ગયો છું મારું કવચ તૂટી ગયું છે. શ્રીરામે કહ્યું કે મારા પણ ધનુષ, હળ, મુશળ અને દેવોપુનીત સમસ્ત અમોઘ શસ્ત્રો ન જાણે કેમ શિથિલ થઈ ગયાં છે.

લવ-કુશ અને રામ-લક્ષ્મણનું એકબીજા સાથે યુદ્ધ

આ બાજુ અંકુશકુમારે વજ્રદંડથી લક્ષ્મણના સમસ્ત શસ્ત્રોનું નિરાકરણ કરી પોતે શૈલ નામનું શસ્ત્ર ચડાવ્યું. જેની ચોટથી લક્ષ્મણના નેત્રો ફરવા લાગ્યા. (ચક્કર આવવા લાગ્યા) આ જોઈ વિરાધિતે રથને ફેરવી નગર બાજુ લીધો. થોડીવારમાં લક્ષ્મણ સચેત થયા તો વિરાધિતને કહ્યું કે રણમાં પીઠ દેખાડવી તે શૂરવીરોનું કામ નથી. માટે રથને શીઘ્ર જ શત્રુઓની સામે લઈ જા. વિરાધિતે રથને પાછો વાળ્યો તો લક્ષ્મણે અંકુશની સાથે વીરતાપૂર્ણ ભયંકર યુદ્ધ કર્યું. અંતમાં લક્ષ્મણે ક્રોધિત થઈને ચક્ર હાથમાં રાખી અંકુશ પર ચલાવ્યું. ચક્ર પ્રભા-રહિત થઈ પુનઃ પાછું આવ્યું. ત્રણવાર અંકુશ પર ચક્ર ચલાવ્યું પરંતુ ચક્ર ત્રણેવાર પ્રભા-રહિત થઈ પુનઃ લક્ષ્મણ પાસે પહોંચ્યું.

આ જોઈ લક્ષ્મણ મનમાં વિચારવા લાગ્યા કે મેં કોટિશીલા ઉપાડી, આગમમાં આચાર્યોએ પણ મને અર્ધચક્રી કહ્યો છે. તેમના વચન અન્યથા (ખોટા) કેમ હોઈ શકે? પરંતુ આજે મને પ્રતીત થાય છે કે આ બન્ને શત્રુ બળભદ્ર અને નારાયણ છે. આ રીતે વિચારી શિથિલ થઈ સ્થિર ઊભા રહ્યા.

નારદે અનુકૂળ અવસર જોઈ લક્ષ્મણની નજીક આવીને કહ્યું હે વાસુદેવ! આ કુમાર સીતાના પુત્ર તથા તમારા અંગજ છે. આ સાંભળી લક્ષ્મણ રોમાંચિત થઈ તત્કાળ કવચ અને શસ્ત્ર જમીન પર ફેંકી દીધાં અને રડવા લાગ્યા. શ્રીરામ પણ આ વાત સાંભળી શસ્ત્ર ફેંકી મોહવશ મૂર્છિત થઈ ગયા. પછી સચેત થઈ રથથી ઉતરીને પુત્રોની સમીપ ગયા. બંને કુમારો પણ રથથી શીઘ્ર ઉતરી આગળ જઈને પિતાના પગે પડ્યા. સ્નેહથી દ્રવીભૂત થઈ શ્રીરામ બન્ને પુત્રોને ઉઠાવી ભેટ્યા અને અશ્રુપાત કરવા લાગ્યા. બન્ને પુત્રોએ તેમને શાંત પાડી કાકા લક્ષ્મણને પણ અત્યંત વિનયપૂર્વક પ્રણામ કર્યા, ત્યારે લક્ષ્મણે બન્ને પુત્રોને સ્નેહથી ભેટ્યા, જ્યારે શત્રુદ્ધને આ વૃતાંત સાંભળ્યું તો તે પણ કુમારની નજીક આવ્યા. કુમારોએ શત્રુદ્ધને પણ અત્યંત વિનયપૂર્વક પ્રણામ કર્યા. બન્ને પક્ષના સુભટો પ્રેમપૂર્વક મળ્યા. સીતાજી બન્ને પુત્રોના પરાક્રમ તથા મહાત્મ્ય જોઈ હર્ષિત-ચિત્તે પુંડરીક નગરમાં પાછાં આવ્યાં. ભામંડલ આંસુ પાડતા અત્યંત સ્નેહપૂર્વક બન્ને ભાણેજોને મળ્યા. શ્રીરામ બન્ને પુત્રોને પુષ્પક વિમાનમાં બેસાડી સમારોહપૂર્વક અયોધ્યામાં લઈ આવ્યા. નગરની વિશેષ શોભા કરાવી. નગરનિવાસી બન્ને કુમારોને જોઈ અતિ પ્રસન્ન થયા.

એક દિવસ વિભિષણ, સુગ્રીવ અને હનુમાને ભેગા થઈને શ્રીરામને પ્રાર્થના કરી કે હે નાથ! અમારા પર કૃપા કરી અમારી આટલી વિનંતી માનો. માતા જાનકી આપના અસહ્ય વિયોગથી અત્યંત દુઃખી અને ચિંતિત છે. માટે તેમને અયોધ્યા લાવવાની અમને આજ્ઞા (રજા) આપો. શ્રીરામ દીર્ઘ ઉષ્ણ શ્વાસ છોડી એકાદ ક્ષણ વિચારીને બોલ્યા, જોકે હું સીતાને મહાશીલવંતી અને નિર્દોષ માનું છું, તોપણ લોકોપવાદના કારણે મેં તેને ઘરમાંથી કાઢી મૂકી છે. હવે હું તેને કેવી રીતે બોલાવું? જ્યારે જાનકી પ્રજાને પોતાના શીલનો વિશ્વાસ ઉત્પન્ન કરાવે ત્યારે જ મારો અને તેનો સહવાસ બની શકે, અન્યથા નહીં. બધા દેશોના નૃપતિ નર-નારીઓ અને વિદ્યાધરોને એકત્ર કરો. તે બધાની સમક્ષ સીતા શુદ્ધ સાબિત થઈને મારા મહેલમાં પ્રવેશ કરે.

તુરંત જ દૂર-દૂર દેશના રાજાઓ, નર-નારીઓ તથા વિદ્યાધરોને અયોધ્યા પાસે એકત્ર થવાની સૂચના મોકલી, તથા તેમની રહેવાની સમસ્ત વ્યવસ્થા કરવામાં આવી. પુરુષોત્તમ શ્રીરામની આજ્ઞાથી ભામંડલ, વિભિષણ, હનુમાન, સુગ્રીવ, વિરાધિત આદિ મોટા-મોટા વિદ્યાધર નૃપતિ અનેક સેવકો સહિત સુંદર વિમાનોમાં બેસી પુંડરીક નગર ગયા. સેવકોને નગર બહાર મૂકી બધા લોકો સહિત સીતાજીની પાસે જઈને જયઘોષ સહિત સીતાજીને પુષ્પાંજલિ ચડાવી અને તેમના ચરણોમાં પ્રણામ કરી વિનયયુક્ત યોગ્ય સ્થાનમાં બેસી ગયા.

હનુમાન, સુગ્રીવ આદિએ કહ્યું, હે દેવી! હવે બધા વિકલ્પો છોડી શોકને ત્યાગો. આ પૃથ્વી પર એવું કોણ પ્રાણી છે કે જે આપનો અપવાદ કરે? મર્યાદા પુરુષોત્તમ શ્રીરામચંદ્રજીએ અયોધ્યા આવવા માટે આ પુષ્પક વિમાન મોકલ્યું છે. આપ તેમાં બિરાજમાન થઈ અયોધ્યા ચાલો અને બધા પ્રજાજનોને હર્ષિત કરો. સમસ્ત રાજ્ય, નગર તથા શ્રીરામનો વિભૂતિ સંપન્ન મહેલ આપના વિના સૂનકાર લાગે છે.

સીતાજી સખીઓ સાથે પુષ્પક વિમાનમાં બેસી અયોધ્યા જવા નીકળ્યા. રસ્તામાં સંઘ્યા થઈ જવાથી મહેન્દ્રોદય નામના ઉદ્યાનમાં રાત્રિ વ્યતીત કરી સવારે સુર્યોદય થતાં ભગવાનને નમસ્કાર કરી હાથણી પર બેસી શ્રીરામની સભામાં પહોંચ્યા. સીતાજીને જોઈ બધાએ જયધ્વનિ સાથે તેમની વંદના કરી. લક્ષ્મણે પણ અર્ધ્ય ચડાવ્યો, માથું નમાવી તેમને વંદન કર્યાં. ત્યારબાદ સમસ્ત રાજાઓએ પણ

વિનયયુક્ત પ્રણામ કર્યાં. સીતાજી શ્રીરામની પ્રસન્નતારહિત મુખાકૃતિ જોઈને મનમાં વિચારવા લાગ્યાં કે હજી મારા વિયોગનો અંત નથી આવ્યો. મારું આશાઓથી ભરેલું વહાણ સમુદ્રના કિનારે આવીને ફાટવા લાગ્યું છે. આવી રીતે વિવિધ વિકલ્પો સહિત સીતા શ્રીરામની સામે નીચું મુખ કરી ઊભા રહ્યાં. શ્રીરામ થોડા ગુસ્સાથી બોલ્યા હે સીતે! તું મારી સામે કેમ ઊભી છો? શીઘ્ર દૂર થા. મને તને જોવાનો કોઈ અનુરાગ (ઈચ્છા) નથી. તું દશમુખના મહેલમાં ઘણો સમય રહી, એટલે તને ઘરમાં રાખવી ઉચિત નથી.

સીતાજી બોલ્યા ‘તમે અત્યંત નિર્દયચિત છો’ ગૃહસ્થ ધર્મયુક્ત હોવા છતાં કુટિલતાથી તીર્થયાત્રાનું નામ લઈ તિરસ્કાર કરી, મૂઢજનની જેમ ગર્ભવતી હોવા છતાં ભયાનક વનમાં એકલી ત્યાગી દીધી. શું તમે આ ઉચિત કર્યું છે? કદાચિત્ મારું કુમરણ થઈ જાત અથવા કુગતિમાં જાત તો આપને કઈ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાત? જો આપના મનમાં મારો ત્યાગ કરવાનો વિચાર હતો તો મને કોઈ આર્થિકા પાસે મોકલત, કેમકે દીન-દુઃખી અનાથોને જિનશાસનનું શરણ જ હિતકારી છે. તમે તમારી સમજણમાં કાંઈ ઓછું નથી કર્યું. (ઘણું કર્યું) હવે પ્રસન્ન થઈને જે આજ્ઞા આપો તે જ કરવા તૈયાર છું.

શ્રીરામે કહ્યું કે હે દેવી! હું એ બરાબર જાણું છું કે તમે નિર્દોષ, શીલવાન, નિષ્પાપ, અણુવ્રત પાળવાવાળા છો, પરંતુ સંસારના લોકો કુટિલ સ્વભાવવાળા છે. જેણે તમારો વ્યર્થ અપવાદ કર્યો. હવે એવું કરો કે જેથી બધાના સંદેહ દૂર થઈ યથાવત્ પ્રતીતિ ઉત્પન્ન થાય.

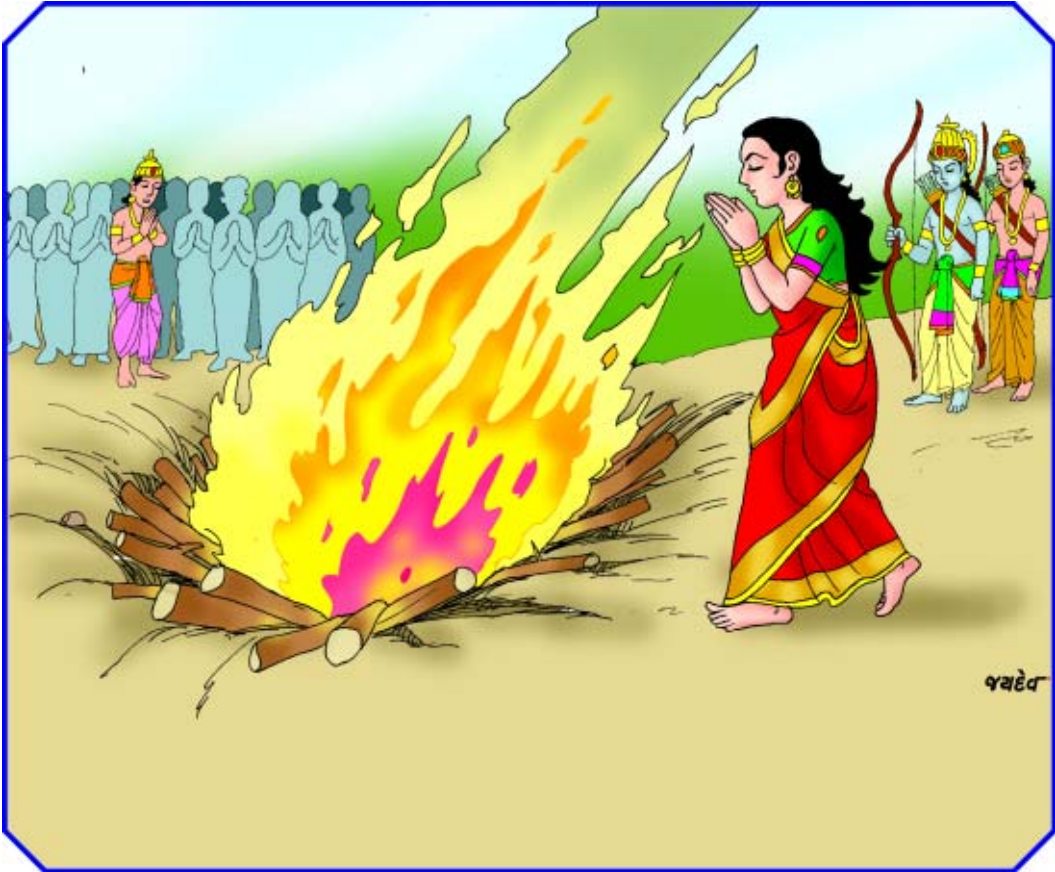
સીતાજીએ કહ્યું કે આપ જે આજ્ઞા કરો તે જ મને પ્રમાણ છે. સંસારમાં જેટલા પ્રકારના દિવ્ય સાધનો છે તે બધાથી હું પૃથ્વીના લોકોનો સંદેહ દૂર કરવા ઉદ્યત છું. મહાવિષ કાલકૂટ સુંઘવાથી, આશીવિષ સર્પ પણ ભસ્મ થઈ જાય છે, તો તેનું પાન કરું? અથવા અગ્નિની પ્રચંડ જ્વાલામાં પ્રવેશ કરું? જે આપની આજ્ઞા હોય તે કરું. શ્રીરામે કહ્યું—‘અગ્નિકુંડમાં પ્રવેશ કરો.’ સીતાએ હર્ષપૂર્વક સ્વીકાર કર્યો કે ‘મને આપની આજ્ઞા પ્રમાણ છે. શ્રીરામની ભીષણ આજ્ઞા સાંભળી નારદ, સિદ્ધાર્થ, સમસ્ત વિદ્યાધર તથા ભૂમિગોચરી એક સ્વરે હાહાકાર કરતાં બોલ્યા કે હે દેવ! પ્રસન્ન થાઓ, અગ્નિની જેમ નિર્દય ચિત્ત ન થાઓ. ‘પ્રજાજનો અત્યંત વ્યાકુળ

બની રુદન કરતાં કહેવા લાગ્યા કે હે નાથ! ચિત્તમાં દયા લાવો. સીતાજી નિર્દોષ તથા જગતવંદ્ય છે. આવી કઠોર આજ્ઞા ન કરો. શ્રીરામે કહ્યું કે જો તમે આવા દયાવાન હતા તો પહેલાં લોક અપવાદ શું કામ કર્યો?

શ્રીરામે સેવકોને આજ્ઞા આપી કે શીઘ્ર ત્રણસો હાથ ચોરસ ખાડો ખોદી, તેને સુકા ઈંધન, ચંદન અને કૃષ્ણાગરુથી ભરીને તેમાં સાક્ષાત્ મૃત્યુસ્વરૂપ ધધકતી અગ્નિવાપિકા તૈયાર કરો. સેવકોએ આજ્ઞાનુસાર અગ્નિવાપિકા તૈયાર કરી. તે જ સમયે રાત્રે મહેન્દ્રોદય નામના ઉદ્યાનમાં સકલભૂષણ મુનિને પૂર્વભવના વેરને કારણે મહારૌદ્ર વિદ્યુદ્ધક નામની રાક્ષસીએ ઘોર ઉપસર્ગ કર્યો જે મહામુનિએ સમતાપૂર્વક સહન કર્યો, અને તેના ફળસ્વરૂપે તેમને કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઈ. તેમને વંદનાર્થે ઈન્દ્રાદિ અનેક દેવ વિવિધ વાહનો પર ચડીને મહેન્દ્રોદય ઉદ્યાનમાં આવ્યા. આકાશમાંથી સીતાના અગ્નિ પરીક્ષા નિમિત્તે અગ્નિકુંડનું નિર્માણ થતું જોઈ મેઘકેતુ નામના દેવે ઈન્દ્રને કહ્યું કે હે દેવ! મહાસતી સીતા પર ઘોર ઉપસર્ગ આવી પડ્યો છે. તે મહાશ્રાવિકા, શીલવંતી તથા નિર્મળચિત્ત છે. ભલા તેની ઉપર આવો ઘોર ઉપસર્ગ કેમ આવી પડ્યો? ત્યારે ઈન્દ્રે મેઘકેતુને આજ્ઞા કરી કે તું મહાસતી સીતાનો ઉપસર્ગ નિવારણ કરજે અને હું કેવળીની વંદના અર્થે જાઉં છું.

ઈન્દ્રની આજ્ઞાથી તે દેવ અગ્નિકુંડની ઉપર આકાશમાં વિમાન સ્થિર કરી રોકાઈ ગયા. કુંડમાં અગ્નિ નાખવામાં આવી. તેમાંથી દૂર દૂર સુધી જ્વાલાઓ ઉઠવા લાગી. તેના પ્રકાશથી બધી દિશાઓ પ્રજ્વલિત થઈ ગઈ. શ્રીરામ અગ્નિવાપિકા જોઈને વ્યાકુળ થઈ મનમાં વિચારવા લાગ્યા, કે લોકોપવાદના કારણે આ રીતે અગ્નિથી સીતાનું મરણ તો નહીં થાય ને? સીતા વગર તો મને ક્ષણમાત્ર પણ સુખ નથી. હવે જો હું અગ્નિ-પ્રવેશ રોકું છું તો શરમની વાત છે. હાય! સિદ્ધાર્થ, નારદાદિ સમસ્ત લોકોએ આને નિર્દોષ અને મહાસતી કહીને અગ્નિમાં પ્રવેશ કરાવતા મને રોક્યો હતો. પરંતુ મેં તે સમયે તેમની વાત ન સાંભળી એટલે હવે તે લોકો પણ ચુપ થઈ ગયા છે. હવે ક્યા બહાને અગ્નિમાં પ્રવેશ કરતાં રોકું? નિઃસંદેહ જેવી રીતે મરણનો ઉદય થાય છે, તેમ જ થઈને રહે છે. દેવની ગતિ વિચિત્ર છે. આ રીતે રામચંદ્રજી પ્રબળ મોહના વશ અનેક પ્રકારના વિકલ્પો સહિત ઘોર ચિંતાગ્રસ્ત બની ગયા.

જ્યારે કુંડની અગ્નિ પ્રચંડ થઈ ત્યારે મહાસતી સીતા નિર્ભયતા સાથે ઊઠી અને નિશ્ચલ ચિત્ત કાયોત્સર્ગ કરી હૃદયમાં ઋષભાદિની સ્તુતિ, પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરી હરિવંશ તિલક શ્રી મુનિસુવ્રતનાથનું ધ્યાન કર્યું. પછી સમસ્ત સંસારના જીવોથી ક્ષમાભાવ કરતાં બોલી કે હે અગ્નિની જ્વાલા! જો મેં મન-વચન-કાયાથી પુરુષોત્તમ શ્રીરામને છોડી અન્ય કોઈ પુરુષની સ્વપ્નમાં પણ અભિલાષા કરી હોય તો તું મને ક્ષણમાત્રમાં બાળીને ભસ્મ કરી દેજે. જો હું મિથ્યાદર્શિની, પાપણી, વ્યભિચારિણી હોઉં, તો હે વૈશ્વાનર! મારો દેહ દાહને પ્રાપ્ત થાય અને જો હું નિર્દોષ, પતિવ્રતા, અણુવ્રત-ધારિણી શ્રાવિકા હોઉં તો તું મને ભસ્મ કરીશ નહીં એમ કહીને પંચપરમેષ્ઠીનું ધ્યાન કરી મહાસતી સીતાએ પ્રજ્વલિત અગ્નિ-વાપિકામાં પ્રવેશ કર્યો.

અગ્નિ પરીક્ષા માટે અગ્નિકુંડ તરફ જતા સીતા માતા

(43)

સીતાજીના શીલના પ્રતાપથી અગ્નિકુંડ શીતલ જળમાં પરિણમ્યો અને દેવો દ્વારા કમલાસન ઉપર મિરાજમાન કરાતા સીતાજી

મહાસતી સીતાના શીલના પ્રભાવે અગ્નિનો કુંડ સ્વચ્છ શીતળ જળ બની ગયો. જેમાં અનેક પ્રકૃત્વિત કમળ નજરે પડવા લાગ્યા તથા તેના પર ભ્રમરો ગુંજારવ કરવા લાગ્યા. અગ્નિની સમગ્ર સામગ્રી લોપ થઈ ગઈ અને તેના સ્થાનમાં પાણી લહેરાવા લાગ્યું, જેની મૃદંગ સમાન ભયંકર ધ્વનિ કરતી ભંવર તરંગો ઘુમરાવા લાગી. દૂર દૂર સુધી જળ ઉછળી ઉછળીને સમસ્ત દર્શકોના પગ નીચે સુધી આવી ગયું. પછી ક્રમશઃ આંખના પલકારમાત્રમાં છાતી સુધી આવી ગયું. સમસ્ત ભૂમિગોચરી અત્યંત ભયભીત બન્યા. આકાશમાં વિદ્યાધરોને પણ વિકલ્પ આવ્યો કે હવે શું થશે, કોણ જાણે? જોતજોતામાં પાણી લોકોના કંઠ સુધી આવી ગયું. બધા તેનાથી ઘણા ભયભીત થયા. જ્યારે માથાડૂબ પાણી વહેવા લાગ્યું તો લોકો હાથ ઊંચા કરી બાળકોને ઉંચકીને કહેવા લાગ્યા કે હે દેવી! હે લક્ષ્મી! હે કલ્યાણરૂપિણી! અમારી રક્ષા કરો! જ્યારે અગણિત લોકોના મુખેથી એવા શબ્દો અનેકવાર નીકળ્યા ત્યારે સીતા માતાની દયાથી જળ શાંત થયું. ભયાનક લહેરો શાંત થઈ અને લોકોની પ્રાણરક્ષા થઈ.

સરોવરની મધ્યમાં મરકતમણિઓથી નિર્મિત એક સહસ્રદળ વિસ્તીર્ણ કમળ પર દેવોએ રત્નમય સિંહાસનની રચના કરી જેના પર દેવાંગનાઓએ મહાસતી સીતાને બિરાજમાન કર્યા અને બધા દેવો જય-જયની ધ્વનિ ઉચ્ચારતાં સીતાના ચરણોમાં પુષ્પાંજલિ અર્પિત કરી. અનેક પ્રકારના દિવ્ય વાજિંત્રોની સુમધુર ધ્વનિ ઝંકૃત થઈ. બન્ને પુત્રો લવણ અને અંકુશ પાણીમાં તરીને માતાની નજીક જઈને તેમને નમસ્કાર કરી બન્ને બાજુ ઊભા રહ્યા. માતા સીતાએ બન્ને પુત્રોના માથે હાથ મૂક્યા.

શ્રીરામ સીતાને કમળવાસિનીદેવીની જેમ અત્યંત અનુરાગ સહિત તેમની નિકટ જઈને કહેવા લાગ્યા કે “હે દેવી! પ્રસન્ન થઈ મારો અપરાધ ક્ષમા કરો. તમે મારી આઠ હજાર રાણીઓમાં સર્વશ્રેષ્ઠ છો. મેં લોકઅપવાદના ભયથી, અજ્ઞાનથી તમને કષ્ટ પહોંચાડ્યું તે ક્ષમા કરો. હે કાન્તે! મારા સહિત (મારી સાથે) સુખપૂર્વક પૃથ્વી પર વિહાર કરો”.

સીતા શ્રીરામના કોમલ અને નમ્ર વચન સાંભળીને બોલી કે “હે રાઘવ! મેં પોતાના પૂર્વોપાર્જિત અશુભકર્મના ઉદયે કષ્ટ ભોગવ્યું તેમાં આપ તથા આપની પ્રજાનો દોષ ન હતો. મેં આપના પ્રસાદથી સ્વર્ગસમાન સુખ ભોગવ્યા. હવે મારી

સીતાજીની પૃથ્વીમતી આર્થિકાના
ચરણોમાં દીક્ષા

ઈચ્છા છે, કે એવો ઉપાય કરું જેથી મારા સ્ત્રીલિંગનો છેદ થઈ જાય. આ અત્યંત ક્ષુદ્ર ઈન્દ્રિયોના વિનશ્ચર સુખ-ભોગ મૂઠ્ઠા લોકો દ્વારા સેવ્ય અને જોવામાં મનોહર છે. હવે મારે કાંઈ પ્રયોજન રહ્યું નથી. હવે હું સમસ્ત દુઃખોની નિવૃત્તિ અર્થે ભગવતી જિન-દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ. એવું કહીને સુંદર-સુકોમળ લાંબા વાળ ઉખાડીને શ્રીરામની સન્મુખ નાખી દીધા. ત્યારે શ્રીરામ તીવ્ર મોહના વશ મૂર્છિત થઈને પૃથ્વી પર પડી ગયા. તે જ્યારે સચેત થયા ત્યારે સીતાએ સમસ્ત આભૂષણ ઉતારી, એક શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કરી સંપૂર્ણ પરિગ્રહ છોડી પૃથ્વીમતિ અર્જિકા પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી લીધી. અને આયુના અંતે સમાધિમરણ કરી, તેઓએ સ્ત્રીલિંગનો છેદ કરી સોળમાં સ્વર્ગમાં મહાન ઋદ્ધિધારક દેવ થયાં. જે ભવિષ્યમાં રાવણનો જીવ તીર્થંકર થશે, ત્યારે તેમના ગણધર થઈને મોક્ષને પામશે.

મહાસતી સીતાને ભાવસહ કોટિ-કોટિ વંદના.

મહાવીરસ્વામી ભગવાનની 'પૂર્વ ભવાવલી

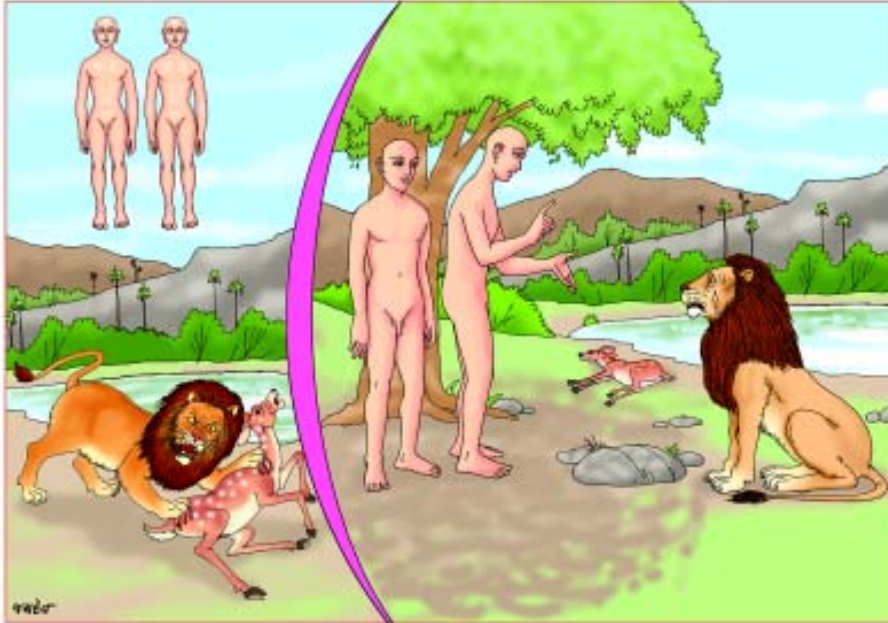
પૂર્વભવ	ભવ	પૂર્વભવ	ભવ
ક્રમ		ક્રમ	
૩૨	અનાદિથી ભવોભવ ભટકતા મહાવીર ભગવાનનો જીવ 'પુરુરવા' ભીલ થાય છે. (આ ભવમાં સાગરસેન મુનિરાજની ઘણા ભાવથી ભક્તિ કરી અને બાર વ્રતોનું પાલન કર્યું.)	૧૭	માહેન્દ્ર સ્વર્ગમાં દેવ
૩૧	સૌધર્મ સ્વર્ગમાં મહાઋદ્ધિધારી દેવ (આ ભવમાં હમેશા ભગવાનની ભક્તિ કરતો હતો.)	૧૬	વિશ્વનંદી નામક પ્રસિદ્ધ પરાક્રમધારી રાજપુત્ર (આ ભવમાં મુનિ થઈ નિદાન બાંધે છે.)
૩૦	ભરત ચક્રવર્તીનો પુત્ર મરીચિકુમાર	૧૫	મહાશુક સ્વર્ગમાં દેવ
૨૯	બ્રહ્મસ્વર્ગમાં દેવ	૧૪	ત્રિપૃષ્ઠ નારાયણ
૨૮	જટિલ નામક બ્રાહ્મણ પુત્ર	૧૩	સાતમી નરકનો નારકી
૨૭	સૌધર્મ સ્વર્ગમાં દેવ	૧૨	સિંહ
૨૬	પુષ્યમિત્ર બ્રાહ્મણ પુત્ર	૧૧	પ્રથમ નરકનો નારકી
૨૫	સૌધર્મ સ્વર્ગમાં દેવ	૧૦	સિંહ (આ ભવમાં નિર્મળ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ)
૨૪	અગ્નિસહ બ્રાહ્મણ પુત્ર	૯	સિંહકેતુ દેવ
૨૩	સાત સાગરની આયુવાળી દેવ	૮	કનકોજ્જવલ નામક વિદ્યાધર
૨૨	અગ્નિમિત્ર બ્રાહ્મણ પુત્ર	૭	સપ્તમ સ્વર્ગમાં દેવ
૨૧	માહેન્દ્ર સ્વર્ગમાં દેવ	૬	હરિષેણ નામક રાજપુત્ર
૨૦	ભારદ્વાજ બ્રાહ્મણ પુત્ર	૫	મહાશુક સ્વર્ગમાં દેવ
૧૯	માહેન્દ્ર સ્વર્ગમાં દેવ	૪	પ્રિયમિત્ર નામના રાજપુત્ર
----	અનેક ત્રસ-સ્થાવર યોનિઓમાં અસંખ્યાત વર્ષ ભ્રમણ કરતો થકો ----	૩	સહસ્રાર સ્વર્ગમાં દેવ
૧૮	સ્થાવર નામક બ્રાહ્મણ પુત્ર	૨	નંદન નામક સજ્જન પુત્ર
		૧	અચ્યુત સ્વર્ગમાં અહમિન્દ્ર આ વર્તમાન ચોવીસીના અંતિમ તીર્થંકર ભગવાન મહાવીર

૧. અન્ય શાસ્ત્રોમાં આ નામોમાં ક્યાંક કાંઈક-કાંઈક ફેર આવે છે. અહીં આ નામો ઉત્તરપુરાણ આધારે લેવામાં આવ્યા છે.

ભગવાન મહાવીરને સિંહની પર્યાયમાં સમ્યગ્દર્શન

ભગવાન મહાવીરનો જીવ કેટલાક ભવ પૂર્વે પુરુરવા નામનો ભીલોનો રાજા હતો. ત્યાં મુનિરાજના ઉપદેશના પ્રતાપે બાળવ્રતાદિ ધારણ કરી, સૌધર્મ નામના મહાકલા વિમાનમાં મહાઋદ્ધિધારી દેવ થયો. ત્યાંથી ચ્યવીને કેટલાંક ભવો પશ્ચાત્ સિંધુકૂટની પૂર્વમાં હિમગિરિ પર્વત ઉપર તે વિકરાળ સિંહરૂપે ઉત્પન્ન થયો, તથા પૂર્વ સંસ્કારના કારણે બહુ કૂર સ્વભાવવાળો થયો. તેના નખ અને દાંત ઘણા તીક્ષ્ણ હતાં.

એક દિવસે તે સિંહ વનમાં એક મૃગને મારવા જતો હતો. તે વખતે 'જયેષ્ઠ' અને 'અમિતતેજ' નામના બે ચારણમુનિઓ આકાશમાર્ગે ક્યાંક જઈ રહ્યાં હતાં. તેમણે તે કૂરસ્વભાવી સિંહને જોયો. તેમને તીર્થંકર ભગવાનના પૂર્વવચનોનું સ્મરણ થયું. તે બન્ને મહામુનિઓ પૃથ્વી પર ઉતર્યા અને એક સુરમ્ય શિલા પર આસીન થયા.

- (૧) સિંહને સંબોધવા માટે આકાશગામી મુનિઓનું જંગલમાં આગમન
- (૨) અમિતતેજ મુનિ દ્વારા સિંહને સંબોધન અને સિંહને પશ્ચાતાપની અશ્રુધારા

તે સમયે તે મુનિઓની શોભા જોવા જેવી હતી. સિંહ પણ થોડે દૂર ઊભો હતો. થોડા સમય બાદ અમિતતેજ નામના મુનિરાજે ઊભા થઈને કહ્યું—અરે વનરાજ! તું મારા વચનોનું ધ્યાનથી શ્રવણ કર. જ્યારે તું ત્રિપૃષ્ઠ નરેશના રૂપમાં હતો ત્યારે સમસ્ત રાજાઓ તારા આશ્રયમાં હતાં. તેં રાજ્યલાભની આકાંક્ષાથી હિંસાદિ કાર્યો કર્યાં હતાં અને ધર્મ, દાન આદિ કાર્યોની ઉપેક્ષા કરી હતી. કેવળ એટલું જ નહીં, તેં શ્રેષ્ઠમાર્ગ પર દોષ લગાડી મિથ્યામાર્ગને આગળ વધારવા સહાયતા કરી હતી. ભગવાન ઋષભદેવના વચનોનો ભરપૂર અનાદર કર્યો હતો. તે જ મિથ્યાત્વથી ઉત્પન્ન પાપોદયથી પીડિત થઈને તેં અનેક દુઃખ ભોગવ્યાં. તેં ઈષ્ટ-વિયોગ, અનિષ્ટ સંયોગરૂપ અનેક વેદના સહન કરી. પુનઃ તે જ મિથ્યાત્વરૂપી મહાન પાપથી તું વિભિન્ન સ્થાવર અને ત્રસ યોનિયોમાં ભટકતો રહ્યો છો.

કોઈ કારણવશ તું કોઈ રાજાને ત્યાં જન્મ્યો. ત્યાં તારું નામ વિશ્વનંદી પડ્યું. તેં સંયમ ધારણ કર્યો અને ત્રિપૃષ્ઠ નામનો નારાયણ થયો. આ રીતે કૂરતા કરતાં મહાન પાપનું અર્જન કરતો હોવા છતાં દુઃખ માટે ફરી ઉત્સાહિત થઈ રહ્યો છે ? અરે પાપી ! તારું અજ્ઞાન પણ વધી ગયું છે. તેના જ પ્રભાવથી તું તત્ત્વને જાણતો નથી.

એવી રીતે મુનિરાજનાં વચન સાંભળી, તે સિંહને શીઘ્ર જ જાતિસ્મરણ થઈ ગયું. સંસારના ભયંકર દુઃખોથી ઉત્પન્ન થયેલા ભયથી તેનું સમસ્ત શરીર ધ્રુજવા લાગ્યું, આંખોમાંથી અશ્રુ વહી ગયા. સિંહની આંખોમાંથી ઘણીવાર સુધી અશ્રુરૂપી જળ પડતું રહ્યું, તેનાથી એવું લાગતું હતું કે જાણે હૃદયમાં સમ્યક્ત્વને સ્થાન દેવાની ઈચ્છાથી મિથ્યાત્વ જ બહાર આવી રહ્યું હતું. જેને પૂર્વભવનું સ્મરણ થઈ ગયું એવા નિકટભવ્ય જીવોને જે શોક થાય તેવો શોક સંસારમાં કોઈને નથી થતો.

મુનિરાજે જોયું—સિંહનું અંતઃકરણ શાંત થઈ ગયું છે, અને તે મારી તરફ જોઈ રહ્યો છે. તેનાથી ખબર પડે છે કે આ, આ સમયે જ અવશ્ય પોતાનું હિત ગ્રહણ કરશે. એવો વિચાર કરી મુનિરાજ ફરીથી કહેવા લાગ્યા કે તું પહેલા પુરુરવા ભીલ હતો, પછી ધર્મસેવન કરી સ્વર્ગમાં દેવ થયો. ત્યાંથી ચ્યવીને આ ભરતક્ષેત્રમાં અત્યંત દુર્મતિ મરીચિ થયો. તે પર્યાયમાં તેં સન્માર્ગને દુષિત કરી કુમાર્ગની વૃદ્ધિ કરી. શ્રી ઋષભદેવ તીર્થંકરના વચનોનો અનાદર કરી તું સંસારમાં ભ્રમણ કરતો રહ્યો. આ રીતે પ્રત્યેક ભવમાં વિવિધ પાપોના સંચય કરીને જન્મ, જરા, મરણના

દુઃખ ભોગવતો રહ્યો તથા ઘણા પાપકર્મના ઉદયથી પ્રાપ્ત થવાવાળા ઈષ્ટ-વિયોગ અને અનિષ્ટ-સંયોગનું તીવ્ર દુઃખ ચિરકાળ સુધી ભોગવી તે ત્રસ-સ્થાવર યોનિઓમાં અંસખ્યાત વર્ષો સુધી ભ્રમણ કર્યું. આ રીતે મુનિશ્વરદેવે તેમના પૂર્વભવોનું સંક્ષિપ્ત વર્ણન તથા તેમાં કરેલાં પાપોનું ફળ દેખાડ્યું અને કહ્યું કે હવે આ ભવથી દસમા ભવે તું જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રની વર્તમાન ચોવીસીના અંતિમ તીર્થંકર થઈશ. આ બધું મેં શ્રીધર તીર્થંકર પાસે સાંભળ્યું છે. હે બુદ્ધિમાન! હવે તું આજથી લઈને સંસાર અટવીમાં પડવાવાળા મિથ્યામાર્ગથી વિરક્ત થઈ જા અને આત્મહિતના માર્ગમાં રમણ કર—તેમાં જ લીન રહે. જો આત્મકલ્યાણની તારી ઈચ્છા હોય અને લોકના અગ્રભાગમાં તું સ્થિર રહેવા યાહતો હો તો આપ્ત, આગમ અને પદાર્થોની શ્રદ્ધા ધારણ કર.

આ રીતે તે સિંહે, મુનિરાજના વચનો હૃદયમાં ધારણ કર્યા તથા તે બન્ને મુનિરાજોની ભક્તિના ભારથી નમ્ર થઈને વારંવાર પ્રદક્ષિણા કરી. વારંવાર પ્રણામ કર્યા, ^૧કાળ આદિ લબ્ધિઓ મળી જવાથી પોતાના અંતરંગ પુરુષાર્થથી શીઘ્ર તત્ત્વશ્રદ્ધાન કર્યું અને મનસ્થિર કરી શ્રાવકના વ્રત ગ્રહણ કર્યા. મુનિરાજના વચનોથી ફૂરતા દૂર થઈ અને દયાએ સિંહના હૃદયમાં પ્રવેશ કર્યો તે યોગ્ય જ છે, કેમકે સ્વકાળનું બળ^૧ મળ્યા વિના એવું કોણ છે જે શત્રુને દૂર ભગાડી શકે.

મોહનીયકર્મનો ક્ષયોપશમ થવાથી તે સિંહનો રૌદ્રરસ સ્થિર થઈ ગયો અને તેણે શીઘ્ર શાંતરસ ધારણ કરી લીધો. નિરાહાર રહેવા સિવાય સિંહે કોઈ સામાન્ય વ્રત ધારણ નહોતું કર્યું, કેમકે માંસ સિવાય તેનો કોઈ આહાર ન હોય. આચાર્ય કહે છે કે આનાથી વધારે શું સાહસ હોઈ શકે? પ્રાણ નષ્ટ થવા છતાં જો કે તેણે પોતાના વ્રતનું અખંડરૂપે પાલન કર્યું. તેનાથી સમજાય છે કે તેની શૂરવીરતા સફળ થઈ છે અને તેની જે જૂની પાપની શૂરતા તેને જ ઘાત કરનારી બની. મહાતમ:પ્રભા નામના સાતમા નરકનો નારકી ઉપશમ સમ્યગ્દર્શનને સ્વભાવથી ગ્રહણ કરી લે છે. માટે સિંહે સમ્યગ્દર્શન ગ્રહણ કર્યું તેમાં આશ્ચર્ય નથી.

પરમપદને ઈચ્છવાવાળો જીવ ધીરવીર, બધા દુરાચારોને છોડી બધા

૧. કાળઆદિ લબ્ધિ=કાળલબ્ધિ (ક્ષયોપશમલબ્ધિ), કરણલબ્ધિ, ઉપદેશ (દેશના) લબ્ધિ, પ્રાયોગ્યલબ્ધિ, ઉપશમ (વિશુદ્ધિ)લબ્ધિ. (નિ.સા. ગા. ૪૧, ૧૫૬)

जंगलमा सिंह (भगवान महावीरनो पूर्वनो १०भो भव)नु जंगलमा निराहार आत्मध्यानमा भस्त. सिंहना शांत पस्थाम जेठ निर्भयपणे वियरथ इरता जंगलना प्राणीसो

સદાચારોની સન્મુખ થતો ચિરકાળ સુધી નિરાહાર રહ્યો. 'તિર્યચોને સંયમાસંયમની આગળ કોઈ વ્રત નથી હોતા એવું આગમમાં કહેવામાં આવ્યું છે એટલે તે રોકાઈ ગયો, અન્યથા અવશ્ય મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી લેત.' આ કહેવતનો વિષય બની રહ્યો હતો. (આ તો અલંકારિક ભાષા છે, પરંતુ તે સિંહનો પુરુષાર્થ અત્યધિક હોવા છતાં તેની પોતાની શુદ્ધ પરિણતિરૂપ આત્મિક ઉજ્જવળતા માત્ર પંચમ ગુણસ્થાનની દશા જેટલી જ હોવાથી તે પંચમ ગુણસ્થાનથી ઉપરની શુદ્ધિ પ્રાપ્ત ન કરી શક્યો.) જેવી રીતે અગ્નિમાં તપાવેલું સ્વર્ણ શીતળ જળમાં નાખવાથી ઠંડુ થઈ જાય છે તેવી રીતે કૂરતાથી વધેલી તેમની શૂરવીરતા તે સમયે બિલકુલ નષ્ટ થઈ ગઈ હતી. દયાને ધારણ કરવાવાળા તે સિંહમાં 'મૃગારિ' શબ્દે પોતાની સાર્થકતા છોડી દીધી હતી અર્થાત્ હવે તે મૃગોનો શત્રુ ન રહ્યો કેમકે આશ્રિત રહેવાવાળા મનુષ્યોનો સ્વભાવ પ્રાયઃ સ્વામી જેવો થઈ જાય છે. તે સિંહ બધા જીવોને માટે કેવળ શરીરથી ચિત્રલિખિત સિંહ (વનરાજ) જેવો નહોતો જણાતો પરંતુ ચિત્તથી પણ અત્યંત શાંત થઈ ગયો હતો. તેનાથી કોઈને ભય ઉત્પન્ન નહોતો થતો. તે ઠીક જ છે કેમકે દયાનું મહાત્મ્ય જ એવું છે. આ રીતે વ્રત સહિત સંન્યાસ ધારણ કરી તે એકાગ્રચિત્તથી મર્યો અને શીઘ્ર જ સૌધર્મ સ્વર્ગમાં સિંહકેતુ નામનો દેવ થયો.

તે સિંહનો જીવ ભવિષ્યમાં ભગવાન મહાવીર થશે. સિંહના ભવમાં સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિના ઉગ્ર પુરુષાર્થની અપૂર્વતાને ધન્ય છે. આપણને પણ આવો પુરુષાર્થ હો, એવી ભાવના.

ભગવાન મહાવીરના ચરણોમાં કોટિ કોટિ વંદન.

સાળા ઉદયસુંદરની સાથે સસારાના ઘર તરફ પ્રયાણ કરતા રાજકુંવર વજ્રભાઈ. દૂર પહાડ ઉપર એક મુનિરાજને એકીટકે જુએ છે.

શિક્ષાપ્રદ વજ્રબાહુનો વૈરાગ્ય

વર્તમાન ચોવીસીના વીસમા તીર્થંકર મુનિસુવ્રત ભગવાનનો અંતરાલ શરૂ થયો ત્યારે અયોધ્યા નામક વિશાળ નગરી, જ્યાં દેવોનું આગમન ચાલુ રહેતું હતું, ત્યાં વિજયસ્યંદન નામના મોટા રાજા થયા. તેમને લોકો સંક્ષિપ્તમાં “વિજય” નામથી બોલાવતા હતા. તેણે સમસ્ત શત્રુઓને જીતી લીધા હતા અને તેઓ સૂર્ય જેવા પ્રતાપી હતા. તેઓ પ્રજાનું પાલન કરવામાં નિપુણ હતા. તેમની પટરાણીનું નામ હેમચુલા હતું. તે મહાતેજસ્વી હતી. તેમને સુરેન્દ્રમન્યુ નામનો મહા ગુણવાન પુત્ર હતો, તેની પત્નીનું નામ કીર્તિસમા હતું. સુરેન્દ્રમન્યુને બે પુત્ર થયા. તેઓ ચંદ્ર-સૂર્ય જેવી કાંતિને ધારણ કરતા હતા. મોટા પુત્રનું નામ વજ્રબાહુ અને નાના પુત્રનું નામ પુરંદર હતું. બંને ગુણવાન હતા, બંને સાર્થક નામને ધારણ કરવાવાળા હતા અને સંસારમાં સુખથી કીડા કરતા હતા.

તે સમયે અત્યંત મનોહર હસ્તિનાપુર નગરીમાં ઈન્દ્રવાહન નામના રાજા રાજ્ય કરતા હતા. તેમની પત્નીનું નામ ચૂડામણિ હતું. તેઓને મનોદયા નામની અત્યંત સુંદર પુત્રી હતી. તેના વિવાહ લોકમાં અત્યંત પ્રશંસનીય વજ્રબાહુ કુમાર સાથે કર્યા. વિવાહ પછી વજ્રબાહુકુમાર મનોદયા રાણીના પ્રેમમાં અત્યંત આસક્ત હોવાથી તે મનોદયાને એક ક્ષણ પણ છોડવા ચાહતા નહોતા. એકવાર કન્યાનો ભાઈ ઉદયસુંદર મનોદયા (બેન)ને લેવા વજ્રબાહુના ઘરે ગયો. ઉદયસુંદરે જેના ઉપર, સફેદ છત્ર છે અત્યંત સુશોભિત એવા વજ્રબાહુને નિવેદન કરતાં તેઓ પણ સાથે આવવા તૈયાર થઈ ગયા. વજ્રબાહુ ઘણા વૈભવ સાથે શ્વસુરગૃહે જઈ રહ્યા હતા.

ચાલતાં ચાલતાં વજ્રબાહુકુમારની દૈષ્ટિ એક વસંત નામના મનોહર પર્વત પર પડી. તેઓ જેમ જેમ પર્વતની નિકટ જતા હતા તેમ તેમ તેની શોભા જોઈ હર્ષિત થતા હતા. ફૂલોની મહેંકથી સુગંધિત વાયુ જાણે તેમનું આલિંગન કરતો હતો એમ લાગતું હતું કે ચિરકાળ પછી મળેલ મિત્ર જ આલિંગન કરે છે. તે પર્વત કોકિલાઓના મધુર શબ્દથી જાણે વજ્રબાહુનો જયજયકાર કરી રહ્યો હતો. વીણાની

ઝંકાર જેવા મનોહર મદશાળી, ભ્રમરોના શબ્દોએ તેમના શ્રવણ અને મનને હરી લીધાં.

‘આ આંબો છે, આ કનેર છે, આ ફૂલો સહિત લોધ્ર છે, આ પ્રિયાલ છે અને સળગતી અગ્નિના રંગ જેવા સુશોભિત પલાશ છે’. આ રીતે કમથી ચાલતા તેમની નિશ્ચલ દૃષ્ટિ દૂર હોવાના કારણે મનુષ્ય આકારનો સંશય થઈ રહ્યો હતો એવા મુનિરાજ પર પડી. પદ્માસન સ્થિત મુનિરાજના વિષયમાં વજ્રબાહુને વિતર્ક ઉત્પન્ન થયો કે “શું આ દુંદું છે? અથવા સાધુ છે? અથવા પર્વતનું શિખર છે?”

ત્યારબાદ જ્યારે અત્યંત સમીપવર્તી માર્ગમાં પહોંચ્યા, ત્યારે તેને નિશ્ચય થયો, કે આ મહાયોગી—મુનિરાજ છે. તે મુનિરાજ ઊંચી-નીચી શિલાઓથી, વિષમ ધરાતળમાં સ્થિર પદ્માસન મુદ્રામાં બિરાજિત હતાં. સૂર્યના કિરણોથી આલિંગીત હોવાના કારણે તેમનું મુખકમળ મ્લાન થઈ રહ્યું હતું. જેમનું વક્ષસ્થળ સુમેરુના તટ જેવું સ્થૂળ અને વિશાળ હતું. જોકે તેમનાં સૌમ્ય, નિશ્ચલ નેત્રો નાસિકાના અગ્રભાગ પર સ્થાપિત હતાં.

આ રીતે એકાગ્રરૂપથી ધ્યાન ધરતા મુનિરાજને જોઈ રાજા વજ્રબાહુ આ રીતે વિચારવા લાગ્યા, કે અહો! આ અત્યંત પ્રશાન્ત, ઉત્તમ માનવને ધન્ય છે, જે સમસ્ત પરિગ્રહને ત્યાગી મોક્ષની ઈચ્છા માટે તપસ્યા કરી રહ્યા છે. આ મુનિરાજ ઉપર મુક્તિલક્ષ્મીએ અનુગ્રહ કર્યો છે, આમની બુદ્ધિ આત્મકલ્યાણમાં લીન છે. આમનો આત્મા પરપીડામાંથી નિવૃત્ત થઈ ગયો છે. આ અલૌકિક લક્ષ્મીથી અલંકૃત છે. શત્રુ અને મિત્ર તથા રત્નોની રાશિ અને તૃણમાં સમાનબુદ્ધિ રાખે છે. માન અને મત્સરથી રહિત છે, સિદ્ધિરૂપી વધૂનું આલિંગન કરવામાં જેમની લાલસા વધી રહી છે, એમણે ઈન્દ્રિયો અને મનને વશ કરી લીધું છે. આ સુમેરુ જેવા સ્થિર છે તથા કુશળ કાર્યમાં મનને વશ કરી ધ્યાન કરે છે. મનુષ્યજન્મનું પૂર્ણફળ તેઓએ પ્રાપ્ત કરી લીધું છે. ઈન્દ્રિયરૂપી દુષ્ટ ચોર તેમને ઠગી શક્યા નથી.

અને હું? હું તો કર્મરૂપી પાશોથી એવો વીંટળાયેલ છું કે જેવી રીતે આશીર્વિષ જાતિના મોટા સર્પ ચંદનના વૃક્ષને વીંટળાયેલ હોય છે. જેનું ચિત્ત પ્રમાદથી ભરેલું છે એવા જડતુલ્ય મારા જેવા પાપીને ધિક્કાર છે. હું ભોગરૂપી પર્વતની મોટા ગોળ પથ્થરના અગ્રભાગ પર બેસીને સૂઈ રહ્યો છું. હવે જો હું આ

મુનિરાજની આ અવસ્થા ધારણ કરી શકું તો મનુષ્ય જન્મનું ફળ મને પ્રાપ્ત થાય.

આ રીતે વિચાર કરતાં રાજા વજ્રબાહુની દૃષ્ટિ તે નિર્ઘ્રંથ મુનિરાજ પર, થાંભલે બંધાયેલ દોરીની જેમ, અત્યંત સ્થિર થઈ ગઈ. આ રીતે વજ્રબાહુને નિશ્ચલ દૃષ્ટિથી શ્રી મુનિરાજને જોતા જોઈ, ઉદયસુંદરે મલકાતાં કહ્યું, કે આપ ક્યારના આ મુનિરાજને જોઈ રહ્યા છો તો ‘શું આવી દીક્ષાને ગ્રહણ કરી રહ્યા છો?’ આપ તેમાં જ અનુરક્ત હો એવું લાગે છે, ત્યારે પોતાના ભાવ છુપાવી વજ્રબાહુએ કહ્યું કે ‘હે ઉદય! તારો શું ભાવ છે તે તો કહે?’ તેને અંતરથી વિરક્ત ન જાણી ઉદયસુંદરે પરિહાસમાં અનુરાગવશ દાંતોની કિરણોથી હોઠ ફેલાવી કીધું કે જો આપ આ દીક્ષા ગ્રહણ કરો તો હું પણ આપનો સખા—સાથી બનીશ. વજ્રબાહુએ કહ્યું ‘અહો કુમાર! આપ આ મુનિદીક્ષાથી અત્યધિક સુશોભિત બનશો’. “એમ થાઓ” એટલું કહીને વૈભવશાળી આભૂષણોથી યુક્ત વજ્રબાહુ હાથી પરથી નીચે ઉતર્યા અને પર્વત પર ચડી ગયા.

ત્યારે વિશાળ નેત્રોને ધારણ કરવાવાળી સ્ત્રીઓ જોર-જોરથી રોવા લાગી. તેમના નેત્રમાંથી તૂટેલા મોતીઓના હારની જેમ આંસુઓના મોટા મોટા ટીપાં પડવા લાગ્યા. ઉદયસુંદર પણ અશ્રુભર્યા નયને કહેવા લાગ્યા કે ‘હે દેવ! પ્રસન્ન થાઓ! આ શું કરો છો? મેં તો મજાક કરી હતી’. ત્યારબાદ મધુર શબ્દોમાં સાંત્વના દેતાં વજ્રબાહુએ ઉદયસુંદરને કહ્યું કે હે ઉત્તમ અભિપ્રાયના ધારક! ‘હું કુવામાં પડી રહ્યો હતો, તે મને કાઢ્યો છે. ત્રણ લોકમાં તારા સમાન મારો બીજો મિત્ર નથી. હે સુંદર! સંસારમાં જે ઉત્પન્ન થાય છે, તેનું મરણ અવશ્ય થાય છે. અને જે મરે છે તેનો જન્મ અવશ્યંભાવી છે. આ જન્મમરણરૂપી ઘટીયંત્ર, વિજળી, લહેર, અને દુષ્ટ સર્પની જીભ કરતાં પણ વધુ ચંચળ છે તથા નિરંતર ફર્યા કરે છે. દુઃખમાં ફસેલા સંસારમાં જીવનની બાજુ તમે કેમ જોતા નથી? આ ભોગ, સ્વપ્નોના ભોગ સમાન છે. જીવન તો પરપોટા જેવું છે. સ્નેહ સંધ્યાની લાલિમા સમાન છે અને યૌવન ફૂલ જેવું છે. હે ભદ્ર! તારી મજાક મારી માટે અમૃતતુલ્ય થઈ ગઈ. શું મજાકમાં પીધેલ ઔષધિ રોગને નાશ નથી કરતી! જોકે તેં મારી કલ્યાણ બાજુ પ્રવૃત્તિ કરાવી, માટે આજે તું જ મારો બંધુ છે. હું તો સંસારના આચારમાં લીન હતો, આજે તું તેનાથી વિરક્તનું કારણ બન્યો છો. લ્યો, હવે હું દીક્ષા લઉં છું. તું તારા અભિપ્રાય અનુસાર કાર્ય કર’. એટલું કહીને તે ગુણસાગર નામના મુનિરાજ પાસે ગયા અને ચરણોમાં

વજ્રબાહુને દીક્ષા લેતા લેતા ટોકતી પત્ની મનોદયા અને ઉદયસુંદર

પ્રણામ કરી ઘણા વિનયથી હાથ જોડતાં બોલ્યા કે ‘હે સ્વામિન્—આપના પ્રસાદથી મારું મન પવિત્ર થઈ ગયું છે, તેથી આજે હું આ ભયંકર સંસારરૂપી કારાગૃહથી છૂટવા માગું છું’.

ત્યારબાદ ધ્યાન સમાપ્ત થવાથી મુનિરાજે તેના કાર્યની અનુમોદના કરી. મહાસંવેગથી ભરેલ વજ્રબાહુ વસ્ત્રાભૂષણ ત્યાગ કરી તેની સામે પદ્માસનમાં બેસી ગયા. તેમણે પલ્લવ જેવા લાલ-લાલ હાથોથી કેશલોચ કરી ફેંકી દીધા. તેને તે સમયે એવું લાગતું હતું કે જાણે તેનું શરીર રોગરહિત થવાથી હલકું થઈ ગયું હોય. આ જ રીતે તેણે વૈભવી વેષનો પરિત્યાગ કરી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાવાળી ભગવતી જિનદીક્ષા ધારણ કરી. ત્યારબાદ જેણે રાગ-દ્વેષ અને મદનો પરિત્યાગ કર્યો હતો, સંવેગ તરફ જેનો વેગ વધી રહ્યો હતો, તથા જે કામદેવ જેવા સુંદર વિભ્રમને ધારણ કરતા હતા, તે ઉદયસુંદર આદિ છવ્વીસ રાજકુમારોએ પણ પરમ ઉત્સાહ સંપન્ન થઈ મુનિરાજને પ્રણામ કરી દીક્ષા લીધી. આ સમાચાર સાંભળી ભાઈના સ્નેહથી ભીરૂ મનોદયાએ (વજ્રબાહુની વિવાહિતાએ) પણ ઘણા સંવેગયુક્ત થઈ દીક્ષા લીધી. સફેદ વસ્ત્રથી જેનું વિશાળ સ્તનમંડળ આચ્છાદિત હતું, જેનું ઉદર અત્યંત કૃશ હતું અને જેના શરીર પર મેલ લાગી રહ્યો હતો, તે મનોદયા મહા તપસ્વીની બની ગયી.

વજ્રબાહુ, ઉદયસુંદર આદિ ૨૬ કુમારો દ્વારા મુનિદીક્ષા અને આર્ચિકાની દીક્ષા લેતી મનોદયા આદિ રાણીઓ

(57)

વજ્રબાહુના દાદા વિજયસ્યન્દનને જ્યારે આ સમાચાર મળ્યા તો શોકથી પીડિત થતા, તે સભાની વચ્ચે બોલ્યા— અહો! આશ્ચર્યની વાત તો જુઓ, યુવાન અવસ્થામાં સ્થિત મારો પૌત્ર વિષયોથી વિરક્ત થઈ દિગંબરી દીક્ષા પામ્યો. મારા જેવો વૃદ્ધ પુરુષ પણ દુઃખથી છોડવાયોગ્ય તે વિષયોને આધીન થઈ રહ્યો છે, તે વિષય એ કુમારે કઈ રીતે છોડી દીધા! અથવા તે ભાગ્યશાળી ઉપર મુક્તિરૂપી લક્ષ્મીએ ઘણો અનુગ્રહ કર્યો છે. જેથી તે ભોગોને તૃણ સમાન છોડી નિરાકુળતાને પામ્યો.

પ્રારંભમાં સુંદર લાગવાવાળા પાપી વિષયોને જેણે ચિરકાળથી ઠગ્યા છે અને જે વૃદ્ધાવસ્થાથી પીડિત છે, એવો હું અભાગી આ સમયે શું ધારણ કરું? મારા જે કેશ ઈન્દ્રનીલમણિની કિરણો જેવા શ્યામવર્ણા હતા, તે આજ કાસના કૂલોની રાશિ જેવા શ્વેત થઈ ગયા છે. સફેદ, કાળી અને લાલ કાંતિને ધારણ કરવાવાળા મારા આ નેત્ર, જે મનુષ્યોનું મન હરી લેતા હતા, તેનો આ માર્ગ ભૂકુટીરૂપી લતાઓથી ઢંકાઈ ગયો છે અર્થાત્ હવે તે લતાઓથી આચ્છાદિત ખાડા સમાન જણાય છે. મારું આ શરીર કાંતિથી ઉજ્જવલ અને મહાબળથી યુક્ત હતું, તે હવે વર્ષાથી મારેલા ચિત્ર જેવું નિષ્પ્રભ થઈ ગયું છે. ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રણે પુરુષાર્થ તરુણ મનુષ્યો માટે યોગ્ય છે. વૃદ્ધ મનુષ્યોને એ કરવું કઠિન છે. ચેતનાશૂન્ય, દુરાચારી, પ્રમાદી તથા ભાઈ—બંધુઓના મિથ્યાસ્નેહરૂપી સાગરના વમળમાં પડેલા મુજ પાપીને ધિક્કાર છે. આમ કહીને સમસ્ત બન્ધુજનોની રજા લઈને ઉદારહૃદયી વૃદ્ધ રાજા વિજયસ્યન્દને નિસ્પૃહ બની નાના પૌત્ર પુરન્દરને રાજ્ય સોંપી દીધું અને સ્વયં નિર્વાણઘોષ નામના નિર્ગ્રંથ મહાત્મા પાસે પોતાના પુત્ર સુરેન્દ્રમન્યુ સાથે દીક્ષા લઈ લીધી.

એવા વૈરાગ્યવંત વજ્રબાહુ આદિ મુનિ ભગવંત અમારા પર કૃપા કરો અને કરુણા કરીને અમને ભવોદધિથી પાર ઉતારો. તેમના પાવન ચરણોમાં કોટિ કોટિ વંદન.

બાહુબલી મુનિન્દ્રની ચક્રવર્તી ભરત દ્વારા પૂજા

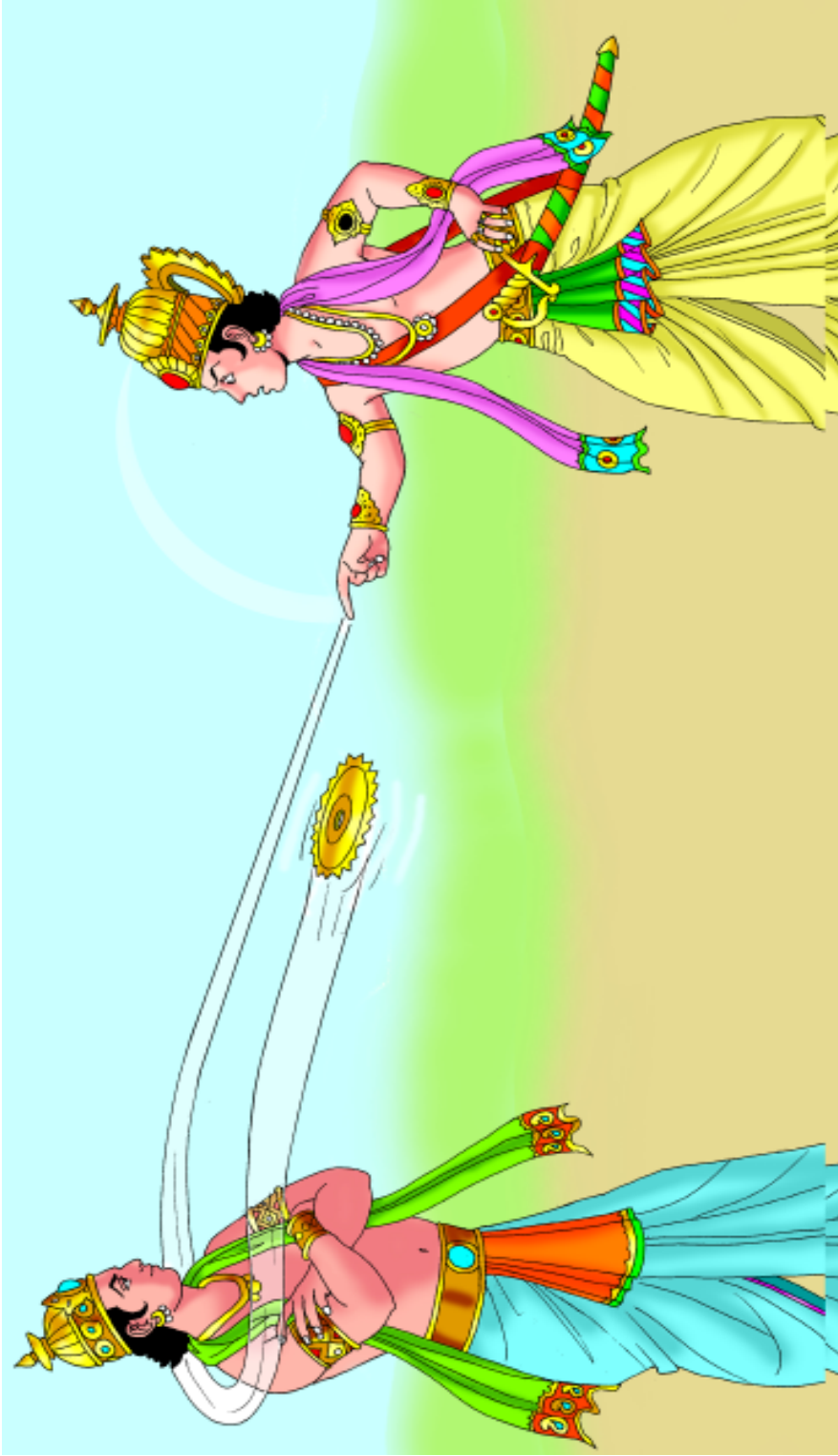
ચક્રવર્તી ભરત દિગ્વિજય કરી અયોધ્યા પાછા આવ્યા, પરંતુ ચક્રત્ન નગરમાં પ્રવેશ કરતું નથી. પ્રધાનો પાસેથી જાણવા મળ્યું કે ભાઈઓ ભરતની આધીનતા સ્વીકારતા નથી, તેઓ આધીનતા સ્વીકારે તો જ ચક્ર નગરમાં પ્રવેશ કરશે.

ભરતે ભાઈઓને દૂત દ્વારા આધીનતાનો સંદેશો મોકલ્યો. ભરતના ૯૯ ભાઈઓને પિતા દ્વારા રાજ્ય મળ્યું હતું, એટલે આધીનતા સ્વીકાર કરવાની વાત સાંભળતાં જ તેઓએ વૈરાગ્યથી ભગવતી જિનદીક્ષા લઈ લીધી, એક જ અનુજ ભાઈ બાહુબલી ક્રોધિત થયા અને યુદ્ધ માટે તૈયાર થઈ ગયા. બન્ને બાજુ મહાયોદ્ધાઓને જોઈ બન્ને સેનાના પ્રધાન સેનાપતિએ મંત્રણા કરી નિર્ણય લીધો, કે વગર કારણે જાનહાનિ બચાવવા બન્ને ભાઈઓ સ્વયં નેત્રયુદ્ધ, જળયુદ્ધ અને

ભરત અને બાહુબલીનું દષ્ટિયુદ્ધ, જલયુદ્ધ અને મલ્લયુદ્ધ

(59)

(60)

પોતાની હાર થતા ભરત દ્વારા પ્રિય બાહુબલી ઉપર ચક્ર ચલાવવું, ચક્રનું પ્રદક્ષિણા દર્શને પાછું આવવું

મલ્લયુદ્ધ કરે અને પરસ્પર નિર્ણય કરી લે. આ વાત બંને ભાઈઓને યોગ્ય લાગતાં તેઓએ પરસ્પર ત્રણ યુદ્ધ કર્યાં. આ ત્રણે યુદ્ધમાં મહારાજા ભરતની હાર થઈ.

ભરતે પોતાની હાર થતી જોઈ બાહુબલી પર ચક્ર ચલાવ્યું. પરંતુ ચક્ર ગોત્ર ઘાત કરતું નથી તેથી ભરતના હાથમાં પાછું આવી ગયું આ જોઈ ભરતે રાજ્યના લોભ માટે કરેલા ઘૃણિત કાર્યથી બાહુબલીનું હૃદય ક્ષુબ્ધ થઈ ગયું, કારણ કે બન્ને ભાઈઓને એકબીજા માટે અત્યંત પ્રેમ હતો. આવું હોવા છતાં રાજ્ય જેવી તુચ્છ વસ્તુ માટે, પ્રિય અનુજભાઈ પર ભરતે ચક્ર ચલાવ્યું. એક તરફ તેઓ ક્ષુબ્ધહૃદયી હતાં અને બીજી બાજુ અનેક મોટા મોટા રાજાઓએ સમીપ આવી બાહુબલીના વિજયની પ્રશંસા કરતાં, તેમનો સત્કાર કર્યો અને બાહુબલી પણ તે સમયે પોતાની ઉત્કૃષ્ટતા અનુભવવા લાગ્યા. સાથે સાથે તેઓ એવું પણ ચિંતવન કરવા લાગ્યા, કે જુઓ, તો મારા મોટાભાઈએ આ નશ્વર રાજ્ય માટે કેવું લજ્જાજનક કાર્ય કર્યું છે, આ સામ્રાજ્યનો મોહ ફળ-કાળમાં બહુ દુઃખ દેવાવાળો છે, અને ક્ષણભંગુર છે માટે આને ધિક્કાર છે, આ વ્યભિચારિણી સ્ત્રી જેવું છે, કેમકે જેવી રીતે વ્યભિચારિણી સ્ત્રી પતિને છોડી અન્ય પાસે ચાલી જાય છે; તેવી રીતે આ સામ્રાજ્ય પણ એક સ્વામીને છોડીને અન્ય સ્વામી પાસે ચાલ્યું જાય છે. આ રાજ્ય પ્રાણીઓને છોડી દે છે, પરંતુ અવિવેકી પ્રાણી આને છોડતા નથી, તે દુઃખની વાત છે.

અહા! વિષયોમાં આસક્ત થયેલ પુરુષ, આ વિષયજનિત સુખોનું નિંદ્રપણું, અપકારકતા, ક્ષણભંગુરતા અને નિરસપણા વિષે ક્યારેય વિચારતો નથી. જેના વશમાં પડેલ પ્રાણી અનેક દુઃખોની પરંપરાને પ્રાપ્ત થાય છે, એવા વિષ સમાન ભયંકર વિષયોને કોણ બુદ્ધિમાન પુરુષ ઈચ્છશે? આનાથી તો વિષ ખાઈ લેવું સારું છે, કેમકે તે એક ભવમાં પ્રાણીઓને મારે છે અથવા નથી પણ મારતું, પરંતુ વિષયસેવન કરવું યોગ્ય નથી, કેમકે તે વિષય પ્રાણીઓને અનંતભવમાં અનંતવાર ફરી ફરીને મારે છે. જે પ્રારંભકાળમાં તો મનોહર લાગે છે, પરંતુ (ફળ-કાળમાં) ફલિત થાય ત્યારે કડવા (દુઃખ દેવાવાળા) લાગે છે. એવા વિષયોને માટે આ અજ્ઞ પ્રાણી શું વ્યર્થ અનેક દુઃખોને ભોગવતો નથી? જે પ્રારંભકાળમાં તો અત્યંત આનંદદાયી છે અને અંતમાં પ્રાણ હરણ કરી લે છે એવા કિંપાક ફલ જેવા (વિષફળ જેવા) આ વિષયોને કોણ બુદ્ધિમાન સેવશે?

આ રીતે બાહુબલી સંસાર અને ભોગોથી વૈરાગ્યવંત થતા મોટાભાઈના વ્યવહારનો ચિરકાળ સુધી વિચાર કરતાં થકા, બાહુબલીએ ભરતને સંબોધન કરતાં નીચે લખેલ કઠોર અક્ષરોવાળી વાણી કહી—

હે રાજાઓમાં શ્રેષ્ઠ! ક્ષણભર માટે પોતાની લજ્જા યા શરમ છોડી, હું જે કહું છું તે સાંભળ—‘તેં મોહિત થઈને જ આ ન કરવાયોગ્ય મોટા સાહસનો સહારો લીધો છે. જે ક્યારે ભેદી ન શકાય, તેવા મારા શરીરરૂપી પર્વત પર તેં ચક્ર ચલાવ્યું. તારું ચક્ર વજ્રથી બનેલ પર્વત પર પડવા સમાન વ્યર્થ છે, એવું નિશ્ચયથી સમજ.

બીજી વાત એ છે કે તેં ભાઈરૂપી ભાજનોને તોડી રાજ્યની ચાહના કરી, તેથી શું તેં બહુ ઉત્તમકાર્ય કર્યું છે? આ રાજ્યલક્ષ્મીને તું એક પોતાના દ્વારા જ ઉપભોગ કરવા યોગ્ય અને અવિનાશી સમજે છે, તેથી જેનો તું આદર કરે છે તે રાજ્યલક્ષ્મી તને પ્રિય થાઓ.

હે આયુષ્યમાન્ ! હવે આ મારે યોગ્ય નથી, કેમકે બંધન સજ્જન પુરુષોના આનંદ માટે નથી હોતું. આ લક્ષ્મી સ્વયં એક પ્રકારનું બંધન છે અથવા કર્મબંધનનું કારણ છે, તેથી સજ્જન પુરુષ તેને ક્યારેય ઈચ્છતા નથી. જો કે આ તારી લક્ષ્મી ફલવતી છે, તથાપિ અનેક પ્રકારના કાંટા અને વિપત્તિઓથી દૂષિત છે. ભલા, એવો કોણ બુદ્ધિમાન હશે જે કાંટાવાળી લતાને હાથેથી સ્પર્શ કરે? હવે અમે કંટકરહિત, તપરૂપી લક્ષ્મીને પોતાને આધીન કરવા ઈચ્છીએ છીએ. માટે આ રાજ્યલક્ષ્મી અમારા માટે વિષના કાંટા સમાન સર્વથા ત્યાજ્ય છે, એટલે જે મેં આ અપરાધ કર્યો છે તેને ક્ષમા કરી દેશો. હું વિનયથી ચ્યુત થઈ ગયો હતો અર્થાત્ મેં આપનો વિનય ન કર્યો તેથી તેને હું મારી ચંચળતા જ સમજું છું. જેવી રીતે મેઘથી નીકળતી ગર્જના, સંતપ્ત મનુષ્યોને આનંદિત કરે છે, એવી રીતે મહારાજ બાહુબલીના મુખેથી વરસતા વાણીપ્રવાહે ચક્રવર્તી ભરતના સંતપ્ત મનને થોડું આનંદિત કરી દીધું, પણ ત્યારે જ “હા, મેં બહુ જ દુષ્ટતાનું કાર્ય કર્યું છે” એમ કહી જોરજોરથી પોતાની નિંદા કરતા, ચક્રવર્તી પોતાના પાપકર્મથી ઘણા સંતપ્ત થયા. જેમાં અનેક પ્રકારના અનુનય-વિનયનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો હતો, તે રીતે (આ હુંડાવસર્પિણી કાળના) અંતિમ કુલકર મહારાજા ભરતને વારંવાર પ્રસન્ન કરતાં બાહુબલીએ

પોતાના સંકલ્પથી પીછેહઠ ન કરી....ઠીક જ છે, કેમકે તેજસ્વી પુરુષોની સ્થિરતા પણ આશ્ચર્યજનક હોય છે. તેમણે પોતાના પુત્ર મહાબલીને રાજ્યલક્ષ્મી સોંપી દીધી અને સ્વયં ગુરુદેવના ચરણોની આરાધના કરતા થકા, ભગવતી જિનદીક્ષા ધારણ કરી લીધી. જેમણે સમસ્ત પરિગ્રહ છોડી દીધા તથા જે દીક્ષારૂપી લતાથી આલિંગિત હતા, એવા તે બાહુબલી તે સમયે એવા લાગતા હતા કે જાણે પાંદડા ખરી જવાથી કૃશ, લતાયુક્ત કોઈ વૃક્ષ જ હોય !

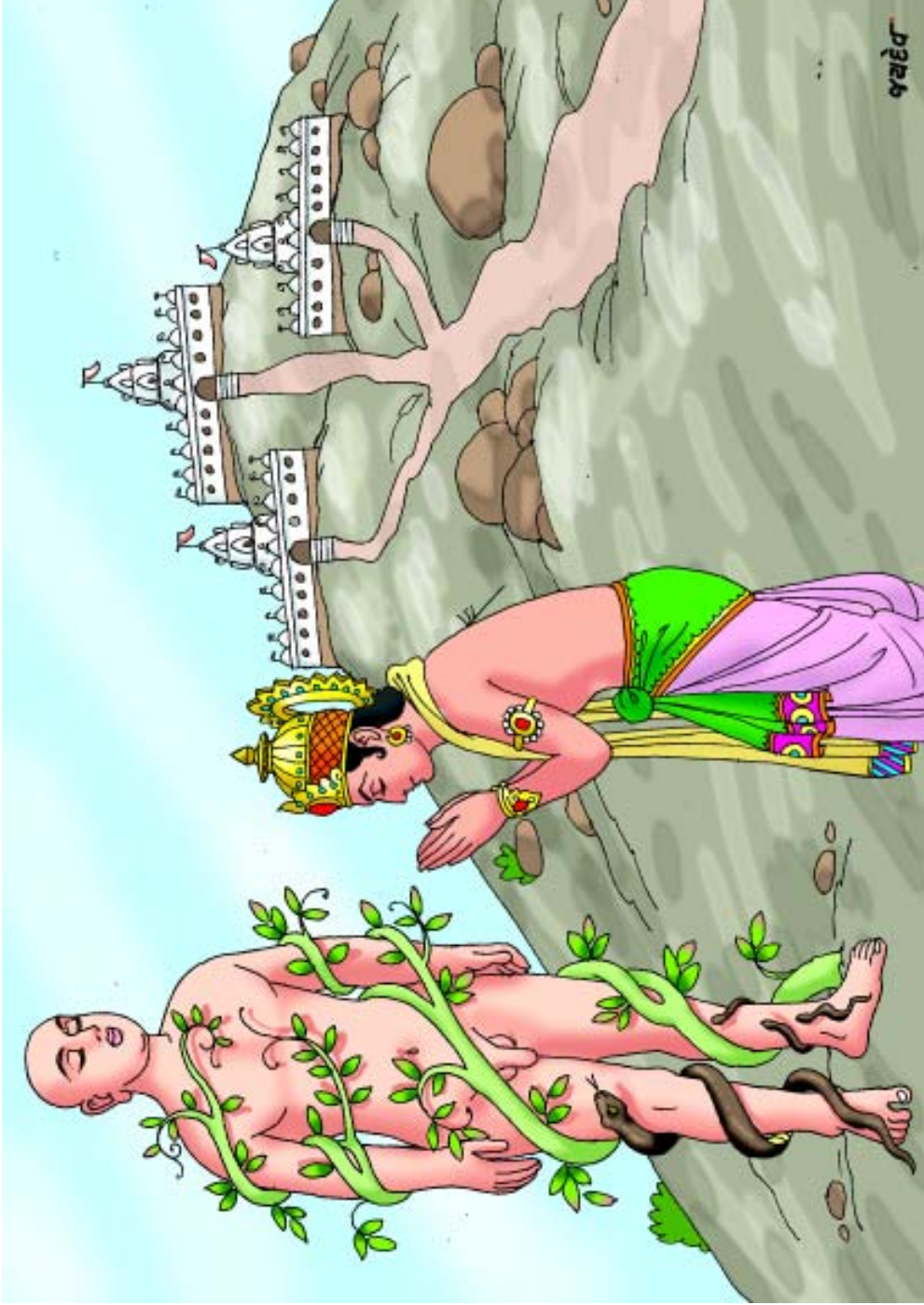
ગુરુની આજ્ઞામાં રહીને શાસ્ત્રઅધ્યયનમાં કુશળ તથા એકલવિહારીપણું ધારણ કરવાવાળા જિતેન્દ્રિય બાહુબલીએ એક વર્ષ સુધી પ્રતિમાયોગ ધારણ કર્યો અર્થાત્ એક જ જગ્યાએ, એક જ આસને ઊભા રહેવાનો નિયમ લીધો. જેમણે પ્રશંસનીય વ્રત ધારણ કર્યા છે, જે ક્યારેય ભોજન નથી કરતા અને જેની સમીપનો પ્રદેશ વનની લતાઓથી વ્યાપ્ત છે, એવા બાહુબલીસ્વામી રાફડાના છિદ્રોમાંથી નીકળતા સર્પોથી ઘણા ભયાનક લાગી રહ્યાં હતાં. જેની ફેણો પ્રગટ થઈ રહી હતી, એવા ફુંકાર કરતા સર્પોના નાના બાળકોની દોડાદોડથી ચારેતરફ ઘેરાયેલ, તે બાહુબલીસ્વામી એવા સુશોભિત થઈ રહ્યાં હતાં, કે જાણે તેમના ચરણોની સમીપ વિષના અંકુરો જ ફૂટી નીકળ્યા હોય.

ખભા સુધી લટકતી કેશરૂપી લતાઓને ધારણ કરવાવાળા તે બાહુબલી મુનિરાજ અનેક કાળા સર્પોના સમૂહને ધારણ કરવાવાળા હરિચંદનના વૃક્ષનું અનુકરણ કરી રહ્યા હોય, એમ લાગતું હતું. ફાલેલી વાસંતી લતા પોતાના શાખારૂપી ભુજાઓ દ્વારા તેનું ગાઢ આલિંગન કરી રહી હતી. જેના કોમળ પાન વિદ્યાધરીઓ પોતાના હાથે તોડેલ છે એવી તે વાસંતી લતા તેમના ચરણો પર પડીને સુકાઈ ગઈ હતી અને એવી લાગી રહી હતી કે જાણે કંઈક નમ્ર થઈને અનુનય કરતી કોઈ સ્ત્રી પગમાં પડી ગઈ હોય એવી અવસ્થા થવા છતાં તે કઠિન તપશ્ચરણ કરી રહ્યા હતાં. જેના કારણે તેમનું શરીર કૃશ થઈ ગયું હતું, અને એવા લાગતા હતા કે જાણે મુક્તિરૂપી સ્ત્રીની ઈચ્છા કરતા થકા કોઈ કામી જ હો. તપરૂપી અગ્નિના સંતાપથી સંતાપ્ત થયેલ બાહુબલીનું શરીર જ કેવળ ઊભા ઊભા સુકાઈ ગયું હતું તેમ નહીં, પણ દુઃખ દેવાવાળા કર્મ પણ સુકાઈ ગયા હતા અને નષ્ટ થઈ ગયા હતાં.

ત્રિવ્ર તપસ્યા કરતાં મુનિરાજ બાહુબલીને ક્યારેય કોઈ ઉપદ્રવ ન થયો. તે બધી પ્રતિકૂળતાને સહન કરતા હતા, અત્યંત શાંત હતા, પરિગ્રહ રહિત હતા અને અતિશય દેદીપ્યમાન હતાં. તેથી તેમણે પોતાના ગુણોથી પૃથ્વી, જળ, વાયુ અને અગ્નિને જીતી લીધા હતા. તેઓ માર્ગથી ચ્યુત ન થાય તે માટે ભૂખ, તરસ, શીત, ગરમી તથા ડાંસ મચ્છર આદિ પરિષહ સહન કરતા હતા. ઉત્કૃષ્ટ નગ્ન વ્રતને ધારણ કરતા મુનિરાજ બાહુબલી ઈન્દ્રિયરૂપ ધૂર્તો દ્વારા ભેદાયા ન હતા. બ્રહ્મચર્યની ઉત્કૃષ્ટરૂપે રક્ષા કરવી તે નાગન્યવ્રત છે અને તે જ ઉત્તમ તપ છે. તે રતિ-અરતિ બન્ને પરિષહોને સહન કરતાં હતાં. જે સ્વયં નાશવાન શરીરથી નિસ્પૃહ રહે છે અને તેમાં કોઈ આનંદ નથી માનતા, એવા પરમાર્થ જાણવાવાળા શ્રેષ્ઠ બાહુબલી મહારાજ વધ અને આકોશ પરિષહ સહન કરતા હતા. જેમણે ઉત્તમ ક્ષમા ધારણ કરી હતી, શરીરના સંસ્કાર છોડી દીધા હતા અને જેને સુખ-દુઃખ બન્ને સમાન હતા, એવા તે મુનિરાજે સ્વેદ, મલ અને તૃણ પરિષહ પણ સહન કર્યા હતા. ‘આ શરીર રોગોનું ઘર છે’ એવું ચિંતન કરતાં કરતાં, જ તે ધીર-વીર બુદ્ધિના ધારક બાહુબલી ઘણી કઠિનતાથી સહન કરવા યોગ્ય રોગોથી ઉત્પન્ન થયેલ વિપત્તિને પણ સહન કરતા હતા. આવું વિચારી તેઓ ક્યારેય જ્ઞાનનો ગર્વ કરતા ન હતા. સદા સંતુષ્ટ રહેવાવાળા બાહુબલીજીએ અલાભ પરિષહ પર જય મેળવ્યો હતો તથા અજ્ઞાન અને અદર્શનથી ઉત્પન્ન થવાવાળી રુકાવટ તે મુનિરાજને થઈ નહોતી.

કામદેવને જીતવાવાળા તે મુનિરાજે પાંચ ઈન્દ્રિયોને અનાયાસ જ જીતી લીધી હતી. તેમણે કામને જીતીને આહાર, ભય, મૈથુન અને પરિગ્રહ સંજ્ઞાઓને નષ્ટ કરી હતી. પાંચ મહાવ્રત, પાંચ સમિતિ, પાંચ ઈન્દ્રિયદમન વગેરે અઠ્યાવીસ મૂલગુણ ધારણ કર્યા હતા. તે સિવાય ચૌરાસી લાખ ઉત્તરગુણ પણ હોય છે, તે મહામુનિ તે બધું પાલન કરવામાં સચેષ્ટ રહેતા હતા. તે પરિપાલન કરતા પણ મુનિરાજ ઉત્કૃષ્ટ વિશુદ્ધિને પ્રાપ્ત થયા હતા તથા જે રીતે દેદીપ્યમાન કિરણોથી સૂર્ય પ્રકાશમાન થાય છે, તેવી રીતે તેઓ તપની દેદીપ્યમાન કિરણોથી પ્રકાશિત થઈ રહ્યા હતા.

આ પ્રમાણે તપ કરતા થકા અતિશય શાંત રહેવાવાળા તે મુનિરાજના માહાત્મ્યથી વન પણ શાંત થઈ ગયું, તે ઠીક જ છે, કેમકે મહાપુરુષોનો સંયોગ જ કૂર જીવોમાં શાંતિ લાવી દે છે. તપના સંબંધે વધેલા અતિ તેજથી તિર્યચોના હૃદયનો પણ અંધકાર દૂર થઈ ગયો હતો અને તે પરસ્પરમાં કોઈ દ્રોહ ન કરતાં અહિંસક બની ગયા હતા.

શ્રી બાહુબલી મુનિનું એક વર્ષનું પ્રતિમાયોગ ધ્યાન, ભરત હારા પૂજા તથા કૈલાશ પર્વત ઉપર ત્રીણ ચોવીસીના મંદિરો બનાવવા

વિદ્યાધરો પણ ગતિ ભંગ થવાથી વિમાનમાંથી ઉતરી ધ્યાનસ્થ બેઠેલા મુનિરાજની વારંવાર પૂજા કરતા હતા. આ રીતે ધારણ કરેલા સમીચીન ધર્મધ્યાનના બળથી જેને તપની શક્તિ ઉત્પન્ન થઈ છે એવા તે મુનિ લેશ્યાની વિશુદ્ધિને પ્રાપ્ત કરી શુકલધ્યાનની સન્મુખ થયા.

એક વર્ષના ઉપવાસ સમાપ્ત થવાથી ભરતેશ્વરે આવી તેમની પૂજા કરી. ભરતને પૂજા કરતાં જોઈ બાહુબલીના હૃદયમાં રહેલું શલ્ય નીકળી ગયું અને મહામુનિ બાહુબલીએ ક્યારેય નષ્ટ ન થાય એવી કેવળજ્ઞાનરૂપી ઉત્કૃષ્ટ જ્યોતિને પ્રાપ્ત કરી. સમ્રાટ ભરતે કેવળજ્ઞાનરૂપી સૂર્યનો ઉદય થવા પહેલાં અને પછી બંને વખત વિધિપૂર્વક તે મુનિરાજની પૂજા કરી. કેવળજ્ઞાનના ઉદય થવા પૂર્વે સમ્રાટ ભરતે પોતાના અપરાધ નષ્ટ કરવા માટે પૂજા કરી હતી અને કેવળજ્ઞાન થયા પછી જે મહાપૂજા કરી તે કેવળજ્ઞાનની ઉત્પત્તિના અનુભવ કરવા માટે હતી. તેનું વર્ણન કરવા માટે કોણ સમર્થ થઈ શકે?

સમ્રાટ ભરતે મંત્રીઓની તથા રાજાઓની સાથે અને અંત:પુરની સ્ત્રીઓની સાથે, પુરોહિત સાથે તે બાહુબલી મુનિરાજને ઘણા હર્ષથી નમસ્કાર કર્યા. આ વિષયમાં અધિક શું કહેવું? સંક્ષેપમાં એટલું જ કહેવાય કે, તેમણે રત્નોનો અર્ધ્ય બનાવ્યો, ગંગાના જળની જલધારા દીધી, રત્નોના દીપક ચડાવ્યા, મોતી-અક્ષતથી પૂજા કરી, અમૃતના પિંડથી નૈવેદ્ય અર્પિત કર્યા. કલ્પવૃક્ષના ટુકડા (ચૂણ)થી ધૂપ-પૂજા કરી, પારિજાત આદિ દેવ-વૃક્ષોના ફૂલોના સમૂહથી પુષ્પની અર્ચના કરી, અને ફળોના સ્થાન પર રત્નોની સમસ્ત નિધિ ચડાવી દીધી. આ રીતે રત્નમય પૂજા કરી હતી.

મુનિરાજ બાહુબલીના કેવળજ્ઞાનથી જેમનાં આસન કંપાયમાન થયાં—તે ઈન્દ્ર આદિ દેવોએ આવી ઉત્કૃષ્ટ પૂજા કરી. દેવોના નગારા આકાશમાં ગંભીરતાથી વાગી રહ્યાં હતાં અને કલ્પવૃક્ષોથી ઉત્પન્ન થયેલા ફૂલોના સમૂહ આખા આકાશમાં છવાઈ ગયા હતા. તેમના ઉપર દેવરૂપી કારીગરો દ્વારા બનાવેલ રત્નોનું છત્ર સુશોભિત હતું અને નીચે બહુમૂલ્ય મણિઓનું બનેલ દિવ્ય સિંહાસન દેદીપ્યમાન હતું. તેમની બંને બાજુએ ઉંચાઈ પર ચામરોનો સમૂહ ઢોળાઈ રહ્યો હતો અને જેનું ઐશ્વર્ય પ્રસિદ્ધ છે, એવી તેમને યોગ્ય સભાભૂમિ અર્થાત્ ગંધકૂટિની પણ રચના

હતી. આ રીતે દેવોએ જેમની પૂજા કરી હતી અને જેને કેવળજ્ઞાનરૂપી ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ હતી, એવા તે યોગીરાજ અનેક મુનિઓથી ઘેરાયેલ સુશોભિત થઈ રહ્યા હતા જાણે નક્ષત્રોથી ઘેરાયેલ ચંદ્રમા જ કેમ હોય !

મહારાજા ભરતેશ્વર તથા તેમની રાણીઓ સહિત આખો પરિવાર કૈલાસ પર્વત પર દર્શનાર્થે ગયો, ત્યાં સમ્રાટ ભરતેશ્વરે ભગવાન બાહુબલી અને એમના કેવળજ્ઞાનની ઉપરોક્ત રીતે મહા-પૂજા કરી. તત્પશ્ચાત્ તેમણે તે કૈલાસ પર્વત પર ભૂત-વર્તમાન-ભવિષ્યત્કાળના ત્રણ ચોવીસીના ભગવંતોની રત્નમય પ્રતિમાઓ સહ ૭૨ જિનમંદિર બનાવ્યાં હતાં.

મહાતપસ્વી એવા શ્રી બાહુબલી મુનિન્દ્ર ભગવંતને કોટિ કોટિ વંદન.

ઐસે બાહુબલી દેખે, વનમેં

ઐસે બાહુબલી દેખે વનમેં....(૨)

જાકે રાગ-દ્વેષ નહીં તનમેં.....

ગ્રીષ્મ ઋતુ શિખર કે ઉપર....(૨)

મગન રહે ધ્યાનનમેં....૧

ચાતુર્માસ તરુતલ ઠાડે....(૨)

બુંદ સહે છિન છિનમેં....૨

શીતમાસ દરિયા કે કિનારે....(૨)

ધીરજ ધારે ધ્યાનનમેં....૩

ઐસે ગુરુકો મેં નિત પ્રતિ ધ્યાઈ....(૨)

દેત ટોક ચરણનમેં....૪

અંજનથી નિરંજન

ઘણા સમય પૂર્વે કોઈ નગરમાં ધનવંતરી અને વિશ્વલોમ નામના બે વ્યક્તિ રહેતા હતા. તે બન્ને સુકૃત (પુણ્યરૂપ કાર્ય)ના ફળરૂપે અમિતપ્રભ અને વિદ્યુત્પ્રભ નામના દેવ થયા. તે બન્ને સારા મિત્ર હતા. તે બન્નેને ઈચ્છા થઈ, કે ભૂલોકમાં ધર્મનિષ્ઠ કહેવાતા ધર્મી જીવોની (ધર્મની) પરીક્ષા કરીએ, કે 'સત્ય શું છે?'

તેથી તેમણે સર્વપ્રથમ સુંદર કમનીય સ્ત્રીનું રૂપ બનાવી યમદગ્નિ નામના સાધુની પરીક્ષા કરી અને તે યમદગ્નિ નામના સાધુને તપથી વિચલિત કર્યાં.

એક દિવસ તે બન્ને દેવોએ, મગધદેશના રાજગૃહ નગરમાં સ્મશાનમાં એક વ્યક્તિને ધ્યાનસ્થ જોયો. તે વ્યક્તિ ગૃહસ્થ હતો અને ગૃહસ્થદશામાં કૃષ્ણ ચતુર્દશીના ઉપવાસપૂર્વક સ્મશાનમાં રાત્રે કાયોત્સર્ગદશામાં સ્થિર હતો. તેમની સુદૃઢધ્યાનદશા જોઈને દેવને આશ્ચર્ય થયું. બેમાંથી અમિતપ્રભને તેમની ધ્યાનદશા જોતાં તેના પર અનન્ય શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થઈ. એટલે તેમણે તેમના મિત્ર વિદ્યુત્પ્રભને કહ્યું—મુનિઓની વાત તો દૂર રહો; પરંતુ આ તો ગૃહસ્થ અને આવું સુદૃઢ ધ્યાન!! તું આમને ધ્યાનથી વિચલિત કર તો હું જાણું.

તેઓ રાજગૃહ નગરના પ્રસિદ્ધ શ્રેષ્ઠી અને ધર્માત્મા હતા. તેમનું નામ 'જિનદત્ત' શેઠ હતું. તે પ્રત્યેક અષ્ટમી અને ચતુર્દશીના ઉપવાસ કરી આખો દિવસ આત્મઆરાધનામાં વીતાવતા હતા. તે દિવસે પણ શેઠ તે જ રીતે સ્મશાનમાં આત્મ-આરાધના કરતા હતા.

વિદ્યુત્પ્રભદેવે તેમને ધ્યાનથી ચલિત કરવા માટે તેના પર વિવિધ ભયંકર પ્રકારના ઉપસર્ગ કર્યાં, પરંતુ જિનદત્ત શેઠ ધ્યાનથી જરા પણ ચલિત ન થયા. તેથી બન્ને દેવ શેઠને નતમસ્તક થઈ, તેમના સમ્યક્ શ્રદ્ધા-જ્ઞાન-ચારિત્રરૂપ ધર્મની મનમાં ને મનમાં ખૂબ પ્રશંસા કરવા લાગ્યા.

તે બન્ને દેવોએ સવારના પોતાનું માયાવી રૂપ છોડી શેઠને બધું વૃત્તાંત કહ્યું

(૧) જિનદત શેઠ જારા વદ ચૌદશે સ્મશાનમાં કાયોલ્સર્ગ ધ્યાન અને દેવો જારા ધ્યાનની પરીક્ષા

(૨) દેવો જારા પ્રસન્ન થઈને શેઠને આકાશગામીની વિદ્યા આપવી

અને ‘આપ ઈચ્છિત વરદાન માગો’ તેમ કહ્યું. શેઠે ભગવતી જિનદીક્ષા લઈને સંસારથી છૂટવાની માગણી કરી. તેનાથી બન્ને દેવ ખૂબ જ શરમાઈ ગયા અને શેઠને કહ્યું કે, “એવી તો અમારી શક્તિ નથી. આવું તો મનુષ્યભવમાં જ થઈ શકે છે, અને તે મહામુનિ ભગવંત જ આપી શકે છે. અમે પણ તેના જ અભિલાષી છીએ.” તો પણ વિદ્યુત્પ્રભદેવે એમનાં ધર્મધ્યાનની પ્રસન્નતાની અભિવ્યક્તિ સ્વરૂપ જિનદત્ત શેઠને આકાશગામિની વિદ્યા પ્રદાન કરી. તે વિદ્યા એવી હતી કે જેમાં વડની પૂર્વદિશામાં એકસો આઠ વડવાઈ(દોરીઓ) હોય તેમાં નીચે જમીન પર કેટલાય અણીદાર ઘરા (ધારદાર શસ્ત્ર) ઉંધા (અણી ઉપર) ખોસેલા હોય અને તે વડવાઈઓમાં (દોરીમાં) એક શીકું લટકાડી દીધું હોય. અષ્ટદ્રવ્ય લઈને તે શીકાની વચ્ચે બેસી પંચ નમસ્કાર મંત્રની આરાધના કરતાં બંધાયેલા શીકાની બધી દોરી છરીથી કાપી નાખવાથી આકાશગમન દ્વારા ગંતવ્ય સ્થાન પર પહોંચી જવાય છે.

આવી રીતે જિનદત્ત શેઠે પોતાના બગીચાના વટવૃક્ષ નીચે શીકું બનાવ્યું અને તેઓ જ્યારે ઈચ્છે ત્યારે શીકા પર બેસી આ આકાશગામિની વિદ્યાથી અકૃત્રિમ જિનાલયના દર્શન કરવા અવાર-નવાર જતા હતા.

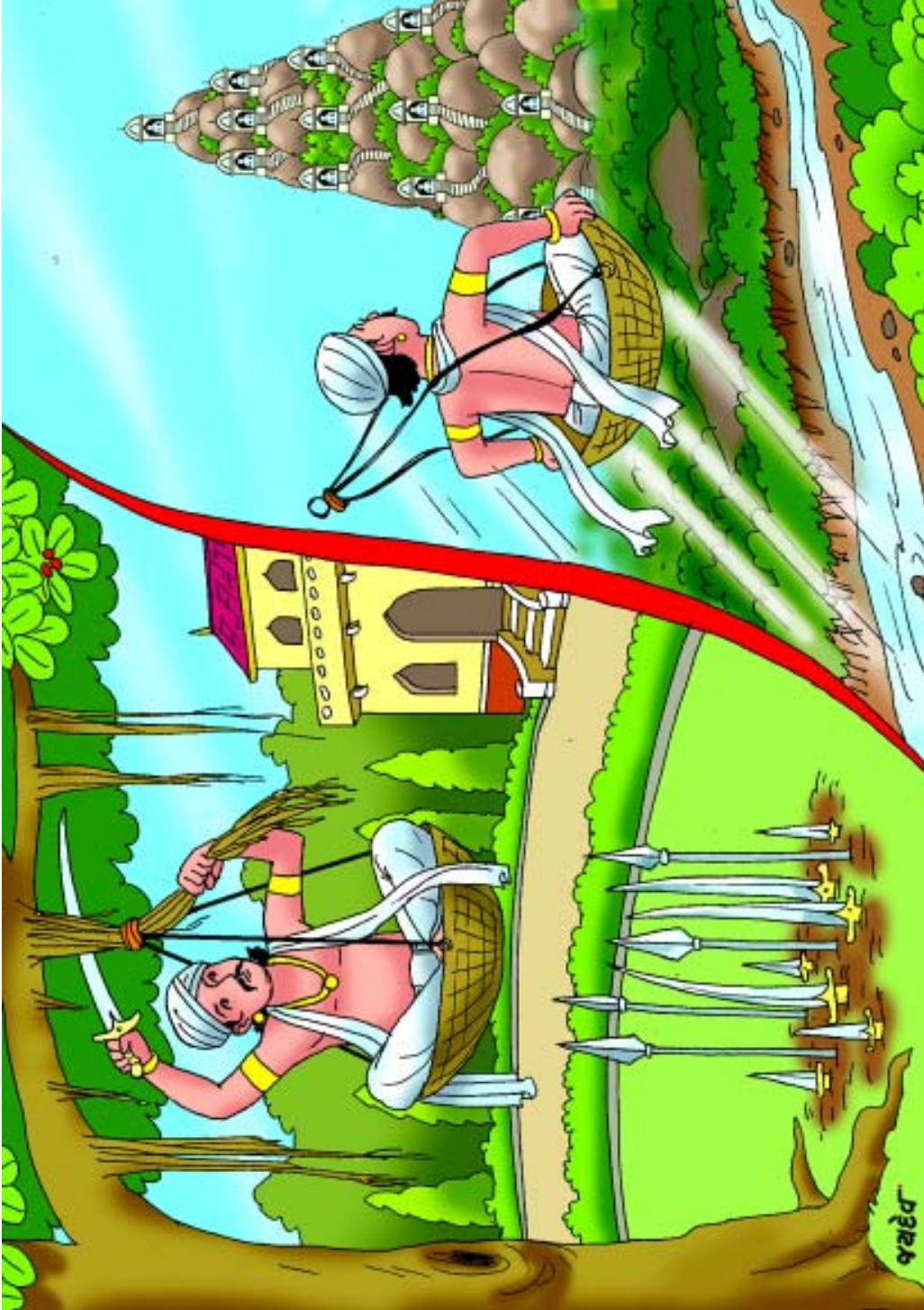
એવી રીતે એક દિવસ જિનદત્ત શેઠ આકાશગામિની વિદ્યા દ્વારા અકૃત્રિમ જિનાલયોની ભક્તિ માટે જઈ રહ્યાં હતાં, ત્યારે ત્યાં તે બગીચાના એક ઠીંગણા માણસે (માળીએ) શેઠને પૂછ્યું, શેઠજી! આપ દરરોજ સવારે ઉઠીને ક્યાં જાઓ છો? ત્યાં જઈ આપ શું કરો છો?

જિનદત્ત શેઠ : “હું અકૃત્રિમ જિનાલયોની ભક્તિ-પૂજા માટે જાઉં છું. ત્યાં કોઈ ચારણઋદ્ધિધારી મુનિ ભગવંત મળી જાય તો તેમના દર્શન-પૂજન અને તેમના ઉપદેશનો લાભ લઉં છું.”

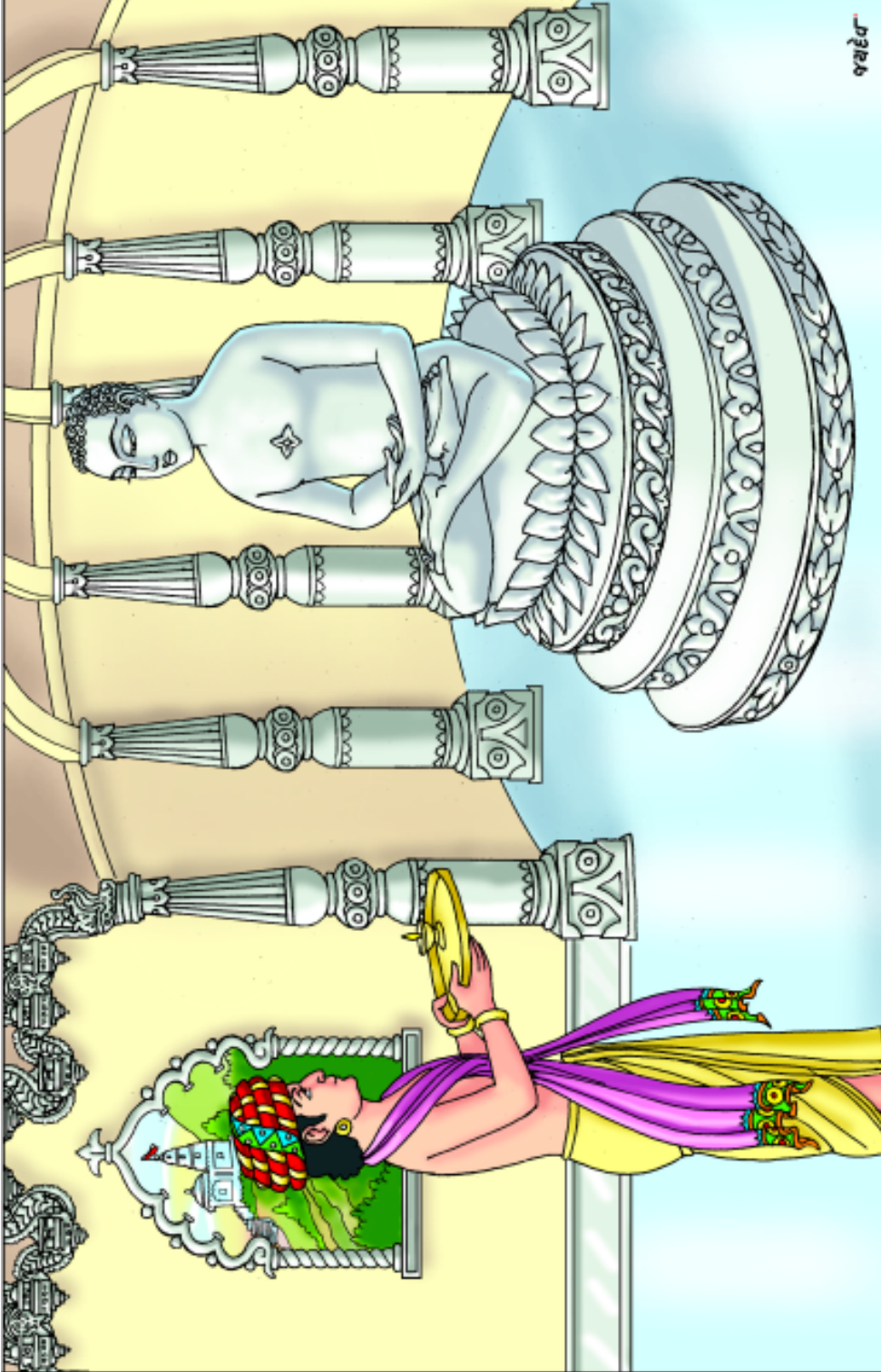
આ સાંભળી તે પુરુષે કહ્યું—“મને પણ આ વિદ્યા આપો તો હું પણ દરરોજ આપની જેમ આપની સાથે પુષ્પાદિ લઈને વંદન-ભક્તિ કરીશ.”

ત્યારે તે શેઠે વિદ્યા સિદ્ધ કરવાની વિધિ બતાવી અને સ્વયં તે વિદ્યા દ્વારા દર્શન-પૂજનાદિ કરવા ગયા.

તે વ્યક્તિએ પણ અમાવસ્યાની ચતુર્દશીની રાત્રિમાં સ્મશાનમાં શેઠે બતાવ્યા અનુસાર શીકું બનાવી, નીચે તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર ઊર્ધ્વમુખ રાખી ચંદન-પુષ્પાદિ લઈને એક

જિનદત્ત શેઠનું આકાશગામિની વિદ્યા હારા મેરુ પર્વત પર સ્થિત જિનમંદિરોના દર્શન માટે જવું.

जिनदत्त शेठनुं मेरु पर्वत पर स्थित जिनमंदिरमां दर्शन-पूजा

એક વડવાઈ (દોરી) કાપતી વખતે તેણે નીચે ચમકતા તીક્ષ્ણ હથિયારોનો સમૂહ જોઈ ભયભીત બની વિચાર્યું કે—‘જો શેઠના વચન અસત્ય નીકળે તો!! એમ વિચારી તે શીકામાંથી નીચે ઉતરી ગયો.

પાછો ફરી વિચાર આવ્યો કે, ‘શેઠ આટલા ભદ્ર અને સત્ય બોલવાવાળા છે કે તેની આખાય નગરને ખબર છે તે ભલા! મને શા માટે અસત્ય કહે? તે નથી પડતા તે મેં પણ જોયું છે. હું કાંઈ જેવા તેવા કાર્ય માટે નથી જતો, જિનેન્દ્ર ભગવાનના દર્શનાર્થે જ જાઉં છું’ એમ વિચારી તે પાછો શિકાની વચમાં બેસી ગયો. વિધિ અનુસાર પાંચ નમસ્કારનો કાયોત્સર્ગ કરી ધૂરા દ્વારા એક-એક વડવાઈ (દોરી) કાપતાં સમયે પૂર્વવત નીચે લાગેલા તીક્ષ્ણ હથિયારોં પર નજર પડતાં ગભરાઈને નીચે ઉતરી ગયો. આ રીતે તે શિકાથી વારંવાર ઉતર-ચડ કરી રહ્યો હતો.

તે જ સમયે બીજી તરફ તે જ નગરીના રાજા પ્રજાપાલની રાણી કનકરાણીનો હાર, જે અંજન નામના ચોરની સુંદરી વિલાસીને અતિ પ્રિય લાગ્યો. તેને પામવાની તીવ્ર આકાંક્ષાથી, રાતના પ્રેયસી પાસે આવેલ અંજનચોરને—તે હાર ચોરી કરીને લાવવા માટે સમર્થ જાણી કહ્યું કે—તું મને કનકરાણીના ગળાનો હાર લાવી દે, તો જ તું મારો પતિ અન્યથા નહીં.

તે જાણતો હતો કે કનક રાણીનો હાર ચોરી કરવો તે અતિ દુષ્કર કામ છે, પરંતુ બીજી બાજુ અંજનચોરને વિલાસીની સુંદરી પણ અતિ પ્રિય હતી. તેથી પોતાની પ્રિયાના મોહમાં તે રાતના જ રાણીનો હાર ચોરવા રાજમહેલમાં ગયો. અંજનચોર પાસે એવી વિદ્યા હતી કે, તેને રાત્રે કોઈ દેખી ન શકે. તેથી સરળતાથી દ્વારપાળો અને અંગરક્ષકોથી બચીને રાણીના પલંગ સુધી પહોંચી ગયો અને રાણીના ગળામાંથી હાર કાઢી લીધો.

તે હાર લઈને પાછો વળી રહ્યો હતો, ત્યારે તેની અદૃશ્ય વિદ્યાથી તેને તો અંગરક્ષકોએ જોયો ન હતો; પરંતુ હારની આભાનો પ્રકાશ એટલો હતો કે હાર ચોરી કરીને લઈ જવાય છે, તેવું ખ્યાલમાં આવતાં અંજનચોરની પાછળ અંગરક્ષકો દોડ્યા.

અંજનચોર દ્વારપાળો આદિથી બચવા માટે હારને ત્યાં જ ફેંકી દઈ ધૂપાતો ધૂપાતો તે વડની પાછળ જ ધૂપાયો, જ્યાં સવારના તે ઠીંગણા માણસની કરતૂતિ

અંજનચોર
વિદ્યાના બળથી
પોતે અદૃશ્ય થઈ
હારની ચોરી કરે
છે હારનો પ્રકાશ
છુપાતો ન હોવાથી
સૈનિકો હાર
પાછળ દોડે છે.

વિસ્મયતાથી જોતો રહ્યો. અંતે તેણે આવા કાર્યનું કારણ જાણવા તે પુરુષને પ્રશ્ન કર્યો. તે પુરુષે શેઠની વિદ્યાસિદ્ધિની સર્વ વાત અંજનચોરને કહી દીધી. અંજનચોરે તે ઠીંગણા પુરુષ પાસેથી મંત્ર શીખીને નિઃશંક બની વિધિપૂર્વક એકીસાથે શિક્કાની બધી દોરીઓ કાપી નાખી. તે જ સમયે તે વિદ્યા સિદ્ધ થઈ અને કહ્યું, “મને આદેશ આપો.” ત્યારે અંજનચોરે વિદ્યાને કહ્યું—“મને જિનદત્ત શેઠ પાસે લઈ જાઓ.” વિદ્યાએ અંજનચોરની આજ્ઞાનુસાર તેને મેરૂના ચૈત્યાલયમાં જિનદત્ત શેઠ પાસે પહોંચાડી દીધો. અંજનચોરે જિનમંદિરમાં પહોંચતાં જ ઉપકારવશતાથી જિનદત્ત શેઠને નમસ્કાર કર્યા અને શેઠને આખું વૃત્તાંત કહ્યું અને કહ્યું જેવી રીતે આ વિદ્યા આપના ઉપદેશથી સિદ્ધ થઈ તેવી રીતે મને પરલોક સિદ્ધિના ઉપાયનો ઉપદેશ આપો, જેથી હું મારું જીવન સફળ કરી શકું.

ઉપકારી જિનદત્ત શેઠના ચરણોમાં વંદન કરતો અંજનચોર

જિનદત્ત શેઠ અંજનચોરને મેરુપર્વત પર નજીકમાં રહેલાં ચારણમુનિ પાસે લઈ ગયા. ત્યાં બન્નેએ મુનિ ભગવંતો પાસે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રમય નિશ્ચય વ્યવહારરૂપ રત્નત્રયધર્મનો ઉપદેશ સાંભળ્યો.

(ત્યાં કોઈ એક દેવ આશ્ચર્યથી આ ઘટના જોઈ રહ્યો હતો, તેણે પાસમાં બેઠેલા મુનિરાજને પૂછ્યું કે, આ અંજનકુમારે પ્રથમ સુદર્શન શેઠને નમસ્કાર કર્યા, અને પછી જિનેન્દ્રદેવને નમસ્કાર કેમ કર્યા? આ તો કમભંગ છે? ત્યારે મુનિરાજે કહ્યું કે “શેઠનો અંજનકુમાર પર ઉપકાર હોવાથી તેણે શેઠને પ્રથમ નમસ્કાર કર્યા છે.”)

મુનિરાજનો ઉપદેશ સાંભળી અંજનચોરે સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરી, ભગવતી જિનદીક્ષા અંગીકાર કરી, આ જ ભવમાં કેલાસ પર્વતથી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મોક્ષ ગયા.

આ રીતે અંજનચોર દેઠ સમ્યગ્દર્શન સહિત સમ્યક્ રત્નત્રયધર્મ અંગીકાર કરી, ચોરી કરવાના પરિણામ બદલી પુરુષાર્થ દ્વારા કેલાસ પર્વતથી મોક્ષ જઈ શક્યા તો આપણે પણ જિનોક્ત યથાર્થ પુરુષાર્થ કરીએ તો મોક્ષ જઈ શકીએ. તેથી આપણે બધા તેવો જ પુરુષાર્થ કરીએ એવી ભાવના છે.

શ્રીકંઠ રાજનો વૈરાગ્ય

ઘણાં વર્ષ પૂર્વે એક નગરમાં એક વ્યાપારીના બે પુત્ર હતા. બન્ને જિનધર્મી હતા, પરંતુ તેમાં મોટોભાઈ જિનધર્મનો દૃઢ શ્રદ્ધાની હતો અને નાનોભાઈ ખોટા માર્ગે હતો.

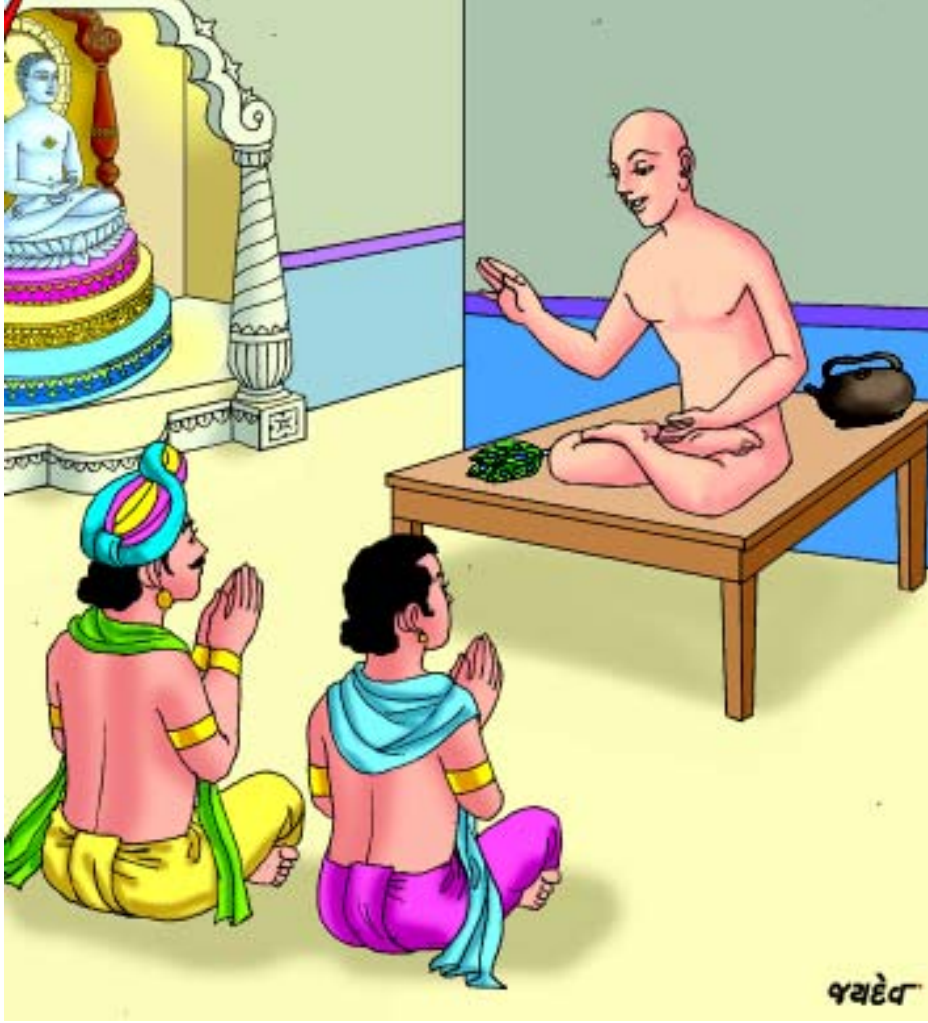

જિનમંદિર તરફ જતા મોટા તથા નાનાભાઈ

(76)

એક દિવસ મોટોભાઈ જિનમંદિરના દર્શન કરવા જઈ રહ્યો હતો, તેને જોઈ નાનાભાઈએ સહજ કુતૂહલતાથી પૂછ્યું 'તમે ક્યાં જઈ રહ્યા છો?' જે સાંભળી મોટોભાઈએ કહ્યું કે :-જિનેન્દ્રદર્શન કરવા જિનમંદિર જાઉં છું, કારણ કે હું જિનેન્દ્ર ભગવાનના દર્શન કર્યા વિના આહાર-પાણી લેતો નથી.

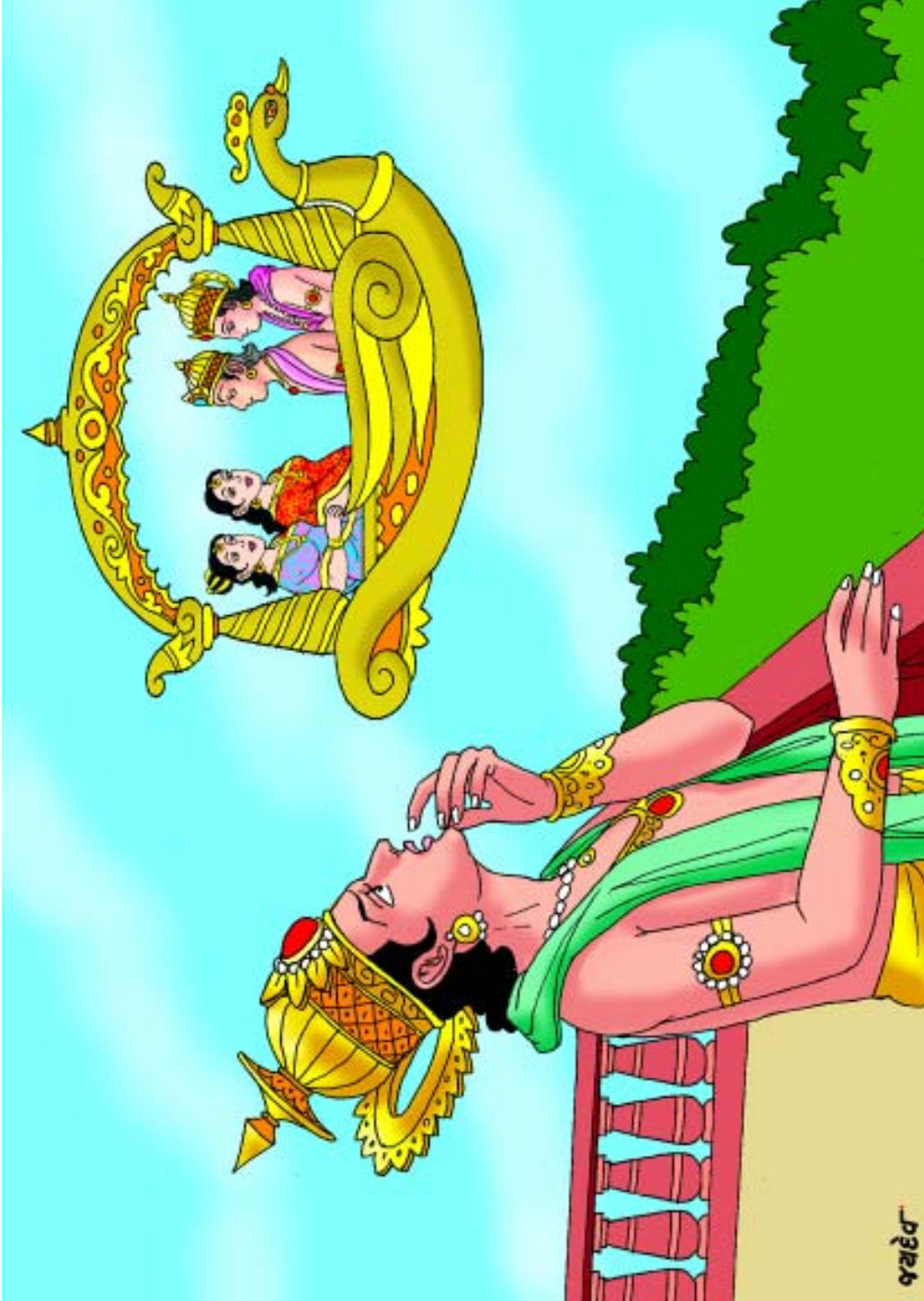
નાનાભાઈનું હોનહાર કાંઈક સારું થવાનું હશે, તેથી તે પણ જિનમંદિર જવા માટે તૈયાર થયો. રસ્તામાં નાનાભાઈએ મોટોભાઈને જિનમંદિર જવાનો હેતુ, દેવ-શાસ્ત્ર-ગુરુનું સ્વરૂપ, તેમના દર્શન, પૂજા, પૂજાનું ફળ આદિ અનેક પ્રશ્નો કર્યા. તેના ઉત્તર સાંભળીને નાનાભાઈને મોટોભાઈ પ્રતિ સન્માન ઉપજ્યું

જિનમંદિરમાં મોટા તથા નાનાભાઈનું મુનિરાજ પાસે ઉપદેશ ગ્રહણ

અને દરરોજ ભાઈની સાથે જિનમંદિર જઈશ એવો મનોમન નિશ્ચય કર્યો.

જિનમંદિરમાં એક નિર્ગ્રંથ મુનિરાજ પણ દર્શનાર્થે પધાર્યા. બન્ને ભાઈઓએ ભાવથી દર્શન કર્યા તથા તેમનો ધર્મોપદેશ સાંભળી અને યથાયોગ્ય ગ્રહણ કર્યું. મુનિરાજે દેવ-શાસ્ત્ર-ગુરુનું સ્વરૂપ, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રનું સ્વરૂપ અને ત્રણેયની ઐક્યતારૂપ મોક્ષમાર્ગનું સ્વરૂપ અને તેનું ફળ સમજાવ્યું. દેશસંયમ અને સકળસંયમનું સ્વરૂપ સાંભળી બન્ને ભાઈઓએ સમ્યગ્દર્શન સહિત દેશસંયમ ધારણ કર્યો.

વિમાનમાં જતા દેવરૂપે જલ્મેલા પોતાના પૂર્વભવના મોટાભાઈને ઓળખી લેતા રાજા શ્રીકંઠ

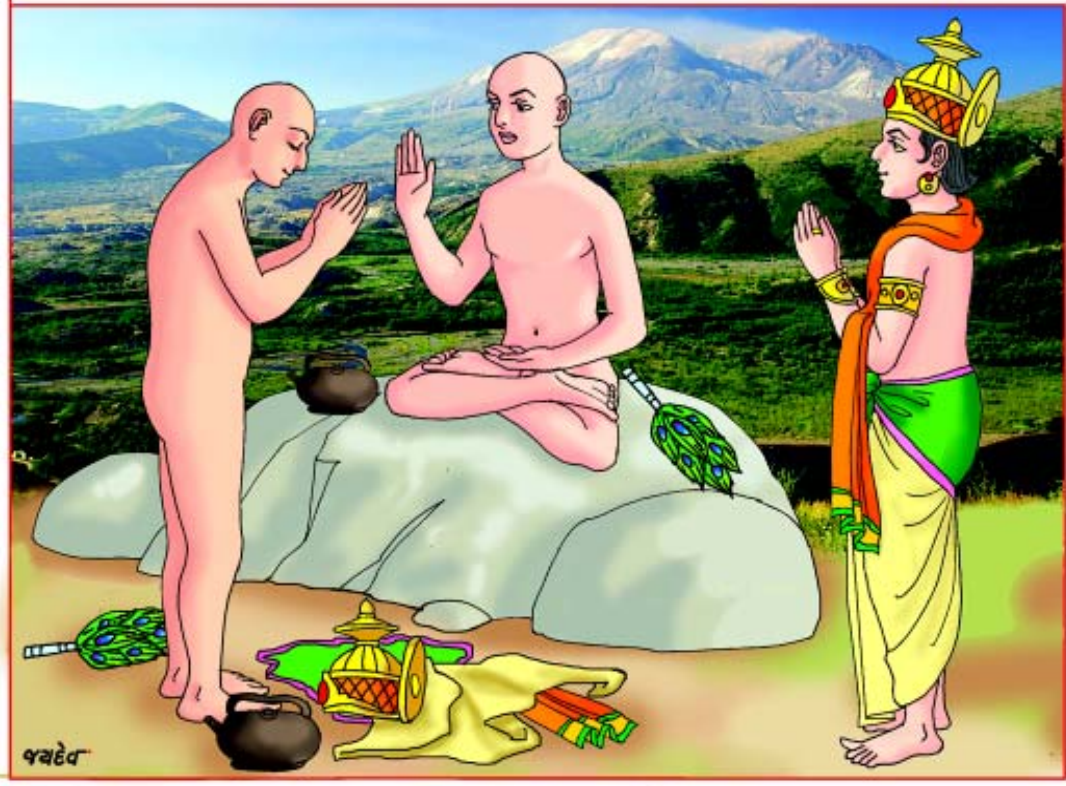
રસ્તામાં નાનાભાઈએ મોટાભાઈને કહ્યું કે : ‘ભાઈ ! આપણા બન્નેમાંથી જો આપ મને મૂકીને ચાલ્યા જાઓ તો ત્યાંથી મને નિરંતર ધર્મમાં જાગૃત કરતા રહેજો, ક્યાંક પાછો પ્રમાદગ્રથિત ન થઈ જાઉં ? નાનાભાઈના મિત્રાદિ જ્યારે તેમને ખોટી લાઈન પર પાછા આવવા આગ્રહ કરવા લાગ્યા તો નાનાભાઈએ તેમનું હૃદય પરિવર્તન કરી, તેમને પણ તત્ત્વજ્ઞાન દ્વારા રત્નત્રય માર્ગ પર ચડાવી દીધા.

આ પ્રમાણે બન્ને ભાઈ અહીં ધર્મ આરાધના કરતાં જીવન વ્યતીત કરતા હતા, તેમાં મોટાભાઈ દેહ છોડી દેવ થાય છે અને નાનોભાઈ શ્રીકંઠ રાજા થાય છે.

અષ્ટાક્તિકા પર્વમાં એક વાર રાજા શ્રીકંઠ પોતાના મહેલની છત પર આંટા મારી રહ્યા હતા, સાથે તેમના દીવાનજી હતા. ત્યારે દેવોનાં વિમાન નંદીશ્વરદ્વીપમાં ધર્મ આરાધના હેતુ જઈ રહ્યાં હતાં. તે વિમાનોનો અવાજ શ્રીકંઠ રાજાને સંભળાયો, તે વિશે જાણકારી મેળવવા તેમણે દીવાનજીને પૂછ્યું તો તેમણે કહ્યું કે : ‘દેવો વિમાનમાં બેસી અષ્ટાક્તિકા પર્વમાં નંદીશ્વરદ્વીપમાં આરાધના હેતુએ જાય છે. તે સાંભળી રાજા શ્રીકંઠને પૂર્વભવની સ્મૃતિ તાજી થાય છે. તે પોતાના પૂર્વભવના ભાઈ જે દેવ થયો છે અને નંદીશ્વર આરાધના હેતુ જઈ રહ્યો હતો તેને ઓળખી જાય છે. શ્રીકંઠ વિમાન રોકવાનું મનોમન વિચારે છે. દેવ પણ પોતાના પૂર્વભવના નાનાભાઈને ઓળખી લે છે અને પૂર્વભવમાં પોતાના ભાઈને ધર્મસંબોધન કરવાની

પ્રધાન અને
રાણીઓ સાથે
વિમાનમાં બેસી
નંદીશ્વરદ્વીપ જતા
રાજા શ્રીકંઠ

માનુષોત્તર પર્વતથી આગળ મનુષ્ય જઈ શક્તા નથી એમ જાણતાં માનુષોત્તર પર્વત પર વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થવાથી દીક્ષા ધારણ કરતા રાજા શ્રીકંઠ વાત થયેલ તે યાદ આવે છે. માટે તે ત્યાં આવે છે અને અષ્ટાલિકા પર્વની અને નંદીશ્વરદ્વીપની આરાધનાની વાત કહે છે.

ત્યારે રાજા શ્રીકંઠે પણ નંદીશ્વરમાં દર્શનાર્થે જવાની ભાવના વ્યક્ત કરી. તેથી બન્ને ભાઈ પોતાના દીવાન આદિ સહિત વિમાનમાં બેસી નંદીશ્વરદ્વીપ જવા ઉઘટ થયા.

જ્યાં માનુષોત્તર પર્વત આવ્યો ત્યાં રાજાનું વિમાન અટકી ગયું. આ જોઈ રાજા શ્રીકંઠને ખ્યાલ આવ્યો કે મનુષ્ય આ માનુષોત્તર પર્વતથી આગળ નહીં જઈ શકે, તે વિચારથી તેમને વૈરાગ્ય આવ્યો અને ત્યાં બિરાજમાન મુનિ ભગવંત પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી ઉગ્ર તપસ્યા કરવા લાગ્યા.

યુવરાજ શ્રેયાંસકુમાર દ્વારા આહારદાન

(ભગવાન ઋષભદેવ અને શ્રેયાંસ યુવરાજની ભવાવલી)

ભવ	ભગવાન ઋષભદેવ	શ્રેયાંસકુમાર	
૧૦	મહાબલ રાજા (સ્વયંબુદ્ધ મંત્રી દ્વારા ઉપદેશ)	—	૧૦
૯	લલિતાંગદેવ	સ્વયંપ્રભાદેવી	૯
૮	રાજા વજ્રજંઘ	શ્રીમતી રાણી	૮
(આ ભવમાં જંગલમાં બે મુનિઓને રાજા-રાણી દ્વારા આહારદાન)			
૭	ભોગભૂમિનો જીવ આર્ય (આ ભવમાં પ્રીતિકરમુનિ (પૂર્વનો સ્વયંબુદ્ધ મંત્રી)ના ઉપદેશથી બંનેને સમ્યગ્દર્શન)	ભોગભૂમિનો જીવ આર્યા (આર્યની પત્ની)	૭
૬	ઈશાન સ્વર્ગમાં શ્રીધરદેવ	ઈશાન સ્વર્ગમાં સ્વયંપ્રભ નામનો દેવ	૬
૫	રાજા સુવિધિકુમાર	રાજા સુવિધિકુમારનો પુત્ર કેશવ	૫
૪	અચ્યુત સ્વર્ગમાં ઈન્દ્ર	અચ્યુત સ્વર્ગમાં પ્રતીન્દ્ર	૪
૩	વજ્રસેન તીર્થંકરનો પુત્ર વજ્રનાભી ચક્રવર્તી (મુનિ થઈ તીર્થંકર પ્રકૃતિનો બંધ કરી, ૧૧મે ગુણસ્થાનકે વીતરાગી થઈ અને ત્યાંથી સાતમા ગુણસ્થાને આવી અંતે સમાધિમરણ)	વજ્રનાભિ ચક્રવર્તીના ભાઈ ધનદેવ (ગૃહપતિ નામના વજ્રનાભિના તેજસ્વી રત્ન)	૩
૨	સર્વાર્થસિદ્ધિના અહમિન્દ્ર	સર્વાર્થસિદ્ધિમાં ઋષભદેવના જીવની સાથે અહમિન્દ્ર	૨
૧	ઋષભનાથ ભગવાન	યુવરાજ શ્રેયાંસકુમાર	૧

જમ્બૂદ્વીપના સુમેરુ પર્વતથી પૂર્વ દિશાનાં વિદેહક્ષેત્રમાં એક પુષ્કલાવતી નામનો દેશ છે. તેની રાજધાની ઉત્પલખેટ નગરી છે. તે સમયે ત્યાં રાજા વજ્રબાહુ રાજ્ય કરતા હતા. તેની સ્ત્રીનું નામ વસુંધરા હતું. રાજા વજ્રબાહુ વસુંધરા રાણી સાથે ઈન્દ્ર-ઈન્દ્રાણી જેવા ભોગ ભોગવતાં આનંદથી રહેતા હતા. લલિતાંગદેવ સ્વર્ગથી દેહ ત્યાગી આ રાજદંપતિને ત્યાં વજ્રજંઘ (ભગવાન ઋષભદેવનો પૂર્વ ભવ-૮) નામનો પુત્ર થયો. વજ્રજંઘ પોતાની મનોરમ ચેષ્ટાઓથી બધાને આનંદિત કરતો હતો. યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈને પણ તેણે પોતે વિવાહ નહોતા કર્યા, કેમકે તેનું મન સ્વયંપ્રભાદેવીમાં આસક્ત હતું, તેથી બીજી સ્ત્રીને પ્રેમ નહોતો કરતો.

(દેવી) સ્વયંપ્રભા (શ્રેયાંસકુમારનો પૂર્વભવ-૮) જેને લલિતાંગદેવ મૂકીને આવ્યા હતા—તે જાતજાતના વિકાપ કરવા લાગી. તે જોઈ દેહવર્મા નામનો દેવ—જે લલિતાંગદેવનો ધનિષ્ઠ મિત્ર હતો, તેણે તેને ખૂબ સમજાવી અને ઉત્તમકાર્ય કરવાનો ઉપદેશ દીધો. તેના ઉપદેશથી સ્વયંપ્રભાને પતિવિરહથી ઉત્પન્ન દુઃખ શાંત થયું. પોતાના શેષ જીવનના છ મહિના જિન-પૂજન, નિત્ય વંદન આદિ શુભકર્મોમાં વ્યતીત કર્યા. મૃત્યુ સમયે પંચપરમેષ્ઠીનું ધ્યાન કરતી સ્વયંપ્રભાને દેવી-પર્યાયથી નિષ્કૃતિ મળી.

જમ્બૂદ્વીપના પૂર્વ-વિદેહક્ષેત્રમાં પુંડરીકિણી નામની નગરી છે. રાજા વજ્રદંત તેનું પાલન કરતા હતા. તેની પત્નીનું નામ લક્ષ્મીવતી હતું. સ્વયંપ્રભાદેવી સ્વર્ગથી ચ્યવીને આ રાજદંપતીના ત્યાં શ્રીમતી (શ્રેયાંસકુમારનો પૂર્વભવ-૮) નામની પુત્રી થઈ. શ્રીમતી એટલી સુંદર હતી કે તેને જોઈ લોકો કહેતાં કે બ્રહ્માએ આને ચંદ્રમાની કળાઓથી બનાવી છે. એક દિવસ શ્રીમતી અગાસીમાં રત્નોના પલંગ પર સુતી હતી. તે જ સમયે ત્યાંના આકાશમાં જય-જય શબ્દ બોલતાં ઘણા દેવો નીકળ્યા. તે દેવો પુંડરીકિણીપુરીના કોઈ ઉદ્યાનમાં બિરાજમાન યશોધર મહામુનિના કેવળજ્ઞાન મહોત્સવમાં ભાગ લેવા જઈ રહ્યાં હતાં. તે દેવોની આગળ હજારો વાજાં વાગી રહ્યાં હતાં. તેના ગંભીર નાદ ચારે તરફ ગુંજી રહ્યાં હતાં.

દેવોના જયજયકાર અને વાદ્યોની ઉચ્ચ ધ્વનિથી શ્રીમતીની ઊંઘ ઊડી ગઈ. ઊંઘ ઉડતાં જ તેની દૃષ્ટિ દેવો પર પડી. તેથી તેને તે જ સમયે પૂર્વભવોનું સ્મરણ થઈ ગયું. હવે લલિતાંગદેવ તેની નજર સામે ફરવા લાગ્યો. તે વારંવાર

देवोने देभतां पोताना। पूर्वभवनुं स्मरथा कच्छी भहेलनी अगासीभां सूती राजकुंवरी श्रीमती

લલિતાંગદેવને યાદ કરી વિલાપ કરવા લાગી અને વિલાપ કરતી કરતી મૂર્છિત થઈ ગઈ. સખીઓએ શીતોપચાર કરી સચેત કરી અને તેને મૂર્છાનું કારણ પૂછ્યું, તો તે ચૂપ રહી. જ્યારે લક્ષ્મીવતિ અને વજ્રદંતને શ્રીમતીની આ અવસ્થાની ખબર પડી તો દોડીને તેઓની પાસે આવ્યા. તેમણે તેને મૂર્છિત થવાનું કારણ પૂછ્યું. પરંતુ તેણે કંઈ જવાબ ન આપ્યો. માત્ર ગ્રહ-ગ્રસ્તની જેમ ચારે તરફ જોઈ રહી. થોડીવારમાં રાજા વજ્રદંત સમજી ગયા કે આના દુઃખનું કારણ પૂર્વભવનું સ્મરણ છે બીજું કંઈ નથી. તેથી એક પંડિતા નામની ધાયને નિયુક્ત કરી રાજા અને રાણી પોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા.

શ્રીમતીની પાસેથી પાછા આવતાં રાજા વજ્રદંતને ખબર પડી, કે આયુધશાળામાં ચક્રત્ન પ્રગટ થયું છે અને નગરના બાહ્ય ઉદ્યાનમાં યશોધર મહામુનિરાજને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે. રાજાએ પ્રથમ યશોધર મહામુનિના જ્ઞાનોત્સવમાં ભાગ લેવા પ્રસ્થાન કર્યું અને પોતાનો જન્મ સફળ માન્યો. ત્યાં વિચિત્ર ઘટના એવી બની, કે રાજા વજ્રદંતે જેવા મુનિરાજને પ્રણામ કર્યા, ત્યારે જ રાજાને અવધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થઈ ગયું. અવધિજ્ઞાનના પ્રતાપથી રાજા વજ્રદંતે પોતાના તથા શ્રીમતીના સર્વ પૂર્વભવો સ્પષ્ટરૂપથી જાણી લીધા. તેથી તેઓ શ્રીમતી વિષે નિશ્ચિંત થઈ ગયા. મુનિરાજ પાસેથી પાછા આવી ચક્રવર્તી રાજા દિગ્વિજય માટે નીકળ્યા.

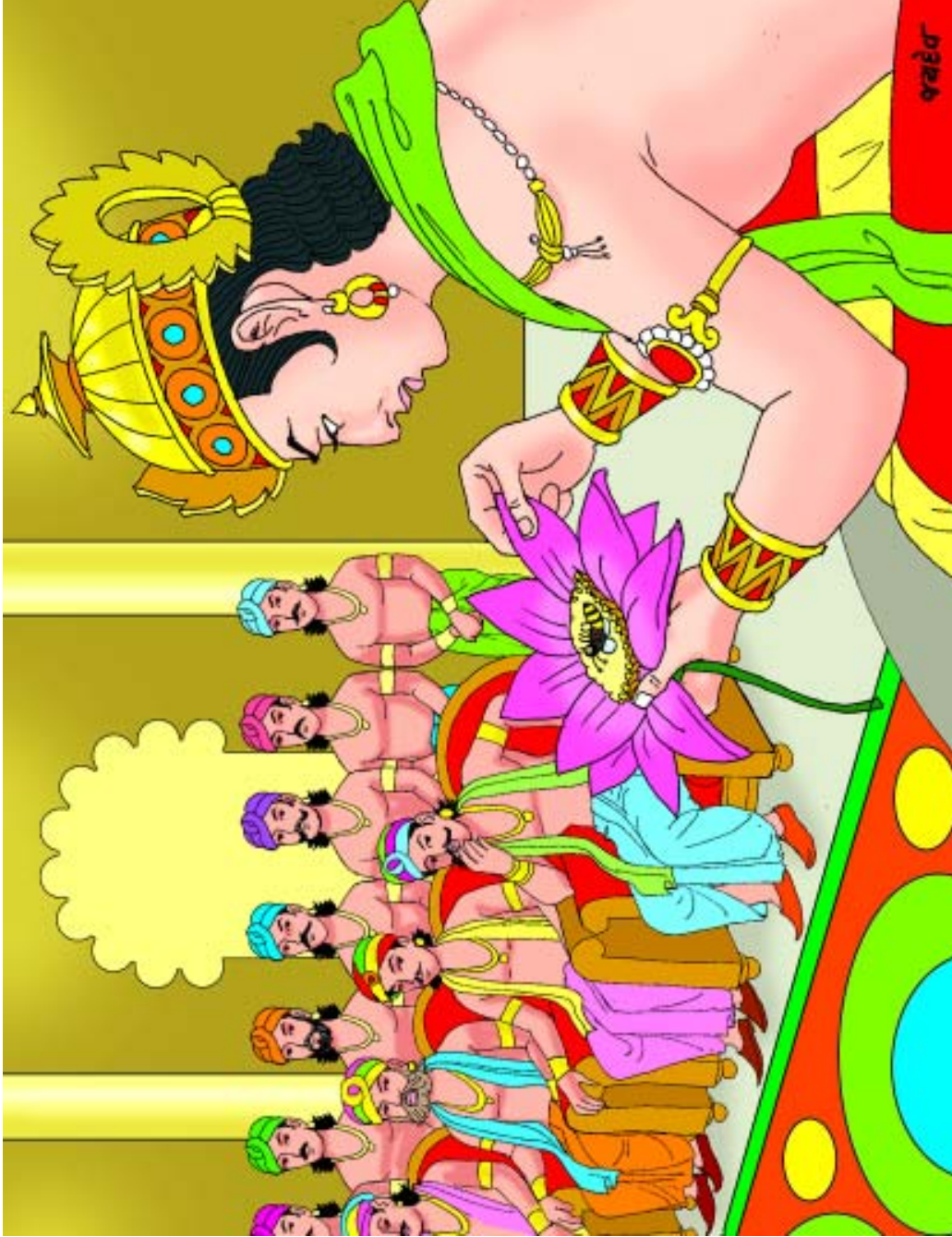
શ્રીમતીના પિતા વજ્રદંત ચક્રવર્તી જે દિગ્વિજય માટે નીકળ્યા હતા, તેઓ પાછા આવી ગયા. સમય જોઈને વજ્રદંતે શ્રીમતીને પોતાની પાસે બોલાવીને કહ્યું કે પ્યારી પુત્રી! મને યશોધર મુનિરાજના પ્રતાપે અવધિજ્ઞાન થયું છે, તેથી હું, મારા, તારા તથા તારા પતિના પૂર્વભવો જાણવા લાગ્યો છું. મેં એ જાણી લીધું છે કે તને દેવોને જોવાથી પોતાના પૂર્વભવોનું સ્મરણ થયું છે. જેથી તું તારા હૃદયવલ્લભ લલિતાંગદેવને વારંવાર સ્મરણ કરી દુઃખી થઈ રહી છો. હવે નિશ્ચિંત થઈ જા અને પહેલાની જેમ આનંદથી રહે. તારા પતિ લલિતાંગદેવ પુષ્કલાવતી દેશના ઉત્પલખેટ નગરમાં રહેતા રાજા વજ્રબાહુ અને રાણી વસુંધરાના ત્યાં વજ્રજંઘ નામના પુત્ર થયા છે. તેની સાથે શીઘ્ર જ તારો વિવાહ-સંબંધ થવાનો છે. આ જ અનુસંધાનમાં રાજા વજ્રદંતે, પોતાના, શ્રીમતીના અને વજ્રજંઘના કેટલાય પૂર્વભવોનું વૃત્તાંત સંભળાવ્યું જે સાંભળી શ્રીમતીને અપાર હર્ષ થયો.

આ બાજુ રાજા વજ્રદંત ચક્રવર્તીને, રાજા વજ્રબાહુ આદિ સાથે રસ્તામાં મેળાપ થયો. ચક્રવર્તી પોતાના બનેવી રાજા વજ્રબાહુ, બેન વસુંધરા અને ભગિનીપુત્ર વજ્રજંઘને ઘણા આદર સહિત લઈ આવ્યા. જેના ફળસ્વરૂપે શુભ મુહૂર્તમાં વજ્રજંઘ અને શ્રીમતીના વિધિપૂર્વક લગ્ન થઈ ગયાં. વચ્ચે રાજા વજ્રબાહુએ પોતાની પુત્રી અનુંદરીના વિવાહ ચક્રવર્તીના જ્યેષ્ઠ પુત્ર અમિતતેજ સાથે કરી દીધા. જ્યારે વજ્રજંઘ પોતાના ઘરે જવા લાગ્યો તો ચક્રવર્તીએ હાથી, ઘોડા, સોના, ચાંદી, મણિ, મુક્તા આદિ બહુમૂલ્ય આણું આપી તેની સાથે પોતાની પુત્રી શ્રીમતીને વિદાય આપી. તે સમયે રાજા વજ્રજંઘ અને તેની નવવિવાહિતા પત્નીના શુભાગમનના ઉપલક્ષ્યમાં ઉત્પલખેટ નગરી ખૂબ શણગારાઈ હતી. મહેલના શિખરો પર કેટલાય રંગની ધજાઓ ફરકતી હતી. રાજમાર્ગ મણિઓની વંદનમાળાઓથી શોભાયમાન હતી. ધીરે ધીરે સમય વ્યતીત થતો હતો. આની વચમાં ક્રમ ક્રમથી શ્રીમતીને પચાસ યુગલ અર્થાત્ સો પુત્ર થયાં. તે બધાથી રાજા વજ્રબાહુ અને વજ્રજંઘ આદિએ પોતાનું ગૃહસ્થ જીવન સફળ માન્યું.

એકવાર વજ્રબાહુ મકાનની અગાસીમાં બેસીને આકાશની સુષ્મા નિહાળી રહ્યા હતા. ત્યારે તેમણે ત્યાં એક ક્ષણમાં મેઘ ખંડને વિલીન થતાં જોયો. તે જોતાં

મહેલ ઉપરથી વાદળોનું વિલીન થતા જોઈ વિચારમગ્ન રાજા વજ્રબાહુ

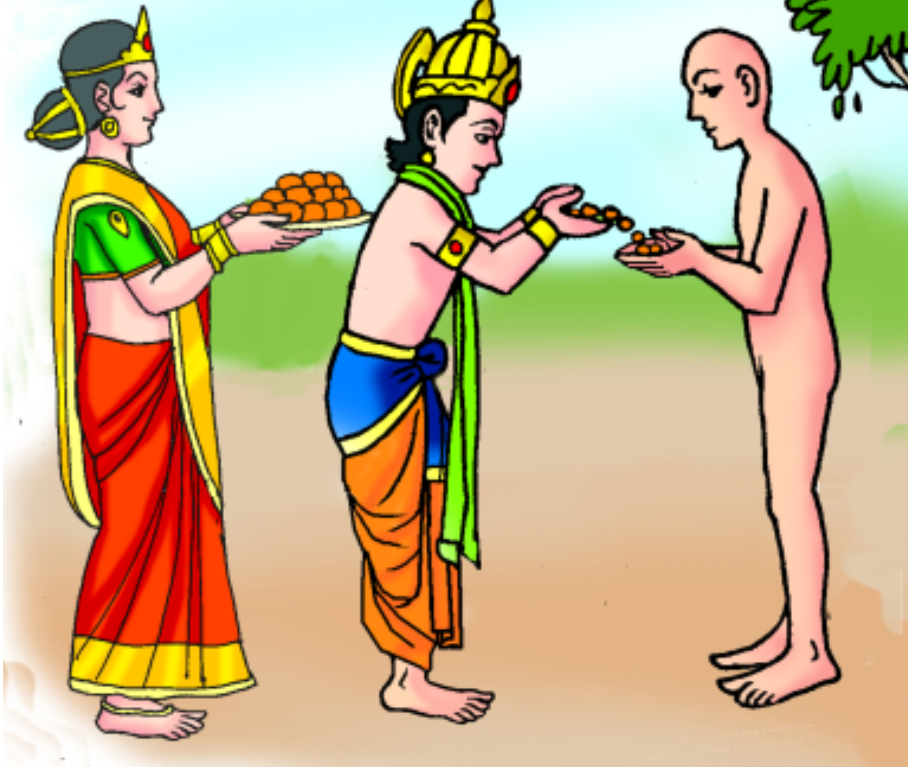
માણી હારા કમળ આપતાં તેમાં ગિડાયેલ મરેલ ભમરાને જોતાં રાજા વજ્રંતને થતો વૈરાગ્ય

જ તેમના અંતરંગ નેત્ર ખૂલી ગયા અને વિચારવા લાગ્યા કે “સંસારના બધા પદાર્થ આ મેઘખંડની જેમ જ ક્ષણભંગુર છે. હું આ રાજ્યને સ્થિર સમજી વ્યર્થમાં વિમોહિત થઈ રહ્યો છું. આમ વિચારતાં ઉદાસીન થઈ ગયા અને તુર્ત જ વજ્રજંઘને રાજ્ય આપીને વનમાં જઈ કોઈ આચાર્ય પાસે ભગવતી જિનદીક્ષા લઈ લીધી અને તપ કરવા લાગ્યા. તેમની સાથે શ્રીમતીના સો પુત્ર, પંડિતા સખી અને અનેક રાજાઓએ જિનદીક્ષા/આર્જિકાવ્રત ગ્રહણ કર્યું. આ બાજુ વજ્રબાહુ મુનિરાજ અલ્પસમયમાં કેવળ પામી મોક્ષે ગયા. અહીંયા પિતા તથા પુત્રોના વિરહથી શોકાતુર રાજા વજ્રજંઘ નીતિપૂર્વક પ્રજાનું પાલન કરવા લાગ્યા.

એક દિવસ ચક્રવર્તી રાજા વજ્રદંત રાજસભામાં બિરાજિત હતાં, ત્યાં માળીએ તેમને એક કમળનું ફૂલ આપ્યું. જ્યાં તેમને બિડાયેલ કમળને વિકસાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો ત્યાં તે કમળમાં ભરાયેલ એક મૃત ભમરાને જોયો. તે ભમરો સાંજના કમળ પર બેઠેલો હતો. અચાનક સૂર્ય અસ્ત થવાથી તે તેમાં જ બંધ રહીને મરી ગયો. તેને જોતાં ચક્રવર્તી વિચાર કરવા લાગ્યા કે, “જો આ ભ્રમર એક નાસિકા ઈન્દ્રિયના વિષયમાં આસક્ત રહ્યો તેથી તે મરી ગયો, તો જે મનુષ્ય રાત-દિવસ પાંચે ઈન્દ્રિયોના વિષયમાં આસક્ત થઈને રહે છે તે કેમ આ ભ્રમરાની જેમ મૃત્યુ નહીં પામે? સાચું જ છે સંસારમાં ઈન્દ્રિયોના વિષય જ પ્રાણીઓને દુઃખી કરે છે. મેં જીવનભર વિષયના ભોગ ભોગવ્યા, પણ ક્યારેય સંતુષ્ટ ન થયો.” આ પ્રકારે વિચાર કરી ભગવતી જિન-દીક્ષા ધારણ કરવાનો દેઢ સંકલ્પ કરી લીધો. ચક્રવર્તીએ પોતાના મોટા પુત્ર અમિતતેજને રાજ્ય દેવા ઈચ્છા કરી, પરંતુ તેણે અને તેના નાનાભાઈએ ના પાડી દીધી. ત્યારે તેમણે અમિતતેજના પુત્ર પુંડરીકને—જેની આયુ માત્ર છ મહિનાની હતી—રાજ્ય આપ્યું અને સ્વયં અનેક રાજાઓ, પુત્રો તથા પુરવાસીઓ સાથે દીક્ષિત થઈ ગયા.

ચક્રવર્તી અને અમિતતેજના વિરહથી સામ્રાજી લક્ષ્મીવતિ તથા અનુસુંદરી આદિને બહુ જ દુઃખ થયું. ક્યાં ચક્રવર્તીનું વિશાળ સામ્રાજ્ય અને ક્યાં છ માસનો અબોધ બાળક પુંડરીક! હવે રાજ્યની રક્ષા કેમ થશે? એવો વિચાર કરી લક્ષ્મીવતિએ જમાઈ વજ્રજંઘને પત્ર લખ્યો અને પેટીમાં બંધ કરી ચિન્તામતિ અને મનોગતિ નામના દૂતો દ્વારા તે પત્ર મોકલી દીધો. જ્યારે રાજા વજ્રજંઘે પેટી ખોલી પત્ર વાંચ્યો તો તેમને બહુ દુઃખ થયું.

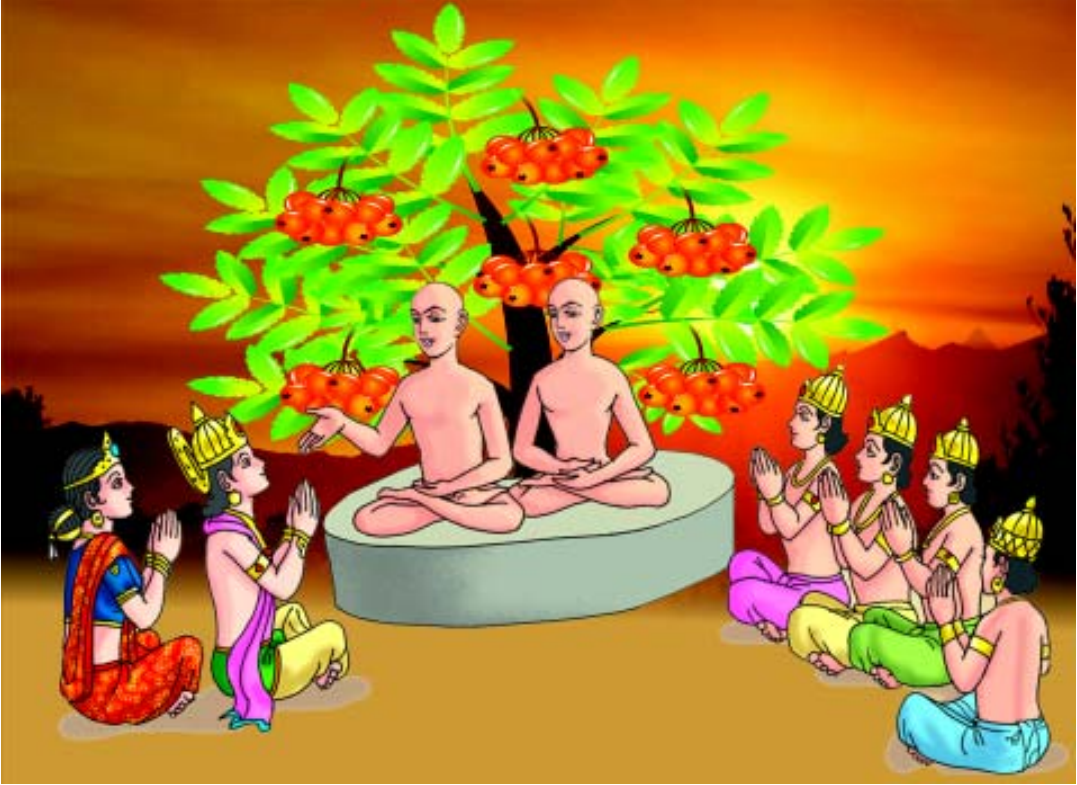
શ્રીમતીને તો દુઃખનો પાર જ નહોતો. તે પિતા અને ભાઈને યાદ કરીને વિલાપ કરવા લાગી. વજ્રજંઘે શ્રીમતીને ધીરજ બંધાવી અને ‘હું આવું છું’ કહીને તે વિદ્યાધરોને પાછા મોકલી દીધા. અલ્પસમયમાં રાજા વજ્રજંઘ અને શ્રીમતીએ પુંડરીકિણીની બાજુ પ્રસ્થાન કર્યું. તેમની સાથે મહામંત્રી, પુરોહિત, શેઠ ધનમિત્ર અને સેનાપતિ હતા. તે બધાની સાથે હાથી, ઘોડા, રથ, પાયદળ આદિ વિશાળ સેના હતી. ચાલતાં ચાલતાં રાજા વજ્રજંઘ કોઈ સુંદર સરોવર પાસે પહોંચ્યા. તેટલામાં ‘જો વનમાં આહાર મળે તો જ લેવો, ગામ નગરઆદિમાં નહીં’ એવી પ્રતિજ્ઞા કરી બે મુનિરાજ આકાશમાં વિહાર કરતાં ત્યાં નીકળ્યા. જ્યારે તે મુનિઓ પર રાજા વજ્રજંઘની દૃષ્ટિ પડી, ત્યારે તેમણે ભક્તિસહિત પડગાહન કર્યું અને શ્રીમતી સાથે શુદ્ધ સરસ આહાર દીધો. જ્યારે આહાર કરી મુનિરાજ વનની બાજુ ગયા ત્યારે વજ્રજંઘને તેના ચોકીદારે કહ્યું કે મહારાજ! આ યુગલ મુનિ આપના સૌથી લઘુપુત્રો છે. તેઓ આત્મશુદ્ધિ માટે સદા વનમાં રહે છે. ત્યાં સુધી કે આહાર માટે નગરમાં

રાજા વજ્રજંઘ અને રાણી શ્રીમતી દ્વારા જંગલમાં મુનિરાજને આહારદાન

જતા નથી. આ સાંભળી રાજા વજ્રજંઘ અને શ્રીમતીના શરીરમાં હર્ષથી રોમાંચ થયો અને તે બન્ને તે બાજુ ગયા જે બાજુ મુનિરાજે વિહાર કર્યો હતો.

નિર્જન વનમાં એક શીલા પર આસીન મુનિ-યુગલને જોતાં રાજદંપતિને હર્ષનો પાર ન રહ્યો. રાજા રાણીએ ભક્તિથી મુનિરાજના ચરણોમાં પોતાનું મસ્તક ઝુકાવી દીધું અને વિનયપૂર્વક બેસી તેમની પાસેથી શ્રાવક ધર્મનું વ્યાખ્યાન સાંભળ્યું.

વનમાં મુનિયુગલો પાસે ઉપદેશ સાંભળતા મિત્રો સાથે રાજદંપતિ

ત્યારબાદ પોતાના અને શ્રીમતીના પૂર્વભવ સાંભળીને રાજા વજ્રજંઘે પૂછ્યું—હે મુનિરાજ! આ મતિવર, આનંદ, ધનમિત્ર અને અકંપન મને બહુ જ પ્યાર કરે છે અને મને પણ તેમની પર અત્યધિક સ્નેહ છે તો તેનું શું કારણ છે? ઉત્તરમાં મુનિરાજે કહ્યું કે રાજન્! વધારે તો પૂર્વભવના સંસ્કારોથી જ પ્રાણિઓમાં પરસ્પર સ્નેહ અથવા દ્વેષ હોય છે. આપનો પણ આમની સાથે પૂવ-ભવનો સંબંધ છે.

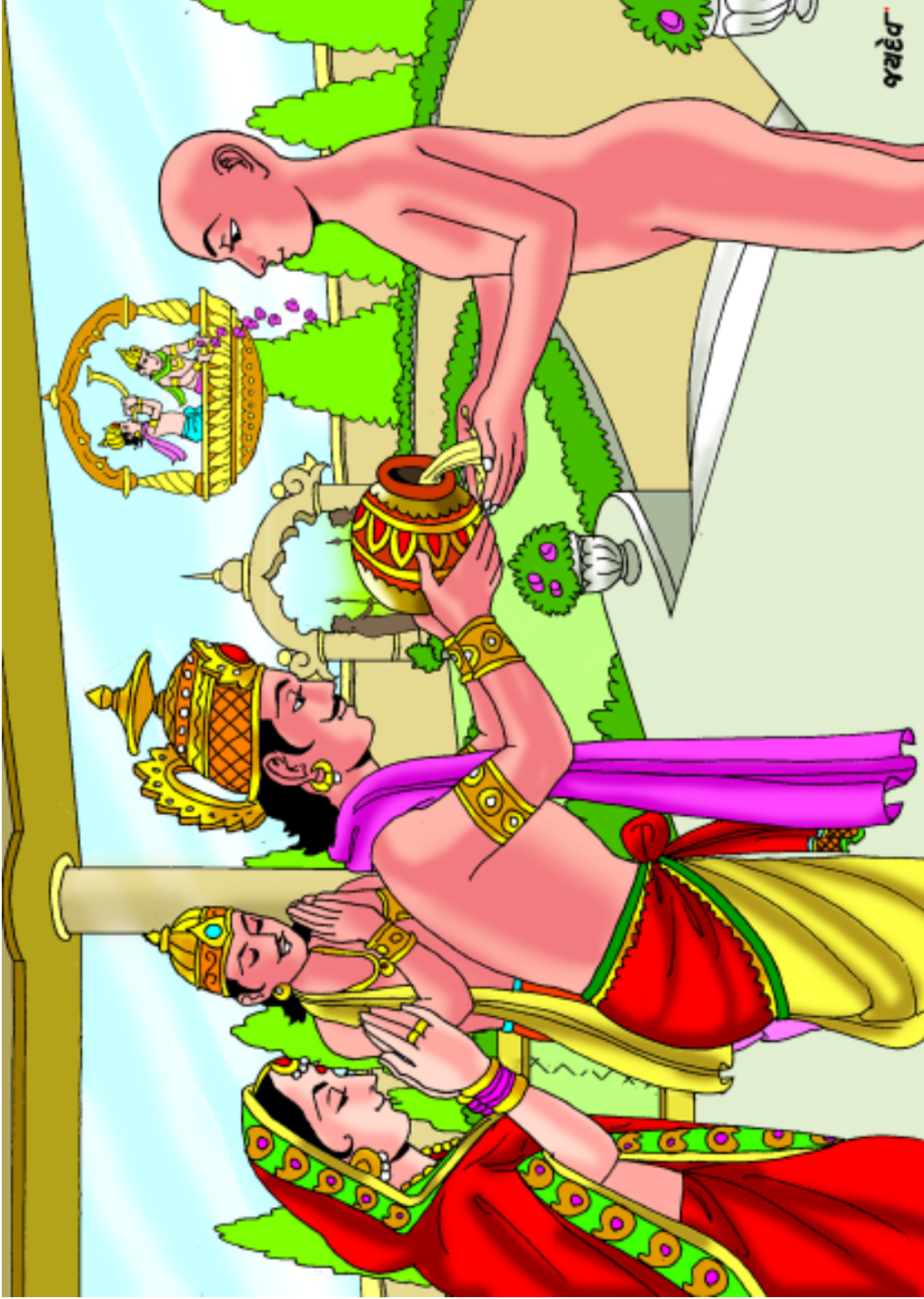
ઘણા વર્ષો પહેલાં જંબૂદ્વીપના કુરુજંગલ દેશના હસ્તિનાપુરમાં રાજા સોમપ્રભ રાજ્ય કરતા હતા. તે મહાન ધર્માત્મા હતા, તેમના નાનાભાઈનું નામ શ્રેયાંસકુમાર હતું. આ શ્રેયાંસકુમાર ભગવાન આદિનાથના વજ્રજંઘના ભવમાં શ્રીમતીનો જીવ હતો. જે ક્રમે ક્રમે આર્યા, સ્વયંપ્રભદેવ, કેશવ, અચ્યુત સ્વર્ગમાં પ્રતીન્દ્ર, ધનદેવ આદિ થઈને સર્વાર્થસિદ્ધિમાં અહમિંદ્ર થયો, ત્યાંથી ચ્યવીને શ્રેયાંસકુમાર થયો. એક દિવસ રાત્રિના પાછલા પહોરે શ્રેયાંસકુમારે અત્યંત ઊંચો મેરુ પર્વત, મુંગા જેવા લાલ કેશવાળીથી શોભાયમાન સિંહ, પોતાના શિંગડા પર માટી ચોપડેલ બળદ, ચમકતો સૂર્ય, કિરણવાળો ચંદ્રમા, લહેરાતો સમુદ્ર, શાખાઓમાં લટકતાં ભૂષણોથી અલંકૃત સુંદર કલ્પવૃક્ષ, અષ્ટમંગલ દ્રવ્ય સાથે વ્યંતરદેવ સ્વપ્નમાં જોયા.

સવાર થતાં જ તેમણે પુરોહિતને ઉપરોક્ત સ્વપ્નોનું ફળ પૂછ્યું. પુરોહિતે નિમિત્તજ્ઞાનથી વિચાર કરી કહ્યું, કે મેરુ પર્વત જોવાથી તેમના સમાન કોઈ ઉન્નત મહાપુરુષ પોતાના શુભાગમનથી આપના ભવનને સુશોભિત કરશે. બાકીના સ્વપ્ન તે જ મહાપુરુષના ગુણની ઉન્નતિ બતાવે છે. પુરોહિતના મુખેથી સ્વપ્નફળ સાંભળી રાજા સોમપ્રભ અને શ્રેયાંસકુમાર બન્ને ભાઈ હર્ષથી નાચી ઉઠ્યા. પ્રાતઃકાળનું સ્વપ્ન શીઘ્ર ફળ આપે છે. પુરોહિતના આ વચનોએ તો તેમને પણ હર્ષિત કરી દીધા હતા.

રાજભવનમાં બેઠેલા બન્ને ભાઈ તે મહાપુરુષની પ્રતિક્ષા કરતા હતા, તેટલામાં મહામુનિ ભગવાન આદિનાથ ઈર્યા સમિતિપૂર્વક વિહાર કરતાં હસ્તિનાપુર આવી પહોંચ્યા. જ્યારે તેઓ રાજભવનની સમીપ આવ્યા તો સિદ્ધાર્થ નામના દ્વારપાળે રાજા સોમપ્રભ અને યુવરાજ શ્રેયાંસકુમારને તેમના આવવાની સૂચના આપી. દ્વારપાળના મુખે ભગવાન આદિનાથના આગમનના શુભ સમાચાર સાંભળી બન્ને ભાઈઓ દોડતા ગયા અને તેમને પ્રણામ કરી બહુ જ આનંદિત થયા. યુવરાજ શ્રેયાંસકુમારે જેવું આદિનાથ ભગવાનનું દિવ્યરૂપ જોયું, ત્યાં જ તેમને જાતિસ્મરણ થયું. શ્રીમતી અને વજ્રજંઘ (પોતાના અને ભગવાન આદિનાથના પૂર્વભવ)ના ભવનું સમસ્ત વૃત્તાંત તેમની આંખો સમક્ષ ખડું થઈ ગયું. પુંડરીકિણીપુરી જતાં રસ્તામાં સુંદર સરોવરને કાંઠે મુનિ-યુગલને આહારદાન આપ્યું તે બધું યુવરાજ શ્રેયાંસકુમારને યાદ આવ્યું. આ પ્રાતઃકાળનો સમય આહાર દેવા યોગ્ય છે, એવું વિચારી તેમણે નવધા ભક્તિપૂર્વક તેમનું પડગાહન કર્યું અને શ્રદ્ધા, તુષ્ટિ આદિ

शुवराज श्रेयांसने राश्रिना पाखला पढोरमां स्वप्न हेजातां जेना इण स्वस्वप्ने महापुरुषना दर्शन थवा.

યુવરાજ શ્રેયાંસકુમાર તથા તેમની સાથે રાજા સોમપ્રભ અને તેમની રાણી હારા મુનિરાજ ઋષભદેવને ઇક્ષુસ્તનું આહારદાન તથા દેવો હારા પંચાશ્ચર્ય થવું.

ગુણોથી યુક્ત થઈ ઋષભ મુનિન્દ્રને આહાર દેવા અંદર લઈ ગયા. ત્યાં યુવરાજ શ્રેયાંસકુમારે અને તેમની સાથે રાજા સોમપ્રભ, તેમની પત્ની લક્ષ્મીમતીએ સાથે ભગવાન ઋષભદેવના પાણિપાત્રમાં ઈશ્વરસની ધારા અર્પણ કરી. આ પવિત્ર આહારદાનથી પ્રભાવિત થઈને દેવોએ આકાશમાંથી રત્નોની વર્ષા કરી, દુંદુભિવાજા વગાડ્યા, પુષ્પ વર્ષાવ્યા અને જય-જય ધ્વનિ સાથે ‘અહો દાનમ્!’ અહો દાનમ્!’ કહેતાં ઉત્તમદાનની પ્રશંસા કરી. તે સમયે સમસ્ત દિશાઓ નિર્મળ થઈ ગઈ. મંદ સુગંધિત પવન લહેરાવા લાગ્યો. મહા મુનિન્દ્ર ઋષભેશ્વરને દાન આપી બન્ને ભાઈઓએ પોતાને કૃતકૃત્ય માન્યા. ઘણાએ આ દાનની અનુમોદના કરી.

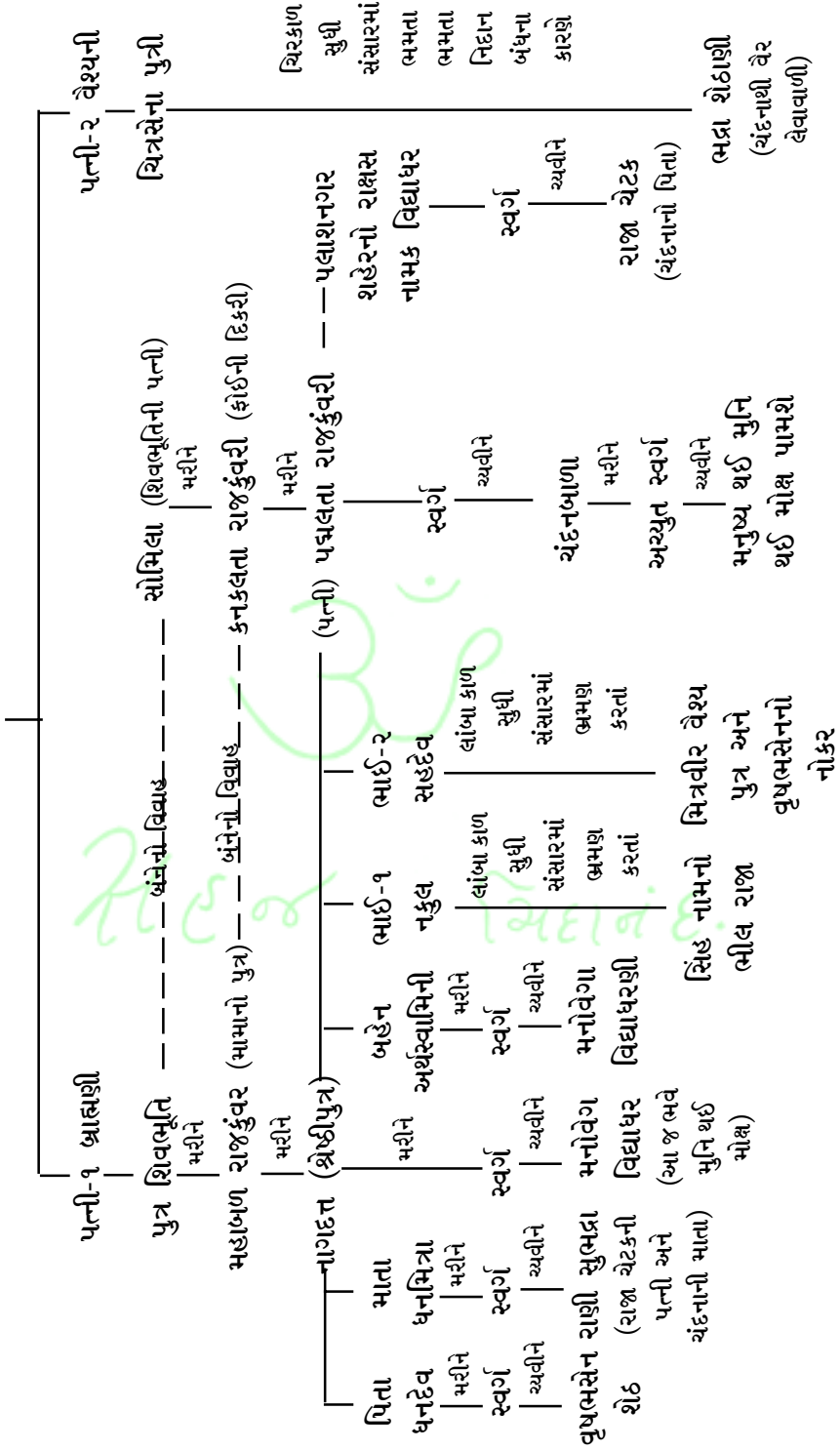
આહાર લીધા પછી ભગવાન ઋષભદેવ જંગલમાં વિહાર કરી ગયા. આ યુગમાં સૌ પ્રથમ આહારદાનની પ્રથા યુવરાજ શ્રેયાંસકુમારે ચલાવી માટે દેવોએ આવી તેમનો ખૂબ સત્કાર કર્યો. જ્યારે સમ્રાટ ભરતને આ વાતની ખબર પડી તો તે સમસ્ત પરિવાર સહિત હસ્તિનાપુર આવ્યા અને ત્યાં રાજા સોમપ્રભ અને યુવરાજ શ્રેયાંસકુમાર અને લક્ષ્મીમતિનું સન્માન કરી પ્રસન્ન થયા. વચ્ચે યુવરાજ શ્રેયાંસકુમારે દાનનું સ્વરૂપ, દાનની આવશ્યકતા તથા ઉત્તમ, મધ્યમ, જઘન્ય પાત્રોનું સ્વરૂપ બતાવ્યું. પ્રથમ તીર્થંકર ભગવાન ઋષભદેવને આહાર દઈ યુવરાજ શ્રેયાંસકુમારે પ્રથમ દાન-તીર્થની પ્રવૃત્તિ ચલાવીને લોકોત્તર પુણ્ય ઉપાર્જિત કર્યું, તેનું વર્ણન કોણ કરી શકે? આચાર્યોએ કહ્યું કે, જે તીર્થંકરોને સૌ પ્રથમ આહાર આપે છે તે નિયમથી તે જ ભવે મોક્ષ પામે છે, તેથી યુવરાજ શ્રેયાંસકુમાર પણ લોકમાં અત્યંત પ્રતિષ્ઠા પામી આયુષ્યના અંતે મોક્ષ પામ્યા.

ભગવાન ઋષભદેવ મુનિન્દ્ર અને મોક્ષલક્ષ્મીને પ્રાપ્ત પ્રથમ દાન-તીર્થ પ્રવર્તક શ્રેયાંસકુમારને કોટિ કોટિ વંદન.

સતી ચન્દના અને તેને સંબંધીઓના પૂર્વભવોનો સંક્ષિપ્ત પસ્ટિચય

અગ્નિમિત્ર બ્રાહ્મણ

સતી ચન્દનબાળાનો વૈરાગ્ય

સતી ચન્દનબાળા પૂર્વભવો

મગધદેશમાં એક વત્સા નામની વિશાળ નગરી છે. રાજા પ્રસેનિક ત્યાં રાજ્ય કરતો હતો. તે નગરીમાં રાજમાન્ય એક અગ્નિમિત્ર નામનો બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તેમને બે પત્ની હતી—એક બ્રાહ્મણી અને બીજી વૈશ્યકી. બ્રાહ્મણીએ શિવભૂતિ નામના પુત્રને જન્મ આપ્યો અને વૈશ્યકીને ચિત્રસેના નામની પુત્રી જન્મી. શિવભૂતિ (મનોવેગ વિદ્યાધર પૂર્વભવ-પ)ની પત્નીનું નામ સોમિલા(ચન્દનબાળા જીવ પૂર્વભવ પ) હતું. તે જ નગરમાં દેવશર્મા નામક બ્રાહ્મણનો એક પુત્ર હતો. તેનો વિવાહ ચિત્રસેના સાથે કરવામાં આવ્યો. કેટલાંક દિવસો પછી અગ્નિમિત્ર બ્રાહ્મણ મરી ગયો, તેના સ્થાને તેમનો પુત્ર શિવભૂતિ અધિરૂઠ થયો.

આ બાજુ ચિત્રસેના વિધવા બની ગઈ તેથી પોતાના પુત્રો સાથે શિવભૂતિના ઘરે આવી રહેવા લાગી. શિવભૂતિ પોતાની બહેન ચિત્રસેના અને તેના બાળકોનું ભરણ-પોષણ કરતો હતો. તે તેની પત્ની સોમિલાને સહન ન થયું. શિવભૂતિએ તેના પર રોષ કર્યો. તેથી ક્રોધિત થઈ મિથ્યાદોષારોપણ કર્યું કે—આ મારો પતિ ચિત્રસેના સાથે રહે છે અર્થાત્ તેનો તેની સાથે અનુરાગ છે. ચિત્રસેનાએ પણ ક્રોધના આવેશમાં નિદાન કર્યું કે આણે (સોમિલાએ) મારા પર મિથ્યા દોષ લગાડ્યો છે તેથી મરણ બાદ હું આનો નિગ્રહ કરીશ—બદલો લઈશ.

ત્યારબાદ એક દિવસ સોમિલાએ શિવગુપ્તિ નામના મુનિરાજને પડગાહન કરીને આહારદાન આપ્યું. તે કારણે શિવભૂતિએ સોમિલા પર ખૂબ ક્રોધ કર્યો, પરંતુ સોમિલાએ તે મુનિરાજનું માહાત્મ્ય સમજાવી શિવભૂતિને પ્રસન્ન કરી દીધો અને તેણે પણ આહારદાનની અનુમોદના કરી. કાળક્રમે શિવભૂતિ મરી અને

અત્યંત રમણીય બંગદેશના કાન્તપુર નગરમાં ત્યાંના રાજા સુવર્ણવર્મા અને રાણી વિદ્યુલ્લેખાનો 'મહાબલ'(મનોવેગ વિદ્યાધર પૂર્વભવ-૪) નામનો પુત્ર થયો.

આ ભરતક્ષેત્રના અંગદેશની ચંપાનગરીમાં રાજા શ્રીષેણ રાજ્ય કરતા હતા, તેમની રાણીનું નામ ધની હતું, તે કાન્તપુર નગરના રાજા સુવર્ણવર્માની બેન હતી. સોમિલા તે બન્નેની કનકલતા (ચંદનાનો પૂર્વભવ નં. ૪) પુત્રી થઈ. જ્યારે તેનો જન્મ થયો, ત્યારે જ તેના માતા-પિતાએ અતિહર્ષથી પોતે જ પોતાની મેળે નિશ્ચય કરી લીધો હતો કે આ પુત્રી મહાબલકુમાર માટે આપવી. મહાબલનું લાલન-પાલન આ જ ચંપાનગરમાં મામાના ઘરે બાલિકા કનકલતા સાથે થતું હતું. જ્યારે યૌવનાવસ્થા થવા આવી ત્યારે મામાએ કહ્યું કે જ્યાં સુધી તમારો વિવાહયોગ્ય કાળ આવે ત્યાંસુધી તમે જુદા જુદા રહો. મામાના કહેવાથી જો કે મહાબલ બહાર રહેવા લાગ્યા, પરંતુ કન્યામાં આસક્ત હતો. તે બન્ને કામની અવસ્થાને સહન ન કરી શક્યા તેથી તેમનો સમાગમ થઈ ગયો. આ કાર્યથી તેઓ બન્ને સ્વયં લજ્જિત થયા અને કાન્તપુર ચાલ્યા ગયા. તેમને જોઈને મહાબલના માતા-પિતાએ કહ્યું કે તમે વિરુદ્ધ આચરણ કરવાવાળા છો, માટે કોઈ બીજા દેશમાં ચાલ્યા જાઓ.

એક દિવસ તેઓ ઉદ્યાનમાં વિહાર કરી રહ્યા હતા, કે તેમની દૃષ્ટિ મુનિગુપ્ત મુનિરાજ ઉપર પડી. તે મુનિરાજ આહાર માટે વિચરણ કરતા હતા. મહાબલ અને કનકલતા બન્નેએ પોતાના ઉપયોગ માટે તૈયાર કરેલ લાડવા વગેરે ખાધ પદાર્થ હર્ષપૂર્વક મુનિરાજને આહારદાનમાં આપ્યા અને નવ પ્રકારના પુણ્ય સંચિત કર્યાં. એક દિવસ મહાબલકુમાર મધુમાસ—ચૈત્રમાસમાં વનમાં ભ્રમણ કરતા હતા. ત્યાં તો તેને એક વિષધર સર્પ ડસી ગયો અને તુરંત જ મરણ થયું. પતિના મૃત શરીરને જોતાં તેમની પત્ની કનકલતાએ(ચંદનાનો પૂર્વભવ-૪) તેની તલવારથી આત્મઘાત કરી લીધો. આચાર્ય કહે છે, કે જે સ્નેહ ચરમસીમાને પ્રાપ્ત થાય છે, તેની આવી જ દશા થાય છે.

આ ભરતક્ષેત્રના અવન્તિદેશમાં ઉજ્જયિની નામનું નગર છે. પ્રજાપતિ મહારાજ તેનું પાલન કરતા હતા. તે નગરમાં ધનદેવ નામના એક શેઠ રહેતા હતા. તેમની ધનમિત્રા(ચંદનાની મા પૂર્વભવ-૩) નામની પતિવ્રતા શેઠાણી હતી. મહાબલનો જીવ પૂર્વભવમાં આહારદાન દેવાના ફળસ્વરૂપ અતિ પુણ્યશાળી

નાગદત્ત(મનોવેગ વિદ્યાધર પૂર્વભવ-૩) નામનો પુત્ર થયો. તેને અર્ધસ્વામીની નામક એક નાની બહેન પણ હતી. પલાશદ્વીપના મધ્યમાં પલાશનગરમાં મહાબલ રાજા રાજ્ય કરતા હતા. કનકલતા આ જ મહાબલ રાજાની કાંચનલતા નામની રાણીની પદ્મલતા (ચંદનાનો પૂર્વભવ-૩) નામની પ્રસિદ્ધ પુત્રી થઈ.

એક દિવસ ઉજ્જયિની નગરીના શેઠ ધનદેવે બીજી સ્ત્રી સાથે વિવાહ કરી પ્રથમ પત્ની ધનમિત્રાને છોડી દીધી. તેથી તે પોતાના પુત્ર સહિત દેશાન્તર ચાલી ગઈ. એક વખત સમ્યક્જ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાથી તેણીએ શીલદત્ત ગુરુ પાસે શ્રાવકના વ્રત ગ્રહણ કર્યા અને પુત્ર પણ મુનિરાજ પાસે શાસ્ત્રોના અભ્યાસ માટે તેમની સાથે વિચરણ કરવા લાગ્યો. સમય વ્યતીત થતાં તે પુત્ર પણ ઉત્તમ કવિ બન્યો અને શાસ્ત્રોની વ્યાખ્યાથી સુયશ પ્રાપ્ત કરવા લાગ્યો.

તે વિવિધ અલંકારોથી યુક્ત મનોહર વચનો અને પ્રસાદગુણ પૂર્ણ સુભાષિતોથી વિશિષ્ટ મનુષ્યોના હૃદયોમાં આનંદ ઉત્પન્ન કરી દેતો હતો. ત્યાંના કોટવાળના પુત્ર દેવરથની સાથે મિત્રતા કરીને, નાગદત્તે તે નગરના શિષ્ટ મનુષ્યોને શાસ્ત્રોની વ્યાખ્યા સંભળાવી. જેથી ઉપાધ્યાયપદ પ્રાપ્ત કરીને ઘણું ધન કમાયો. તથા પોતાની મા, બેન અને પોતાનું ભરણ-પોષણ કરવા લાગ્યો. તેણે નન્દીગ્રામમાં રહેવાવાળા કુલવાણીજ નામના પોતાના મામાના પુત્ર સાથે ઘણા માન-સન્માનથી પોતાની નાની બહેનનાં લગ્ન કર્યા. એક દિવસ તેણે ઘણા શ્લોકો સંભળાવી રાજાના દર્શન કર્યા અને રાજાની પ્રસન્નતાથી ઘણું ધન, સન્માન પ્રાપ્ત કર્યું.

એક દિવસ માતાને પૂછીને પિતા પાસે આવ્યો અને ચરણકમલમાં પ્રણામ કરી ઊભો રહી ગયો. શેઠ ધનદેવે ‘હે પુત્ર ચિરંજીવ રહો’ એવા પ્રિય વચનથી સંતુષ્ટ કર્યો. ત્યારબાદ નાગદત્તે પોતાના ભાગની રત્નાદિ વસ્તુઓ માગી. તેના ઉત્તરમાં પિતાએ કહ્યું કે ‘હે પુત્ર, મારી બધી વસ્તુઓ પલાશદ્વીપના મધ્યમાં પલાશનગરમાં મૂકેલી છે તો તું ત્યાં જઈને લઈ લે.’ પિતાના આદેશથી તે પોતાના ભાગીદાર નકુલ અને સહદેવ નામના ભાઈઓ સાથે નૌકા પર બેસી સમુદ્રમાં ગયો. તે શીઘ્ર પલાશનગરમાં પહોંચી ગયો ત્યાં પોતાનું વહાણ રોકીને જોયું કે નગર સંચારરહિત છે. આ જોઈ તે આશ્ચર્યાન્વિત થયો કે ‘આ નગર કેવું છે?’

ત્યારબાદ લાંબુ દોરડું ફેંકી તે નગરની અંદર પહોંચ્યો. નગરમાં એકાકી

કન્યાને બેઠેલી જોઈ અને પૂછ્યું કે 'તું સ્વયં કોણ છો?' તે કહે. તેણીએ કહ્યું, પહેલાં આ નગરના સ્વામીનો કોઈ ભાગીદાર હતો; જે અત્યંત ક્રોધી હતો અને રાક્ષસવિદ્યા સિદ્ધ થવાના કારણે તેનું નામ 'રાક્ષસ વિદ્યાધર' (રાજા ચેટક પૂર્વભવ-૩) પડી ગયું. તેણે ક્રોધવશ નગરને અને રાજાને ખલાસ કરી દીધા. ત્યારબાદ તે આ વંશમાં થવાવાળા કોઈ પુરુષે મંત્રપૂર્વક તલવાર સિદ્ધ કરી હતી. તે તલવારના પ્રભાવથી તેણે આ નગરને સુરક્ષિત કરી ફરી વસાવ્યું છે. અત્યારે નગરનો રાજા મહાબલ અને તેની રાણી કાંચનલતા છે. હું તે બન્નેની પદ્મલતા (ચન્દનાનો પૂર્વભવ-૩) નામની પુત્રી છું. મારા પિતા તે મન્ત્રસાધિત તલવારને ક્યારેય પણ પોતાથી અલગ કરતા ન હતા, પરંતુ પ્રમાદથી એક વખત તે તલવાર જુદી મૂકી દીધી હતી ને છિદ્ર જોઈને તે રાક્ષસે પિતાને મારી નાખ્યા, તેથી આ નગર ફરીથી સુનું થઈ ગયું છે. તેણે મને પુત્રી સમાન માની. તેથી તે મને માર્યા વગર ચાલ્યો ગયો. હવે તે ફરી મને લેવા આવશે.

નાગદત્તે કન્યાની વાત સાંભળી અને તલવાર લઈને નગરના ગોપુર(મુખ્યદ્વાર)માં ઘુપાઈ ગયો અને જ્યારે તે વિદ્યાધર આવ્યો તો તેને મારી નાખ્યો. ત્યારે વિદ્યાધર પણ પંચ નમસ્કારના પાઠ કરતો થકો, ચિત્ત સ્થિર કરી ભૂમિ પર પડી ગયો. પંચ નમસ્કાર મંત્રને સાંભળી નાગદત્ત વિચાર કરવા લાગ્યો કે હાય! મેં આ બધું પાપ વ્યર્થ જ કર્યું છે. તેણે તુરત જ પોતાની તલવાર ફેંકી દીધી અને તલવારથી ઘાયલ વિદ્યાધરને પૂછ્યું કે 'તારો ધર્મ શું છે?' તેના ઉત્તરમાં વિદ્યાધરે કહ્યું કે હું પણ શ્રાવકનો પુત્ર છું. મેં આ નગરનો નાશ ક્રોધ કાર્યથી કર્યો છે.

જુઓ, ક્રોધથી મિત્ર શત્રુ થઈ જાય છે, ક્રોધથી ધર્મ નષ્ટ થઈ જાય છે, ક્રોધથી રાજ્યથી ભ્રષ્ટ થઈ જવાય છે અને ક્રોધથી પ્રાણ સુદ્ધાં છૂટી જાય છે અને ક્રોધથી અધોગતિ થાય છે. તેથી કલ્યાણની ઈચ્છા કરવાવાળા પુરુષોએ સદા માટે ક્રોધ છોડી દેવો જોઈએ; એવું જિનેન્દ્ર ભગવાને કહ્યું છે. હું જાણું છું કે હું ક્રોધને વશ થઈ ગયો હતો. તેનું ફળ અત્યારે જ પ્રાપ્ત કરી લીધું; પરલોકની વાત શું કહેવી?

આ પ્રકારે પોતાની નિંદા કરતા થકા તે વિદ્યાધરે નાગદત્તને પૂછ્યું, 'આપ

ક્યાંથી આવ્યા છો?’ તેના ઉત્તરમાં નાગદત્તે કહ્યું, કે ‘હું એક અતિથિ છું અને આ કન્યાને શોકમાં ચિંતાતુર જોઈ તારા ભયથી આની રક્ષા કરવા માટે આ પરાક્રમ કરી બેઠો છું. તું ‘ધર્મભક્ત’ છે આ જાણ્યા વિના જ હું આ કાર્ય કરી બેઠો અને મેં જિનશાસનમાં કહેલ સારભૂત ધર્મવાત્સલ્યને છોડી દીધું છે. હે ભવ્ય! જૈનશાસનની મર્યાદાને ઓળંગવાવાળા મારા અપરાધને તું માફ કર.

નાગદત્ત વડે કહેલ આ બધી વાત સમજીને તે વિદ્યાધર કહેવા લાગ્યો, કે ‘આમાં આપે શું કર્યું છે’? આ તો મારા પૂર્વોપાર્જિત કર્મનો વિશિષ્ટ ઉદય છે.’ આ રીતે નાગદત્તે કહેલ પંચનમસ્કાર મન્ત્રની ભાવના કરતો થકો તે વિદ્યાધર સ્વર્ગને પ્રાપ્ત થયો.

ત્યારબાદ કન્યા પદ્મલતા તથા નાગદત્તે તેના પિતાએ કમાવેલ ધનને દોરડાથી વહાણમાં ઊતારી સહદેવ અને નકુલ બે ભાઈઓને પણ વહાણ પર પહોંચાડ્યા. વહાણ પર પહોંચતા જ નકુલ અને સહદેવે ખેંચવાની દોરી નાગદત્તને ન આપી અને બન્ને ભાઈ એકલા નગરમાં પહોંચ્યા. આ બન્ને ભાઈઓને જોઈને ત્યાંના રાજા અને અન્ય લોકોને કાંઈક શંકા થઈ. તેથી તે બધાએ પૂછ્યું, કે તમારા બન્ને સાથે નાગદત્ત પણ ગયો હતો પણ તે કેમ ન આવ્યો? તેના ઉત્તરમાં તેણે કહ્યું કે જોકે નાગદત્ત અમારા લોકોની સાથે જ ગયો હતો, પરંતુ તે ત્યાં જઈને ક્યાંક ચાલ્યો ગયો તેથી અમે તેમના વિશે જાણતા નથી. આ પ્રકારે બન્નેનો ભાઈ હોવા છતાં નાગદત્તને છોડવાની વાત ગુપ્ત રાખી. પુત્રના ન આવવાની વાત સાંભળી નાગદત્તની માં ઘણી જ વ્યાકુળ થઈ અને તેણીએ શ્રી શીલદત્ત ગુરુની પાસે જઈને પુત્રની કથા પૂછી. તેઓશ્રીએ સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપી નેત્રોથી જોઈને તેણીને આશ્વાસન આપ્યું કે તું ભયભીત ન થા, તારો પુત્ર કોઈપણ વિઘ્ન વગર શીઘ્ર જ પરત આવશે.

આ બાજુ નાગદત્તે એક જિનમંદિર જોયું તેની પ્રદક્ષિણા દીધી, સ્તુતિ કરી અને ચિંતાતુર થઈ બેસી ગયો. દૈવયોગે એક જૈની વિદ્યાધર ત્યાં આવ્યો અને નાગદત્ત પાસે બધા સમાચાર સાંભળી તેને ધનસહિત આ દ્વીપની મધ્યમાંથી બહાર કાઢી મનોહર નામના વનમાં ઉતારી પોતાના ઈચ્છિત સ્થાને ચાલ્યો ગયો. તે ઠીક જ છે સત્પુરુષોની ધર્મવત્સલતા આવી જ હોય છે.

તે મનોહરવનના સમીપમાં નંદીગ્રામમાં નાગદત્તની નાની બહેન હતી. તેથી નાગદત્ત ત્યાં પહોંચ્યો અને પોતાનું બધું ધન ત્યાં રાખી સારી રીતે રહેવા લાગ્યો. થોડા સમય પશ્ચાત્ બેનના સસરા વગેરે સ્નેહથી નાગદત્તને કહેવા લાગ્યા કે કુમાર ! નવી આવેલ કન્યા પદ્મલતાને શેઠ પોતાના નકુલ પુત્ર માટે ગ્રહણ કરવા ઈચ્છે છે પરંતુ અમે નિર્ધન હોવાથી અમે બધા ખાલી હાથે કેમ જઈએ ? તેમની વાત સાંભળી નાગદત્તે પોતાના રત્નસમૂહમાંથી સારા રત્નો કાઢી પ્રસન્નતાથી તેમને આપ્યા અને સાથે જ આમ કહીને એક રત્નમયી વીંટી આપી કે તમે મારા આવવાની ખબર આપી તે કન્યાને આ વીંટી આપજો. પોતે પણ સાથે ગયો....ત્યાં જઈ પહેલાં શીલદત્ત મુનિરાજની વંદના કરી પછી પોતાના મિત્ર કોટવાલ પુત્ર દેઠરથને આખીયે કથા સંભળાવી રાજાને રત્નોની ભેટ આપી પ્રસન્નતાથી દર્શન કર્યાં.

મહારાજે પૂછ્યું, કે 'અહા ! નાગદત્ત ક્યાંથી આવી રહ્યા છે ? અને ક્યાં ચાલ્યા ગયા હતાં ? રાજાની વાત સાંભળી નાગદત્ત ઘણો સંતુષ્ટ થયો તેણે પોતાના ભાગની માંગણી કરી અને પોતાના યાત્રાના બધા સમાચાર શરૂઆતથી અંત સુધી કહ્યા. આ સાંભળી રાજા ઘણો જ ગુસ્સે થયો અને શેઠનો નિગ્રહ કરવા તૈયાર થઈ ગયો. પણ આ કરવું ઉચિત નથી, એમ કહી આગ્રહપૂર્વક નાગદત્તે ના પાડી દીધી. રાજાએ સારું એવું ધન આપી પદ્મલતા કન્યા નાગદત્તને સોંપી દીધી.

ત્યારબાદ રાજાએ પોતાની સભામાં સ્પષ્ટરૂપથી કહ્યું કે 'જુઓ પુણ્યનું કેવું માહાત્મ્ય છે' ! આ નાગદત્ત, રાક્ષસ વગેરે અનેક વિદ્નોથી બચીને અને શ્રેષ્ઠ રત્નોને પોતાને આધીન કરીને સુખેથી અહીં આવી ગયો છે. જુઓ પુણ્યથી અગ્નિ પાણી થઈ જાય છે, પુણ્યથી વિષ અમૃત થઈ જાય છે, પુણ્યથી શત્રુ મિત્ર થઈ જાય છે. પુણ્યથી સર્વ પ્રકારના ભય શાંત થઈ જાય છે, પુણ્યથી નિર્ધન માણસ પણ ધનવાન થઈ જાય છે અને પુણ્યથી સ્વર્ગ પણ પ્રાપ્ત થાય છે. માટે આપત્તિ રહિત ધનની ઈચ્છા કરવાવાળા પુરુષોએ શ્રી જિનેન્દ્રદેવે કહેલ ધર્મશાસ્ત્રાનુસાર સમ્યક્ત્વ તથા શ્રાવકધર્મની બધી જ ક્રિયાઓ કરીને પુણ્યનો બંધ કરવો જોઈએ(વ્યવહાર અપેક્ષાએ). રાજાનો આ ઉપદેશ સભાના સર્વ લોકોએ હૃદયમાં ધારણ કર્યો.

ત્યાર પછી શેઠને ઘણો જ પશ્ચાત્તાપ થયો. તેણે તે સમયે 'હે કુમાર ! ક્ષમા કરો' કહીને પોતાના અન્ય પુત્રો તથા સ્ત્રી સહિત પ્રણામ કરવા લાગ્યો, પણ

નાગદત્તે તેને એવું ન કરવા દીધું અને ઊભા કરીને પ્રિય વચનોથી સંતુષ્ટ કરી દીધાં. ત્યારબાદ તે બુદ્ધિમાન રાજાએ જિનેન્દ્ર ભગવાનની પૂજા કરી. આ રીતે બધાએ શ્રાવકનો ઉત્તમ ધર્મ સ્વીકાર કર્યો, બધાના હૃદયમાં પરસ્પર મિત્રતા થઈ ગઈ અને દાન પૂજાદિ ઉત્તમ કાર્યોમાં બધાનો સમય વ્યતીત થવા લાગ્યો. આયુષ્યના અંતમાં નાગદત્તે સંન્યાસપૂર્વક પ્રાણ છોડ્યા જેથી સૌધર્મસ્વર્ગમાં (વિદ્યાધર મનોવેગ-પૂર્વભવ-૩) મોટો દેવ થયો. સ્વર્ગમાં શ્રેષ્ઠ ભોગ-ઉપભોગ કરી ત્યાંથી ચ્યુત થઈ આ ભરતક્ષેત્રમાં વિદ્યાધર રાજા પવનવેગની રાણી સુવેગાને ત્યાં અત્યંત સુખી મનોવેગ નામનો પુત્ર થયો, કે જે નિકટભવી હોવાથી આ જ ભવે નિર્ગ્રથદશા ધારણ કરી મોક્ષ જશે.

નાગદત્તની નાની બહેન અર્થસ્વામિની સ્વર્ગલોકથી આવી અહીં મહાકાન્તિને ધારણ કરવાવાળી મનોવેગા થઈ. જે વિદ્યાધર પલાશનગરમાં નાગદત્તને હાથે મારવામાં આવ્યો હતો, (રાક્ષસ) તે સ્વર્ગમાંથી(રાજા ચેટક પૂર્વભવ-૨)થી ચ્યવી સોમવંશમાં રાજા ચેટક થયો. ધનમિત્રા નામની જે નાગદત્તની માતા હતી, તે સ્વર્ગથી(ચંદનાની મા પૂર્વભવ-૨) ચ્યુત થઈને મનને પ્રિયકારી રાજા ચેટકની રાણી સુભદ્રા થઈ. નાગદત્તની સ્ત્રી પદ્મલતા હતી, તે અનેક ઉપવાસ કરી સ્વર્ગમાં ગઈ (ચંદના પૂર્વભવ-૨) અને ત્યાંથી આવી રાજા ચેટકની પુત્રી ચંદના થઈ.

નકુલ સંસારમાં ભ્રમણ કરીને 'સિંહ' નામનો ભીલ રાજા થયો અને તેને પૂર્વ જન્મના સ્નેહ અને વૈરના કારણે જ ચંદનાને હેરાન કરી હતી. સહદેવ પણ ચિરકાળ સુધી ભ્રમણ કરતો કૌશામ્બી નગરીમાં મિત્રવીર નામનો બુદ્ધિમાન વૈશ્યપુત્ર થયો, કે જે વૃષભસેનાનો નોકર હોવાથી ચંદના વૃષભસેન શેઠ માટે સમર્પિત કરી હતી. નાગદત્તનો પિતા શેઠ ધનદેવ શાંતચિત્તથી મરીને સ્વર્ગ ગયો અને ત્યાંથી આવી કૌશામ્બી નગરીમાં અનેક ગુણોથી યુક્ત શ્રીમાન વૃષભસેન નામનો શેઠ થયો. ચિત્રસેનાએ સોમિલાથી દ્વેષ કર્યો હતો તેથી તેણી ચિરકાળ સુધી સંસારમાં ભ્રમણ કરતી રહી. ત્યાંથી પછી કાંઈક શાંત થઈ તો કૌશામ્બી નગરીમાં વૈશ્યપુત્રી થઈ અને ભદ્રા નામથી પ્રસિદ્ધ થઈ વૃષભસેનની પત્ની થઈ. નિદાન સમયે જે તેણે વૈર કર્યો હતો તેનાથી તેણીએ ચંદનાથી બદલો લીધો, એટલે કે ચંદનાને કષ્ટ આપ્યું.

આચાર્ય ગૌતમ ગણધર કહે છે કે આ રીતે બંધના સાધનોમાં જે મિથ્યાદર્શન વગેરે પાંચ પ્રકારના ભાવ કહ્યા છે તેના નિમિત્તે એકઠા કરેલા કર્મો વડે આ જીવ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ વગેરે પંચ પરાવર્તનોને પ્રાપ્ત થાય છે. આ પાંચ પ્રકારના પરાવર્તન જ સંસારમાં ભયંકર દુઃખ છે. આશ્ચર્યની વાત એ છે કે આ જીવ નિરંતર આ જ પાંચ પ્રકારના દુઃખોને પામતો થકો યમરાજના મુખમાં જઈ પડે છે. પછી આ જીવ કાળલબ્ધિ વગેરે કારણો પામી સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર અને તપરૂપ મોક્ષના ઉત્કૃષ્ટ સાધનો પામી પુણ્ય કરતા થકા સાત પરમ સ્થાનોમાં પરમ ઐશ્વર્યને પ્રાપ્ત થાય છે અને યથાક્રમે અનન્ત સુખનો ભાજન થાય છે.

સિન્ધુદેશની વૈશાલી નગરમાં ચેટક રાજા અતિશય પ્રસિદ્ધ, વિનીત અને જિનેન્દ્રદેવનો અતિશય ભક્ત રાજા હતો. તેમની રાણી સુભદ્રા હતી. તેમને દસ પુત્રો થયા જે ધનદત્ત, ધનભદ્ર, ઉપેન્દ્ર, સુદત્ત, સિંહભદ્ર, સુકુંભોજ, અકંપન, પતંગક, પ્રભંજન અને પ્રભાસ આ નામથી પ્રસિદ્ધ હતાં. આ પુત્રો સિવાય સાત ઋદ્ધિઓ સમાન સાત પુત્રીઓ હતી—સૌથી મોટી પ્રિયકારિણી, ત્યારપછી મૃગાવતી, સુપ્રભા, પ્રભાવતી, ચેલણા, જ્યેષ્ઠા, સૌથી નાની ચંદના હતી. ઉત્તમ વ્રત ધારણ કરવાવાળી ચંદનાએ સ્વયં યશસ્વતી આર્યિકાની પાસે જઈને સમ્યગ્દર્શન અને શ્રાવકોના વ્રત ગ્રહણ કર્યાં.

યશસ્વતી આર્યિકા પાસે સમ્યગ્દર્શન તથા શ્રાવકના વ્રત અંગીકાર કરતી ચંદના

એક દિવસ ચંદના પોતાના પરિવાર સાથે અશોક નામના વનમાં કીડા કરતી હતી, ત્યારે જ દેવયોગે વિજયાર્ધ પર્વતની દક્ષિણશ્રેણીના સુવર્ણામ નગરના રાજા મનોવેગ (પૂર્વભવનો નાગદત્ત, શિવભૂતિ) વિદ્યાધર પોતાની મનોવેગા રાણી સાથે વિહાર કરતો થકો, જ્યાં ચંદના કીડા કરતી હતી ત્યાંથી નીકળ્યો અને રમતી ચંદનાને જોતા જ પૂર્વસ્નેહને કારણે કામને વશીભૂત થઈ ગયો. પૂર્વભવના વધતા સ્નેહથી વિવશ થઈને એણે ચંદનાનું હરણ કરવાનો વિચાર કર્યો તે યોગ્ય જ છે, કારણ કે ભારે સ્નેહ કુમાર્ગમાં જ લઈ જાય છે. (વિદ્યાધર સ્વયં નિકટભવી છે અને તેઓ આ જન્મમાં દિગંબર દીક્ષા ધારણ કરીને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરશે. છતાં પૂર્વ સ્નેહને લીધે તેણે ચંદનાનો હરણ કરવાનો વિચાર કર્યો.)

તે તુરંત પોતાની પત્નીને ઘરે મોકલી પોતે રૂપિણી વિદ્યાથી પોતાનું બીજું રૂપ બનાવી વિમાનના સિંહાસન ઉપર બેસીને આવ્યો અને અશોકવનમાં આવી ચંદનાને લઈ શીઘ્ર પાછો ચાલ્યો ગયો.

ચંદનાને હરણ કરીને લઈ જતો વિદ્યાધર મનોવેગ

પોતાની પત્નીના ડરથી મનોવેગ વિદ્યાધર ચંદનાને જંગલમાં છોડી મૂકે છે.

આ બાજુ મનોવેગા(પૂર્વભવમાં નાગદત્તની નાની બહેન) તેની માયાને ઓળખી ગઈ અને વિદ્યાદેવીને ડાબાપગની ઠોકર મારીને પાડી દીધી. જેથી તે વિદ્યા અટ્ટહાસ કરતી થકી વિમાનમાંથી ચાલી ગઈ. ત્યારબાદ મનોવેગા રાણીએ અવલોકિની નામની વિદ્યાથી પોતાના પતિની બધી ચેષ્ટા જાણી તેની પાછળ દોડી. અર્ધે રસ્તે ચંદના સહિત પોતાના પતિને પાછા વળતાં જોઈ બોલી, જો તમારું જીવન ઈચ્છતા હો તો આને છોડી દો. આ રીતે તેણીએ મનોવેગને ઘણો જ ધમકાવ્યો. મનોવેગ પોતાની સ્ત્રીથી બહુ જ ડરી ગયો, તેથી તેણે સિદ્ધ કરેલ પર્ણલઘ્ધિવિદ્યાથી ચંદનાને ભૂતરમણ નામના વનમાં ઐરાવતી નદીના કિનારે છોડી દીધી.

પંચ નમસ્કારમંત્રના જાપ કરવામાં તત્પર રહેવાવાળી ચંદનાએ રાત્રિ ઘણા કષ્ટથી વિતાવી. પ્રભાત થતાં ભાગ્યવશ ત્યાં કાલક નામનો ભીલ આવી પહોંચ્યો. ચંદનાએ તેને પોતાના કિમતી આભૂષણ આપ્યા અને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો જેનાથી તે ભીલ સંતુષ્ટ થયો. ભીમકૂટ નામના પર્વતની નજીક રહેવાવાળો એક 'સિંહ' નામનો ભીલોનો રાજા હતો, જે ભયંકર નામની પલ્લીનો સ્વામી હતો, કાલકે તે રાજાને ચંદના સોંપી દીધી. 'સિંહ' પાપી હતો. તેથી ચંદનાને જોતાં જ તેનું હૃદય કામાગ્નિથી દગ્ધ થઈ ગયું અને ચંદનાને પોતાને આધીન કરવા માટે ઉદ્ધમ કરવા લાગ્યો. તે જોઈ તેની માતાએ સમજાવ્યો કે હે પુત્ર! તું આવું ન કર. આ પ્રત્યક્ષ દેવતાઈ છે જો ક્રુપિત થઈ ગઈ તો કેટલુંય દુઃખ અને સંતાપ આપવાવાળી થશે. આ પ્રમાણે માતાના કહેવાથી, ડરના માર્યા, પોતે દુષ્ટ હોવા છતાં ચંદનાને છોડી દીધી. ત્યાર પછી ચંદનાને તે ભીલની માતા સાથે નિશ્ચિંત થઈ થોડા વખત ત્યાં જ રહી. તે ભીલની માતા તેણીનું સારી રીતે ભરણ-પોષણ કરતી હતી.

વત્સદેશના કૌશામ્બી નામના શ્રેષ્ઠ નગરમાં એક વૃષભસેન નામનો શેઠ

ભીલ ચંદનાને વૃષભસેન શેઠ પાસે વેચે છે

(105)

વૃષભસેન સેઠને પાણી પીવડાવતી ચંદના રહેતો હતો. તેનો મિત્રવીર નામનો એક કર્મચારી હતો. તે ભીલરાજાનો મિત્ર હતો. ભીલોના રાજાએ તે ચંદના મિત્રવીર માટે આપી દીધી. મિત્રવીરે ઘણા ધન સાથે તે ચંદના શેઠને સોંપી દીધી. એક દિવસ ચંદના તે શેઠને પાણી પીવડાવી રહી હતી ત્યારે તેના કેશ (વાળનો અંબોડો) છૂટી ગયા અને જળથી ભીંજાયેલ તે વાળનો સમૂહ જમીન પર ફેલાઈ રહ્યા હતાં, તેને એક હાથે ઘણા પ્રયત્નથી સંભાળી રહી હતી. શેઠની પત્ની ભદ્રા શેઠાણીએ ચંદનાનું આ રૂપ જોયું તો તેણી શંકિત થઈ ગઈ

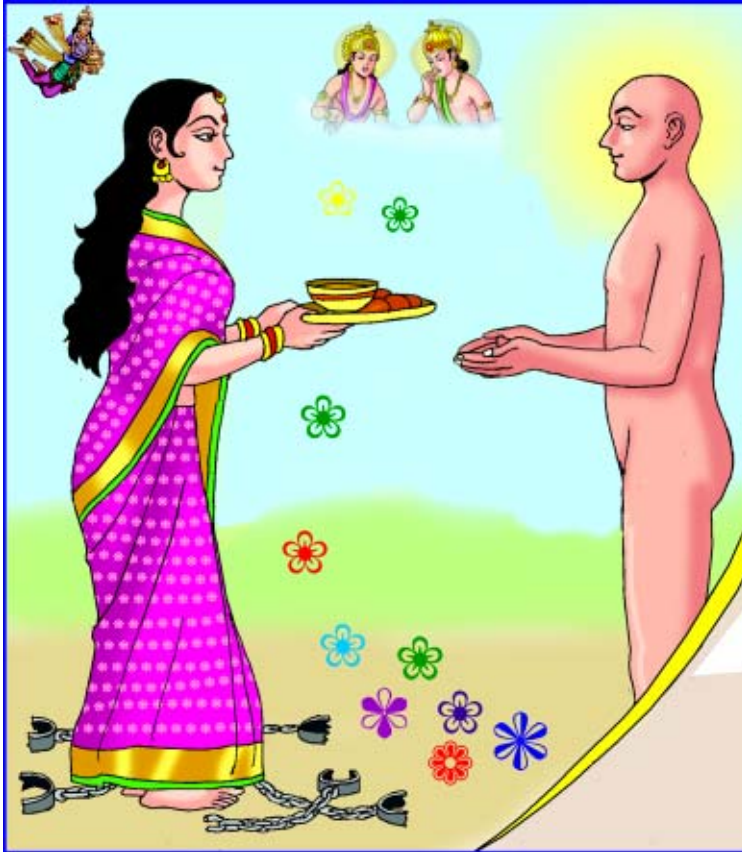

ભદ્રા શેઠાણી દ્વારા ચંદનાનું માથુ મુંડાવવું તથા ઝંઝીરોથી હાથ-પગ બાંધવા અને મનમાં સમજી કે પતિનો આની સાથે સંબંધ છે. આવું માનીને તેણી ઘણી જ ક્રોધિત થઈ ગઈ.

ક્રોધના કારણે તેના હોઠ ધ્રુજવા લાગ્યા. તેને શંકા થઈ ગઈ કે શેઠનો આની સાથે સંબંધ ન થઈ જાય. એ શંકાના કારણે તે ચંદનાને ખાવા માટે માટીના શકોરામાં કાંજી (ભાતનું પાણી) કોદોંના ભાત આપતી હતી, માથે મુંડન કરાવ્યું અને

ક્રોધથી તે દુષ્ટા ચન્દનાને હર સમયે સાંકળોથી બાંધી રાખતી. ખરાબ જમવાનું તથા તાડણ, મારણ તથા નિંદા કરીને નિરંતર કષ્ટ આપવા લાગી. પરંતુ ચંદના એ જ વિચાર કરતી હતી કે આ તો મારા વડે કરેલ પાપકર્મોનું ફળ છે. તેમાં બિચારી શેઠાણી શું કરી શકે છે? આવું વિચારીને તે નિરંતર આત્મનિંદા કરતી રહેતી હતી. તેણીએ આ બધી વાતો તેણીની મોટી બહેન—કે જે આ નગરની મહારાણી હતા—મૃગાવતીને પણ કહેવડાવી ન હતી.

એક દિવસ વત્સદેશની તે કૌશામ્બી નગરીમાં આહાર માટે ભગવાન મહાવીરસ્વામી પધાર્યા. તેમને નગરીમાં પ્રવેશ કરતા જોઈ ચંદના સામે જવા લાગી. તે જ સમય બેડીનું બંધન તૂટી ગયું અને સુંદર સજ્જ વસ્ત્રોથી તેનું શરીર સુંદર દેખાવા લાગ્યું, ચંચલ ભ્રમર સમુહ જેવા કાળા વાળ શોભી રહ્યા તેમાં મોતીઓની માળા તૂટીને નીચે પડવા લાગી, તેના વસ્ત્ર આભૂષણો સુંદર થઈ ગયા. નવ પ્રકારના પુણ્યની સ્વામિની બની ગઈ. ભક્તિભાવના ભારથી તેણી અંતરથી જ નમ્રીભૂત

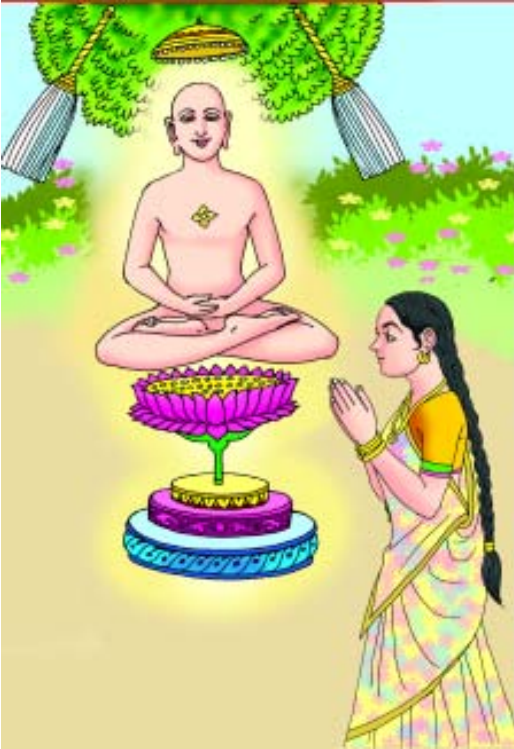

ભગવાન મહાવીરને
આહારદાન દેવાની
ભાવનાથી ચંદનાના
બંધન ખૂલી જવા,
બેડીઓ તૂટી જવી
તથા સ્વરૂપવાન
બનવું તથા દેવો
દ્વારા પંચાશ્ચર્ય

બની. શીલના માહાત્મ્યથી માટીનું શકોરું સુવર્ણપાત્ર બની ગયું. કોદરાના ભાત શાલી ચોખા બની ગયા.

ભગવાનને જોતાં જ બુદ્ધિમતી ચંદનાએ વળીને શિરથી પૃથ્વીતલનો સ્પર્શ કર્યો. ભગવાન મહાવીરને નમસ્કાર કર્યા અને વિધિપૂર્વક પડગાહન કરી ભગવાનને આહાર દીધો. આ આહારદાનના પ્રભાવથી તે પ્રભાવશાલિની ચંદનાને સંતોષ થયો. દેવોએ તેણીનું સન્માન કર્યું. રત્નધારા વરસવા લાગી; સુગંધિત ફૂલો વરસાવ્યા, દેવદુંદુભિઓના શબ્દ થયા અને દાન-સ્તુતિની ઘોષણાઓ થવા લાગી તે ઠીક જ છે. કારણ કે ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યનું ફળ તત્કાળ મળે છે. આમ ત્યાં પંચાશ્ચર્ય પ્રગટ થયાં.

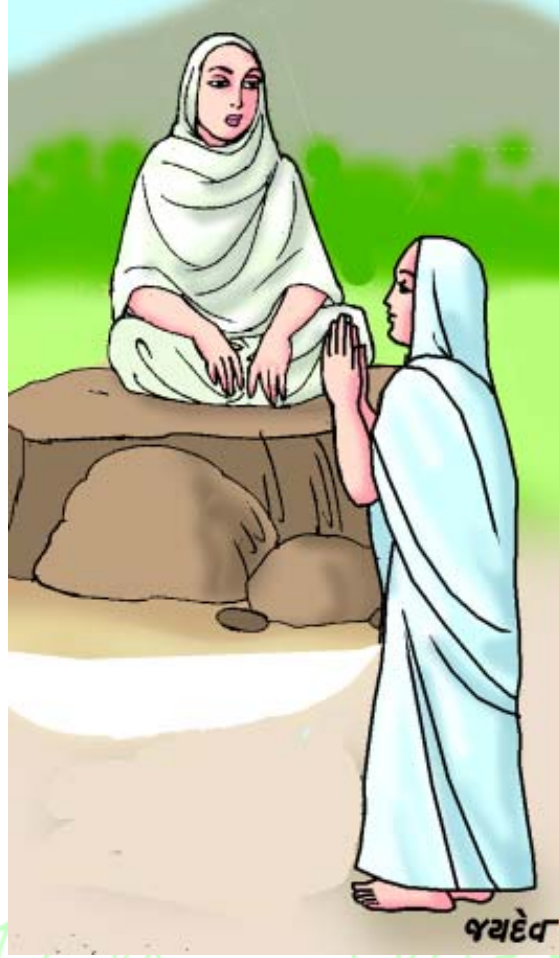
ત્યારપછી ચંદનાની મોટી બહેન મૃગાવતી આ સમાચાર જાણી તે જ સમયે પોતાના પુત્ર ઉદયનની સાથે તેણીની પાસે આવી અને સ્નેહથી તેણીનું આલિંગન કરી

ભગવાન મહાવીરના દર્શન કરતી ચંદના

પછી સમાચાર પૂછવા લાગી. ત્યારે પાછલા બધા સમાચાર જાણી તે ઘણી જ વ્યાકુલ થઈ. ત્યાર પછી મૃગાવતી તેને પોતાના ઘેર લઈ ગઈ. આ જોઈ ભદ્રા શેઠાણી અને વૃષભસેન શેઠ બન્ને ગભરાયા અને મૃગાવતીના ચરણોની શરણમાં આવ્યા. દયાળુ રાણીએ તે બન્નેને ચંદનાના ચરણ-કમળમાં પ્રણામ કરાવ્યા. ચંદનાના ક્ષમા કર્યા પછી તે બન્ને ઘણા જ પ્રસન્ન થયા અને કહેવા લાગ્યા કે, આ તો જાણે ક્ષમાની મૂર્તિ છે આ સમાચાર સાંભળી ઉત્પન્ન થયેલા સ્નેહના કારણે ચંદનાના ભાઈ-બન્ધુ તેની પાસે આવ્યા.

તે જ નગરમાં તેઓ બધા ભગવાન મહાવીરની વંદના માટે ગયા. ત્યાં વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થવાથી ચંદનાએ

ચંદનાનું
આર્જિકા વ્રત
અંગીકાર
કરવુ

ભાઈ-બાંધવોને છોડીને દીક્ષા ગ્રહણ કરી લીધી. સમ્યગ્જ્ઞાન તથા તપશ્ચરણના માહાત્મ્યથી તે જ સમયે તેણીએ ગણિનીનું પદ પ્રાપ્ત કરી લીધું તે જ વખતે તેણીએ મહાવીરસ્વામીની સભાનું મુખ્ય આર્ચિકા પદ પ્રાપ્ત કરી સ્ત્રીલિંગનો છેદ કર્યો.

ચંદનાના ભવિષ્યના ભવ

હવે તે ચંદના અચ્યુત સ્વર્ગમાં જશે અને ત્યાંથી પાછા આવીને શુભકર્મના ઉદયથી પુરુષવેદને પામી અવશ્ય જ પરમાત્મપદ—મોક્ષપદ પ્રાપ્ત કરશે.

ભાવિ પરમાત્મા અને માતા સતી ચન્દનાને કોટિ કોટિ વંદના.

શાંતિનાથ ભગવાના મંદિરમાં લંકેશ દ્વારા ભક્તિ

રામ-રાવણનું યુદ્ધ ચાલી રહ્યું હતું, તે સમયે લક્ષ્મણજી રાવણની 'શક્તિ' વિદ્યાથી મૂર્છિત થઈ ગયા હતા. ત્યારે વિશલ્યા દ્વારા લક્ષ્મણજી શક્તિના ભાર રહિત થયા તથા તેમના વિશલ્યા સાથે લગ્ન થયા. વિશલ્યાના આવવાથી લક્ષ્મણ જાગૃત થાય છે. લક્ષ્મણજી અને વિશલ્યાનો વિવાહ થાય છે. આ સમાચાર જ્યારે રાવણ સુધી પહોંચ્યા ત્યારે તેણે તેને કોઈ મહત્વ ન આપ્યું અને પોતાની મુખાકૃતિથી પ્રગટ કર્યું, કે આ કાર્યથી અમને કાંઈ હાની નથી. મારિયાદિ ચતુર મંત્રીઓએ અત્યંત વિનયપૂર્વક રાવણને પ્રાર્થના કરી, કે 'હે દેવ! આપ કોપ કરો અથવા પ્રસન્ન થાઓ, પરંતુ અમે આપના હિતની જ વાર્તા કરશું'.

'આપના શત્રુ અત્યંત પરાક્રમી, પ્રબળ અને અજેય છે. તેમને ગરુડ તથા સિંહવાહિની વિદ્યા સિદ્ધ થઈ છે, જેનો પ્રભાવ આપે પ્રત્યક્ષ જોઈ લીધો. ઈન્દ્રજીત અને કુંભકર્ણને લડાઈમાં બાંધી લીધા છે. તેમના જીવિત રહેવાની કોઈ આશા નથી. આપના દ્વારા લક્ષ્મણ પર ચલાવેલી 'અમોઘવિજયા શક્તિ' પણ વિફળ થઈ. આપે અમારી સલાહની અવહેલના કરી, પણ હવે આપ અમારી વિનંતી સ્વીકાર કરો, અને પરનારીથી અનુરાગ છોડી તેને રામ પાસે પહોંચાડો. ચિત્તમાં વિવેક લાવો જેનાથી તમારું તથા સમસ્ત પ્રજાનું કલ્યાણ થાય. આપ શીઘ્ર જ પુરુષોત્તમ રામ સાથે સંધિ કરો. તમે લોક-મર્યાદા પુરુષ છો. તેથી તેમાં આપની માન-મર્યાદાની પણ હાની નથી'.

આ રીતે મંત્રીઓએ રાવણને અત્યંત મધુર તથા હિતકારી વચન કહીને, એક બુદ્ધિમાન દૂતને શ્રીરામ પાસે મોકલવાનો નિશ્ચય કર્યો. રાવણે પોતાના અશુભકર્મના ઉદયથી વિગ્રહરૂપ વાર્તા કહેવા માટે દૂતને નેત્રના સંકેત દ્વારા સાવધાન કરી દીધો.

રાવણના દૂત દ્વારા રાવણની મહિમા તથા શ્રીરામને પાછા ચાલ્યા જવાનો પ્રસ્તાવ કરે છે.

દૂત અત્યંત ચતુર હતો. તે સ્વામીના અભિપ્રાયને સમજી ગયો અને થોડી સેના લઈને રામના કટકમાં પહોંચી ગયો. ભામંડલ દૂતને લઈને શ્રીરામ પાસે ગયા. દૂતે કહ્યું, કે 'વિદ્યાધર મહેશ્વર રાવણે કહ્યું છે, કે યુદ્ધ કરવામાં તમારી કોઈ ભલાઈ નથી. તમારા પક્ષના વિદ્યાધરોનો વ્યર્થમાં વ્યય થશે. મેં ઈન્દ્ર જેવા પરાક્રમીને જીતીને પણ કારાગૃહમાં નાખ્યા હતા. અનેક વિદ્યાધર અને ભૂમિગોચરી રાજાઓને વશ કર્યા છે. જો કે તમો સમુદ્ર તરીને અહીં સુધી આવ્યા તો છો, પરંતુ જીવતા પાછા નહીં જઈ શકો. તમે રાજનીતિથી સર્વથા અનભિજ્ઞ છો, માટે તમારા હિતની વાત કહું છું. હવે તમે સીતાની હઠ છોડી તેને મને આપી દો. હું તમને બન્ને ભાઈઓને અર્ધી લંકાનું રાજ્ય અને વૈભવ દેવા તૈયાર છું. આનંદપૂર્વક અભૂતપૂર્વ સુખ ભોગવો. જો તમે આ વાત નહીં સ્વીકાર કરો તો અમે ઈન્દ્રજિત અને કુંભકર્ણને બળપૂર્વક છોડાવીને લઈ જશું, સીતા અમારે આધીન છે જ, તમે બન્ને પણ તમારા હિતેચ્છુઓ સહિત જીવિત પાછા નહીં જઈ શકો.

દૂતનાં ઉત્તેજક વચનો સાંભળી શાંતચિત્ત શ્રીરામે કહ્યું, કે મારે તારા રાજ્ય સાથે કોઈ સંબંધ નથી. મારી સીતા મને સોંપી દો. હું તારા પુત્ર અને ભાઈને સકુશળ મોકલી દઈશ. લંકાનું રાજ્યસુખ તું જ ભોગવ. અને અમે સીતા સહિત હિંસક તથા ભયાનક જીવોથી ભરેલા ઘોર જંગલમાં રહીને જીવન વ્યતીત કરશું. ત્યારે દૂતે કહ્યું, કે હે રામ! તમે રાજનીતિ બિલકુલ નથી જાણતા. રાવણનું પરાક્રમ તમે જાણતા નથી. તેણે મોટા-મોટા શૂરવીરોનો નાશ કર્યો છે. તે તમે જઈને અસ્થિથી ભરેલા કૈલાસ પર્વતના શિખરને જોઈ આવો.

દૂતના અત્યંત ગર્વયુક્ત વચન સાંભળી ભામંડલે ક્રોધપૂર્વક કહ્યું, કે 'અરે ક્ષુદ્ર! તું રાવણનું પરાક્રમ શું ગાય છે? શ્રીરામ શીઘ્ર જ સીતાને છોડાવી કુલાંગાર, નીચ રાવણનો વધ કરશે', એમ કહીને ખડ્ગ પકડીને કહ્યું કે હે સુભટ! સ્ત્રી, બાળક, દૂત, વૃદ્ધ, રોગી, યોગી, શરણાગત અને ગાય સર્વથા અવધ છે. પરાધીન દૂત તો 'જેમ સ્વામી કહે તે પ્રમાણે તે કહે છે'. એમ કહીને રામે ભામંડલનો ક્રોધ શાંત પાડ્યો અને દૂતને તિરસ્કારપૂર્વક બહાર કાઢી મૂક્યો.

તે દૂત અપમાનિત થઈ સંકલેશિત થતો રાવણની સમીપ ગયો. તેણે સ્વામીને હાથ જોડી વિનયપૂર્વક કહ્યું, કે હે નાથ! મેં આપના આદેશાનુસાર વચન

રામને કહ્યાં, પરંતુ તે સીતાની હઠ ઇોડતા નથી. તેમણે કહ્યું કે 'તમારા જેવા લોક-મર્યાદા પુરુષે આવાં લોકનિંદ્ય વચન ન કહેવાં જોઈએ. તમે તમારી લંકાનું રાજ્ય ભોગવો. હું વનમાં સીતા સહિત જીવન વ્યતીત કરીશ'. હે નાથ! મહાભિમાની સુગ્રીવે હસીને કહ્યું, કે 'તારો સ્વામી કોઈ કૂર ગ્રહ, પિશાય અથવા વાયુ વિકારને વશ થયો છે જેથી આવું બકે છે. લાગે છે કે લંકામાં કોઈ મંત્રવાદી ચતુર વૈદ્ય નથી, જે રાવણને મંત્ર અથવા તૈલાદિ મર્દન કરી (તેને) સાજો કરે'. નિશ્ચિત છે કે સંગ્રામમાં લક્ષ્મણ તારા સ્વામીના સર્વરોગ દૂર કરશે'.

દૂત દ્વારા રામના વચન સાંભળી રાવણ નીચું માથું કરી બન્ને ગાલ પર હાથ રાખી વિચારવા લાગ્યા, કે જો શત્રુને યુદ્ધમાં જીતું તો ભાઈ અને પુત્રની કુશલતા લાગતી નથી અને શત્રુના કટકમાં પ્રવેશ કરી રતિ, હાવ-ભાવ કટાક્ષાદિથી પુત્ર અને ભાઈને લઈ આવું તો મારી શૂરતાને બટ્ટો લાગે છે અને રતિ હાવ-ભાવ કરવા તે ક્ષત્રિયોને શોભતું નથી, પછી રાવણે બહુરૂપિણી-વિદ્યા સાધવાનો વિચાર કર્યો.

બીજે દિવસે અષ્ટાહ્નિકા-પર્વ શરૂ થતું હતું. રાવણે સેવકોને આજ્ઞા કરી કે તુરત જ શાંતિનાથ ભગવાનના ચૈત્યાલયને ધજા, તોરણાદિથી સજાવો. નગરના સમસ્ત ચૈત્યાલયોને સુસજ્જિત કરી તેમાં નગરનિવાસી પૂજા-પ્રભાવના કરે. પછી મંદોદરીને બોલાવીને કહ્યું, કે 'હે પ્રિયે! બધા મંત્રી તથા કોટવાલોને બોલાવી નગરમાં ઘોષણા કરો કે જ્યાં સુધી અષ્ટાહ્નિકા પર્વ છે ત્યાં સુધી સમસ્ત પ્રજા દયાભાવ, દાન, પૂજા અને ધર્મચર્યામાં સંલગ્ન રહે. સંયમપૂર્વક રહીને જિનેન્દ્ર ભગવાનની પૂજા કરે. આજથી આઠ દિવસ માટે યુદ્ધ સ્થગિત કરવામાં આવે છે. બધા શૂર-સામન્ત સંયમપૂર્વક ભગવાનની પૂજા-પ્રભાવના, વંદનાદિથી ધાર્મિક શુભ-ક્રિયાઓમાં પ્રવૃત્ત રહે, એમ કહીને રાવણ શુદ્ધ શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કરી, મસ્તક પર રત્નજડિત સુંદર મુગટ બાંધીને ભગવાન શાંતિનાથના મંદિરમાં પ્રવેશ કરી, વિશેષ પૂજા અને યોગ્ય મહાસાધનામાં એકચિત્ત થઈ સંલગ્ન થયા.

રાણી મંદોદરીએ પતિની આજ્ઞાનુસાર સમસ્ત મંત્રીઓ તથા યમદંડ નામના કોટવાલને બોલાવી સમસ્ત નગરમાં શાંતિમય અને સંયમપૂર્વક રહેવાની ઘોષણા કરાવી અને કહ્યું, કે જ્યાં સુધી સ્વામીની સાધના સિદ્ધ ન થાય, ત્યાં સુધી સમસ્ત

પ્રજાજન ધર્માચરણ કરી શ્રી જિનેન્દ્ર ભગવાનની પૂજા-પ્રભાવનામાં સંલગ્ન રહે. કોઈ પ્રકારનો ઉપદ્રવ થાય તોપણ શાંતિપૂર્વક સહન કરવો. રાવણ દ્વારા બહુરૂપિણી વિદ્યા સાધવા તથા સમસ્ત પ્રજાજનોને સંયમરૂપ શાંતરૂપ રહેવાના સમાચાર જ્યારે શ્રીરામના કટક (સેના)માં પહોંચ્યા ત્યારે બધા વાનરવંશી અરસ-પરસ કહેવા લાગ્યા કે બહુરૂપિણી વિદ્યા ચોવીસ દિવસમાં સિદ્ધ થાય છે, આ દરમિયાન રાવણને કોઈપણ પ્રકારે ક્રોધ ઉત્પન્ન કરાવવામાં આવે તો તેને આ વિદ્યા સિદ્ધ નહીં થાય. જો વિદ્યા સિદ્ધ થઈ ગઈ તો તે ઈન્દ્ર-દેવાદિને પણ દુર્જય બની જશે. પછી વિભિષણે કહ્યું, કે ક્રોધ ઉત્પન્ન થાય તેવો પ્રયત્ન કરો.

બધા મળીને શ્રીરામ પાસે ગયા. તેમણે રાવણને ક્રોધ ઉત્પન્ન કરાવવાનો વિચાર કહ્યો. શ્રીરામે ગંભીરતાપૂર્વક કહ્યું, કે આ અન્યાય પ્રવૃત્તિ ક્ષત્રિયોની નથી. નિયમધારી જિનમંદિરમાં બેઠા હોય તેના પર ઉપદ્રવ કરવો યોગ્ય નથી. આ સાંભળી બધા વાનરવંશી લક્ષ્મણની પાસે ગયા. તેમણે વાસુદેવ લક્ષ્મણને સહમત કરી લીધા, એટલે થોડા વાનરવંશી વિદ્યાધરકુમારોએ આયુધ લઈને વિભિન્ન વાહનો પર બેસી લંકામાં પ્રવેશ કર્યો. નગરનિવાસીઓને અત્યંત શાંત-ચિત્ત તથા ધર્માચરણમાં સંલગ્ન જોઈ આશ્ચર્યચકિત થઈ પરસ્પરમાં વાત-ચીત કરવા લાગ્યા કે અહો! લંકેશ્વરનું ધૈર્ય તો જુઓ, જેના ભાઈ અને બન્ને પુત્ર યુદ્ધમાં પકડાઈ ગયા છે, સારા સારા શૂરવીર સામન્ત અને યોદ્ધાઓ રણમાં ઘાયલ અને મરણ પામ્યા છે તોપણ તેની થોડી પણ ચિંતા નથી. આ રીતે પરસ્પર વાર્તાલાપ કરતાં રાવણને ક્રોધ ઉત્પન્ન કરાવવાના હેતુથી આગળ વધ્યા. વિભિષણના પુત્ર સુભૂષણે કપિકુમારોને કહ્યું, કે 'નગરના બાળ, વૃદ્ધ અને સ્ત્રીઓને છોડી બધાને વ્યાકુળ કરજો'.

કલહપ્રિય વિદ્યાધરકુમારોએ નિર્ભય બનીને નગરમાં ઉત્પાત કરવાનું શરૂ કર્યું. સુંદર બાગ-બગીચાને નષ્ટભ્રષ્ટ કરી અને મહેલ-મકાનને પાડી દીધા. આ જોઈ નગરવાસીઓ વ્યાકુળ બન્યા. પરંતુ રાવણના ભયથી કોઈએ કાંઈ ન કર્યું. શાંતિપૂર્વક બધું સહન કર્યું. રાવણના મહેલમાં પણ અત્યંત વ્યાકુળતા ઉત્પન્ન કરી. રાજપરિવારને વ્યાકુળ જોઈને મંદોદરીના પિતા દૈત્ય જાતિના વિદ્યાધર મય, યુદ્ધ માટે રાજ-દ્વારે આવ્યા, પણ મંદોદરીએ તેમને શાંત રહેવાની પતિની આજ્ઞાનું સ્મરણ કરાવ્યું અને તેને શાંત પાડ્યા.

વાનરવંશી વિદ્યાઘર કુમારોએ પોતાની મર્યાદાને તિલાંજલી આપી, નગરમાં ઘોર ઉપદ્રવ મચાવ્યો. નગરના કોટ તોડી તેના વજ્રકપાટ અને દરવાજા તોડી નાખ્યા, સુંદર ઉદ્યાનોને ઉજાડી નાખ્યા વિગેરે અનેક પ્રકારના ઉપદ્રવ નગરમાં કર્યા. જેનાથી સમગ્ર નગરમાં ખળભળાટ થઈ ગયો. શ્રી શાંતિનાથ ચૈત્યાલયના સેવક, જિનશાસનના દેવ તથા રાજપરિવારના લોકોને અત્યંત ઉદ્વિગ્ન જોઈ કરુણાર્દ્ર થઈ ભૈરવ વિવિધ બિહામણા આકાર કરી મંદિરથી નીકળ્યા.

તેમની ભયંકરતા જોઈ કપિકુમાર અત્યંત ડરી ગયા. તેમને ભયભીત જોઈ કટકના દેવ તેમની સહાયાર્થે આવ્યા. આ જોઈ યક્ષોના સ્વામી પૂર્ણભદ્ર અને મણિભદ્રે કહ્યું, કે રાવણ તો નિરાહાર રહી નિસ્પૃહ તથા શાંતચિત્ત ચૈત્યાલયમાં ધ્યાનસ્થ છે. તેને આ કપિકુમાર દુઃખી કરવા માગે છે. એમ કહી બન્ને જિનધર્મી યક્ષાધીશ કટકના દેવો સાથે યુદ્ધ કરવા તૈયાર થયા. તે જોઈને સમસ્ત કપિકુમાર તથા તેમના સહાયક દેવ ભાગીને કટકમાં આવ્યા. બન્ને યક્ષાધીશ તેમની પાછળ દોડ્યા અને કટકમાં આવી શ્રીરામને કહેવા લાગ્યા, કે આપ અત્યંત ધર્માત્મા છો અને વિવેકી રાજા દશરથના પુત્ર છો અને અયોગ્ય કાર્યના ત્યાગી છો. આપની સેનાના લોકો લંકામાં ઘુસીને ઉપદ્રવ કરે છે તથા લોકોને દુઃખી કરે છે. આ કેવી વાત છે ?

યક્ષાધીશોની ઉલ્લાહના સાંભળી લક્ષ્મણે કહ્યું,—‘દુરાત્મા રાવણ, પુરુષોત્તમ શ્રીરામની પત્નીને કપટપૂર્વક હરી ગયો છે, તો પણ તમે અન્યાયી અને દુષ્ટનો પક્ષ લ્યો છો? હે યક્ષેન્દ્ર, અમે તમારું શું બગાડ્યું છે, કે જેથી તમે અત્યંત ક્રોધપૂર્વક અમને ઉલાહના દેવા અહીં આવ્યા છો? સુગ્રીવે યક્ષેન્દ્રને કહ્યું આપ ક્રોધ છોડી દ્યો. અમે લંકામાં કોઈ ઉપદ્રવ નહીં કરીએ. વાસ્તવમાં વાત તો એમ છે કે રાવણ બહુરૂપિણી વિદ્યા સાથે છે, તેને અમે ઉત્તેજિત કરી વિદ્યા સિદ્ધ ન થાય તે માટે વિદ્વન નાખવા માગીએ છીએ. યક્ષેન્દ્રોએ કહ્યું, કે એમ જ કરો, પણ લંકાના એક તૃણને પણ બગાડતા નહીં. એમ કહી બન્ને યક્ષેન્દ્ર પોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા.

યક્ષેન્દ્રો ગયા પછી સુગ્રીવના પુત્ર અંગદ કિલિકંઠકાંડ નામના હાથી ઉપર બેસી અનેક કપિકુમારોની સાથે લંકામાં ગયા. રાવણના અત્યંત અદ્ભુત મહેલમાં પ્રવેશ કરી તેની અંદર રત્નજડિત મંદિરની સુંદરતાનું અવલોકન કરી બહુ જ

પ્રસન્ન થયા. મણિઓનો ચોક જોઈને તેને એક નાનું સરોવર સમજ્યા પછી યથાર્થ નિર્ણય કરી આગળ વધ્યા. દરવાજા પર અંજનગિરિ સદૃશ ઈન્દ્રનીલમણિઓથી બનેલા હાથીઓને જોઈ તેને સાચા હાથી સમજી બધા કપિકુમારો અત્યંત ભયભીત થયા. અંગદે તેમને કુશળ કારીગરોનું ચાતુર્ય સમજાવ્યું. પછી આગળ ચાલ્યા. મહેલની રચના અત્યંત અદ્ભુત હતી. તેથી બધા જન્માંધની જેમ મહેલમાં ભટકી જતાં હતાં. તેમને સ્ફટિકમણિયોના મહેલમાં આકાશ જેવું લાગ્યું. ક્યાંક ઈન્દ્રનીલ મણિઓથી નિર્મિત ભીંતોના કારણે ગાઢ અંધકાર થઈ રહ્યો હતો, જેથી તેમના માથા ભીત સાથે ભટકાઈ જતાં હતાં.

થોડું આગળ જવાથી તેમને શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનના ચૈત્યાલયના ઉત્તુંગ ધવલ શિખર પર દૃષ્ટિ પડી. તેમણે બાજુમાં છડી લઈને ઊભેલા રત્નમય દ્વારપાલકોને સાચા સમજીને ચૈત્યાલયનો માર્ગ પૂછ્યો, પરંતુ તે નિર્જીવ શું ઉત્તર આપે? પછી પોતાના ભ્રમનું નિવારણ કરી થોડા આગળ જવાથી એક મનુષ્ય મળ્યો જે બધાને શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનના ચૈત્યાલયની બાજુ લઈ ગયા. અંગદે સેના તથા અન્ય લોકોને બહાર ચોકમાં જ મૂકી ચૈત્યાલયમાં પ્રવેશ કર્યો. ભક્તિસહિત સ્તોત્ર વાંચી ભગવાનની વંદના કરી. સામે રાવણ પદ્માસન લગાડી ધ્યાન કરી રહ્યો હતો. તેને જોઈ અંગદ તિરસ્કારપૂર્વક બોલ્યા ‘હે રાવણ! તેં આ શું પાખંડ શરૂ કર્યું છે? ભગવદ્ભક્તિ અને અનાચાર બન્નેનું એકીકરણ કરવાનો અસંભવ પ્રયત્ન કરે છે? તને શરમ નથી આવતી? વિગેરે કહીને અંગદે તેનું ઉત્તરાસન—વસ્ત્ર ઉતારી લીધું. હાથમાંથી માળા છીનવી લીધી પછી પાછી આપી દીધી. જેવી રીતે સાંઠ ગાયોના જૂથમાં પ્રવેશ કરી તેને વ્યાકુળ કરી દે છે તેવી રીતે અંગદ અને તેના સાથીઓએ સમસ્ત રાજ-પરિવારના લોકોને રાવણની સામે ઘસડીને વ્યાકુળ કરી દીધા. જેવી રીતે વનરાજ મૃગીને પકડે છે, તેવી રીતે અંગદ મંદોદરીને પકડીને રાવણની સમીપ લઈ આવ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે ‘હે અધમ! હું તારી પ્રાણોથી પ્યારી પટરાણી મંદોદરીને હરી લઈ જાઉં છું. આ રાજા સુગ્રીવની ચંવરગ્રહણી બનશે’. (દાસી બનશે.)

મંદોદરી અત્યંત કરુણાપૂર્વક વિલાપ કરતી રાવણને કહેવા લાગી કે ‘હે નાથ! મારી રક્ષા કરો! તમે મારી દશા જોતા નથી? શું તમે બદલાઈ ગયા છો?

તમારું અપરિમિત બળ—પૌરુષ ક્યા દિવસ માટે છે? મંદોદરીનું અત્યંત કરુણાજનક રુદન કરવા છતાં પણ સુમેરુની જેવા અચલ રાવણ જરાપણ ચલિત ન થયા. તેના ધ્યાનની સ્થિરતા તથા ઘોર ઉપદ્રવ થવા છતાં ચિત્તમાં કોઈ વિકાર ઉત્પન્ન ન થવાને કારણે તેમને તો તત્કાલ બહુરૂપિણી વિદ્યા સિદ્ધ થઈ તે સમસ્ત દિશાઓને પ્રકાશિત કરતી થકી ‘જય જય’ શબ્દ બોલતી રાવણ પાસે આવી ઊભી રહી અને કહેવા લાગી, કે હે દેવ! હું તમને સિદ્ધ થઈ છું, મારો સ્વીકાર કરો. ચક્રવર્તી અને અર્ધચક્રવર્તીને મૂકીને જે તમારી આજ્ઞાથી વિમુખ છે તેને હું વશ કરું. રાવણે અભિષ્ટ વિદ્યા અંગીકાર કરી પંચ પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કર્યા પછી ચૈત્યાલયની પ્રદક્ષિણા કરી સિદ્ધોને નમસ્કાર કર્યા. અંગદ, રાવણને વિદ્યા સિદ્ધ થઈ તે જોઈ મંદોદરીને ત્યાં જ મૂકી આકાશમાર્ગથી અન્ય સાથીઓ સહિત કટકમાં આવી ગયા.

રાવણની અઢાર હજાર રાણીઓ એક સાથે રોવા લાગી, કે ‘હે નાથ! આપની ઉપસ્થિતિમાં દુષ્ટ અંગદે અમારું કેટલું અપમાન કર્યું?’ રાવણે બધાને સાંત્વના આપી કહ્યું કે હે પ્રિયે! તે પાપી મૃત્યુપાશમાં બંધાઈ ગયો છે. તમે શોક છોડી પૂર્વવત આનંદથી રહો. હું સવાર થતાં જ સુગ્રીવને નિગ્રીવ (મસ્તક રહિત) કરીશ. હવે તો મને બહુરૂપિણી વિદ્યા સિદ્ધ થઈ છે. જેના પ્રયોગથી મારા કોઈપણ શત્રુ જીવિત નહીં રહે’. આ રીતે મહામાની રાવણ પોતાની બધી રાણીઓને સાંત્વના દઈ, શત્રુને મરેલા જ સમજી અનેક વાજિંત્રો સહિત ઉલ્લાસ સહ ચૈત્યાલયથી બહાર નીકળી મહેલમાં આવ્યા. અનેક સ્ત્રીઓએ મળી સુગંધિત દ્રવ્યમિશ્રિત જળથી અભિષેક કરી સુંદર વસ્ત્રાભૂષણ પહેરાવ્યા. પછી ભગવાનની પૂજા કરી, અશન, પાન ખાદ્ય ચાર પ્રકારના શુદ્ધ અને સ્વાદિષ્ટ આહાર કર્યો. થોડીવાર વિશ્રામ કરી બહુરૂપિણી વિદ્યાની પરીક્ષા કરવા માટે કીડાભૂમિમાં ગયા ત્યાં તેમણે બહુરૂપિણી વિદ્યાના બળથી પોતાના અનેક રૂપ બનાવ્યા તથા હાથની ચોટ મારી ભૂકંપ કર્યો. પછી માયામય કટક બનાવી રાવણ સીતાની સમીપ ગયા.

મહાસતી સીતા રાવણને બહુરૂપિણી વિદ્યા સંયુક્ત જોઈને ભયભીત થઈ મનમાં વિચારવા લાગી, કે હું મંદભાગીની શ્રીરામ-લક્ષ્મણને અને ભાઈ ભામંડલને

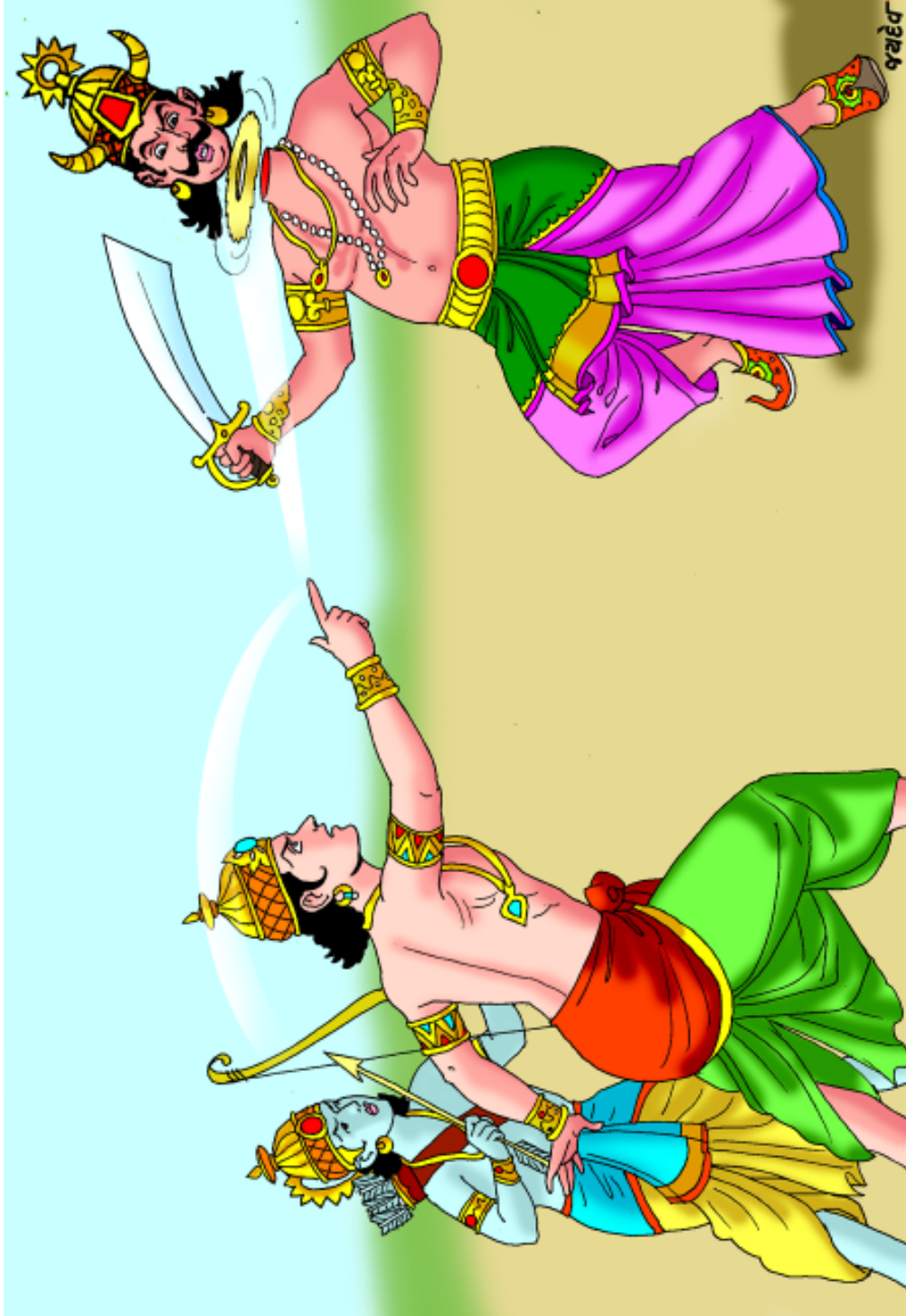
અહુરૂપીથી વિદ્યા જ્ઞારા રાવણ સીતાને પોતાની રાણી બનાવવા મનાવે છે, સીતા ડટી જાય છે.

હત થયેલા નહીં સાંભળી શકું. એટલામાં રાવણ આવીને સીતાને કહેવા લાગ્યા—કે દેવી! મેં કપટપૂર્વક તારું હરણ કરી ક્ષત્રિયો વિરુદ્ધ કાર્ય કર્યું છે. કર્મની ગતિ જ એવી છે. એક સમય મેં અનંતવીર્યસ્વામી પાસે વ્રત લીધું હતું, કે જે પરશ્ચી મને નહીં ઈચ્છે, તેનું બલાત્કાર સેવન હું નહીં કરું. આ પ્રતિજ્ઞા પાળતાં તારી કૃપાની જ અભિલાષા અત્યાર સુધી રાખી, ‘હે સુંદરી! હવે તારા અવલંબન રામ-લક્ષ્મણને મારા આ તીક્ષ્ણ બાણોથી વિંધાયેલા જાણ અને પુષ્પક વિમાનમાં બેસી મારી સાથે વિહાર કર’.

સીતાએ અત્યંત ગદ્ગદ્ થઈને કહ્યું, કે ‘હે દશાનન! કદાચ સંગ્રામમાં મારા વલ્લભને શસ્ત્રપ્રહાર થાય તો મારા પ્રીતમને મારતા પહેલાં કહેજે, કે હે પદ્મ! ભામંડલની બેન સીતાએ એમ કહ્યું છે કે તારા અસહ્ય વિયોગથી હું અત્યંત દુઃખી છું, તથા તમારા જીવન સુધી જ મારું જીવન છે. એકમાત્ર દર્શનની અભિલાષાથી પ્રાણો ટકી રહ્યાં છે’—આટલું કહીને સીતા મૂર્છિત થઈ જમીન પર પડી ગયાં.

રાવણ મહાસતી સીતાની આ અવસ્થા જોઈ મનમાં અતિ દુઃખિત થયા તથા વિચારવા લાગ્યા, કે ‘આમના પરસ્પર સ્નેહનો ક્ષય નથી. મને ધિક્કાર છે, કે મેં આવા યુગલનો વિયોગ કર્યો. હું મહાનીચ સમાન થઈને નિષ્કારણ અપયશરૂપી મળથી લિપ્ત થયો. અત્યાર સુધી મને—પામરને સીતા દેવાંગનાઓથી અધિક પ્રિય અને સુંદર પ્રતીત થતી હતી, પરંતુ હવે તે મને વિષ-કુંભ જેવી પ્રતીત થવા લાગી. આ તો કેવળ રામમાં જ તન્મય છે. હાય! મેં મારા ભાઈ વિભિષણ અને બુદ્ધિમાન મારીચિઆદિ મંત્રીઓની વાત ન માની. ખરેખર! મારે રામ સાથે મૈત્રી કરવી તે જ શ્રેયસ્કર હતું. હવે જો હું સીતાને રામ પાસે મોકલું તો લોકો મને ગભરુ અને અસમર્થ કહેશે અને યુદ્ધ કરું તો નિષ્કારણ મહાહિંસા થશે. હાય! અત્યારે તો હું સામાન્ય પુરુષ જેવો ઉભય સંકટમાં આવી ગયો છું, કિંકર્તવ્યમૂઢ બની રહ્યો છું’.

રાવણે આ રીતે અનેક વિકલ્પો સહિત અત્યંત પશ્ચાતાપ કરી અંતમાં નિશ્ચય કર્યો, કે હું યુદ્ધમાં રામ-લક્ષ્મણને શસ્ત્રરહિત કરી તેમને જીવિત પકડીશ; ત્યારબાદ સીતા સહિત ઘણી સંપત્તિ આપીશ. જેથી સંસારમાં મારી કીર્તિ ફેલાશે. રામ-લક્ષ્મણ ન્યાય-માર્ગી છે. અતઃ તેમને છોડીને સુગ્રીવ, અંગદ, ભામંડલ આદિ દુષ્ટ

રાવણ સાથેની લડાઈમાં લક્ષ્મણ દ્વારા રાવણનો વધ

વિદ્યાધરોને કરવત, મુગ્ધર, ચન્દ્રહાસથી અવશ્ય પ્રાણરહિત કરીશ, કેમકે તે લોકોએ મારી સામે જ મહેલમાં મારી રાણીઓ સાથે અત્યંત ધૃષ્ટતાપૂર્વક અનીતિનો વ્યવહાર કર્યો છે. હું તેમને જીતીને ભાઈ-પુત્રોને છોડાવી લાવીશ. તીર્થંકર, બળભદ્ર, નારાયણ અમારા જેવા વિદ્યાધરોના કુળમાં ઉત્પન્ન થાય છે’.

જ્યારે રાવણના મનમાં અનેક પ્રકારના વિકલ્પો ચાલે છે, ત્યારે તેને તેના મૃત્યુસૂચક અનેક અપશુકન થયા. પુણ્ય ક્ષીણ થતાં ઈન્દ્ર પણ નથી બચી શકતા, તો વિદ્યાધર અને મનુષ્યની શું વાત? ધુરંધર રાજનીતિજ્ઞ, સમસ્ત શાસ્ત્રોમાં પ્રવીણ મહાપરાક્રમી અને વિદ્યાધર મહેશ્વર રાવણ કર્મ પ્રેરણાથી અનીતિ પથાનુગામી થઈને ગર્વથી નિતાંત વિવેકશૂન્ય થઈ ગયા. તેને સમસ્ત કૂર ગ્રહ આવીને ભેગા થયા. તેથી અંતમાં રણનો જ અભિલાષી રહ્યો. જે જીવે જેવા કર્મ સંચિત કર્યા હોય તે તેવા જ ફળ પામે છે.

એવી બહુરૂપિણી વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવા છતાં અંતે રાવણ, યુદ્ધમાં લક્ષ્મણના હાથે માર્યો ગયો. અતઃ પરસ્ત્રીસેવનના પરિણામ ત્યાગવા યોગ્ય છે તથા વિદ્યાઓના ગર્વના પરિણામ ત્યાગી એક નિજ જ્ઞાયકભાવની મહિમાસહ તદ્દરૂપ, વર્તવું તે જ મોક્ષમાર્ગ છે. એવો મોક્ષમાર્ગ આપણને મળે તેવી ભાવના.

સદ્ગુણ વિદ્યાનંદ.

વિદેહક્ષેત્રસ્થ ભગવાન શ્રી સીમંધરસ્વામીના ચાર કલ્યાણકો

આ અવની ઉપર મધ્યલોકમાં જમ્બૂદ્વીપ થાળીના આકાર જેવો છે. ત્યાં એક-બીજામાં બેસાડેલ બંગડીઓની જેમ અસંખ્યાત સમુદ્ર-દ્વીપ છે. મધ્યલોકની મધ્યમાં જમ્બૂદ્વીપ છે, તે લવણસમુદ્રથી ઘેરાયેલ છે, તે લવણસમુદ્રને ઘેરીને ધાતકીખંડ, તેને ઘેરીને કાલોદધિ સમુદ્ર, તેને ઘેરીને પુષ્કરવરદ્વીપ—આમ એક દ્વીપ, એક સમુદ્ર એકબીજાને ઘેરીને અસંખ્યાત દ્વીપ-સમુદ્ર આ ભૂમિ પર રહેલ છે. આટલું જ નહીં, પણ એકથી બીજો બમણા-બમણા વિસ્તારવાળો છે.

તેમાંથી ત્રીજા પુષ્કરવરદ્વીપના વચ્ચેવચ્ચ એક મહા પર્વત છે, જેનું નામ માનુષોત્તર પર્વત છે. તે પુષ્કરવરદ્વીપના એક સરખા બે ભાગ કરે છે. આ રીતે જમ્બૂદ્વીપ, ધાતકીખંડ અને કાલોદધિને અડેલ પુષ્કરદ્વીપનો અડધો ભાગ મળીને અઢાઈ દ્વીપ કહેવામાં આવે છે. આ અઢીદ્વીપ સુધી જ મનુષ્યોનો વિચરણ છે, અર્થાત્ આ અઢીદ્વીપ જ મનુષ્યલોક છે. આનાથી ઠીક ઉપરે લોકાકાશના અંત ભાગમાં સિદ્ધશિલા અર્થાત્ સિદ્ધ ભગવાન બિરાજે છે.

આ જમ્બૂ વગેરે અઢી દ્વીપોમાંથી જમ્બૂદ્વીપમાં-૧, ધાતકીખંડમાં-૨ અને પુષ્કરાર્ધ દ્વીપમાં બે-બે—એમ કુલ પાંચ-પાંચ ભરતાદિ સાત ક્ષેત્ર, છ કુલાયલ પર્વતોથી બની જાય છે. જેના નામ છે ભરત, હૈમવત્ હરિક્ષેત્ર, વિદેહક્ષેત્ર, રમ્યક્ષેત્ર, હૈરણ્યવત્ અને ઐરાવત છે. તેમાંથી માત્ર ભરત, વિદેહ અને ઐરાવતક્ષેત્રમાં જ કર્મભૂમિ છે અર્થાત્ ‘જ્યાં શુભ અને અશુભ કર્મોના આશ્રય હોય, તે કર્મભૂમિ છે.’ આમ તો ત્રણેય લોકમાં જ કર્મોનો આશ્રય છે, તોપણ તેની પ્રકૃષ્ટતા બતાવતા આ ત્રણેયને કર્મભૂમિ કહે છે. (જેમ સાતમી નરકને પ્રાપ્ત કરવાવાળો અશુભકર્મ અને સર્વાર્થસિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરવાવાળો શુભકર્મનું ઉપાર્જન પણ અહીં જ થાય છે. પાત્ર, દાનાદિ સાથે કૃષિ આદિ છ પ્રકારના કર્મનું આરંભ પણ અહીં જ થાય છે. આથી પણ ભરત, ઐરાવત અને વિદેહક્ષેત્રોને કર્મભૂમિ જાણવી જોઈએ.)

આ રીતે, આ ભૂમિ ઉપર ૫ ભરતક્ષેત્ર, ૫ વિદેહક્ષેત્ર, પાંચ ઐરાવતક્ષેત્ર હોય છે તેમાંથી વિગતદેહ અર્થાત્ દેહ રહિત સિદ્ધ ભગવાનને વિદેહ કહેવાય છે. કારણ કે તેમને કર્મબંધનો ઉચ્છેદ થઈ ગયો છે. અથવા દેહ હોવા છતાં પણ શરીરના કાંઈપણ સંસ્કારોથી રહિત છે એવા અર્હત ભગવાન વિદેહ છે. તેના યોગથી તે દેશોને પણ

‘વિદેહ’ કહેવાય છે. ત્યાં રહેવાવાળા મનુષ્ય દેહનો ઉચ્છેદ કરવા માટે પ્રયત્ન કરતા થકા વિદેહપણાને પ્રાપ્ત કર્યા કરે છે.

પ્રશ્ન : આ રીતે તો ભરત અને ઐરાવતક્ષેત્ર પણ વિદેહ કહેવાશે કારણ કે ત્યાંના પણ જીવો વિદેહને (દેહરહિત દશાને) પ્રાપ્ત થાય છે.

ઉત્તર : થાય છે અવશ્ય પરંતુ હંમેશા નહીં, ક્યારેક-ક્યારેક થાય છે અને વિદેહક્ષેત્રોમાં તો નિરંતર ધર્મનો અભાવ થતો નથી અર્થાત્ ત્યાં ધર્મની ધારા અવિચ્છિન્નપણે વહે છે. તેથી ત્યાં સદા વિદેહી જિન (અર્હત ભગવાન) રહે છે. તેથી પ્રકર્ષની અપેક્ષાએ જ તે ક્ષેત્રને વિદેહ કહેવામાં આવે છે.

પાંચ વિદેહક્ષેત્રો પૈકી પ્રત્યેક વિદેહક્ષેત્રમાં ૩૨-૩૨ વિજય(ક્ષેત્ર) હોય છે. તેથી પાંચ વિદેહક્ષેત્રો પૈકી (૩૨×૫)=૧૬૦ વિજય હોય છે. ત્યાં ઉત્કૃષ્ટમાં એકસાથે ૧૬૦ તીર્થંકર વિચરે છે અને જઘન્યપણે પ્રત્યેક વિદેહક્ષેત્રમાં ચાર તીર્થંકર વિચરે છે. (જેમ :- પૂર્વ-ઉત્તર વિદેહ-૧, જમ્બૂદ્વીપ-પૂર્વ-દક્ષિણ વિદેહ-૧, જમ્બૂદ્વીપ પશ્ચિમ દક્ષિણ વિદેહ-૧, જમ્બૂદ્વીપ પશ્ચિમ ઉત્તર વિદેહ-૧ એમ જંબૂદ્વીપમાં ચાર તીર્થંકરો વિચરી રહ્યા છે.)

આમ પાંચ ક્ષેત્રમાં કુલે ઓછામાં ઓછા ૨૦ (૫×૪=૨૦) તીર્થંકરો હમેશા શાશ્વત નામવાળા વિચરે છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામી પૂર્વભવમાં વિદેહક્ષેત્રમાં શ્રી સીમંધરસ્વામીના વિજયમાં ફતેહમંદ રાજકુમાર હતા, તેમની સાથે પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબેનનો જીવ પણ ત્યાં દેવકુમાર તરીકે બાલબ્રહ્મચારી મિત્રપણે હતો. તેઓ સીમંધરનાથ ભગવાનના સમવસરણમાં ભગવાનની દિવ્યધ્વનિનો લાભ લેતા હતા. તે સમયે જમ્બૂદ્વીપના ભગવાન કુંદકુંદાચાર્યદેવ, સીમંધરનાથના વિરહતાપને કારણે સદેહે ચારણઋદ્ધિ અથવા દેવ દ્વારા સીમંધરસ્વામી ભગવાનના દર્શન કરવા પધાર્યા હતા. ત્યાં તેમણે એક અઠવાડિયા સુધી ભગવાનનો લાભ લીધો હતો ત્યાં ભગવાનની વાણીમાં આ પણ આવ્યું કે ‘આ ફતેહમંદ રાજકુમાર અહીંથી જમ્બૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં જન્મશે અને ત્યાં ભગવત્કુંદકુંદાચાર્યદેવનો માર્ગ પ્રવર્તાવશે તથા ભવિષ્યમાં ધાતકીખંડના પૂર્વ વિદેહમાં સૂર્યકીર્તિ અને સર્વાંગસ્વામી નામે તીર્થંકર થશે, પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી અને પૂજ્ય બહેનશ્રી ઉપર ભગવાન સીમંધરનાથનો અનન્ય ઉપકાર છે. આથી સુવર્ણપુરીમાં સીમંધર ભગવાનની બાહુલ્યતા છે.

વર્તમાનમાં શ્રી સીમંધર ભગવાન ચાર કલ્યાણક પ્રાપ્ત અને અરિહંતદશામાં બિરાજમાન છે.

ભગવાન શ્રી સીમંધરસ્વામીનો ગર્ભકલ્યાણક

ભગવાનની માતાના ગર્ભમાં આવવા પૂર્વે છ માસથી માતા-પિતાના ઘેર ૧૫ માસ સુધી રત્નોની વર્ષા થાય છે. રાત્રિના પાછલા પ્રહરમાં માતા સત્યવતીને સોળ સ્વપ્ના આવે છે. અને સ્વપ્ના જોયા પછી પોતાના મુખમાં પ્રવેશ કરતો એક સિંહ, હાથીને જુએ છે. તે જ સમયે સ્વર્ગ છોડીને તેમના ગર્ભમાં ભગવાને પ્રવેશ કર્યો. પ્રાતઃ થતા જ રાણી સ્નાન કરીને મહારાજ શ્રેયાંસરાજાને સ્વપ્નોના ફળ પૂછ્યા તેમાં અવધિજ્ઞાનથી વિચારીને કહ્યું કે—હે પ્રિય ! તમારા ગર્ભથી નવમાસ પછી તીર્થંકર પુત્ર જન્મશે. પતિના વચન સાંભળી સત્યવતી હર્ષ થકી ઘેલી થાય છે. તે જ સમયે ચતુર્નિકાયના દેવોએ આવીને તીર્થંકર ભગવાનનો ગર્ભાવતરણનો ઉત્સવ ઉજવે છે. તથા તેમના માતા-પિતા અને ગર્ભગત્ બાળ સીમંધરનો ઉચિત સત્કાર કરે છે. માતાની સેવામાં અષ્ટકુમારિકા દેવીઓને નિયુક્ત કરે છે.

ભગવાન શ્રી સીમંધરસ્વામીનો જન્મકલ્યાણક

ગર્ભના નવ માસ પછી માતા સત્યવતીના ગર્ભથી ભગવાન સીમંધરસ્વામીનો જન્મ થયો. તે સમયે અનેક શુભ શુકનો થયા હતા. તેઓ સમ્યગ્દર્શન સહિત ત્રણજ્ઞાનના ધણી હતા. તેમના જન્મોત્સવ વખતે ત્રણેય લોકામાં શાંતિ થઈ ગઈ હતી. તેમનો જન્મ થવાથી દેવ, દાનવ, મૃગ અને માનવ બધા જ હર્ષિત થયા હતા. ઈન્દ્રોએ ચારેય નિકાયના દેવો સાથે આવીને જન્મોત્સવ મનાવવા બાળ ભગવાનને ઐરાવત હાથી પર બૈસાડી મેરુ પર્વત ઉપર લઈ ગયા, ત્યાં ૧૦૦૮ કળશોથી બાળ ભગવાનનો જન્માભિષેક કરે છે. તેજ સમયે ઈન્દ્રે પ્રભુ સામે તાંડવનૃત્ય સાથે અનહદ ભક્તિ નૃત્ય કર્યું હતું, તે સમયે પુંડરિકીણી (પુષ્કલાવતી) વિજય પોતાની સાજ-શણગારથી સ્વર્ગને પણ હરાવતી હતી. દેવરાજે તેમનું નામ 'સીમંધર' રાખ્યું હતું. જન્મોત્સવની વિધી સમાપ્ત કરીને દેવો પોતપોતાના સ્થાન પર ચાલ્યા ગયા. રાજપરિવારમાં બાળ તીર્થંકરનો લાડ-પ્યારથી પાલન-પોષણ થવા લાગ્યું.

તેઓ બીજાના ચંદ્રમાની જેમ દિવસે-દિવસે મોટા થતા જતા કુમાર અવસ્થામાં પ્રવિષ્ટ થયા. કુમાર સીમંધરને જે પણ જોતા તેમની આંખ હર્ષના આંસુઓથી તરબતર થઈ જતી હતી. મન આનંદથી ગદ્ગદ્ થઈ જતું હતું અને શરીરમાં રોમાંચ થઈ જતો હતો. તેમને અલ્પ સમયમાં જ સમસ્ત વિદ્યાઓ પ્રાપ્ત થઈ ગઈ હતી. કુમાર સીમંધરનું અગાધ પાંડિત્ય જોઈને સારા-સારા વિદ્વાન પણ હાર પામી જતા હતા. તેઓ શૂરવીર અને સાહસ આદિ ગુણોનાં અનન્ય આશ્રય હતા.

ભગવાન શ્રી સીમંધરસ્વામીનું તપકલ્યાણક

જ્યારે ધીરે ધીરે તેઓ યુવાન થયા અને શરીરમાં યૌવનનો પૂર્ણ વિકાસ થઈ ગયો હતો ત્યારે એક દિવસ મહારાજ શ્રેયાંસે તેમને કહ્યું કે—‘પ્રિય પુત્ર ! હવે તમે પૂર્ણ યુવાન થઈ ગયા છો. તમારી ગંભીર અને વિશાળ આંખો, તમારું ઉન્નત લલાટ, પ્રશસ્ત વદન, મંદ મુસ્કાન, ચતુરવચન, વિસ્તૃત વક્ષસ્થળ અને ઘુંટણ સુધી તમારા લાંબા હાથ—તમને પ્રત્યક્ષ મહાપુરુષ સિદ્ધ કરી રહ્યા છે. તમારામાં ગોતતાં પણ ક્યાંય ચંચળતા દેખાતી નથી ? કે જે બાલ્યાવસ્થામાં હતી. હવે આ સમય તમારા રાજ્ય-કાજ સંભાળવાનો છે. હું હવે વૃદ્ધ થઈ ગયો છું અને કેટલા દિવસ સુધી તમારો સાથ આપી શકીશ ? હું તમારા લગ્ન કરી તમને રાજ્ય સોંપી સંસારથી છૂટવા ઈચ્છું છું. પિતાના વચનો સાંભળી સીમંધરસ્વામીનું પ્રસન્ન મુખડું અચાનક ગંભીર થઈ ગયું અને બાર ભાવના ભાવતા અત્યંત વૈરાગ્યવંતભાવથી ભીંજાયેલા સ્વરે માતા-પિતાને ભગવતી જિનદીક્ષા માટે વિનંતી કરી. તેમણે સ્થિર ચિત્ત થઈ સંસારની પરિસ્થિતિઓનો પૂર્ણ વિચાર કર્યો અને વનમાં જઈ દીક્ષા લેવાનો દૃઢ નિશ્ચય કર્યો. તે જ સમયે પિતામ્બર પહેરેલા લોકાંતિક દેવોએ આવીને તેમની સ્તુતિ કરી અને દીક્ષા ગ્રહણના વિચારને સમર્થન આપ્યું, પોતાનો નિયોગ પૂર્ણ કરી, લોકાંતિક દેવ પોતાના સ્થાને પાછા ચાલ્યા ગયા. તેમને જતાં જ અસંખ્ય દેવો જયજયકાર કરતા થકા ભગવાનને પાલખીમાં બેસાડીને વનમાં ચાલ્યા. ત્યાં ભગવાને ‘ૐ નમઃ સિદ્ધેભ્યઃ’ એમ કહી અંતરંગથી સામાયિક વ્રતની શુદ્ધિ સહ પ્રતિજ્ઞા ગ્રહણ કરવા વસ્ત્રાભૂષણનો ત્યાગ કર્યો. પંચમુષ્ટિથી પોતાના વાળ ઉખેડી નાખ્યા. આ રીતે બાહ્ય અને અભ્યંતર પરિગ્રહોનો ત્યાગ કરી તે આત્મધ્યાનમાં લીન થઈ ગયા. વિશુદ્ધતા વધવાથી તેઓને મનઃપર્યયજ્ઞાન પ્રાપ્ત થઈ ગયું. ‘દીક્ષાકલ્યાણક’નો ઉત્સવ પૂર્ણ કરી દેવ પોતપોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા.

(128)

ભગવાન શ્રી સીમંધરસ્વામીનો જ્ઞાનકલ્યાણક

એક દિવસ ભગવાન ધ્યાનની ઉત્કૃષ્ટતાથી પોતાની અંતર પરિણતિને શુદ્ધ સ્વાભાવિક બનાવતા થકા ક્ષપકશ્રેણીએ આરૂઢ થયા અને ચાર કર્મોનો નાશ કરી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. તે જ સમયે ઈન્દ્રની આજ્ઞાથી કુબેરે સમવસરણની રચના કરી. સમવસરણની રચના જોઈ કુબેર સ્વયમ્ આશ્ચર્યચકિત થયો કારણ કે સુંદર સમવસરણની રચના બનવામાં બધી જ કૃપા પ્રભુની હતી. ત્યાં ભગવાન સીમંધરસ્વામી ચતુર્ભુજ કમલાસન પર અંતરીક્ષ બિરાજમાન થયા તે જ સમયે ૧૨ સભામાં દેવ-દેવીઓ, મનુષ્ય, તિર્યચ વગેરે બધા એક સાથે ભગવાનની દેશના સાંભળવા લાગ્યા. આજ સુધી ભગવાન સીમંધરસ્વામી અહીંત અવસ્થામાં જ બિરાજમાન છે. ભવિ જીવોના ભાગ્યવશ અત્યારે પણ જીવોને તેમની દિવ્યધ્વનિ સાંભળવાનું સૌભાગ્ય મળી રહ્યું છે.

તીર્થરાજ સમ્મેદશિખર

શ્રી સમ્મેદશિખરજી શાશ્વત મહાપવિત્ર સિદ્ધક્ષેત્ર છે, કારણ કે ત્યાંથી અનંત ચોવીસીના તીર્થંકર તથા અન્ય અનંત મુનિવરો ત્યાંથી મોક્ષ પધાર્યા છે, તેથી તેના દર્શન કરતાં જ અનંત સિદ્ધ ભગવંતોનું સ્મરણ થાય છે. અહીંથી (મોક્ષે જવાવાળા) છેલ્લા તીર્થંકર પાર્શ્વનાથ ભગવાન મોક્ષ ગયા હોવાથી, આ તીર્થક્ષેત્રનું નામ વર્તમાનમાં પાર્શ્વનાથ ભગવાનના નામથી 'પારસનાથ હીલ' તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. બધા તીર્થોમાં સર્વપ્રમુખ આ તીર્થક્ષેત્રની વંદના કરવી તેને દરેક જૈન પોતાનું પરમ અહોભાગ્ય માને છે. અનુશ્રુતિ એવી ચાલે છે, કે શ્રી સમ્મેદશિખરજી તથા અયોધ્યા બે તીર્થ અનાદિનિધન શાશ્વત છે. અયોધ્યામાં બધા તીર્થંકરોના જન્મ તથા સમ્મેદશિખરથી બધા તીર્થંકરોનું નિર્વાણ નિશ્ચિત છે, પરંતુ હુંડાવસર્પિણી કાળદોષથી આ કાળમાં શાશ્વત નિયમમાં ફેરફાર થયો. અયોધ્યામાં આ ચોવીસીના પાંચ તીર્થંકરોનો જન્મ અને સમ્મેદશિખરથી વીસ તીર્થંકરોના નિર્વાણ કલ્યાણક સંપન્ન થયા. તો પણ અનંત તીર્થંકરો પોતાની અમૃતવાણી તથા દિવ્ય દેશનાથી આ તીર્થરાજને પવિત્ર બનાવી ચૂક્યા છે. આ કાળના ૨૦ તીર્થંકર અને બીજા અનંતાનંત મુનિગણ

(130)

સમ્મેદશિખરથી મુક્તિ પધાર્યા છે. મધુકૈટભ જેવા દુરાચારી પ્રાણી પણ અહીંના પવિત્ર વાતાવરણમાં આવી, પવિત્ર થઈ ગયા અને સ્વર્ગ પામ્યા. નિઃસંદેહ આ તીર્થરાજની મહિમા અપાર છે. આના કણ કણ પણ પૂજ્ય છે, કારણ કે અહીં કેટલાય મુનિ ભગવંતો વિચર્યા છે તથા મોકે ગયા છે. ઈન્દ્રાદિક દેવો પણ આ તીર્થની વંદના કરતાં પોતાના જીવનને સફળ સમજે છે. સમ્મેદશિખરની વંદના કરતી વખતે આ સિદ્ધાંત ખ્યાલમાં રાખવો કે અનંત તીર્થકર અહીંથી સીધા (સમશ્રેણીએ) સિદ્ધશિલા પર બિરાજે છે. માટે —આ સ્મૃતિને સ્મરણરૂપે રાખી, આ ક્ષેત્રની યાત્રા કરીને પોતાને કૃતાર્થ બનાવવું જોઈએ. દ્રવ્ય, કાળ, ભાવની મંગળતાની જેમ આ ક્ષેત્ર મંગળરૂપ છે. આમ એક અપેક્ષાએ ચારેય મંગળ એકીસાથે હોવાથી આ ક્ષેત્ર સર્વોત્કૃષ્ટ મંગળ છે.

દિગંબર પરંપરા અનુસાર તીર્થકર ભગવાન જે સ્થાનેથી મુક્તિ પધાર્યા છે; તે સ્થાન પર સૌધર્મેન્દ્ર, ચિહ્ન સ્વરૂપ સ્વસ્તિક બનાવે છે. સમ્મેદશિખર પરથી ભવ્યજન પુણ્યોદયે દર્શન કરી તેનું સંસ્મરણ કરતા હતા. ત્યારપછી તે સ્થાનો પર ‘ચરણચિહ્ન’ સહિત ટૂંકનું નિર્માણ ભવ્ય જન કરે છે. કહેવાય છે કે રાજા શ્રેણિકના સમયમાં આ ટૂંક અતિ જીર્ણ અવસ્થામાં હતી તેથી તેમણે સ્વયં જીર્ણોદ્ધાર કરાવી અને ભવ્ય ટૂંકનું નિર્માણ કર્યું.

ઈ.સન્ ૧૬૭૮માં અહીંયા દિગમ્બર જૈનોએ એક મહાન જિનબિંબ પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ કર્યો હતો. તે સમયે સ્વર્ણભદ્ર ટૂંક ઉપર પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમા હતી. પહેલાં પાલગંજના રાજા આ તીર્થની દેખરેખ કરતા હતા. ત્યારે દિગંબર જૈનોનું જોર હતું. પરંતુ મુસલમાનોના આક્રમણથી અહીંનું મુખ્યમંદિર નષ્ટ થઈ ગયું, ત્યારે એક સ્થાનીય જમીનદાર, ભગવાન પાર્શ્વનાથજીની પ્રતિમા પોતાના ઘરે લઈ ગયો. તે યાત્રીઓ પાસે કર (ટેક્સ) લઈને દર્શન કરાવતો હતો. જે કાંઈ ભગવાનને ભેટ ચડાવવામાં આવે તે પોતે લઈ લેતો હતો. ઈ.સ ૧૮૨૦માં કર્નલ મેકેજીએ પોતાની આંખે આ દૃશ્ય જોયું હતું. પાર્શ્વનાથની ટૂંકવાળા મંદિરમાં પ્રાચીનકાળથી દિગંબર પ્રતિમા હોવાનાં પ્રમાણ મળે છે.

આ ક્ષેત્રની તળેટી, ઘણા મંદિરો, માનસ્તંભો વગેરે જિનવૈભવથી સુશોભિત છે. અહીં તેરાપંથી કોઠીના વચ્ચે ચોકમાં ચન્દ્રપ્રભ ભગવાનના મંદિરની બાજુમાં જ ભગવાન સીમંધરસ્વામીની ચરણપાદુકા પણ છે. પહાડ ઉપર ચઢતા—ચઢતા વન-વૃક્ષ સમૂહ જોઈ વનમાં વિચરતા મુનિ ભગવંતોની સ્મૃતિ થયા વિના રહેતી નથી. પહાડ

સમ્મેદશિખરમાં
જિનેન્દ્ર ભક્તિ
તથા ક્ષુલ્લકશ્રી
ગણેશપ્રસાદજી
વર્ણી સાથે ચર્ચા
પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી

ઉપર મોક્ષકલ્યાણકના સ્થળે ઈન્દ્ર સ્વસ્તિક અંકિત કરે છે, ત્યાં જ પાછળથી લોકોએ ચરણપાદુકા સહ ટોંક બનાવેલ છે. તેમાં સૌથી ઊંચી સુવર્ણભદ્ર ટૂંક (પારસનાથ ભગવાનના ચરણચિહ્ન) છે.

પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામી અને પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબેને સંઘસહિત આ સિદ્ધક્ષેત્રની વિ.સં. ૨૦૧૩ (ઈ.સ. ૧૯૫૭)ની યાત્રા દરમિયાન ઘણા પંડિતો સહિત તે વખતના સમયસારના સારા જ્ઞાતા ગણાતા ક્ષુ. ગણેશપ્રસાદ વર્ણી સાથે પણ ચર્ચા થઈ હતી શિખરજીને જોતાં જ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી અને પૂજ્ય બહેનશ્રીને વિખૂટા પડેલ બાળક માને મળતાં થતા આનંદ જેવો આનંદ થયો હતો. તેથી તેઓએ ઘણા ભાવથી તીર્થક્ષેત્રની વંદના કરી હતી. આ ઉપરાંત પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ વિ.સં. ૨૦૨૩(ઈ.સ. ૧૯૬૭)મા પણ સસંઘ આ સિદ્ધક્ષેત્રની યાત્રા કરી હતી. ❖❖

બાળબ્રહ્મચારી શ્રી વાસુપૂજ્ય ભગવાનની નિર્વાણભૂમિ

ચંપાપુરી

ભરતક્ષેત્રના જંબૂદ્વીપની અંગદેશની રાજધાની “ચંપાપુરી” વર્તમાન ચોવીસીના બારમા તીર્થંકર વાસુપૂજ્ય ભગવાનના પાવન ચરણોથી ધન્ય બની છે. પ્રભુના ગર્ભકલ્યાણક, જન્મકલ્યાણક, દીક્ષાકલ્યાણક, કેવળજ્ઞાનકલ્યાણક અને મોક્ષકલ્યાણક—પાંચેય કલ્યાણકો આ ભૂમિ પર થયાં છે આ એક

જ એવું સ્થળ છે, કે જ્યાં વર્તમાન ચોવીસીના એક જ તીર્થંકરનાં પાંચેય કલ્યાણકો થયા હોય.

પુરાણો એમ બતાવે છે કે કેટલાય પુરાણ પુરુષોનો સંબંધ આ પ્રાચીન નગરીથી રહ્યો છે. આ નગરીના ચમ્પાનાળાની પાસે એક પ્રાચીન મંદિર છે, જ્યારે ત્યાં ભૂકંપ થયો ત્યારે ચંપાપુરીના નાથનગરના મંદિરમાં બધી જ દિગમ્બર જિનપ્રતિમાઓ બિરાજમાન કરી દીધી હતી.

આ પાવન નગરી ભાગલપુર શહેરથી પાંચ કિલોમીટર દૂર છે. વર્તમાનમાં ‘નાથનગર’ નામથી પ્રસિદ્ધ આ ચંપાપુરીમાં ચાર કલ્યાણકો થયાં છે, આ જ વિશાળનગરની એક પહાડી (ટેકરી) જે ‘મંદારગિરિ’ના નામથી પ્રસિદ્ધ છે તે મંદારગિરિ પર વાસુપૂજ્ય ભગવાનનો મોક્ષકલ્યાણક થયો. નિર્વાણમહોત્સવ ઉજવવા અસંખ્ય દેવો આવ્યા હશે તે સમયની તો શું મહિમા! અહા! કેવું ભવ્ય એ દેશ્ય હશે !

આ તીર્થક્ષેત્ર ઘણું રમણીય છે. તેમાં ભવ્ય સુંદર, વિશાળ અને નવીન જિનમંદિર દર્શનીય છે. તેની અંતર્ગત પ્રાચીન મંદિર છે. આ મંદિરની ચારે દિશામાં

ચાર માનસ્તંભ હતા. તેમાંથી વર્તમાનમાં બે માનસ્તંભો જ વિદ્યમાન છે. તથા મંદિરમાં મૂળનાયક વાસુપૂજ્ય ભગવાનની મનોહર પ્રતિમા બિરાજિત છે. આ પ્રતિમા પ્રાચીન છે. અહીંયા જ પ્રખ્યાત હરિવંશની સ્થાપના થઈ હતી. ગંગાને કિનારે આ ચંપાપુરી નગરી વસી છે. જ્યાં ધર્મઘોષ નામના મુનિવરે સમાધિમરણ કર્યું હતું. ગંગા નદીના 'ચંપાનાલા' ઉપર એક પ્રાચીન જૈન મંદિર દર્શનીય છે. આ સિદ્ધક્ષેત્રથી પદ્મરથ, અચલ, અશોક આદિ અનેક મુનિઓ મુક્તિ પધાર્યા છે. નાથનગરની પાસે ત્રણ દિગંબર જિન મંદિરો છે.

ઈતિહાસાનુસાર પ્રાચીનકાળમાં લગભગ ૫૦-૬૦ કિ.મી. સુધી ફેલાયેલી આ ચમ્પાપુર નગરી ઘણી જ વિશાળ હતી. તેમાં ૫૦ કિ.મી. દૂર —તેના બાહ્ય આંગણાના એક ભાગમાં એક જ પથ્થરના 'મંદારગિરિ' પર્વત પર બે મંદિર છે. તેમાંથી એક મંદિરમાં ત્રણ ચરણપાદુકા છે. જે વાસુપૂજ્ય ભગવાનના જન્મ, દીક્ષા અને જ્ઞાનકલ્યાણક સંબંધિત છે. બીજા મંદિરમાં એક ચરણપાદુકા છે જે વાસુપૂજ્ય ભગવાનના મોક્ષકલ્યાણક સંબંધિત છે.

વિ.સં. ૨૦૧૩ (ઈ.સ.૧૯૫૭)માં પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ આ ક્ષેત્રની સસંઘ યાત્રા કરી હતી. અહીં એક ઝાડ ઉપર લીંડીપીપરનો વેલો હતો. ગુરુદેવશ્રી પ્રવચનમાં આત્માની શક્તિના સામર્થ્યને સમજાવવા માટે ઘણીવાર ૬૪ પહોરી લીંડીપીપરનો દાખલો આપતા, અને તેના પરથી સિદ્ધાંત સમજાવતા હતા, તે પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ અહીં સમજાવ્યો હતો.

અહીં જ પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ અતિભાવથી વાસુપૂજ્ય ભગવાનનો પ્રથમવાર અભિષેક કરેલ. આમ તો પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ જિનેન્દ્ર ભગવાનના ચરણોનો અભિષેક કેટલાય સિદ્ધક્ષેત્રોમાં કરેલ હતો, પણ આ ભગવાનની પ્રતિમાના જન્માભિષેક જેવો અભિષેકનો પ્રથમ અવસર જોઈ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીને તથા મુમુક્ષુઓને ઘણી જ પ્રસન્નતા હતી. પૂજ્ય ગુરુદેવે બીજી વાર વિ.સં. ૨૦૨૩(ઈ.સ. ૧૯૬૭)માં આ ક્ષેત્રની સસંઘ યાત્રા કરી હતી.

આવા ચંપાપુર સિદ્ધક્ષેત્રને તથા ત્યાં સમશ્રેણીએ વિરાજમાન સિદ્ધભગવંતોને કોટિ કોટિ વંદન.

બાળ બ્રહ્મચારી ભગવાન શ્રી મહાવીરની નિર્વાણભૂમિ

પાવાપુરી

ભરતભૂમિના અંતિમ તીર્થંકર ભગવાન મહાવીરસ્વામીની નિર્વાણભૂમિ પાવાપુરી છે. શાસનનાયક વીરપ્રભુએ અહીંયા યોગનિરોધ કર્યો અને મોક્ષ અહીંથી પધાર્યા. તેથી આ પાવન તીર્થભૂમિ છે.

આનું પ્રાચીન નામ 'અપાપાપુર' અર્થાત્ પાપરહિત પુણ્યભૂમિ છે. જે સ્થાનથી ભગવાન નિર્વાણ પામ્યા, તે જગ્યાએ મંદિર છે અને ફરતું વિશાળ સરોવર છે. જે પદ્મ સરોવર નામથી ઓળખાય છે. એક કિવદંતી અનુસાર ભગવાનના નિર્વાણ સમયે આ સમતલ ક્ષેત્ર હતું. અહીંયા નિર્વાણકલ્યાણક મનાવવા અસંખ્ય દેવ-દેવીઓ તથા નર-નારીઓ આવ્યા. ભગવાનનો નિર્વાણ થવાથી ભક્તિભાવથી વિહ્વળ થઈ તે સ્થાનની ધૂળ મસ્તક પર ચડાવી, પ્રત્યેક માત્ર એક-એક ચપટી ભરી ધૂળ લીધી પરંતુ ત્યાં ભીડ એટલી વધારે હતી, કે એક-એક ચપટી ધૂળ લેવાથી ત્યાં એક સરોવર બની ગયું. તે સરોવરની મધ્યમાં શ્વેત આરસનું એક જૈન મંદિર બનાવ્યું, જે જલમંદિરના નામે પ્રખ્યાત છે. અનુમાનથી આ મંદિરનું નિર્માણ બે-અઠી હજાર વર્ષ પૂર્વ

પાવાપુરીના જલમંદિરમાં દર્શનાર્થે જતા પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામી 'નંદિવર્ધન' નામના રાજાએ કરાવ્યું હતું. તેણે ભક્તિવશ તેના પાયામાં સોનાની ઈંટો મૂકી હતી. થોડા વર્ષ પૂર્વ મંદિરના જીર્ણોદ્ધાર સમયે ખબર પડી કે મોટી-મોટી ઈંટો, આ મંદિર બે-અઢી હજાર વર્ષ પ્રાચીન હોવાનું પ્રમાણ આપે છે. સુંદરતા હેતુ આ ઈંટો પર આરસ લગાડવામાં આવ્યા છે. મંદિર સુધી પહોંચવા લાલ પથ્થરનો એક પુલ બનાવેલ છે. મંદિરના ગર્ભગૃહમાં બિરાજમાન ત્રણ યુગલ ચરણ ચિહ્નની વચ્ચે ભગવાન મહાવીરના, ડાબી બાજુ ગૌતમસ્વામીના અને જમણી બાજુ સુધર્માસ્વામીનાં ચરણો છે. ગર્ભગૃહની ચારે બાજુ ઓસરી છે. મંદિરની રચના ઘણી સુંદર છે.

પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામીએ સસંઘ વિ.સં. ૨૦૧૩ (ઈ.સ. ૧૯૫૭) અને વિ.સં. ૨૦૨૩ (ઈ.સ. ૧૯૬૭)માં આ પવિત્ર તીર્થની યાત્રા કરી હતી.

સમવસરણમાં ગૌતમ ગણધર

શ્રુતાવતારની ગુર્વાવલિ અનુસાર ભગવાન મહાવીર પછી શ્રી ગૌતમસ્વામી પ્રથમ કેવળી થયા. તેઓશ્રી ભગવાન મહાવીરના ગણધર હતા. તેમના દીક્ષા પૂર્વેનું નામ ઈન્દ્રભૂતિ હતું. ભગવાન મહાવીરસ્વામીએ ભાવશ્રુતનો ઉપદેશ કર્યો અને તેના આધારે ગૌતમસ્વામીએ દ્રવ્યશ્રુતની રચના કરી. આપનો સમય વી.નિ.૧૨(ઈ.સ. પૂર્વ ૫૨૭ થી ૫૧૫) હતો.

(આ ગૌતમસ્વામી આચાર્ય/કેવળીના ભૂતકાલીન ભવો સહિતની કથા શ્રી દિગંબર જૈન સ્વાધ્યાયમંદિર ટ્રસ્ટ, સોનગઢ તરફથી પ્રકાશિત થઈ ચૂકેલ પુસ્તક 'ભગવાન મહાવીરની આચાર્ય પરમ્પરા' પુસ્તકના પૃ. ૧૭ થી ૨૧ ઉપર છે. તે કથા ત્યાંથી જોઈ લેવી)

શ્રી ગૌતમ ગણધર વડે શ્રુતની ઉત્પત્તિ થઈ, તે સંદર્ભે શ્રી ધવલાજી પ્રથમ ભાગમાં કહ્યું છે કે—

પંચ શૈલપુર (પંચ પહાડી અર્થાત્ પર્વતોથી શોભાયમાન રાજગૃહ નગરની પાસે) રમણીક, ઘણા પ્રકારના વૃક્ષોને પ્રાપ્ત, દેવ અને દાનવોથી વંદિત અને સર્વ પર્વતોમાં ઉત્તમ એવા વિપુલાચલ નામના પર્વત ઉપર ભગવાન મહાવીરે ભવ્ય જીવોને અર્થનો ઉપદેશ આપેલ અર્થાત્ દિવ્યધ્વનિ વડે જીવાદિ પદાર્થો અને મોક્ષમાર્ગ વગેરેનો ઉપદેશ આપ્યો. ××××

××× આ અવસર્પિણી કલ્પકાળના દુઃષમા-સુષમા નામના ચોથા કાળના પાછલા ભાગમાં કાંઈક ન્યૂન ચૌત્રીશ વર્ષ બાકી રહેતાં વર્ષના પ્રથમ માસ અર્થાત્ શ્રાવણમાસમાં, પ્રથમ પક્ષ એટલે કે કૃષ્ણપક્ષમાં એકમના દિવસે પ્રાતઃકાળના સમયે આકાશમાં અભિજીત નક્ષત્રના ઉદય રહેતા તીર્થ અર્થાત્ ધર્મતીર્થની ઉત્પત્તિ થઈ.

આ રીતે, ભગવાન મહાવીર અર્થ-કર્તા છે, આ પ્રકારે કેવળજ્ઞાનથી વિભૂષિત તે ભગવાન મહાવીર વડે કહેવામાં આવેલ અર્થને, તે જ સમયે અને તે જ ક્ષેત્રે ક્ષયોપશમવિશેષથી ઉત્પન્ન થયેલ ચાર પ્રકારના નિર્મળજ્ઞાનથી યુક્ત, વર્ણથી બ્રાહ્મણ, ગૌતમ ગોત્રી, સંપૂર્ણ દુઃશ્રુતિમાં પારંગત, અને જીવ-અજીવ વિષયક સંદેહને દૂર કરવાવાળા શ્રી વર્ધ્ધમાનસ્વામીના પાદમૂલમાં ઉપસ્થિત એવા ઈન્દ્રભૂતિએ અવધારણ કર્યા. કહ્યું છે કે—

ગૌતમગોત્રી વિપ્રવર્ણી, ચારેયવેદ અને ષડંગવિદ્યાના પારગામી, શીલવાન અને બ્રાહ્મણવર્ણોમાં શ્રેષ્ઠ એવા વર્ધ્ધમાનસ્વામીના પ્રથમ ગણધર ઈન્દ્રભૂતિ એ નામથી પ્રસિદ્ધ થયા.

ત્યારબાદ, ભાવશ્રુતરૂપ પર્યાયથી પરિણત તે ઈન્દ્રભૂતિ એ નામથી પ્રસિદ્ધ થયા. ચૌદપૂર્વરૂપ ગ્રંથોની એક જ મુહૂર્તમાં ક્રમથી રચના કરી. તેથી ભાવશ્રુત અને અર્થપદોના કર્તા તીર્થકર (મહાવીર) છે તથા તીર્થકરના નિમિત્તે ગૌતમ ગણધર શ્રુતપર્યાયથી પરિણત થયા. તેથી દ્રવ્યશ્રુતના કર્તા ગૌતમ ગણધર છે.

પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના પ્રણેતા

શ્રી ધરસેનાચાર્ય, પુષ્પદંત અને ભૂતબલી આચાર્ય

આચાર્ય ધરસેનજી, આચાર્ય અર્હદબલિના સમકાલીન, પૂર્વવિદ્ધ ષટ્ખંડાગમના મૂળ ઉત્પત્તિકર્તા હતા. તેઓ આચાર્ય પુષ્પદંત અને ભૂતબલિજીના શિક્ષાગુરુ હતા. તેઓનો સમય વી.નિ. ૫૬૫-૬૫૩ (ઈ.સ. ૩૮-૧૦૬) ગણવામાં આવે છે. જ્યારે પુષ્પદંત આચાર્ય રાજા જિનપાલિતના સમકાલીન અને તેમના મામા હતા. આ ઉપરથી અનુમાન કરવામાં આવે છે કે રાજા જિનપાલિતની રાજધાની 'વનવાસ'માં તેઓશ્રીનો જન્મ થયો હતો. તેઓ ત્યાંથી ચાલીને પુણ્ડવર્ધન અર્હદબલિ આચાર્યના સ્થાને આવ્યા અને તેમનાથી દીક્ષા લઈ તુરત તેમની સાથે મહિમાનગર આવ્યા, જ્યાં અર્હદબલિજીએ બૃહદ્ યતિ સમ્મેલન એકઠું કરેલું હતું. તેમનો આદેશ પાળતા પુષ્પદંતજી ત્યાંથી એક બીજા સાધુ ભૂતબલિજી (આચાર્ય)ની સાથે શ્રી

ધરસેનાચાર્યજીના સેવાર્થ ગિરનાર ચાલ્યા ગયા. ત્યાં તેમણે ધરસેનાચાર્યજીથી ષટ્ખંડાગમનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું. તેઓની સાધનાથી પ્રસન્ન થઈને ભૂત જાતિના દેવોએ તેમની આડી-અવળી દંત પંક્તિને સુંદર કરી દીધી હતી. ઈતિહાસાનુસાર તેઓ વસુંધરા નગરીના નરવાહન રાજા હતા, પરંતુ આપને દેવો દ્વારા દંતાવલિ સુંદર થઈ જવાથી 'પુષ્પદંત' નામ પાડ્યું હતું. શ્રી ધરસેનાચાર્યજીથી જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને ગુરુના આદેશાનુસાર તેઓ તેમના સહધર્મી ભૂતબલિજી સાથે ગુરુથી વિદાય લઈને અષાઠ સુદ ૧૧ના રોજ પર્વતથી નીચે આવી ગયા અને અંકલેશ્વરમાં ચાતુર્માસ કર્યું. ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયા પછી ભૂતબલિજીને ત્યાં જ છોડી પોતે 'વનવાસ' આવી ગયા. ત્યાં પોતાના ભાણીયા 'જિનપાલિતને દીક્ષા' આપી સિદ્ધાંતનું અધ્યયન કરાવ્યું. તેમની નિમિત્તે પોતે 'બીસદિ સૂત્ર' નામે રચના કરી જિનપાલિતજી સાથે ભૂતબલિજીને મોકલી આપ્યું. તેઓનો સમય વી.નિ.સં. ૫૯૩ થી ૬૩૩ (ઈ.સ. ૬૬ થી ૧૦૬) ગણવામાં આવે છે.

પુષ્પદંતજીના સહધર્મી ભૂતબલિજીના દીક્ષાગુરુ અર્હદ્બલિ અને શિક્ષાગુરુ ધરસેનાચાર્ય હતા. તેઓ પુષ્પદંત આચાર્યના ગુરુભાઈ હતા. તેઓની સાથે તેમના ગુરુ અર્હદ્બલિજીએ મહિમાનગરથી ગિરનાર પર્વત ઉપર ધરસેનાચાર્યના સેવાર્થ મોકલ્યા હતા. ત્યાં તેમણે ધરસેનાચાર્યથી પુષ્પદંતજીની સાથે ષટ્ખંડાગમનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું. ત્યારબાદ તેમની ભાવનાનુસાર તેને લિપિબદ્ધ પણ કર્યું. તેઓ નાની ઉંમરે દીક્ષા ગ્રહણ કરી લેવાથી પુષ્પદંતજી પછી લાંબો સમય સુધી રહ્યા તેથી ષટ્ખંડાગમ તેમણે જ પૂર્ણ કર્યું. ગિરનારમાં તેઓની સાધનાથી પ્રસન્ન થઈ ભૂત જાતિના દેવોએ તેમનું નામ 'ભૂતબલિ' રાખ્યું. શ્રુતપગ્ચમી (જેઠ સુદ ૫)ના રોજ તેઓએ ષટ્ખંડાગમ પૂર્ણ કર્યું તથા તે જ દિવસે ચતુર્વિધ સંઘ સહિત તેની પૂજા કરી. તેથી તે દિવસ શ્રુતપગ્ચમીરૂપે મનાવવામાં આવે છે. તેઓનો સમય વી.નિ.સં. ૫૯૩-૬૯૩ (ઈ.સ. ૬૬-૧૬૬) ગણાય છે.

(આ કથા વિસ્તારથી શ્રી દિગંબર જૈન સ્વાધ્યાયમંદિર ટ્રસ્ટ, સોનગઢથી પ્રકાશિત 'ભગવાન મહાવીરની આચાર્ય પરમ્પરા' પુસ્તકમાં પૃ. ૫૧ ઉપર આપવામાં આવેલ છે)

भरतक्षेत्रके महासमर्थ आचार्य श्री कुंदकुंदाचार्य देव

भगवान कुंदकुंदाचार्यदेव

पद्मनंदी वगेरे पंचनाम धारक भगवान श्री कुंदकुंदाचार्यदेवनो जन्म कोण्डकोण्डपुर (दक्षिण भारत)मां थयो उतो. पोते रत्नत्रयी शुद्धताने धारण करता थका, 'आत्मद्रव्यनो जेवो स्वभाव छे' तेवो पोतानी पर्यायमां प्रचुरपणे व्यक्त करता

(141)

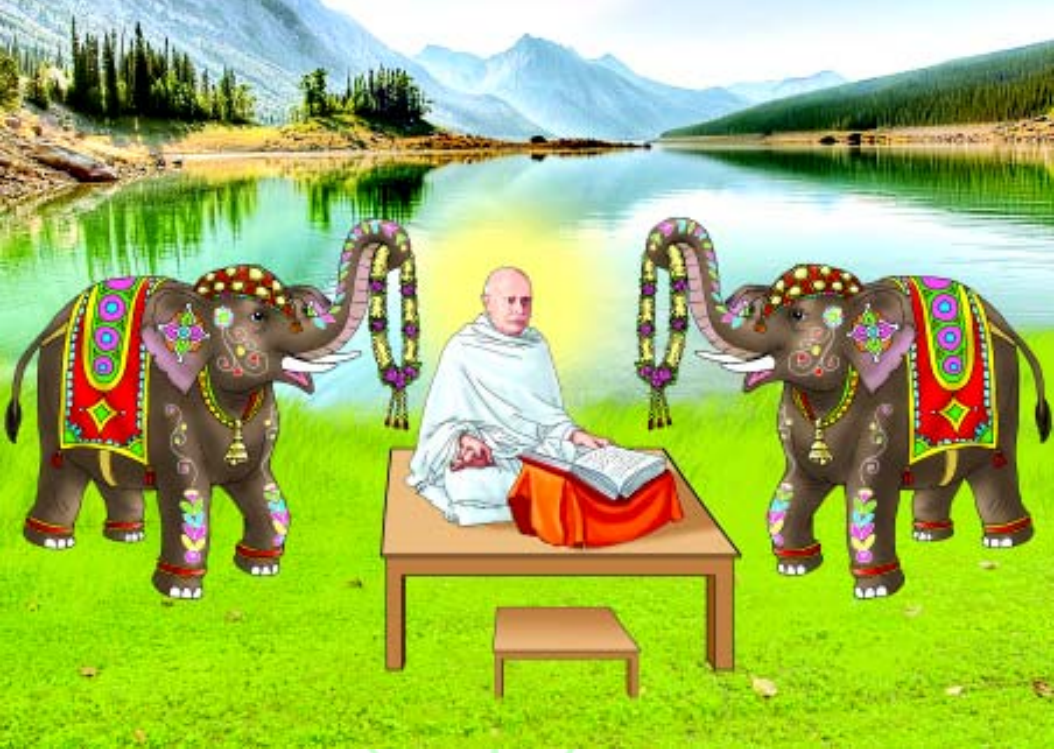
હતા. દંતકથાનુસાર તેઓ પૂર્વભવના જિનાગમ, જિનમુનિના પ્રેમી હતા. તદુપરાંત તેઓ આ ભવમાં સદેહે ભગવાન સીમંધરનાથના દર્શનને પ્રાપ્ત સંસ્કારિત હતા. તેઓનું તત્ત્વજ્ઞાન જૈન શાસનમાં એટલું વિશ્વસનીય માનવામાં આવે છે કે પ્રત્યેક શાસ્ત્ર-સ્વાધ્યાય કે કોઈપણ શુભકાર્યો પૂર્વે, ભગવાન મહાવીર પછી ગૌતમ ગણધર અને તે પછી કેટલાય અંગ-પૂર્વના જ્ઞાતા, આચાર્યો-મુનિઓ થયા હોવા છતાં, તે બધાયને યાદ ન કરીને સીધા ભગવાન કુંદકુંદાચાર્યનું નામ લેવામાં આવે છે. કારણ કે જૈન શાસનમાં પ્રત્યેક શુભકાર્યપૂર્વે —

મંગલં ભગવાન વીરો, મંગલં ગૌતમો ગણી,
મંગલં કુંદકુંદાર્યો, જૈનધર્મોડસ્તુ મંગલમ્.

બોલવામાં આવે છે. તેઓએ જૈન શાસનના હાર્દ સમા અધ્યાત્મશાસનને માત્ર ઉજમાળ કર્યો એમ નહીં પણ તેને પોતાની વિશેષ પ્રકારની શ્રુતલબ્ધિની વિશેષતા વડે, અનેક ન્યાયો દ્વારા આવું સ્પષ્ટ કર્યું કે, વાસ્તવિક આત્માર્થીને પોતાના આત્માની પ્રાપ્તિ થયા વિના ન રહે. તેઓ વિક્રમની પ્રથમ શતાબ્દિમાં થયા હોવાનું માનવામાં આવે છે.

(ભગવાન શ્રી કુંદકુંદાચાર્યદેવનું વિસ્તારથી જીવનચરિત્ર શ્રી દિગંબર જૈન સ્વાધ્યાયમંદિર ટ્રસ્ટ, સોનગઢથી પ્રકાશિત 'ભગવાન મહાવીરની આચાર્ય પરમ્પરા' પુસ્તકમાં પૃષ્ઠ ૭૪ થી ૮૦માં આપેલ છે તો મુમુક્ષુઓએ ત્યાંથી તેઓશ્રીનું જીવનચરિત્ર જોઈ લેવું.)

અધ્યાત્મયુગસ્રષ્ટા

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામીને અપૂર્વ જ્ઞાન

આ ભારતવર્ષની પુણ્ય ભૂમિમાં અવતાર લઈને જે મહાપુરુષે પ્રવર્તમાન યોવીસીના ચરમ તીર્થંકર દેવાધિદેવ પરમપૂજ્ય ૧૦૦૮ શ્રી મહાવીરસ્વામી દ્વારા પ્રરૂપિત તથા તદામ્નાયાનુવર્તી આચાર્યશિરોમણિ શ્રીમદ્ભગવત્-કુંદકુંદાચાર્યદેવ દ્વારા સમયસાર આદિ પરમાગમોમાં સુસંચિત શુદ્ધાત્મદ્રવ્યપ્રધાન અધ્યાત્મતત્વામૃતનું પોતે પાન કરીને વિક્રમની આ વીસ-એકવીસમી શતાબ્દીમાં આત્મસાધનાના પાવન પંથનો પુનઃ સમુદ્યોત કર્યો છે, રૂઢિગ્રસ્ત સાંપ્રદાયિકતામાં ફસાયેલા જૈનજગત ઉપર જેમણે, જિનાગમ, સમ્યક પ્રબળ યુક્તિ અને સ્વાનુભવથી દ્રવ્યદૃષ્ટિપ્રધાન સ્વાત્માનુભૂતિમૂલક વીતરાગ જૈનધર્મને પ્રકાશમાં લાવીને, અનુપમ, અદ્ભુત અને અનંત-અનંત ઉપકારો કર્યા છે, પિસ્તાળીસ-પિસ્તાળીસ વર્ષના સુદીર્ઘ કાળ સુધી જેમનો નિવાસ, દિવ્ય દેશના તેમ જ પુનિત પ્રભાવનાયોગે સોનગઢ (સૌરાષ્ટ્ર)ને એક

(143)

અનુપમ 'અધ્યાત્મતીર્થ' બનાવી દીધું છે અને જેમની અનેકાન્તમુદ્રિત નિશ્ચય-વ્યવહાર-સુમેળસમન્વિત શુદ્ધાત્મ-તત્ત્વપ્રધાન અધ્યાત્મરસનિર્ભર ચમત્કારી વાણીમાંથી 'ગુરુદેવશ્રીનાં વચનામૃત' સંકલિત કરવામાં આવ્યાં છે—એવા સૌરાષ્ટ્રના આધ્યાત્મિક યુગપુરુષ પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રી કાનજીસ્વામીનો પવિત્ર જન્મ સૌરાષ્ટ્રના

(ભાવનગર જિલ્લાના) ઉમરાળા ગામમાં વિ. સં. ૧૯૪૬, વૈશાખ સુદ બીજ, રવિવારના શુભ દિને થયો હતો. પિતા શ્રી મોતીચંદભાઈ અને માતા શ્રી ઉજમબા જાતિએ દશા-શ્રીમાળી વણિક તથા ધર્મે સ્થાનકવાસી જૈન હતાં.

પૂર્વભવમાં તેઓ જંબૂદ્વીપના પૂર્વવિદેહક્ષેત્રના સીમંધર ભગવાનના સમવસરણમાં વારંવાર ભગવાનનો ઉપદેશ સાંભળવા જતા હતા ત્યાં તેઓ ફતેહમંદ રાજકુમાર નામે રાજકુમાર હતા. તેમને ત્યાં અધ્યાત્મનો ઘણો રંગ હતો. તેમને ત્યાં બ્રહ્મચર્યનો પણ ઘણો

રંગ હતો. તેઓ ત્યાં નૌવલપુર દેશના હતા. તે વખતે ભગવાનની વાણીમાં/ લોકપ્રવાહમાં આ સ્પષ્ટ હતું કે આ રાજકુમાર ભવિષ્યમાં તીર્થંકર થશે, જેઓનું નામ સૂર્યકીર્તિસ્વામી તથા સર્વાંગસ્વામી એવા બે નામ હશે. આવા પૂર્વ સંસ્કારી કહાનગુરુનો જીવ! શિશુવયથી જ મુખ પર વૈરાગ્યની સૌમ્યતા અને આંખોમાં બુદ્ધિ ને વીર્યની અસાધારણ પ્રતિભા તરી આવતી હતી. તે નિશાળમાં તેમ જ જૈનશાળામાં પ્રાયઃ પહેલો નંબર રાખતા હતા. નિશાળના લૌકિક જ્ઞાનથી તેમના ચિત્તને સંતોષ થતો નહિ; તેમને ઊંડે ઊંડે રહ્યા કરતું કે 'જેની શોધમાં હું છું તે આ નથી'. કોઈ કોઈ વાર આ દુઃખ તીવ્રતા ધારણ કરતું; અને એક વાર તો, માતાથી વિખૂટા પડેલા બાળકની જેમ, તે બાળમહાત્મા સત્ના વિયોગે ખૂબ રડ્યા હતા.

પાલેજમાં દુકાન પર વ્યાપાર કરતા અને મુખ્યપણે શાસ્ત્રસ્વાધ્યાય કરતા
'ભગત' કહાન ગુરુદેવ

યુવાવયમાં દુકાન ઉપર પણ તેઓ વૈરાગ્યપ્રેરક અને તત્ત્વબોધક ધાર્મિક પુસ્તકો વાંચતા હતા. તેમનું મન વેપારમય કે સંસારમય થયું નહોતું. તેમના અંતરનો ઝોક સદા ધર્મ ને સત્યની શોધ પ્રતિ જ રહેતો. તેમનો ધાર્મિક અભ્યાસ,

દીક્ષા મહોત્સવ પત્રિકા

ઉદાસીન જીવન અને સરળ અંતઃકરણ જોઈને સગાંસંબંધીઓ તેમને 'ભગત' કહેતાં. તેમણે બાવીસ વર્ષની કુમારાવસ્થામાં આજીવન બ્રહ્મચર્ય-પાલનની પ્રતિજ્ઞા લઈ લીધી હતી. વિ. સં. ૧૯૭૦ના માગશર સુદ ૯ ને રવિવારના દિવસે ઉમરાળામાં ગૃહસ્થ-જીવનનો ત્યાગ કરી મોટા જનસમુદાય વચ્ચે ઉત્સવપૂર્વક સ્થાનકવાસી જૈન સંપ્રદાયનું દીક્ષાજીવન અંગીકૃત કર્યું હતું.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીની હાથીના હોદ્દે દીક્ષા પ્રસંગ

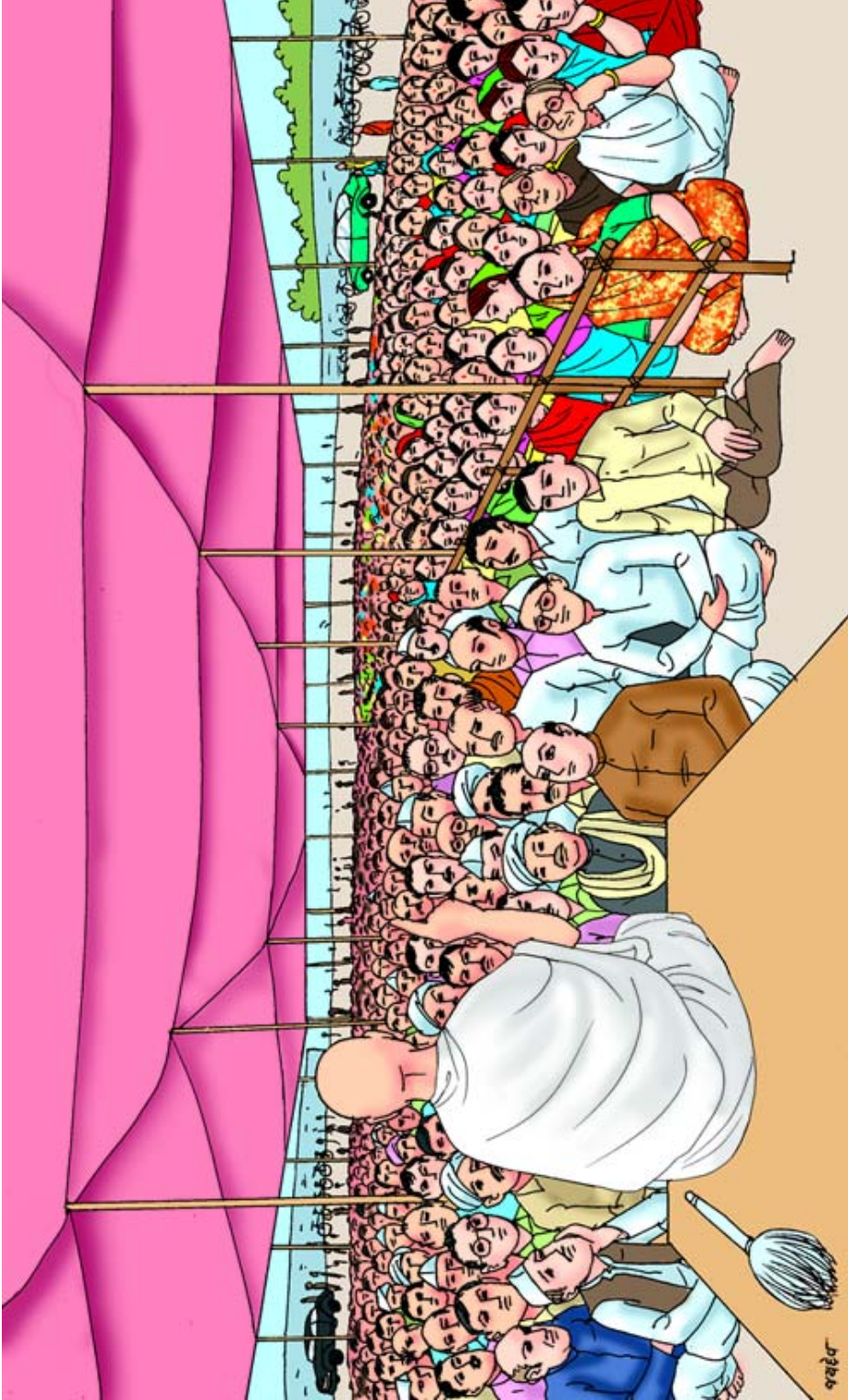
દીક્ષા લઈને તુરત જ ગુરુદેવશ્રીએ શ્વેતાંબર આગમોનો સખત અભ્યાસ કરવા માંડ્યો. તેઓ સંપ્રદાયની શૈલીનું ચારિત્ર પણ ઘણું કડક પાળતા. થોડા જ વખતમાં તેમની આત્માર્થિતાની, જ્ઞાનપિપાસાની ને ઉગ્ર ચારિત્રની સુવાસ સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયમાં એટલી બધી ફેલાઈ ગઈ કે સમાજ તેમને ‘કાઠિયાવાડના કોહિનૂર’—એ નામથી બિરદાવતો થયો.

ગુરુદેવશ્રી તીવ્ર પુરુષાર્થી હતા. ‘ગમે તેવું આકરું ચારિત્ર પાળીએ તોપણ કેવળી ભગવાને જો અનંત ભવ દીઠા હશે તો તેમાંથી એક પણ ભવ ઘટવાનો નથી’—એવી કાળલબ્ધિ ને ભવિતવ્યતાની પુરુષાર્થહીનતાભરી વાતો કોઈ કરે તો તેઓ તે સાંખી શકતા નહિ અને દૃઢપણે કહેતા કે ‘જે પુરુષાર્થી છે તેને અનંતભવ હોય જ નહિ, કેવળી ભગવાને પણ તેના અનંત ભવ દીઠા જ નથી. પુરુષાર્થીને ભવસ્થિતિ આદિ કાંઈ નડતું નથી.’ ‘પુરુષાર્થ, પુરુષાર્થ ને પુરુષાર્થ’ એ ગુરુદેવનો જીવનમંત્ર હતો.

દીક્ષાપર્યાય દરમ્યાન તેમણે શ્વેતાંબર શાસ્ત્રોનો ઊંડા મનનપૂર્વક ઘણો અભ્યાસ કર્યો. છતાં જેની શોધમાં તેઓ હતા તે તેમને હજુ મળ્યું નહોતું.

જ્યારે ભગવાનના સમવસરણમાં જમ્બૂદ્વીપના ભગવાન કુંદકુંદાચાર્યદેવે સદેહે સીમંધર ભગવાનની પાસે ગયા ત્યારે રાજકુમાર તથા પૂજ્ય બહેનશ્રીનો જીવ (દેવાભાઈ) પણ ત્યાં હતા. તે સમયે ભગવાનની વાણીમાં આવ્યું કે “આ રાજકુમાર અહીંથી ભરતક્ષેત્રમાં જશે, ત્યાં તે કુંદકુંદાચાર્યદેવનો માર્ગ પર ચાલી પંચમકાળમાં ધર્મતીર્થનો પ્રકાશ કરશે.”

જ્યારે કુંદકુંદાચાર્ય વિદેહક્ષેત્રમાં ભગવાન શ્રી સીમંધરનાથના સમવસરણમાં પધાર્યા હતા ત્યારે ત્યાં શ્રુતકેવળી અને મુનિઓના પણ સમૂહ હતા. તેઓ ત્યાં એક અઠવાડિયું ત્યાં રહ્યા હતા. તેઓ શ્રુતકેવળી અને મુનિઓથી આશંકાઓનું નિવારણ પણ કરતા હતા. જનસમૂહ પણ ક્યારેક ક્યારેક ત્યાં રહેતું હતું. તે પણ ચર્ચાઓ સાંભળતા હતા. ત્યાંથી આવ્યા પછી ભગવાન કુંદકુંદાચાર્યદેવે સમયસારાદિ ગ્રંથોની રચના કરી હતી. ઉક્ત ભગવાનની દિવ્યધ્વનિથી ભાગ્યશાળી ભવિષ્ય પ્રાપ્ત પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીને વિ. સં. ૧૯૭૮માં વિધિની કોઈ ધન્ય પળે દિગંબર જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ભગવત્કુંદકુંદાચાર્યદેવપ્રણીત શ્રી સમયસાર નામનો મહાન ગ્રંથ પૂર્વભવના

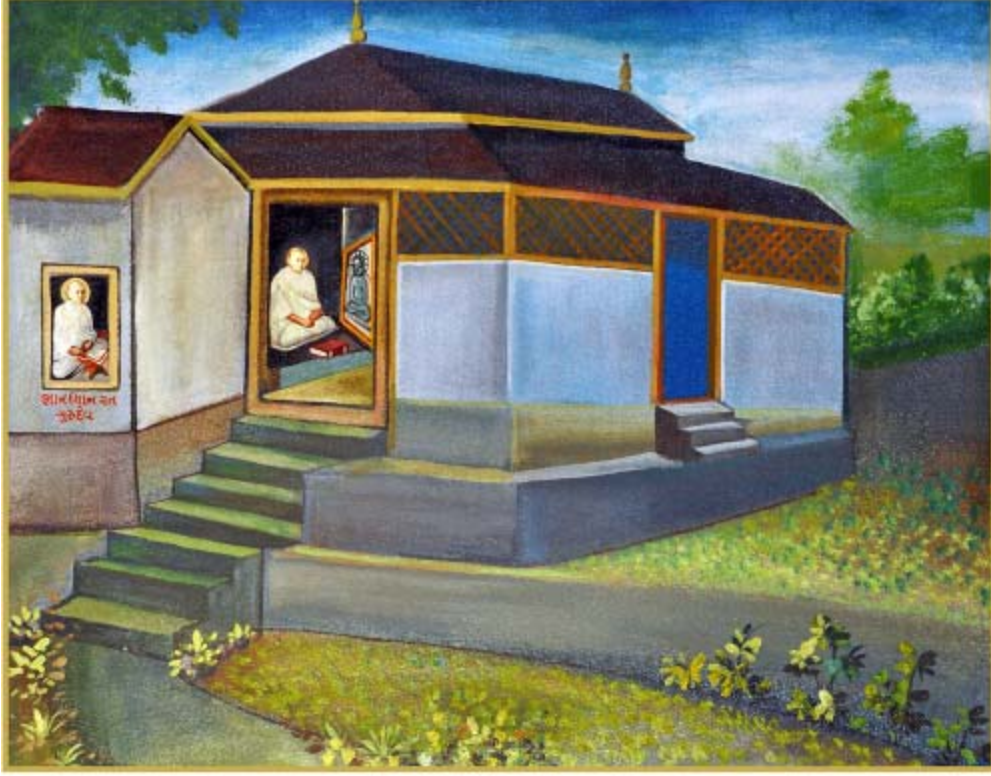
(148)

पदिवर्तन पश्चात् हजरोनी भेदनीभां प्रवयन आपता पूज्य गुणदेवश्री

પ્રબળ સંસ્કારી એવા આ મહાપુરુષના કરકમળમાં આવ્યો. તે વાંચતાં જ તેમના હર્ષનો પાર ન રહ્યો. જેની શોધમાં તેઓ હતા તે તેમને મળી ગયું. ગુરુદેવશ્રીના અંતરનયને સમયસારમાં અમૃતનાં સરોવર છલકાતાં જોયા; એક પછી એક ગાથા વાંચતાં તેમણે ઘૂંટડા ભરી ભરીને તે અમૃત પીધું. ગુરુદેવના આત્માનંદનો પાર ન રહ્યો. તેમના અંતર્જીવનમાં પરમ પવિત્ર પરિવર્તન થયું. ભૂલી પડેલી પરિણતિએ નિજ ઘર દેખ્યું. ઉપયોગનો પ્રવાહ સુધાસિંધુ જ્ઞાયકદેવ તરફ વળ્યો. તેમની જ્ઞાનકળા અપૂર્વ રીતે ખીલવા લાગી.

વિ. સં. ૧૯૯૧ સુધી સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયમાં રહી પૂજ્ય ગુરુદેવે સૌરાષ્ટ્રનાં અનેક પ્રમુખ શહેરોમાં ચાતુર્માસ તેમ જ શેષ કાળમાં સેંકડો નાનાંમોટાં ગામોમાં વિહાર કરી લુપ્તપ્રાય અધ્યાત્મધર્મનો ઘણો ઉદ્યોત કર્યો. તેમનાં પ્રવચનોમાં એવા અલૌકિક આધ્યાત્મિક ન્યાયો આવતા કે જે બીજે ક્યાંય સાંભળવા ન મળ્યા હોય. પ્રત્યેક પ્રવચનમાં તેઓ ભવાન્તકારી કલ્યાણમૂર્તિ સમ્યગ્દર્શન પર અત્યંત અત્યંત ભાર મૂકતા. તેઓશ્રી કહેતા : “શરીરનાં ચામડાં ઊતરડીને ખાર છાંટનાર ઉપર પણ ક્રોધ ન કર્યો—એવાં વ્યવહારચારિત્રો આ જીવે અનંત વાર પાળ્યાં છે, પણ સમ્યગ્દર્શન એક વાર પણ પ્રાપ્ત કર્યું નથી. ...લાખો જીવોની હિંસાનાં પાપ કરતાં મિથ્યાદર્શનનું પાપ અનંતગણું છે. ...સમકિત સહેલું નથી, લાખો કરોડોમાં કોઈક વિરલ જીવને જ તે હોય છે. સમકિતી જીવ પોતાના સમ્યક્ત્વનો નિર્ણય પોતે જ કરી શકે છે. સમકિતી આખા બ્રહ્માંડના ભાવોને પી ગયો હોય છે. સમકિત એ કોઈ જુદી જ વસ્તુ છે. સમકિત વિનાની ક્રિયાઓ એકડા વિનાનાં મીંડાં છે. ...જાણપણું તે જ્ઞાન નથી; સમકિત સહિત જાણપણું તે જ જ્ઞાન છે. અગિયાર અંગ કંઠાગ્રે હોય પણ સમકિત ન હોય તો તે અજ્ઞાન છે. ...સમકિતીને તો મોક્ષના અનંત અતીન્દ્રિય સુખની વાનગી પ્રાપ્ત થઈ હોય છે. તે વાનગી મોક્ષના સુખના અનંતમા ભાગે હોવા છતાં અનંત છે.” આ રીતે સમ્યગ્દર્શનનું અદ્ભુત માહાત્મ્ય અનેક સમ્યક યુક્તિઓથી, અનેક પ્રમાણોથી અને અનેક સચોટ દૃષ્ટાંતોથી તેઓશ્રી લોકોને ઠસાવતા. તેમનો પ્રિય અને મુખ્ય વિષય સમ્યગ્દર્શન હતો.

ગુરુદેવને સમયસારપ્રરૂપિત વાસ્તવિક વસ્તુસ્વભાવ અને સ્વાનુભૂતિપ્રધાન વાસ્તવિક દિગંબર નિર્ગ્ઠમર્ગ ઘણા વખતથી અંદરમાં સત્ય લાગતો હતો, અને બહારમાં વેષ તથા આચાર જુદા હતા,—એ વિષમ સ્થિતિ તેમને ખટકતી હતી; તેથી

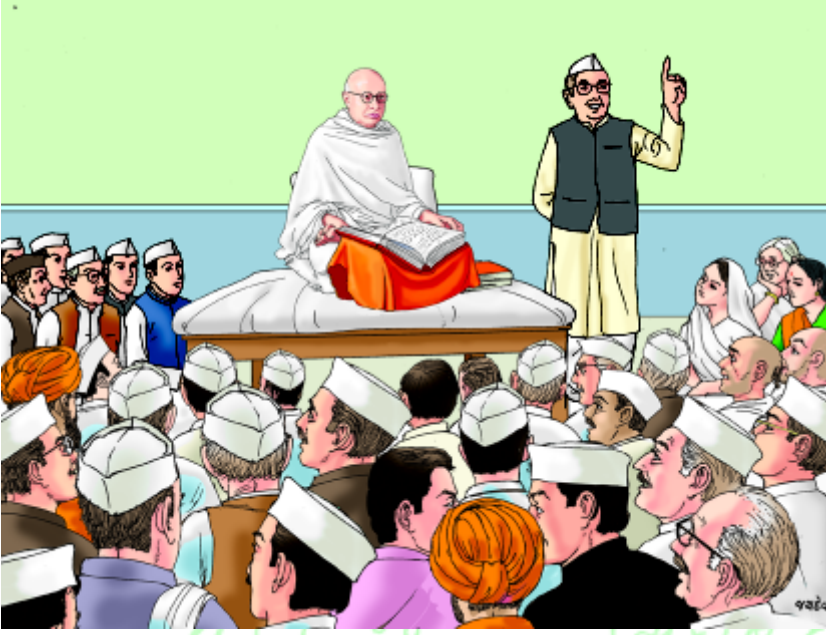

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી દ્વારા ધર્મપરિવર્તન

તેઓશ્રીએ સોનગઢમાં યોગ્ય સમયે—વિ. સં. ૧૯૯૧ની ચૈત્ર સુદ ૧૩ (મહાવીરજયંતી)ના દિને—‘પરિવર્તન’ કર્યું, સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયનો ત્યાગ કર્યો, ‘હવેથી હું આત્મસાધક દિગંબર જૈનમાર્ગાનુયાયી બ્રહ્મચારી છું’ એમ ઘોષિત કર્યું. ‘પરિવર્તન’ના કારણે પ્રચંડ વિરોધ થયો, તોપણ આ નીડર ને નિસ્પૃહ મહાત્માએ તેની કાંઈ પરવા કરી નહિ. હજારોની માનવમેદનીમાં ગર્જતો આ અધ્યાત્મકેસરી સત્ને ખાતર જગતથી તદ્દન નિરપેક્ષપણે સોનગઢના એકાંત સ્થળમાં જઈને બેઠો. શરૂઆતમાં ખળભળાટ તો થયો; પરંતુ ગુરુદેવશ્રી કાઠિયાવાડના સ્થાનકવાસી જૈનોનાં હૃદયમાં પેસી ગયા હતા, ગુરુદેવશ્રી પ્રત્યે તેઓ મુગ્ધ બન્યા હતા, તેથી ‘ગુરુદેવે જે કર્યું હશે તે સમજીને જ કર્યું હશે’ એમ વિચારીને ધીમે ધીમે લોકોનો પ્રવાહ સોનગઢ તરફ વહેવા લાગ્યો. સોનગઢ તરફ વહેતાં સત્સંગાર્થી જનોનાં પૂર દિનપ્રતિદિન વેગપૂર્વક વધતાં જ ગયાં.

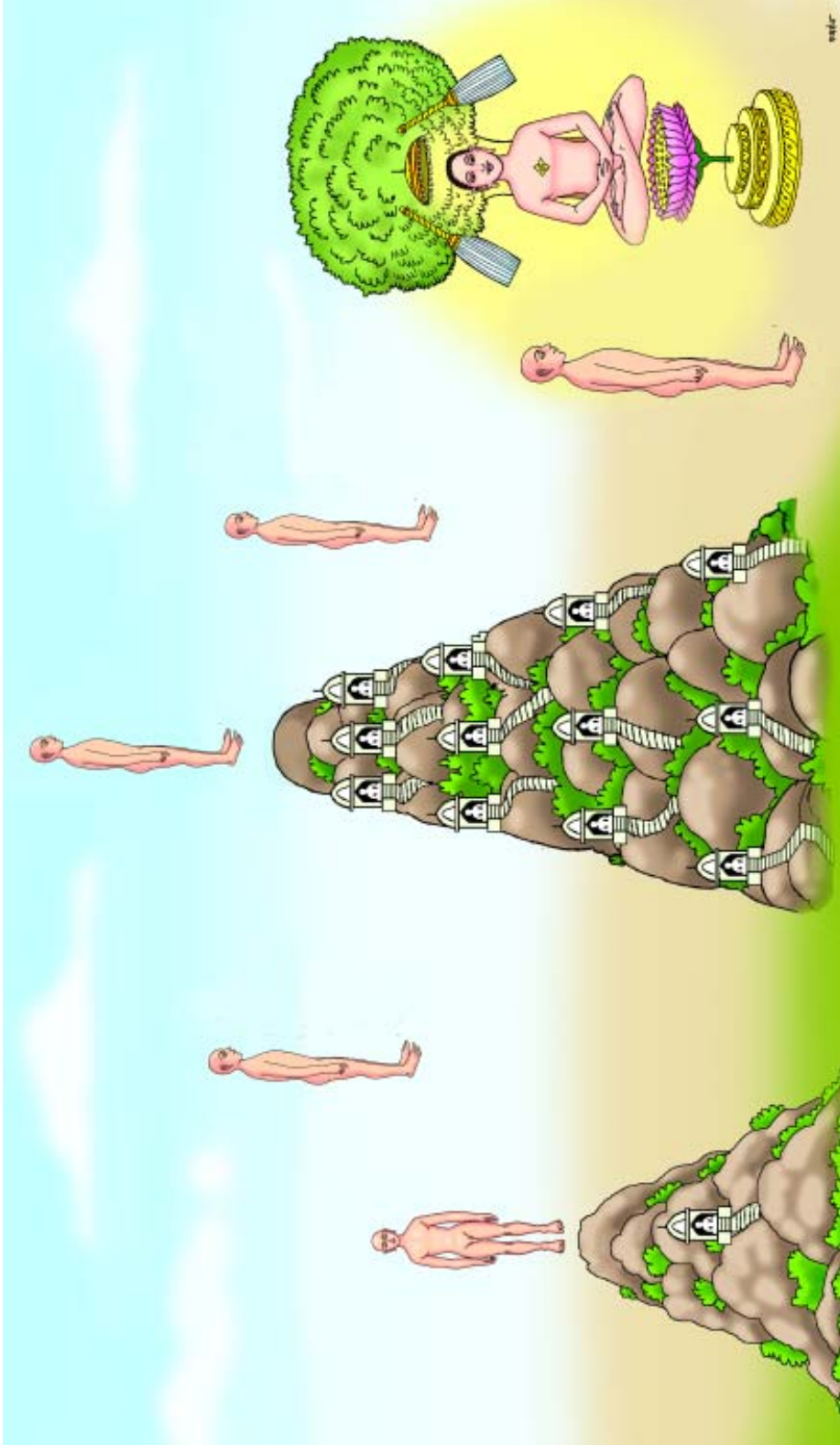
(150)

સમયસાર, પ્રવચનસાર, નિયમસાર વગેરે શાસ્ત્રો પર પ્રવચન આપતાં ગુરુદેવના શબ્દે શબ્દે ઘણી ગહનતા, સૂક્ષ્મતા અને નવીનતા નીકળતી. જે અનંત જ્ઞાન ને આનંદમય પૂર્ણ દશા પ્રાપ્ત કરીને તીર્થંકરદેવે દિવ્યધ્વનિ દ્વારા વસ્તુસ્વરૂપ નિરૂપ્યું, તે પરમ પવિત્ર દશાનો સુધાસ્યંદી સ્વાનુભૂતિસ્વરૂપ પવિત્ર અંશ પોતાના આત્મામાં પ્રગટ કરીને સદ્ગુરુદેવે પોતાની વિકસિત જ્ઞાનપર્યાય દ્વારા શાસ્ત્રમાં રહેલાં ગૂઢ રહસ્યો સમજાવીને મુમુક્ષુઓ પર મહાન મહાન ઉપકાર કર્યો.

સ્વાનુભૂતિપ્રધાન
પૂજ્ય
ગુરુદેવશ્રીના
પ્રવચનો
સાંભળી
દેશ-વિદેશના
આશ્ચર્યચકિત
થઈને
અહોભાવ
વ્યક્ત કરતા
વિદ્વાનો

ગુરુદેવની વાણી સાંભળી સેંકડો શાસ્ત્રોના અભ્યાસી વિદ્વાનો પણ આશ્ચર્યચકિત થઈ જતા અને ઉલ્લાસમાં આવીને કહેતા : ‘ગુરુદેવ! આપનાં પ્રવચનો અપૂર્વ છે; તેમનું શ્રવણ કરતાં અમને તૃપ્તિ જ થતી નથી. આપ ગમે તે વાત સમજાવો તેમાંથી અમને નવું નવું જ જાણવાનું મળે છે. નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ કે ઉત્પાદ-વ્યય-ક્રોધનું સ્વરૂપ, સ્યાદ્વાદનું સ્વરૂપ કે સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ, નિશ્ચય-વ્યવહારનું સ્વરૂપ કે વ્રત-તપ-નિયમનું સ્વરૂપ, ઉપાદાન-નિમિત્તનું સ્વરૂપ કે સાધ્ય-સાધનનું સ્વરૂપ, દ્રવ્યાનુયોગનું સ્વરૂપ કે ચરણાનુયોગનું સ્વરૂપ, ગુણસ્થાનનું સ્વરૂપ કે બાધક-સાધકભાવનું સ્વરૂપ, મુનિદશાનું સ્વરૂપ કે કેવળજ્ઞાનનું સ્વરૂપ—જે જે વિષયનું સ્પષ્ટીકરણ આપના શ્રીમુખે અમે સાંભળીએ છીએ તેમાં અમને અપૂર્વ ભાવો દૃષ્ટિગોચર થાય છે. આપના શબ્દે શબ્દે વીતરાગદેવનું હૃદય પ્રગટ થાય છે.’

(152)

ભગવાન કુંદકુંદાચાર્યદેવનું ભગવાન સીમંધરનાથના લાભાર્થે વિદેહગમન

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી વારંવાર કહેતા : ‘સમયસાર સર્વોત્તમ શાસ્ત્ર છે’ સમયસારની વાત કરતાં પણ તેમને અતિ ઉલ્લાસ આવી જતો. સમયસારની પ્રત્યેક ગાથા મોક્ષ આપે એવી છે એમ તેઓશ્રી કહેતા. ભગવાન કુંદકુંદાચાર્યદેવનાં બધા શાસ્ત્રો પર તેમને અપાર પ્રેમ હતો. ‘ભગવાન કુંદકુંદાચાર્યદેવનો અમારા પર ઘણો ઉપકાર છે, અમે તેમના દાસાનુદાસ છીએ’—એમ તેઓશ્રી ઘણી વાર ભક્તિભીના અંતરથી કહેતા. ભગવાન કુંદકુંદાચાર્યદેવ મહાવિદેહક્ષેત્રમાં સર્વજ્ઞ વીતરાગ શ્રી સીમંધર ભગવાનના સમવસરણમાં ગયા હતા અને ત્યાં આઠ દિવસ રહ્યા હતા, તે વિષે પૂજ્ય ગુરુદેવને અણુમાત્ર પણ શંકા નહોતી. શ્રી કુંદકુંદાચાર્યદેવના વિદેહગમન વિષે તેઓ અત્યંત દેહતાપૂર્વક ઘણીવાર ભક્તિભીના હૃદયથી પોકાર કરીને કહેતા કે—‘કલ્પના કરશો નહિ, ના કહેશો નહિ, એ વાત એમ જ છે, માનો તોપણ એમ જ છે, ન માનો તોપણ એમ જ છે, યથાતથ છે, અક્ષરશઃ સત્ય છે, પ્રમાણસિદ્ધ છે, શ્રી સીમંધરપ્રભુ પ્રત્યે ગુરુદેવને અતિશય ભક્તિભાવ હતો કોઈ કોઈ વખત સીમંધરનાથના વિરહે પરમ ભક્તિવંત ગુરુદેવનાં નેત્રોમાંથી અશ્રુની ધારા વહી જતી હતી.

પૂજ્ય ગુરુદેવે અંતરથી શોધેલો સ્વાનુભવપ્રધાન અધ્યાત્મમાર્ગ—દિગંબર જૈનધર્મ જેમ જેમ પ્રસિદ્ધ થતો ગયો તેમ તેમ વધુ ને વધુ જિજ્ઞાસુઓ આકર્ષાયા. ગામોગામ ‘દિગંબર જૈન મુમુક્ષુમંડળ’ સ્થપાયાં. સંપ્રદાયત્યાગથી જાગેલો વિરોધવંટોળ શમી ગયો. હજારો સ્થાનકવાસી શ્વેતાંબર જૈનો અને સેંકડો જૈનેતરો સ્વાનુભૂતિપ્રધાન વીતરાગ દિગંબર જૈનધર્મના શ્રદ્ધાળુ થયા. હજારો દિગંબર જૈનો રૂઢિગત બહિર્લક્ષી પ્રથા છોડીને પૂજ્ય ગુરુદેવ દ્વારા પ્રવાહિત શુદ્ધાત્મતત્ત્વપ્રધાન અનેકાંતસુસંગત અધ્યાત્મપ્રવાહમાં શ્રદ્ધાભક્તિ સહ જોડાયા. પૂજ્ય ગુરુદેવનો પ્રભાવના-ઉદય દિન-પ્રતિદિન વધુ ને વધુ ખીલતો ગયો.

ગુરુદેવના મંગળ પ્રતાપે સોનગઢ ધીમે ધીમે અધ્યાત્મવિદ્યાનું એક અનુપમ કેન્દ્ર—તીર્થધામ બની ગયું. બહારથી હજારો મુમુક્ષુઓ તેમ જ અનેક દિગંબર જૈનો, પંડિતો, ત્યાગીઓ, બ્રહ્મચારીઓ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના ઉપદેશનો લાભ લેવા માટે આવવા લાગ્યા. તદુપરાંત, સોનગઢમાં બહુમુખી ધર્મપ્રભાવનાનાં અનેકવિધ સાધનો યથાવસર અસ્તિત્વમાં આવતા ગયાં :—વિ. સં ૧૯૯૪માં શ્રી જૈન સ્વાધ્યાયમંદિર, ૧૯૯૭માં શ્રી સીમંધરસ્વામીનું દિગંબર જિનમંદિર, ૧૯૯૮માં શ્રી

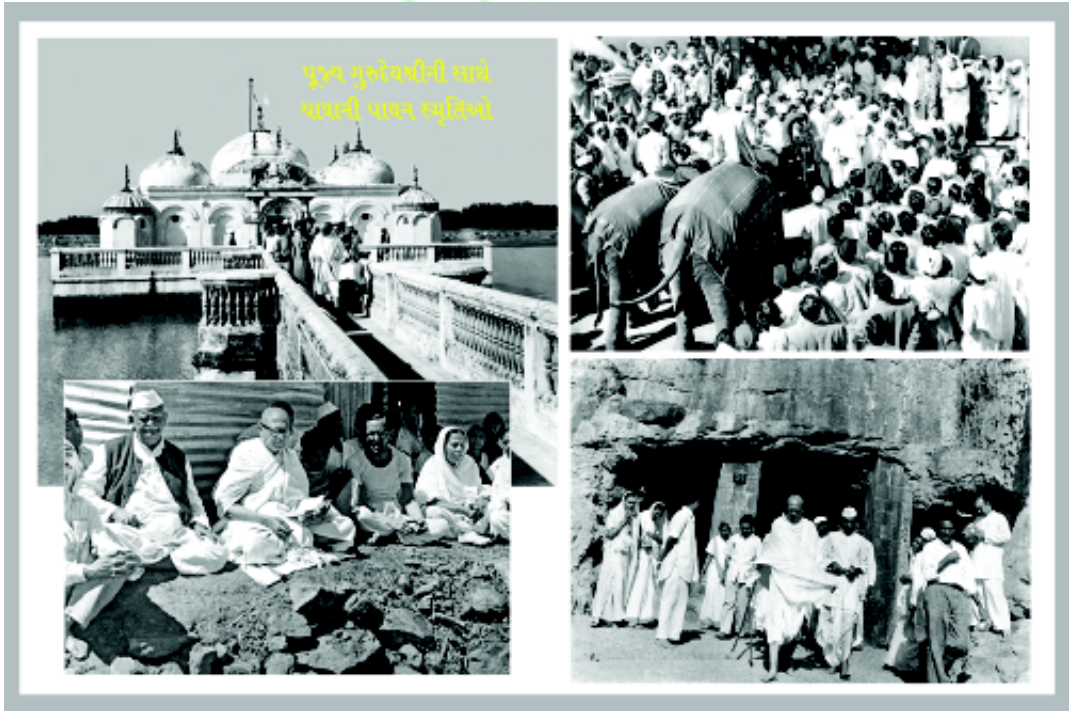
સમવસરણમંદિર, ૨૦૦૩માં શ્રી કુંદકુંદપ્રવચનમંડપ, ૨૦૦૮માં શ્રી માનસ્તંભ, ૨૦૩૦માં શ્રી મહાવીર-કુંદકુંદ દિગંબર જૈન પરમાગમમંદિર વગેરે ભવ્ય ધર્માયતનો નિર્મિત થયાં. દેશવિદેશમાં વસનારા જિજ્ઞાસુઓ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના અધ્યાત્મતત્ત્વોપદેશથી નિયમિત લાભાન્વિત થાય તે માટે ગુજરાતી તેમ જ હિન્દી ‘આત્મધર્મ’ માસિક પત્રનું પ્રકાશન શરૂ થયું. વચ્ચે થોડાં વર્ષો સુધી ‘સદ્ગુરુપ્રવચનપ્રસાદ’ નામનું દૈનિક પ્રવચનપત્ર પણ પ્રકાશિત થતું હતું. તદુપરાંત સમયસાર, પ્રવચનસાર વગેરે અનેક મૂળ શાસ્ત્રો તથા વિવિધ પ્રવચનગ્રંથો ઇત્યાદિ અધ્યાત્મસાહિત્યનું વિપુલ પ્રમાણમાં—લાખોની સંખ્યામાં—પ્રકાશન થયું. હજારો પ્રવચનો ટેઈપ-રેકોર્ડ કરવામાં આવ્યાં. આમ પૂજ્ય ગુરુદેવનો અધ્યાત્મ-ઉપદેશ મુમુક્ષુઓના ઘરે ઘરે ગુંજતો થયો. દર વર્ષે ઉનાળાની રજાઓમાં વિદ્યાર્થીઓ માટે અને શ્રાવણમાસમાં પ્રૌઢ ગૃહસ્થો માટે ધાર્મિક શિક્ષણવર્ગ ચલાવવામાં આવતો હતો અને હજુ પણ ચલાવવામાં આવે છે. આ રીતે સોનગઢ પૂજ્ય ગુરુદેવના પરમ પ્રતાપે બહુમુખી ધર્મપ્રભાવનાનું પવિત્ર કેન્દ્ર બની ગયું.

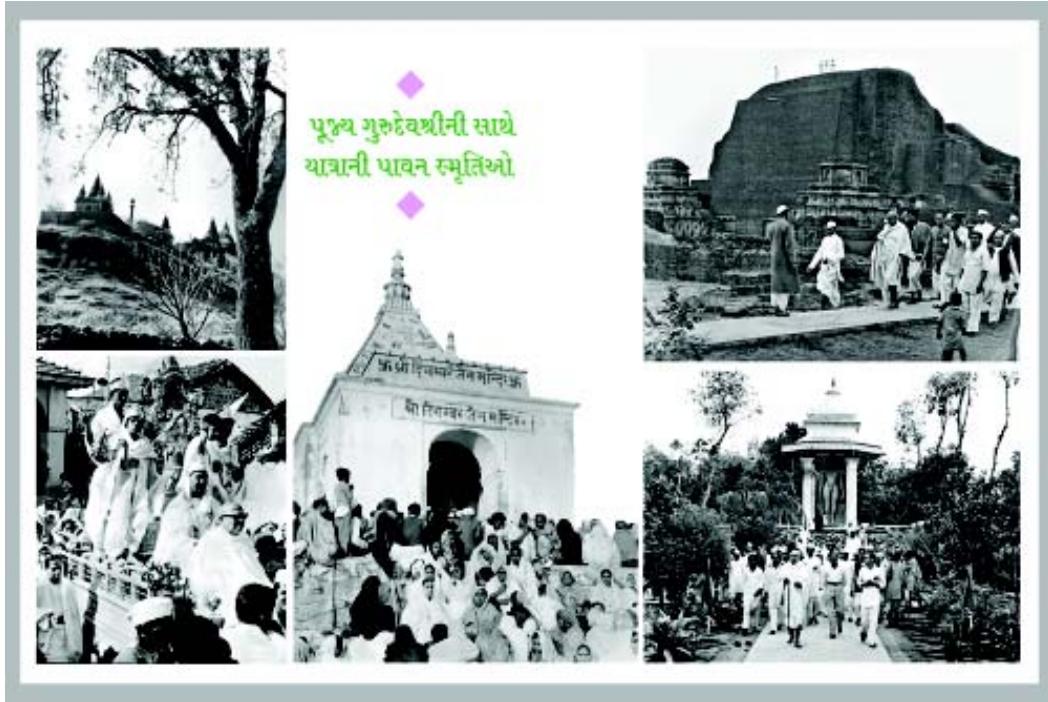
પૂજ્ય ગુરુદેવના પુનિત પ્રભાવથી સૌરાષ્ટ્ર-ગુજરાત તેમ જ ભારતવર્ષના

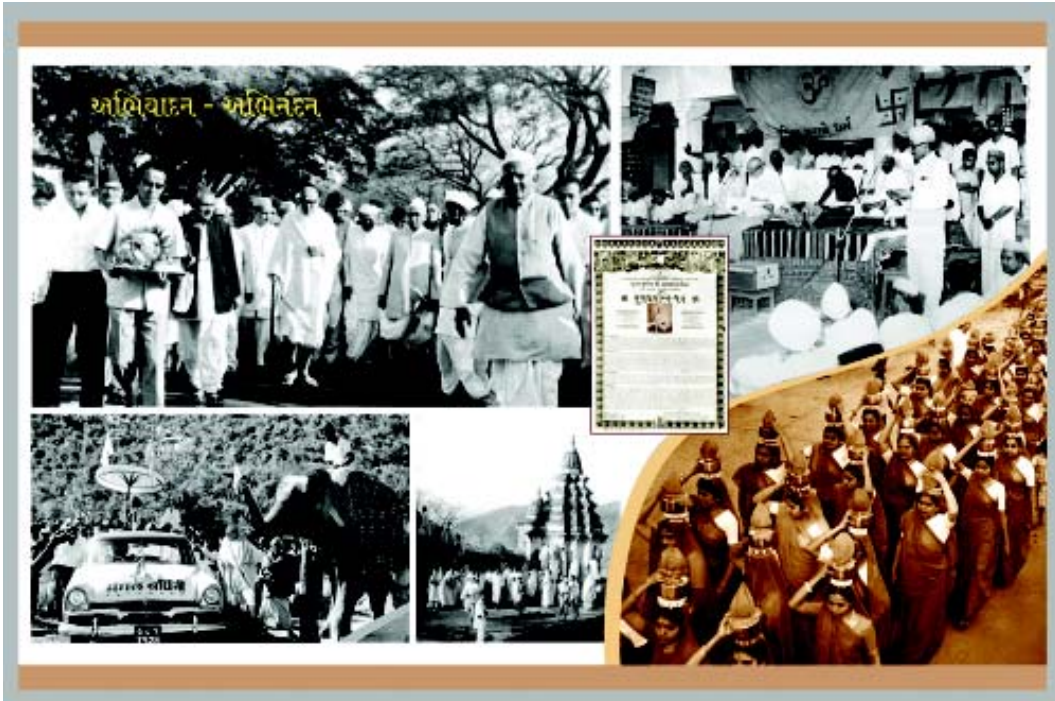
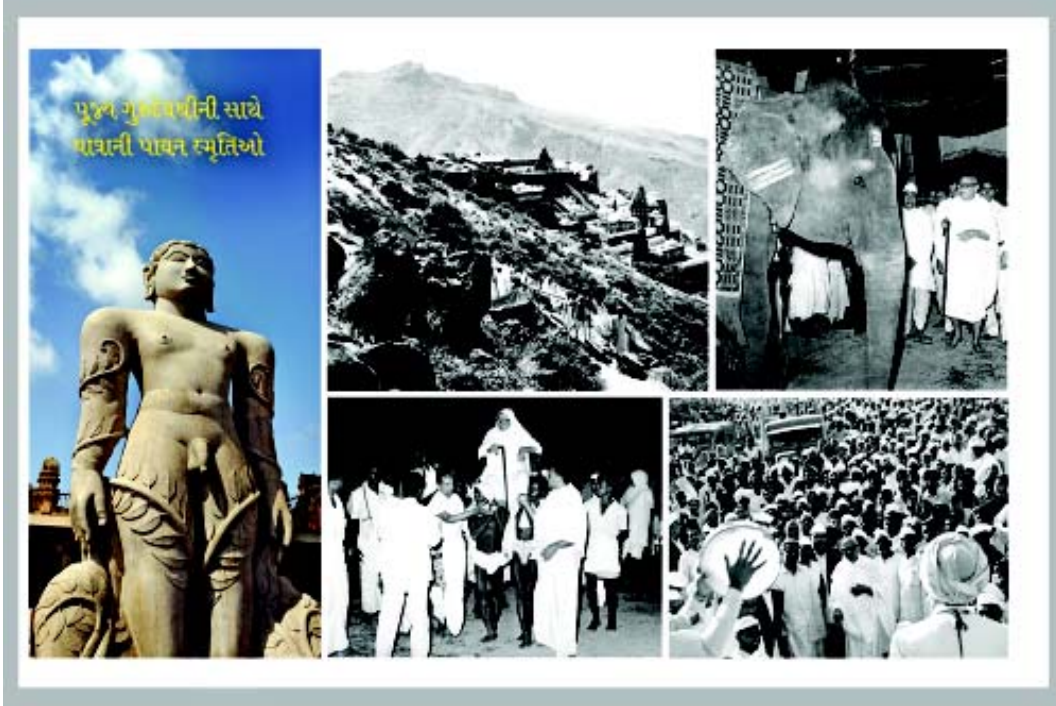

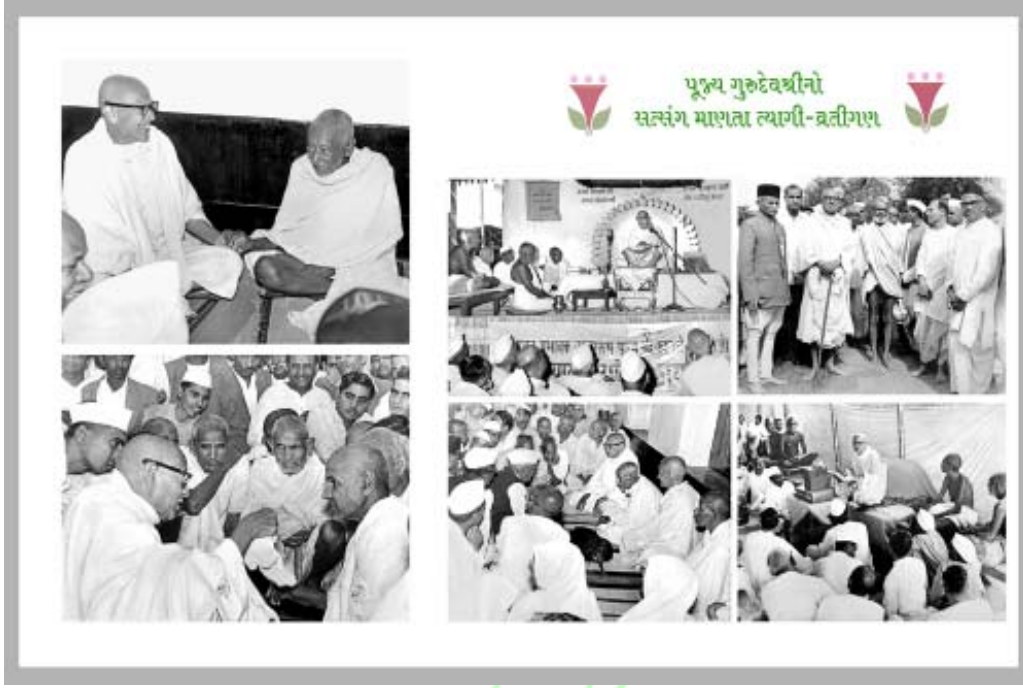
અન્ય પ્રાન્તોમાં સ્વાનુભૂતિપ્રધાન વીતરાગ દિગંબર જૈનધર્મના પ્રચારનું એક અદ્ભુત અમિટ આંદોલન પ્રસરી ગયું. જે મંગળ કાર્ય ભગવાન કુંદકુંદાચાર્યદેવે ગિરનાર પર વાદ પ્રસંગે કર્યું હતું તે પ્રકારનું, સ્વાનુભવપ્રધાન દિગંબર જૈનધર્મની સનાતન સત્યતાની પ્રસિદ્ધિનું ગૌરવપૂર્ણ મહાન કાર્ય અહા! પૂજ્ય ગુરુદેવે શ્વેતાંબરબહુલ પ્રદેશમાં રહી, પોતાના સ્વાનુભવમુદ્રિત સમ્યક્ત્વપ્રધાન સદ્ગુણદેશ દ્વારા હજારો સ્થાનકવાસી શ્વેતાંબરોમાં શ્રદ્ધાનું પરિવર્તન લાવીને, સહજપણે છતાં ચમત્કારિક રીતે કર્યું. સૌરાષ્ટ્રમાં નામશેષ થઈ ગયેલા આત્માનુભૂતિમૂલક દિગંબર જૈન ધર્મના— પૂજ્ય ગુરુદેવના પ્રભાવનાયોગે ઠેરઠેર થયેલાં દિગંબર જૈન મંદિરો, તેમની મંગલ પ્રતિષ્ઠાઓ તથા આધ્યાત્મિક પ્રવચનો દ્વારા થયેલા—પુનરુદ્ધારનો યુગ આચાર્યવર શ્રી નેમિચંદ્ર સિદ્ધાન્તચક્રવર્તીના મંદિરનિર્માણ-યુગની યાદ આપે છે. અહા! કેવો અદ્ભુત આચાર્યતુલ્ય ઉત્તમ પ્રભાવનાયોગ! ખરેખર, પૂજ્ય ગુરુદેવ દ્વારા આ યુગમાં એક સમર્થ પ્રભાવક આચાર્ય જેવાં જિનશાસનોન્નતિકર અદ્ભુત અનુપમ કાર્યો થયાં છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવે બબ્બે વાર સહસ્રાધિક વિશાળ મુમુક્ષુસંઘ સહિત પૂર્વ, ઉત્તર,

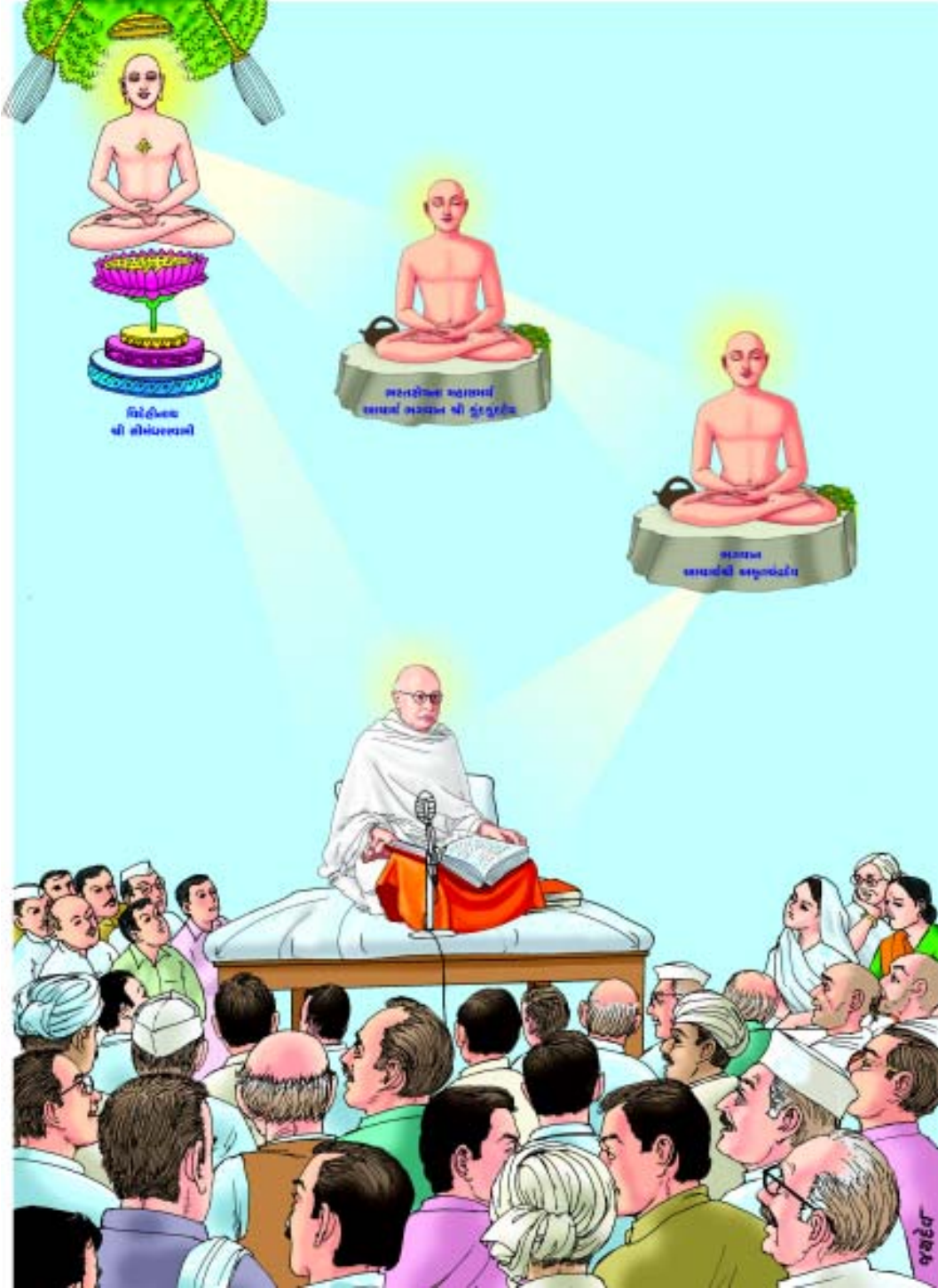

મધ્ય અને દક્ષિણ ભારતનાં જૈન તીર્થોની પાવન યાત્રા કરી, ભારતનાં અનેક નાનાંમોટાં નગરોમાં પ્રવચનો આપ્યાં અને નાઈરોબી (આફ્રિકા)નો, નવનિર્મિત દિગંબર જિનમંદિરની પ્રતિષ્ઠા નિમિત્તે, પ્રવાસ કર્યો— જે દ્વારા સમગ્ર ભારતમાં તેમ જ વિદેશોમાં શુદ્ધાત્મદૃષ્ટિ પ્રધાન અધ્યાત્મવિદ્યાનો ખૂબ પ્રચાર થયો.

ભગવાન સીમંધરનાથ અને કુંદકુંદાચાર્યદેવથી મળેલ જ્ઞાનપ્રવાહ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી દ્વારા દેશ-વિદેશમાં ફેલાતો જ્ઞાનપ્રવાહ અને તેથી છવાતી અધ્યાત્મની હરિયાળી

આ અસાધારણ ધર્મોદ્યોત સ્વયમેવ વિના-પ્રયત્ને સાહજિક રીતે થયો. ગુરુદેવે ધર્મપ્રભાવના માટે કદી કોઈ યોજના વિચારી નહોતી. તે તેમની પ્રકૃતિમાં જ નહોતું. તેમનું સમગ્ર જીવન નિજકલ્યાણસાધનાને સમર્પિત હતું. તેઓશ્રીએ જે સુધાઝરતી આત્માનુભૂતિ પ્રાપ્ત કરી હતી, જે કલ્યાણકારી તથ્યોને આત્મસાત્ કર્યાં હતાં, તેની અભિવ્યક્તિ 'વાહ! આવી વસ્તુસ્થિતિ!' એમ વિવિધ પ્રકારે સહજભાવે ઉલ્લાસપૂર્વક તેમનાથી થઈ જતી, જેની ઊંડી આત્માર્થપ્રેરક અસર શ્રોતાઓનાં હૃદય પર પડતી. મુખ્યત્વે આવા પ્રકારે તેમના દ્વારા સહજપણે ધર્મોદ્યોત થઈ ગયો હતો. આવી પ્રબળ બાહ્ય પ્રભાવના થવા છતાં, પૂજ્ય ગુરુદેવને બહારનો જરા પણ રસ નહોતો; તેમનું જીવન તો આત્માભિમુખ હતું.

દેશ-વિદેશના મુમુક્ષુઓને મળતો પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી દ્વારા ભગવાન સીમંધરનાથ, ભગવાન કુંદકુંદાર્યદેવ અને ભગવાન અમૃતચંદ્રાર્યદેવનો જ્ઞાનપ્રવાહ

(160)

પૂજ્ય ગુરુદેવનું અંતર સદા ‘જાયક...જાયક... જાયક, ભગવાન આત્મા, ધ્રુવ...ધ્રુવ...ધ્રુવ, શુદ્ધ...શુદ્ધ... શુદ્ધ, પરમ પારિણામિકભાવ’ એમ ત્રિકાળિક જાયકના આલંબનભાવે નિરંતર—જાગ્રતિમાં કે નિદ્રામાં—પરિણામી રહ્યું હતું. પ્રવચનોમાં ને તત્ત્વચર્યામાં તેઓ જાયકના સ્વરૂપનું અને તેના અનુપમ મહિમાનું મધુરું સંગીત ગાયા જ કરતા હતા. અહો! એ સ્વતંત્રતાના ને જાયકના ઉપાસક ગુરુદેવ! તેમણે મોક્ષાર્થીઓને મુક્તિનો સાચો માર્ગ બતાવ્યો.

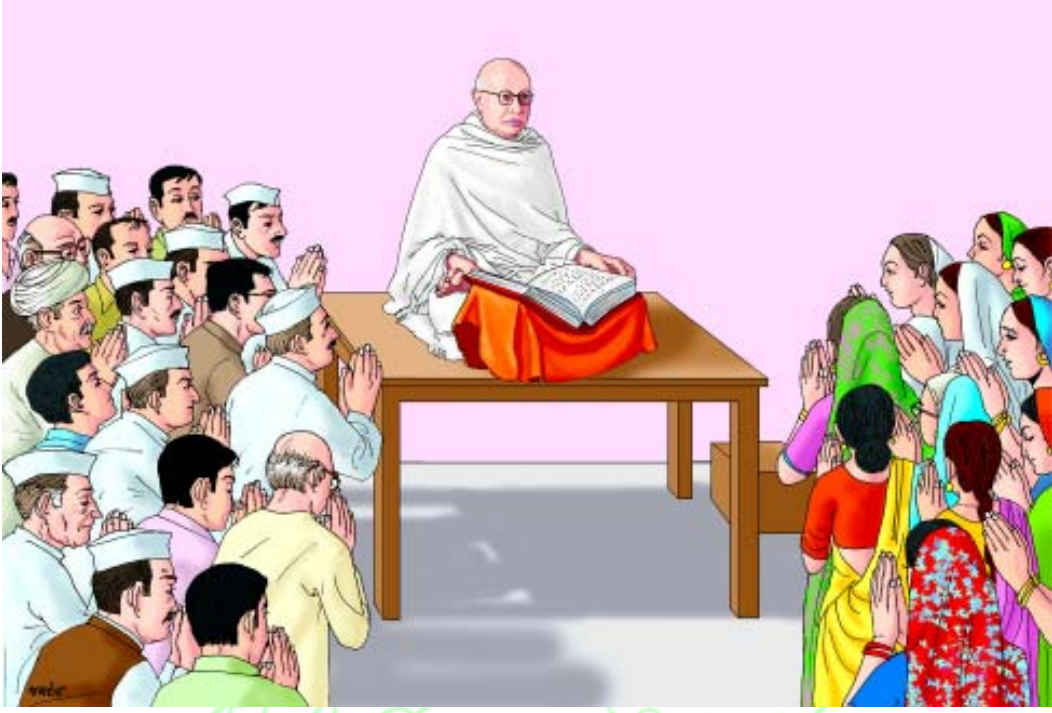
અહા ! ગુરુદેવનો મહિમા શું કથી શકાય ! ગુરુદેવનું દ્રવ્ય જ અલૌકિક હતું. આ પંચમ કાળમાં આ મહાપુરુષનો—આશ્ચર્યકારી અદ્ભુત આત્માનો—અહીં અવતાર થયો તે કોઈ મહાભાગ્યની વાત છે. તેઓશ્રીએ સ્વાનુભૂતિની અપૂર્વ વાત પ્રગટ કરીને આખા ભારતના જીવોને જગાડ્યા છે. ગુરુદેવનું દ્રવ્ય ‘તીર્થંકરનું દ્રવ્ય’ હતું. આ ભરતક્ષેત્રમાં પધારીને ભગવાન મહાવીર પછી ભગવાન કુંદકુંદાચાર્યદેવ, તત્પશ્ચાત્ ૧૦૦૦ વર્ષે ભગવાન અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવ અને તેમના ૧૦૦૦ વર્ષ પછી પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ મહાન મહાન ઉપકાર કર્યો છે.

વિદેહવાસી ભગવાન સીમંધરસ્વામીના અધ્યાત્મ સંસ્કારોથી સિંચાયેલ ભગવાન કુંદકુંદાચાર્યદેવ વડે અને તેમના પરમભક્ત ભગવાન અમૃતચંદ્રાચાર્ય વડે— આ પ્રકારે ભરતક્ષેત્રવાસી ભગવાન મહાવીર પ્રરૂપિત મુક્તિનો માર્ગ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામીને મળ્યો તે તેઓએ ભગવાન સીમંધરસ્વામીના પૂર્વના સંસ્કારોના બળે પોતાના અંતરમાં આત્મસાત્ કરી તેજ ભગવંતોનો જ્ઞાનપ્રવાહ નિસ્પૃહભાવે જગતના જીવોને આપ્યો. આ તેમનો મુમુક્ષુ સમાજ ઉપર અનુપમ ઉપકાર છે.

આજે પણ પૂજ્ય ગુરુદેવના સાતિશય પ્રતાપે સોનગઢનું સૌમ્ય શીતળ વાતાવરણ આત્માર્થીઓની આત્મસાધનાલક્ષી આધ્યાત્મિક પ્રવૃત્તિઓની મધુર સુગંધથી મધમધી રહ્યું છે. આવું, પૂજ્ય ગુરુદેવનાં ચરણકમળના સ્પર્શથી અનેક વર્ષો સુધી પાવન થયેલું આ અધ્યાત્મતીર્થધામ સોનગઢ—આત્મસાધનાનું તથા બહુમુખી ધર્મપ્રભાવનાનું પવિત્ર નિકેતન—સદૈવ આત્માર્થીઓના જીવનપંથને ઉજાળતું રહેશે.

હે પરમપૂજ્ય પરમોપકારી કહાનગુરુદેવ! આપશ્રીનાં પુનિત ચરણોમાં—

આપની માંગલિક પવિત્રતાને, પુરુષાર્થપ્રેરક ધ્યેયનિષ્ઠ જીવનને, સ્વાનુભૂતિમૂલક સન્માર્ગદર્શક ઉપદેશોને અને તથાવિધ અનેકાનેક ઉપકારોને હૃદયમાં રાખીને— અત્યંત ભક્તિપૂર્વક ભાવભીનાં વંદન હો. આપના દ્વારા પ્રકાશિત વીર-કુંદપ્રરૂપિત સ્વાનુભૂતિનો પાવન પંથ જગતમાં સદા જયવંત વર્તો! જયવંત વર્તો!

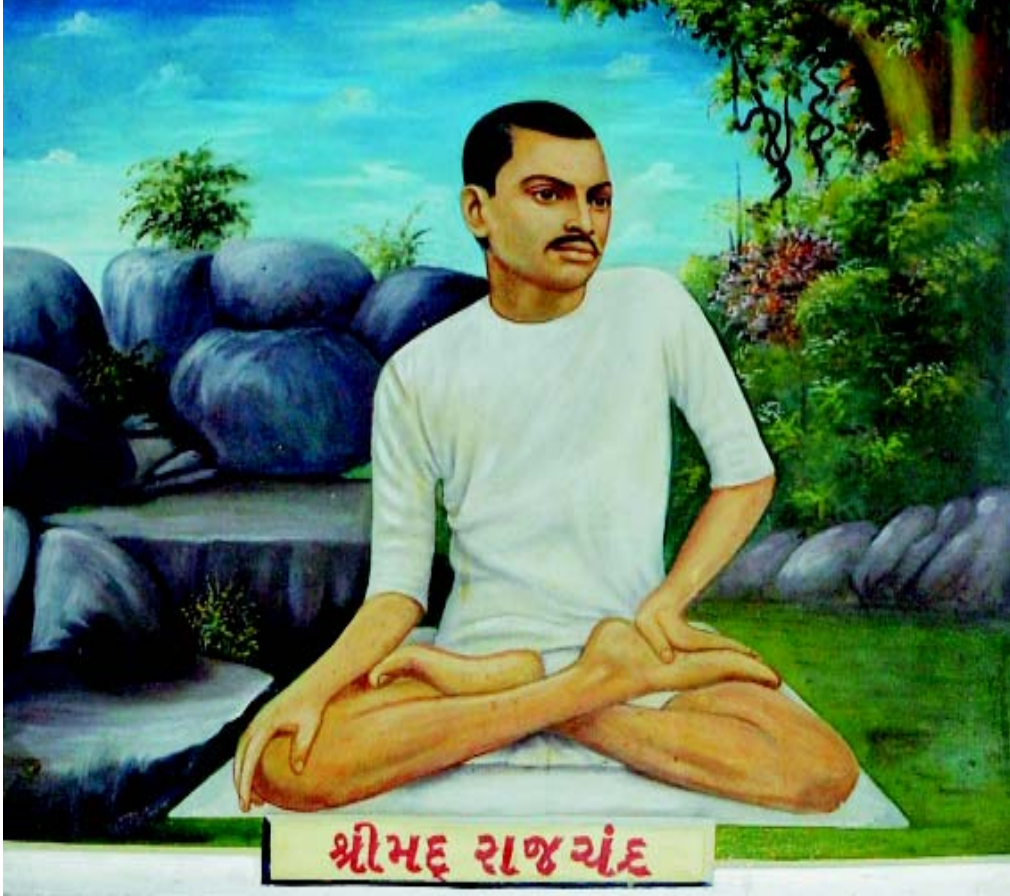

અહો! ઉપકાર જિનવરનો, કુંદનો, ધ્વનિ દિવ્યનો;
જિન-કુંદ-ધ્વનિ આપ્યા, અહો! તે ગુરુકહાનનો.

નિત્યે સુધાયરણ ચંદ્ર! તને નમું હું,
કરુણા અકારણ સમુદ્ર! તને નમું હું;
હે જ્ઞાનપોષક સુભેદ! તને નમું હું,
આ દાસના જીવનશિલ્પી! તને નમું હું.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર સમીપ સમયજ્ઞ એક મહાન તત્ત્વવેત્તા હતા. તે વર્તમાનમાં વિશ્વની મહાન વિભૂતિના રૂપમાં પ્રસિદ્ધ છે.

તેમનો જન્મ વિ.સં. ૧૯૨૪ (ઈ.સ. ૧૮૬૭) કાર્તિક શુકલા ૧૫ના દિવસે મોરબી અન્તર્ગત વવાણિયા ગામમાં દશાશ્રીમાળી જાતિમાં થયો હતો. તેમના પિતાશ્રીનું નામ રવજીભાઈ પંચાણભાઈ મહેતા અને માતાશ્રીનું નામ દેવબાઈ હતું. તેમને ઘણી નાની ઉંમરથી આત્મિક સુખની તીવ્ર ઝંખના થતી હતી.

(163)

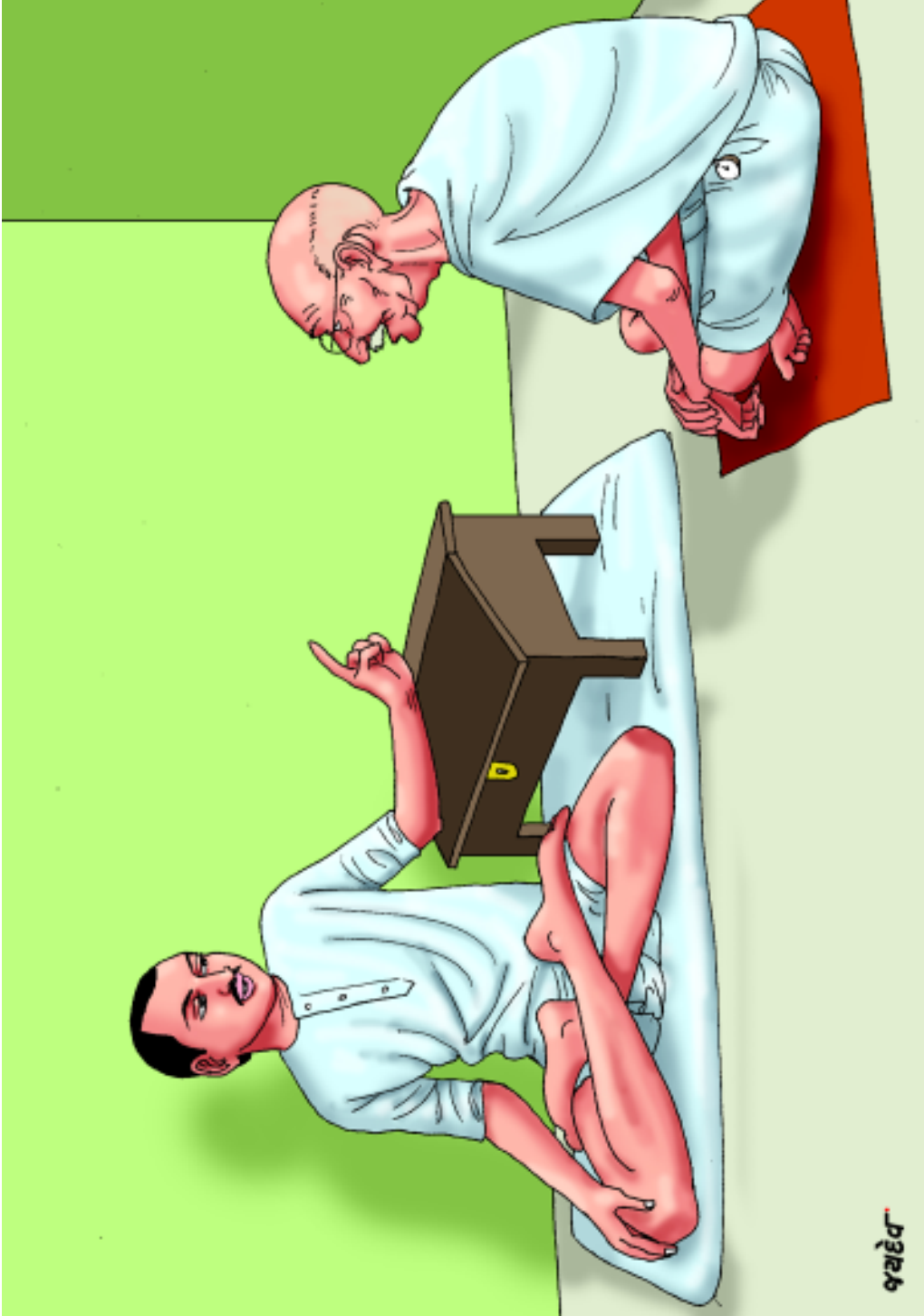
આલ્યાયસ્થામાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્રને અમીચંદભાઈના દાહસંસ્કારના વિચારોમાં પ્રાપ્ત થવું જાતિસ્મરણજ્ઞાન

તેમની સ્મરણ શક્તિ નાનપણથી જ ઘણી તેજ હતી. જ્યારે તેઓ ૭ વર્ષના હતા ત્યારે વવાણિયામાં એક અમીચંદ નામના ગૃહસ્થ રહેતા હતા. શ્રીમદ્જી પર તેમને ઘણો પ્રેમ હતો. તે અમીચંદભાઈનું સર્પદંશથી મરણ થયું. તેમને આજુબાજુના લોકો પાસેથી આ વાત જાણવા મળી. તેઓ તેમના દાદા પાસે ગયા અને પૂછ્યું કે મરણ શું છે? કેમકે ‘મરણ શું’ તે તેઓ જાણતા ન હતા.

દાદાને થયું આ તો બાળક છે અને મરણની વાત કરવાથી તેને ડર લાગશે, એવું વિચારી તે વાત ઉડાડી દીધી. ‘મરણ’ શબ્દ જ પહેલી વાર સાંભળ્યો હતો. ત્યાં સુધી તેના કાને આ શબ્દ આવ્યો ન હતો. તેથી મરણ શું છે તે જાણવાની તેને તીવ્ર ઉત્કંઠા હતી. વારંવાર તેમણે દાદાજીને આ સંબંધમાં પૂછ્યું. દાદાજીએ કહ્યું, અમીચંદ મરી ગયા છે તે સત્ય છે. મરણ એટલે શરીરમાંથી જીવ નીકળી જવો અને હવે શરીર હલન-ચલન કાંઈ નહીં કરી શકે, એટલે શરીરને તળાવ પાસે લઈ જઈને બાળી દેશે.

થોડો સમય તો ત્યાંને ત્યાં ચુપચાપ રહ્યાં. પછી તળાવ પર ગયા. ત્યાં કિનારે એક બાવળનું વૃક્ષ હતું તેની પર ચડીને જોયું તો અમીચંદનું શબ બળી રહ્યું હતું અને ઘણા લોકો તેને ઘેરીને બેઠા હતા. આ જોઈ એવો વિચાર આવ્યો, કે મનુષ્યને બાળવાની કૂરતા? આ બધું શું થઈ રહ્યું છે? આ વિચાર આવતાં આવરણ દૂર થયું. પૂર્વભવ યાદ આવ્યા. આ રીતે સાત વર્ષની ઉંમરમાં જાતિસ્મરણજ્ઞાન થયું. જાતિસ્મરણના સંબંધમાં તથા પુનર્જન્મ સંબંધમાં વિચાર માટે ‘શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર’ નામનું પુસ્તક અવલોકનીય છે. આ વાંચવાથી જાતિસ્મરણ સંબંધિત ઘણું જાણવા મળે તેવું છે.

મહાત્મા ગાંધીજીએ તેમના જીવન સંદર્ભમાં લખ્યું છે તે સમજવા યોગ્ય છે. તે આ છે, કે ‘(શ્રીમદ્ના)બે વર્ષના ગાઠ પરિચયમાં પ્રત્યેક ક્ષણ મેં જોયું કે તેમના (શ્રીમદ્ના) સમાગમમાં અસાધારણતા છે, કે તેઓશ્રીએ સ્વયં જે અનુભવ્યું છે તે જ લખ્યું છે. તેમાં કોઈ કૃત્રિમતા નથી. અન્ય પર પ્રભાવ અથવા અસર થાય એવી તેમણે એકપણ પંક્તિ લખી હોય એવું મેં જોયું નથી. તેમની પાસે હંમેશાં એક ધર્મપુસ્તક અને એક ખાલી નોટ પડી હોય છે. તે નોટમાં પોતાના મનમાં જે વિચાર આવે તે લખી નાખતા હતા. લખાણ ગદ્ય અને ક્યારેક પદ્યરૂપ રહેતું. “તેમને ખાતાં,

ગાંધીજીનો શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર સાથે વિચાર વિમર્શ

બેસતાં, સુતાં પ્રત્યેક ક્રિયા કરતાં વૈરાગ્ય તો હોય જ. ક્યારેય કોઈપણ વૈભવ પ્રતિ તેમને મોહિત થતા મેં જોયા નથી.” આ રીતે ગાંધીજીએ ઘણું બધું તેમના ચરિત્ર માટે લખ્યું છે.

‘શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર’ તેમનું જે પુસ્તક અગાસથી પ્રકાશિત થયું છે, તેમાં આપના અન્ય સાધર્મીઓ પર લખેલા પત્રો, મોક્ષમાળા, ભાવનાબોધ, આત્મસિદ્ધિ, અપૂર્વ અવસર આદિ અનેકાનેક સુંદર ભાવવાહી પદ્ય આદિ આપની કૃતિઓનું સંકલન છે. જે વાંચવાથી પાઠકના જીવનમાં વૈરાગ્ય, સત્સંગચાલકતા, સત્પુરુષની મહિમા, ભક્તિ આદિ પરિણમતાં નિજ આત્મકલ્યાણની ભાવનારૂપ આત્માર્થીત્વ નિખરી ઉઠે એવા ગૂઢ ભાવોથી ભરપૂર છે. આ પત્રાદિ તેમણે કોઈ યોજનાબદ્ધ રીતે લખ્યા નથી અથવા અન્ય કોઈ હેતુથી નથી લખ્યા. તેઓ અધ્યાત્મપ્રિય હોવાથી જેવું એમનું જીવન હતું, જેવી પોતાની પરિણતિ હતી, તેવા જ તે લખાયા છે.

શ્રીમદ્જીના જીવનના પ્રસંગોમાં સર્વોચ્ચ પ્રમાણિકતા, સત્યનિષ્ઠા નીતિમત્તા, બીજાનું લેશમાત્ર પણ હૃદય દુઃખાવવાની અનિચ્છા અને અનુકંપાદિ અને આત્માર્થતાપોષક વસ્તુતત્ત્વના સિદ્ધાંતો વગેરે અનુકરણીય ગુણોનું સ્વાભાવિક દર્શન થાય છે. તેમની લેખન શૈલી અત્યંત પરિમાર્જિત, ભાવવાહી અને સ્વયં જ શબ્દકોષરૂપે હોય તેવી પ્રતીત થાય છે.

તેમણે આત્મલક્ષી પરિણામો સહ વિ.સં. ૧૯૫૭ (ઈ.સ. ૧૯૦૧) ગુજરાતી ચૈત્ર વદ પાંચમના દિવસે દેહ પરિવર્તન કર્યું.

તેઓશ્રીના પત્રો અને રચનાઓ ઉપરથી પ્રતીત થાય છે કે તેઓએ ૨૪ વર્ષની ઉંમરે આત્મસાક્ષાત્કાર કર્યો હતો. પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામીએ વર્તમાનયુગમાં તેમની રચનાસંગ્રહના યથાર્થ હાર્દને પોતાના પ્રવચનોમાં પ્રકાશિત કરી મુમુક્ષુ સમાજ ઉપર અવર્ણનીય ઉપકાર કર્યો છે. આપના ‘આત્મસિદ્ધિ’ તથા ‘અપૂર્વ અવસર’ પરના ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામીના પ્રકાશિત પ્રવચનો અત્યંત માર્મિક તથા પઠનીય છે. પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબેનને પણ તેમનું સાહિત્ય આત્માર્થપોષક હોવાથી અત્યંત પ્રિય હતું.

જૈન પૌરાણિક કથાઓનો સાર

ચાર અનુયોગનો સાર, સર્વે સિદ્ધાંતનો સાર, દિવ્યધ્વનિનો સાર શું છે ?

ભગવાનની વાણીમાં—ચારે અનુયોગમાં એમ આવ્યું કે જે જિનેન્દ્ર છે તે જ આત્મા છે એમ મનન કરો. પોતે સર્વજ્ઞ ને વીતરાગ થયા પછી જે વાણીમાં આવ્યું તે એમ આવ્યું કે ‘અમે જે સ્વરૂપે છીએ તેટલો જ તું સ્વરૂપે છો ને જે સ્વરૂપે તું છો તે સ્વરૂપે અમે છીએ’—પરમેશ્વરના સ્વરૂપમાં ને આત્માના સ્વરૂપમાં કાંઈ ફેર નથી. વસ્તુ તરીકે બે ભિન્ન છે પણ ભાવ તરીકે ફેર નથી.

જે આત્માઓએ પોતાના સ્વરૂપને વીતરાગ જ્ઞાતાદૃષ્ટિ તરીકે જાણીને ભેદનું લક્ષ છોડી દઈને અભેદ ચૈતન્યનું સાધન કર્યું તે આત્માઓની કથાને પુરાણ (જૈન પૌરાણિક કથા) કહે છે. તીર્થંકર, ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, બળદેવનું એમાં વર્ણન છે. એ બધાં વર્ણનમાં શું આવ્યું? કે એ બધા શલાકા પુરુષોએ “વીતરાગ જેવો જ હું આત્મા છું, એમને મોક્ષ પ્રગટ થઈ ગયો ને મારે મોક્ષ સ્વભાવમાં પડેલો જ છે” એમ ‘આત્મતત્ત્વને વીતરાગ પરમાત્મા જેવો’ તે શલાકા પુરુષોએ જાણ્યો હતો એ જ પ્રથમાનુયોગમાં કહેવાનું તાત્પર્ય—સાર છે.

—પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામી

અનુભૂતિ વીરથ મહાન, સ્વર્ણપુટી સોહે
યહ કલાનગુરુ વરદાન, મંગલ મુક્તિ મિલે.

